

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Hittudományi Doktori Iskola
Kánonjogi Program

**A „delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore”
büntetendő cselekményének kánonjogi megítélése**

Doktori (PhD) dolgozat

Készítette: Dr. Németh Gábor

Konzulens: Dr. Artner Péter

Budapest, 2023

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	1
Bevezetés.....	4
1. Problémafelvetés és előzetes megközelítés: a szexuális deviancia fogalma.....	6
2. A pedofília: általános fogalmi, jogi, statisztikai és pszichológiai megközelítés	9
2.1. Fogalommeghatározás – kísérlet	9
2.2. A kiskorúság/gyermekség fogalmának problémája	12
2.3. Statisztikai adalékok.....	14
2.4. A sértett, valamint a visszaélésnek a sértettre gyakorolt hatása és következményei	16
2.5. Előzetes értékelés	19
3. Történeti, jogtörténeti és kánonjogtörténeti visszatekintés	21
3.1. Témafelvetés	21
3.2. A Szentírás tanítása	23
3.3. Az ókori görög - római gyermekszemlélet és törvénykezés	24
3.4. Az ókeresztény Egyház tanítása és jogi szabályozása, valamint a keresztény Római Birodalom joggyakorlata.....	31
3.5. A kora középkor szemléletmódja.....	37
3.6. A kora középkor kánonjogi rendelkezései	42
3.7. Egy modern gyermekfogalom felé: a késő középkor és a felvilágosodás gyermekképe ...	50
3.8. Az első gyermekvédelmi intézkedések a modern jogalkotásban	55
3.9. A kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény szankcionálása az érett középkor kánonjogában	65
3.10. Az újkor kánonjogának rendelkezései.....	71
3.10.1. Az 1917-es kánonjogi kódex rendelkezései	71
3.10.2. A <i>Crimen sollicitationis</i>	76
3.10.3. A <i>Secreta continere</i> instrukció	88
4. A kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekményre vonatkozó büntetőjogi szabályok az 1983-as Egyházi Törvénykönyv megjelenésétől kezdve a <i>Vos esti lux mundi</i> motu proprio kiadásáig.....	91
4.1. Az 1983-as Kánonjogi Kódex rendelkezései	91
4.2. A <i>Sacramentorum Sanctitatis Tutela</i> motu proprio	95
4.2.1. A dokumentum jelentősége	95
4.2.2. A <i>delicta graviora</i> , mint a kiskorúak terhére elkövetett szexuális büntetendő cselekmény	98
4.2.3. A sértett személy kérdése	100
4.2.4. Az elkövető kérdése	101

4.2.5. Értékelés.....	103
4.3. Az SST 2010-es módosítása.....	105
4.4. A Hittani Kongregációnak a püspöki konferenciákhoz írt körlevele.....	112
4.5. A <i>Sacramentorum Sanctitatis Tutelae</i> -től a <i>Vos estis lux mundi</i> ig.....	114
4.5.1. <i>A L'effettiva tutela dei minori</i> (Minorum tutela actuosa) kiográf és a Kiskorúak Védelmével Foglalkozó Pápai Bizottság létrehozása.....	115
4.5.2. <i>A Mint egy szerető anya</i> (Come una madre amorevole) motu proprio.....	117
5. A <i>Vos estis lux mundi</i> motu proprio apostoli levél formájában.....	122
5.1. A dokumentum megjelenésének háttere és kiadásának körülményei.....	122
5.2. A VELM-et közvetlenül megelőző apostoli levél a kiskorúak védelméről.....	123
5.3. A VELM rendelkezései és hatása a kiskorúakkal elkövetett büntetendő cselekmények vizsgálatára.....	127
5.4. A VELM alkalmazási köre és a büntetendő cselekmény fogalmának tisztázása.....	128
5.5. Bejelentési fórum létrehozásának kötelezettsége és a bejelentési kötelezettség.....	136
5.6. Az előzetes vizsgálat.....	143
5.7. A sértett személyek védelme.....	145
5.8. Püspökökre és a velük egyenrangú személyekre vonatkozó rendelkezések.....	145
5.9. A VELM-et kiegészítő joganyag.....	149
5.9.1. A Hittani Kongregáció <i>Vademecuma</i>	149
5.9.2. Az ügyek titkosságáról (<i>Sulla riservatezza delle cause</i>) elnevezésű instrukció és a <i>Sacramentorum sanctitatis tutela</i> revíziója.....	158
6. A <i>Pascite gregem Dei</i> kiadása.....	165
6.1. Új kánoni büntetőjogi rendelkezések a <i>contra sextumra</i> vonatkozóan.....	165
6.2. A <i>Sacramentorum sanctitatis tutela</i> megújítása.....	171
6.3. A <i>Fidem servare</i> motu proprio és a <i>Praedicate evangelium</i> kiadása.....	174
6.4. A <i>Vos estis lux mundi</i> revíziója a <i>Pascite gregem Dei</i> tükrében.....	175
7. A jelenlegi kánonjogi szabályozás kulcskérdései a <i>contra sextum cum minoribussal</i> kapcsolatos büntetendő cselekmények kapcsán.....	179
7.1. Témafelvetés: bűn - büntetendő cselekmény - büntetés.....	179
7.2. A büntetendő cselekményt elkövető személy.....	180
7.3. A „kiskorúak” fogalmának meghatározása.....	182
7.4. A büntetendő cselekmény sajátos természete.....	185
7.5. A büntetendő cselekmény elévülése.....	191
7.6. A titoktartás kérdése.....	193
7.7. Laikusok bevonása.....	195
7.8. Az ártatlanság vélelme.....	197
7.9. A bejelentési kötelezettség, a bejelentést követő teendők és a kötelező gondosság.....	199
7.10. Az előzetes vizsgálat megindítása és az elővigyázatossági intézkedések megtétele.....	204
7.11. A Hittani Kongregáció kompetenciájának megerősítése.....	209

7.12. Büntető eljárás és a büntetések.....	211
7.13. Az állami törvények tiszteletben tartása.....	213
7.14. A metropolita szerepe és feladatköre	216
7.15. A megvádolt személynek a jó hírnévhez fűződő joga.....	218
7.16. A védekezéshez való jog és az ügyvéd szerepe az eljárásban.....	220
7.17. A megelőzés és a károk jóvátétele, statisztikai adalékok.....	222
8. Összefoglalás.....	224
Zusammenfassung.....	227
9. Függelék.....	230
9.1. Szemelvények a <i>Crimen sollicitationis</i> -ból.....	230
9.2. II. János Pál pápa <i>Sacramentorum Sanctitatis Tutela</i> motu proprio kiadott apostoli levele amellyel a Hittani Kongregáció számára fenntartott, a súlyosabb büntetendő cselekményekre vonatkozó normák kerülnek kihirdetésre	235
9.3. A Hittani Kongregáció <i>Ad exsequendam ecclesiasticam legem</i> kezdetű körlevele	237
Rövidítések jegyzéke.....	240
Források és irodalom.....	242

Bevezetés

Sajnálatos és kétségbevonhatatlan tény, hogy az emberi történelem során a kiskorúak/gyermek a nagykorúak/felnőttek részéről a visszaélés legkülönbözőbb formáinak voltak kitéve: testi fenyegetés, méltatlan munkakörülmények, a szükséges gondoskodás és nevelés hiányosságai. A leginkább elhallgatott és pusztító formája a visszaélésnek gyakran szexuális természetű, annál is inkább, mivel többnyire olyan környezetben és olyan emberek követik el, akik feladata és kötelessége a gondoskodás és a nevelés lenne a családban, az oktatási- és nevelési intézményekben, valamint az egyházi intézményekben. Az ilyen jellegű bűncselekmények a nyugati kultúrkörben az 1989-es, a gyermekek jogairól szóló egyezmény¹ elfogadásával, valamint az emberi jogok védelmének hangsúlyozásával, különös tekintettel azokra, akik jogaikat nem vagy csak nagyon korlátozottan tudják érvényesíteni, az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb nyilvánosságot kaptak és fokozott társadalmi és politikai felháborodást váltottak ki.

Társadalmunk felismerte és elismeri a szexuális integritáshoz való jogot és a büntetőjog általában szankcionálja azokat a magatartásmintákat, amelyekben szexuális asszimetria valósul meg, vagyis nincs jelen a szabad és felelős döntést, ennél fogva a recesszív fél egészségét, testi - szellemi - pszichés integritását, fejlődését, kibontakozását, sok esetben magát az életét is veszélyezteti. Mivel a kiskorú részéről, különösen is prepubertás korban nem beszélhetünk szabad és tudatos beleegyezésről, ezért egészségére, személyiségi fejlődésére a szexualitás traumatikus felfedezése súlyos hatással lehet.

Elsősorban a 20. század utolsó évtizedeiben - nem teljesen függetlenül a második szexuális forradalomtól - erősödtek fel azok a hangok, amelyek sok esetben teljesen jogosan firtatták egyházi és egyházi alkalmazásban álló személyek felelősségét a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekményeket illetően. Ez vonatkozott egyrészt a tényleges szexuális visszaélésre, valamint arra, hogy egyes egyházi vezetők mit tettek, pontosabban mit nem tettek az ilyen visszaélések felderítése érdekében: azzal, hogy a társadalom egyre nagyobb szenzibilitást tanúsított a kiskorúak sérelmei iránt, egyre inkább a célkeresztbe került az Egyház - és sokszor csakis az Egyház - felelőssége.

Erre a kihívásra az Egyház vezetőinek válaszolniuk kellett, mivel a hallgatással könnyen úgy tűnhet, hogy az elkövetőket támogatják: a válasz egyházi része azon dokumentumok megjelenése, amelyek e büntetendő cselekménnyel foglalkoznak: a *Sacramentorum sanctitatis tutela*, a *Vos estis lux mundi* valamint a *Pascite gregem Dei*, a CIC büntetőjoggal foglalkozó fejezetének a reformja. E disziplináris dokumentumoknak köszönhetően 2001-től az egyházi

¹ UN., *Convention on the Rights of the Child*, NY 1989.

személyek által a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekményt az Egyház sokkal szigorúbban vizsgálja ki és szankcionálja, mint számos állam törvénykezése.

Mely szempontokra érdemes rámutatni egy kánonjogi elemzés kapcsán, amely szükségszerűen érint egyes állami, büntetőjogi vonatkozásokat is?

1. *Nullum crimen sine lege* - azaz mikortól és mily módon válik büntetendő cselekménnyé a kánonjogban a kiskorúakkal terhére elkövetett szexuális visszaélés,

2. mindkét jogban alapvető jelentősége van az életkornak, pontosabban annak, hogy kit tekintettek kiskorúnak: az életszakaszok meghatározása egyáltalán nem egyszerű, mivel ez korábban egy empirikus - fenomenológiai valóság volt, míg manapság a legtöbb jogrendben egy egzak, a születési adatokhoz köthető konkrét mérőföldkő,

3. miként fejlődik, változik az ilyen ügyek vizsgálata és szankcionálása az egyházi büntetőjogban,

4. valamint számos, ehhez kapcsolódó kérdés vizsgálható, mint a titoktartás, a jó hírnévhez fűződő jog és az ártatlanság védelme.

Dolgozatunkban első szakaszában röviden bemutatjuk a pedofiliát, mint pszichológiai - jogi - társadalmi kérdést. Mivel ennek megítélése mindig függ és függött az adott társadalmi - történelmi szemléletmódtól, ezt követően az egyházi és a civil jogfejlődésben szeretnénk a fontosabb állomásokra utalni. Végül bemutatjuk a témával foglalkozó legfontosabb kánonjogi törvényeket és rendelkezéseket, majd pedig a hatályos büntetőjog főbb hangsúlypontjait kívánjuk bemutatni, kiemelve azt, hogy az Egyház e büntetendő cselekmény kapcsán nemcsak szóban, hanem törvényeiben és joggyakorlatában is zéró toleranciát tanúsít. A dolgozatban alapvetően a latin Egyház jogát (CIC 1983/2021)² vizsgáljuk és csak érintőlegesen a keleti Egyházak jogát (CCEO 1990): emellett a témánk legfontosabb dokumentuma, a *Vos estis lux mundi* m.p. kifejezetten hangsúlyozza, hogy rendelkezései mindkét Egyházra vonatkoznak.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, (25 ian. 1983) in AAS 75 (1983-II) 1-137. (*Az egyházi törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal* (szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta ERDŐ PÉTER), SZIT, Budapest 1985.

1. Problémafelvetés és előzetes megközelítés: a szexuális deviancia fogalma

Alapesetben egy egyértelmű, világos definícióból indulnánk ki, amelyre fel lehetne fűzni a fogalom részterületeit, problémáit. A pedofiliát illetően azonban ezen a ponton azonnal nehézségekbe ütközünk, mivel nem létezik egységes, minden diszciplína által egységesen osztott meghatározás. A kérdés részleteire a későbbiekben még kitérünk, de előljáróban legyen elég annyi, hogy kulturálisan az elmúlt évszázadok embere más és más módon határozta meg azt, hogy ki a kiskorú, napjainkban másként közelíti meg egy keleti, mint egy nyugati kultúrszemlélet.

Mindazonáltal a leírtak ellenére szükségszerű egy, többé - kevésbé általánosan osztott meghatározás felállításának megkísérlése. Azon a téren, hogy ez szexuális devianciának vagy parafiliának tekinthető, nincs különösebb vita. Meghatározás szerint, parafília mindazon szexuális magatartás, amely „a normálistól eltér”, vagyis társadalmilag devianciának tekinthető. A szakirodalom három főbb kritériumra vezeti vissza a nevezett magatartásforma meglétét:

- a) meghatározott személy vagy tárgy iránti,
- b) szexuális jellegű vágy, izgalom, vagy cselekmény,
- c) amely legalább hat hónapos periódust ölel fel, vagyis bizonyos értelemben tartós kívánságnak vagy vágyaknak tekinthető.³

A parafília John Money iskolateremtő meghatározása szerint (1986) olyan állapotnak tekinthető, amelynek során férfiak és a nők kényszeresen reagálnak a szexuálerotikus izgalom felindítására, illetve fenntartására, valamint az orgazmus megkönnyítésére vagy elérésére, amely bennük rögzültnek tekinthető, és attól a szokatlan, személyesen vagy társadalmilag nem elfogadott ingertől függnek, amelyet közvetlenül, a képzeletben vagy a fantázia terén érzékelnek. Ez tükröződik a görög kifejezésben, ami a „para” túl és a „philia” szerelem szótagokban fejeződik ki.⁴ Szexuális devianciának tekinthető tehát az olyan tárgyak, személyek, testrészek, viselkedésminták stb. iránti szexuális vonzódás, illetve az ezek által keltett szexuális inger - vágy, melyet az adott kultúra, világszemlélet a normálisnak, az elfogadottnak tartottól eltérőnek tekint, ahogy a másik, latin eredetű szó etimológiája, deviáns, „de - via”, azaz úttól - való - eltérésként tükröz.

³ Vö. AGRAWAL, A., *Forensic and Medico-legal Aspects of Sexual Crimes*, CRC Press, Oxfordshire 2009, 2.

⁴ Vö. COLEMAN, E., *Compulsive Sexual Behavior*, in COLEMAN, E., (szerk.), *John Money: A Tribute*, Psychology Press, NY 1991, 40.

A *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM)⁵ jelenleg a parafilias zavarok címszó alatt több mint száz szexuális parafiláról ír, ugyanakkor egységes listáról nem beszélhetünk, elsősorban azért nem, mert vannak olyan részterületek, amelyeket egyes szerzők külön devianciaként határoznak meg, ezzel szemben mások egységes jelenségnek tekintenek. Ez kiviláglik például a zoofilia kérdésében, mely az állatok iránti beteges szexuális vonzódást takarja, viszont számos szakértő, épp az elterjedettségi mérték miatt beszél például araknofilia (pókok iránti), equinofilia (lovak iránti), gerbillofilia (rágcsálók iránti) szexuális vonzódásról. A DSM-IV-TR az alábbi parafilía felosztást alkalmazza:

- pedofília
- transzvesztita fétis
- exhibicionizmus
- fetisizmus
- voyeurizmus
- exhibicionizmus
- szexuális mazoizmus
- szexuális szadizmus
- frottórizmus
- illetve más,⁶ nem besorolható parafilíák.⁷

A társadalmi hatást illetően beszélhetünk olyan parafiláról, amelyet az adott kultúrkörnyezet

- a) etikailag - erkölcsileg elvetendőnek tekintett, de nem szankcionált,
- b) mint egyéni szexuális sajátosságot értelmezett, de mint ilyent, magánügynek tekintett,
- c) betegségnek tekintett,
- d) mint törvénysértést vagy bűncselekményt értelmezett és a megfelelő büntetést szabta ki rá.

A parafilíák társadalmi megítélésének változása jól illusztrálható a homoszexualitás társadalmi megítélésének változásán. Ez Nyugat-Európában a 19. század folyamán még bűncselekménynek számított (Oscar Wilde 1895-ös pere), majd a 20. század második feléig inkább betegségnek ítélték meg, melyet (kényszer)gyógykezelní kell (pl. Alan Turing hormonkezelése 1952-től), napjaink társadalmi szemléletében pedig elég nagyfokú ingadozás figyelhető meg,

⁵ Az első DSM 1952-ben jelent meg, majd ezt követően, mintegy a számítógépes szoftverfrissítéshez hasonlóan az orvostudomány fejlődésének és fűzzük hozzá, a társadalmi szemléletmód változásának köszönhetően, négy-tízévente jelentek meg újabb „verziók”. Jelenleg, pontosabban 2013 óta a DSM-5 tekinthető érvényesnek.

⁶ Ide sorolható a-teljesség igénye nélkül-például a már említett zoofilia, illetve a koprofilia, a klizmafilia, az urofilia, a nekrofilia.

⁷ Vö. AGGRAWAL, *Forensic and Medico-legal Aspects of Sexual Crimes*, 2.

hiszen a világ számos országában továbbra is bűncselekmény, míg másutt a szexuális önrendelkezés kifejeződésének számít. Mindez témánk szempontjából azért is releváns, mert arra ahogy a történeti egységben kitérünk, a gyermekség társadalmi megítélése, a gyermekfogalom változása jelentős hatást gyakorol a kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélés megítélésére, valamint ennek szankcionálására.

2. A pedofília: általános fogalmi, jogi, statisztikai és pszichológiai megközelítés

2.1. Fogalommeghatározás – kísérlet

Nem mindenki, aki gyermeket bántalmaz, pedofil, és nem mindenki, aki pedofil beállítottságú, bántalmazza a gyermekeket, noha e két jelenséget a köznyelv hajlamos együtt kezelni. Értelemszerűen az első fizikai, testi, néha - de nem mindig! - erőszakos - de nem feltétlenül szexuális - kapcsolatot jelent, míg a másik egy szexuális preferenciára utal.⁸

Erkölcsei szempontból e téren is, mint szinte valamennyi etikai kérdés kapcsán különbséget kell tenni a hajlam és annak külső megnyilvánulása, a cselekvés között. A hajlam, ami adott esetben biológiai - genetikai, vagy nevelésbeli - társadalmi eredetű stb. lehet, csupán csak egy meghatározottság, amelyet az ember kiél, vagy megjelenni vagy sem. Természetesen tovább árnyalható a képlet azzal, hogy az adott meghatározottságot, hajlamot, állapotot az ember tudatosan tartja-e fenn (vagy egyáltalán tudatosodik-e benne ennek megléte), vagy ellenkező előjelű cselekvést végez, törekszik gondolat- és érzésvilága, érdeklődése áthangolására, vagyis tudatosan más habitust alakít ki. Ennek megfelelően, éppen azért, mert a szexuális hajlam, amennyiben nem manifesztálódik, annyira belső, hogy szakember is legfeljebb csak következtetni tud rá, erkölcsi ítélet róla aligha mondható, eltekintve attól, hogy a gondolati szinten megfogalmazódó ilyen jellegű cselekmények erkölcstani szempontból természetesen bűnnek tekintendők, de nem bűncselekménynek, sem jogi, sem kánonjogi szempontból.

A pedofília fogalmi meghatározása nem egyszerű, ezért a számtalan megközelítés közül csak mindössze néhányat szeretnénk kiemelni.

A kifejezést először Richard von Krafft-Ebing (+ 1902) német-osztrák pszichiáter és neurológus használta. Az 1886-ban megjelent „Psychopathia Sexualis” című alapművében leírta a jelenséget, amelyet a felnőttek prepubertáskorú gyermekek iránti tartós és kizárólagos vagy uralkodó szexuális érdeklődésére használt. A meghatározásban nem egyszerűen az a személy, akire szexuális érdeklődés irányul, tehát a jogilag nézve még kiskorú személy jelenléte a releváns, hanem az is, hogy a szexuális érdeklődés a kiskorú irányába domináns és tartós legyen. Értelemszerűen nem dicsérendő, ha a szexuális érés folyamatában, ami lényegében egy szexuális identitáskeresés, érdeklődés szintjén megtörténhet a kiskorú iránti alkalmi szexuális vonzalom: ez e meghatározás szerint csak korlátozottan nevezhető pedofiliának, mivel nem tartós magatartás.

⁸ Vö. SCHWARZE, C., - HAHN, G., *Herausforderung Pädophilie: Beratung, Selbsthilfe, Prävention*, Psychiatrie Verlag, Köln 2019, 15.

Viszont már annak tekinthető, ha az illető személy a felnőtt szexuális partner mellett tartósan és visszatérően szexuális vonzalmat érez a kiskorú iránt is (nem-exkluzív pedofília).

Más meghatározás szerint a pedofília „felnőtt személyek szexuális vágya mindkét nembeli gyermekek vagy serdülők iránt”, illetve „szexuális vonzalom gyermekek és serdülők iránt,”⁹ illetve „(az ilyen emberek) serdülőkorukat még el nem ért, általában 13 évesnél fiatalabb gyermekek nézegetésétől, érintésétől vagy különféle szexuális cselekményre bírásától kerülnek szexuális izgalomba.”¹⁰

Hasonlóképpen fogalmaz a WHO definíciója is: „a gyermek olyan szexuális tevékenységbe való bevonása, amelyet nem teljesen ért meg, amelyről nem képes, hogy megfelelően tájékozott legyen vagy amelyre a gyermek fejlődési szempontból nincs felkészülve és nem képes beleegyezését adni, vagy amely sérti a társadalom törvényeit vagy társadalmi tabukat.” Értelmszerűen súlyosabb a megítélése és következményei annak, ha az elkövetővel szemben a gyermek bizalmi vagy alárendeltségi viszonyt ápol (az illető személy nevelője vagy közeli hozzátartozója), hiszen ebben az esetben a bizalmi viszony súlyosabb törésével szembesülünk, hovatovább az elkövető épp a fennálló bizalmi - tekintélyi viszonyt használja ki annak érdekében, hogy szexuális igényeit kielégítse.

A kortárs német szakemberek, Dirk Bange és Günther Deegener meghatározása szerint pedofília „bármely szexuális cselekmény, amelyet gyermekek vagy gyermek előtt, a gyermek akarata ellenére végeznek vagy amelybe, a gyermek fizikai, pszichológiai, kognitív vagy nyelvi korlátozottsága miatt nem tud tudatosan beleegyezni. Az elkövető kihasználja hatalmi és tekintélyi helyzetét, hogy saját igényeit a gyermek kárára kielégítse.”¹¹ Hangsúlyozzák azt is, hogy nem is nagyon lehetséges egyértelmű, egyszer s mindenkorra adott meghatározás, mivel mind

a) a tág értelmű visszaélés, vagyis olyan magatartás és cselekmény, ami potenciálisan káros lehet a kiskorúra és fejlődésére nézve (alapvetően direkt testi kontakt nélküli cselekmény, pl. exhibicionizmus, szexuális tartalmú anyag vetítése stb.)

b) a szűkített értelmű visszaélés, vagyis a tényleges testi - szexuális kontaktus egyaránt súlyos következményekkel járhat.

A Betegségek Nemzetközi Osztályozásában a pedofília az ICD-10 kódrendszerben F65.4 számozással szerepeltetve a pubertás előtti korban lévő személyek iránti szexuális érdeklődést írja le, amely a gyermekek fejlettségi szintjétől függően különböző időpontokban jelentkezhet. A DSM-5 302.2 alatt megnevezett parafília további pontosításokat is tartalmaz, miszerint a szexuális impulzus (késztetés) intenzív és visszatérő legyen, legalább 6 hónapon keresztül álljon fenn, a

⁹ Vö. BRANDT, Ch., *Das Phänomen Pädophilie*, Tectum, Marburg 2003, 9.

¹⁰ CORNER, R., *A lélek betegségei*, Osiris, Bp. 2000, 449.

¹¹ DEODATO, A., - CENCINI, A., - UGOLINI, G., *Le ferite degli abusi*, CEI, Roma 2018, 16.

személy cselekedjen az impulzusoknak megfelelően vagy úgy érezze, hogy azok viselkedését jelentősen befolyásolják. Emellett az elkövető személy legalább 5 évvel idősebb legyen az sértettnél, aki legfeljebb 16 éves lehet.¹²

Emellett további pontosítás is tehető, mivel az orientációtól függően különbség tehető

- heteroszexuális,
- homoszexuális,
- és biszexuális pedofil hajlamok között is.

Emellett további különbséget van az úgynevezett exkluzív (kizárólagos vagy elsődleges) pedofil viselkedés között: az első esetén a szexuális érdeklődés kizárólag a gyermekek felé irányul, a nem- exkluzív (másodlagos, nem kizárólagos) típus esetében pedig párhuzamosan a felnőttek vagy más szexuális célszemély vagy tárgy iránti szexuális érdeklődés is fennállhat.

A hajlam manifesztációja szerint beszélhetünk csábító típusról (jó kommunikációs képességekkel rendelkező, közösségi ember), szadista, intorvertált, illetve cyberpedofil: természetesen sok esetben nem beszélhetünk tisztán, egyértelműen elkülöníthető típusokról.¹³ Holmes négy kategóriába sorolja pedofilokat: éretlenek, regresszívek, szadiszták és megszállottak.¹⁴ Fitch 1963-as nagy tipológiája szintén négy csoportot, motivációt különít el: a szexuálisan éretlent (érzelmi világa éretlen, sok esetben infantilis, a kiskorúban találja meg éretlenségének megfelelő partnert), a frusztrált (szexuális és/vagy érzelmi frusztrációja miatt a gyermekben keres szexuális partnert), a szociopata (a klasszikus, társadalmi pedofil sztereotípiában szereplő személy, akit szociálisan nonkonform magatartás is jellemez), patológikus (mentális defektusok is jellemzik). Illetve Fitch egy további, ötödik, kevert kategóriát is megjelöl.¹⁵

Szükséges egy másik fogalom tisztázása is: a pedofiliával ellentétben az úgynevezett efebofilia vagy hebefilia olyan személy felé irányul, akiknél már kialakultak a korai pubertáskori szexuális jellemzők, azaz például a kezdődő szeméremszőrzet, a nemi jellegzetességek megjelenése stb. Ezen belül is különbséget lehet tenni a fiú-orientált (efebofilia) és a lány-orientált hebefilia vagy parthenophilia között. Noha többen elutasítják a kettő közötti elválasztást, megítélésem szerint, különösen az elkövető motivációjának meghatározása miatt, a különbségtétel megtartása célszerűnek tűnik. Mivel a gyermekek, akár társadalmi vagy biológiai okokból is, nagyon különböző ütemben fejlődnek és érik el a pubertáskort, a pedofilia és a hebefilia közötti

¹² Vö. TRACHSEL, M. (szerk.), *Ethics in Psychiatry and Psychotherapy*, 51.
<https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/203820573/9782889714438.PDF>

¹³ Vö. ZAPPULLA, A., *Il reato di pedopornografia nel diritto penale*, in *Ius Canonicum* 60 (2020), 745.

¹⁴ Vö. FURFARO, S., *Pedofilia. Un fenomeno giuridico e sociologico*, Doktori értekezés, Firenze 2004, 268.
https://www.diritto.it/wp-content/uploads/old2022/archivio/1/20510_1.pdf

¹⁵ Vö. MASTRONARDI, V., *Il Profilo Criminologico del Pedofilo*, in *Revista de Estudios de Criminología y Ciencias Penales* 21 (2014) 6.

különbségtételt nem lehet kizárólag a gyermekek életkora alapján megtenni, hanem a pszichológus számára a biológiai fejlődési szakasz is meghatározó.

A leírtak alapján alapvetően az alábbi főbb kritériumokra bontható a pedofília, mint szexuális deviancia:

- szexuálisan fantáziák és kényszeres viselkedés, valamint a prepubertás személyekkel való szexuális kapcsolat igénye, ami tartós (a pontosság kedvéért: legalább hat hónapon keresztül),
- amennyiben az illető ezen szükségleteit vagy fantáziáit kiéli, az jelentős szenvedést, zavart vagy interperszonális problémákat okoz a másik fél életében és személyiségében,
- legalább öt év korkülönbségnek kell lennie az elkövető és a kiskorú személy között, valamint az elkövetőnek legalább 16 évesnek kell lennie.¹⁶

Mely részproblémák különíthetők el a számos meghatározásból a pszichológia, illetve a büntetőjog horizontján szemlélve?

- alapvető a nagykorú és a kiskorú személy életkora, illetve a közöttük lévő életkorbeli különbség,
- szempont az orientáció, a cselekvés valamint a ténylegesen megvalósított szexuális visszaélés,
- szempont az, hogy a pedofil szexuális orientáció tartós és preferált legyen,
- továbbá lehetséges szempont lehet a beleegyezés szabadsága a kiskorú fél részéről.

2.2. A kiskorúság/gyermekség fogalmának problémája

Valamennyi meghatározásban közös elem a „gyermekek” iránti szexuális vágy. Ugyanakkor azt meghatározni, hogy ki számít gyermekkorúnak/kiskorúnak, nem mindig egyszerű. Egészen az újkorig ugyanis, tekintve, hogy csak a legelőkelőbbek születési dátumát jegyezték fel, az életkori datálás sokszor bizonytalan volt, jobbára a hozzátartozók emlékeire, elmondására lehetett hagyatkozni, ezért a felnőtt/nagykorúság eldöntésében igazán az volt a döntő, hogy az adott személy testileg - szexuálisan mennyire számított érettnak, vagyis alapvetően a morfológiai jelleg alapján döntöttek. Értelemszerűen ma, amikor az egyértelmű és világos kategóriákat részesítjük előnyben, egy ilyen jellegű megközelítés abszurdnak, a nagykorúság megállapítása pedig megalázónak tűnhet.

Kínálkozik, hogy egy egyértelmű és világos jogi kategóriát használjunk, ám hogy ez mennyire nem egyszerű, elég csak a magyar jogi kritériumrendszert példaként felhozni. A jogban

¹⁶ Vö. FROMBERGER, P., *Pädophilie. Ätiologie, Diagnostik und Therapie*, in *Nervenarzt* 84 (2013), 1125.

általában nem a biológiai adottságok, hanem a pszichés fejlődés, pontosabban az életkoron alapuló belátási és megkülönböztetési képesség, a cselekvésért való felelősségvállalás a döntő.

A magyar polgári jogban kiskorú az a személy, aki a 18. életévét még nem töltötte be (kivétel, ha 16. életévét már betöltötte és házasságot köt). Viszont azzal a jogalkotó is tisztában van, hogy cselekedeteiért másként felelős pl. egy 17 éves kamasz és egy 10 éves gyermek, ezért a 14 év feletti személyt már korlátozottan cselekvőképesnek (pl. rendelkezhetnek munkával és az ebből szerzett jövedelemmel), míg a 14 év alatti a jog cselekvőképtelennek tekinti (nem képes arra, hogy saját akaratából jogokat szerezzen vagy kötelességeket vállaljon). Viszont ha a büntetőjogot nézzük, kissé más kategóriákkal találkozunk, éppen azért, mert a cselekedet véghezviteléhez szükséges belátás és a felelősségvállalás, a következmények felmérésének mértékéhez még sokkal differenciáltabban közelít, mivel a kiskorú mellett a fiatalkorú fogalmát is használja. A büntetőjog szerint fiatalkorú az, aki a 12. életévét már betöltötte, viszont a személy általában büntethetőnek csak a betöltött 14. életévtől számít. Bizonyos bűncselekmények (pl. emberölés, rablás, kifosztás, testi sértés stb.) esetén azonban már a betöltött 12. életévtől büntethető az elkövető a 2012. évi C. tv. (Btk.) 16. §-a szerint, amennyiben a szakértői vizsgálat azt állapítja meg, hogy a cselekmény elkövetéséhez szükséges belátással már rendelkezik. Ugyancsak figyelemreméltó az, hogy a Btk. 197. § 2. bekezdése szerint a szexuális cselekmény esetében jelentősége van annak és szexuális erőszaknak minősül az, ha a sértett 12. életévét még nem töltötte be.

A nagykorúság a betöltött 18. életévet jelentő határa viszonylag általánosnak számít az egyetemes jogban, viszont van mintegy tucatnyi ország (főként afrikaiak, de néhány USA tagállam is), ahol ez a betöltött 21. életévet jelenti, míg néhány, főként ázsiai ország (pl. Nepál, Türkmenisztán) jogrendje szerint - történelmi okokból - a gyermekek a nagykorúságot 16 évesen érik el. E rövid jogi kitekintés mindössze arra szolgál, hogy azt illusztrálja, hogy a pedofiliát, mint egységes jogi jelenséget értelmezni, legalábbis globálisan szemlélve, aligha lehet, hiszen a jog és a társadalmi szemlélet a kiskorú - fiatalkorú - nagykorú személy fogalmát (és felelősségüket, a társadalomban és a családban elfoglalt helyüket) eltérően közelítik meg. Vagyis ha a pedofiliát csak abból kiindulva ítéljük és írjuk le, hogy a szexuális cselekmény elszenvetője hány éves volt, előfordulhat, hogy tévútra jutunk, legalábbis az elkövető indítékait illetően. Ezzel egyáltalán nem azt akarjuk állítani, hogy egy tizenévesrel folytatott szexuális aktus ártatlan lenne, hanem azt, hogy egy differenciáltabb életkorbeli megközelítés közelebb vihet minket az igazsághoz.

2.3. Statisztikai adalékok

Amikor a kiskorúakat érő szexuális visszaélés statisztikájáról beszélünk, szintén nem egyszerű a helyzet. Egyrészt arra kell rámutatni, hogy a statisztikák elkészítésének a módszertana nem tisztázott: a legegységesebb az, ha az elkövetést illetően egyértelmű a bizonyítottság vagy az elkövetés valószínűsíthető, tehát az ügyben bírósági ítélet született vagy legalábbis rendőrségi vizsgálat indult (ez utóbbi megállapíthatja a visszaélés tényét, viszont elévülés miatt nem biztos, hogy az ügyben ítélet is születik).

A másik, szintén gyakorolt módszer az önbevalláson alapuló statisztika készítése, vagyis a társadalom adott részének megkérdezése arról, hogy kiskorában szexuális visszaélés áldozatává vált-e. Ugyanakkor a statisztikában sokszor az sem tisztázott, hogy pontosan mit takar „a szexuális visszaélés” fogalma, azaz tényleges nemi kapcsolatot, gyermekpornográf anyag készítésben való részvételt vagy másfajta fizikai érintkezést stb. Végül pedig megemlítendő a már említett életkorbeli küszöb bizonytalansága: olyan kultúrákban, amelyben a mi fogalmaink szerinti gyermekklányok férjhez adása teljesen elfogadott, nyilvánvalóan más gyermekvisszaélési fogalmakkal dolgoznak - ha egyáltalán dolgoznak - a statisztikák.

A megfogalmazott kétségek ellenére azonban mégis érdemes néhány statisztika bemutatása, amelyek azt illusztrálják, hogy igenis egy súlyos társadalmi - erkölcsi problémával szembesülünk.

A mintegy 80 milliós lakosságú Németországban a Statisztikai Hivatal adatai szerint 2009 és 2020 között 14.000 és 17.000 közötti azoknak a kiskorúaknak a száma, akik a szövetségi rendőrség adatai szerint szexuális visszaélés áldozataivá váltak - bár a statisztika készítője azt is hozzáfűzi, hogy a be nem jelentett esetek száma lényegesen magasabb ennél. A 2009-ben mintegy 9 milliós Svájcban egy 2020-as adat 1257 rendőrségi esetről ír. A mintegy 60 milliós Olaszországban a rendőrségi statisztikai adatok szerint 2016 -2019 között mintegy 6500 - 7500 eset történt, amely nemcsak kifejezett szexuális jellegű cselekményeket, hanem pornográf anyagok birtoklását, népszerűsítését stb. is tartalmazza. Ha tehát csak ezt a három statisztikát tekintjük, akkor össztársadalmilag a pedofil jellegű bűncselekmények áldozatainak az aránya 0,012 - 0,025 % lehet.¹⁷

Sajnos más, alapvetően önbevalláson és az áldozatok megkérdezésén alapuló statisztikák ennél sokkal lesújtóbb adatot tartalmaznak: eszerint a statisztikai sötét zóna mintegy 20 %-os lehet, azaz egy felderített esetre 20 felderítetlen jut. „A magas fokú látencia és az egyes büntetőjogi

¹⁷ Vö. UTZ, R., *Total Institutions*, in BALDUS, M., - UTZ, R., *Sexueller Missbrauch in pädagogischen Kontexten*, VS Verlag, Wiesbaden 2011, 53 kk.

tényállások ügyében a nyomozásokhoz szükséges magánindítvány gyakori hiánya miatt azonban a bűnügyi statisztikák mégis sokszor csak a „jéghegy csúcsának” tekinthetők.”¹⁸ Ugyancsak német adat, hogy önbevallás szerint a leányok 8,6 %-a, a fiúk pedig 2,8 %-a volt tényleges szexuális kapcsolat (nemi aktus, érintés stb.) részese gyermek- és fiatalkorában felnőtt személy részéről. Más statisztikák szerint felnőtt nők 18,1 %-a, férfiak 6,2 %-a számolt be arról, hogy gyermekkorában valamilyen formában szexuális visszaélés áldozatává vált.¹⁹ Enyedy Andreának a témában készített 2019-es doktori disszertációja a „Fiatalkorúakkal szemben elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény vizsgálata Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében” (Pécs, 2019) szerint „huszonnyolc országból származó 39 prevalencia tanulmány eredményeinek összefoglalása alapján a gyermekkori nemi erkölcs elleni büntetendő cselekmények prevalenciája lányoknál 10 - 20%, míg fiúk esetében 5-10% közé tehető. Világszerte 9,9 millió sértettet feldolgozó 323 tanulmány metaanalízise szerint az általános prevalencia 12,7% (lányoknál 18%, míg fiúk esetében 7,6%).” Talán még ennél is megdöbbentőbb az elkövető személye: Enyedy vizsgált mintája szerint a teljes statisztikát tekintve 34,7 %-ban volt idegen, 46,7 %-ban ismerős illetve 17,5%-ban közel családtag (pontosabb 6,8 %-ban nem vérrokon, pl. mostohaapa) volt az elkövető.²⁰ Egyes statisztikák 1, míg mások 10 %-ra teszik az elkövetők közül a nők arányát, a többiek értelemszerűen férfiak: ám mindössze, az hogy ezen adatok között is ilyen nagy eltérés van, mutatja a statisztika „szürke zóna” nagyságát.²¹

Emellett érdekes adalék, hogy becslések szerint össztársadalmilag a felnőtt férfi lakosság 1 -5 % mutat alkalmilag vagy dominánsan pedo- efebo- illetve hebofil vonásokat, míg ez nők esetében ritkán, inkább csak egyedi esetben fordul elő.²² Tovább sajnálatos statisztikai érdekesség, hogy azok a felnőtt elkövetők, akik szexuálisan felnőttek, valamint kiskorúak iránt egyaránt érdeklődnek, 50 % visszaesési arányt, míg a kizárólagosan pedofil érdeklődésűek 80 %-os visszaesési arányt mutatnak, ráadásul az elkövetés gyakoriságával párhuzamosan, jellemzően a családon belül, talán épp az elkövető a relatív biztonságérzete miatt, a visszaélés brutalitása is növekedhet. Ebből a statisztikai adatból ugyanakkor az is levonható, hogy a tényleges pedofil cselekedetek mögött számszerűleg nem ugyanannyi pedofil elkövető azonosítható, hanem a pszichológiai imprint strukturáltsága és visszaesés gyakorisága miatt a tényleges elkövetők száma alacsonyabb, tehát a statisztikai adatok némileg torzítanak: összességében az az általános

¹⁸ PINTÉR, Á., - TÓTH, J., *A bántalmazott gyermekek – Gyermekjogok és gyermekbántalmazás*, in *Statisztikai Szemle* 95 (2017), 851.

¹⁹ Vö. BANGE, D., *Sexueller Missbrauch an Jungen*, Hogrefe Verlag, Göttingen 2007, 32 kk.

²⁰ Vö. ENYEDI, A., *Fiatalkorúakkal szemben elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény vizsgálata Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében*, Doktori értekezés, Pécs 2019, 2.

²¹ Vö. HEYDEN, S., - JAROSCH, K., *Missbrauchstäter: Phänomenologie - Psychodynamik - Therapie*, Schattauer, Stuttgart 2010, 38.

²² Vö. JUNG, T., *Sexueller Kindesmissbrauch in der Familie*, Diplomata Verlag, Koblenz 2000, 10-11.

vélemény, hogy e szexuális visszaélés esetén a statisztikai adaton terén különösen nagy a bizonytalanság, egyrészt a mintavétel módja és a kérdésfeltevés változatossága, az egységes fogalom hiánya miatt, másrészt pedig a trauma elfojtása, a félelem vagy a szégyenérzet miatt vagy amiatt, mert ez családon belül (incestus) történt.²³

Témánk szempontjából releváns, hogy ahhoz, hogy a pedofil hajlam manifesztálódhasson és tényleges szexuális visszaéléssé váljon, a szakértők nagy része egyetért abban, hogy ehhez a pedofil hajlamú személynek jellemzően „biztonságos háttérre” van szüksége, amelyet gyakran az intézményrendszerben talál meg és ahol a vele függőségi viszonyban lévő kiskorúak terhére követhet el visszaélést: oktató-nevelő intézmények, sportegyesületek, gyermekotthonok, és sajnos hozzá kell fűznünk, hogy egyházi intézmények, de maga a család is, különösen a mai mozaikcsaládok háttérét tekintve, ahol a nevelők, a gondviselők és a kiskorúak között nem feltétlenül áll fenn vérségi viszony.²⁴ Azt, az ebből a tényből gyakran levont következtetést, hogy az intézményrendszer felszámolása vagy teljes átalakítása lenne a megfelelő megoldás, mint felszínest és elsziettet, alapvetően el kell utasítanunk.

2.4. A sértett, valamint a visszaélésnek a sértettre gyakorolt hatása és következményei²⁵

Előjáróban szükséges arra rámutatni, hogy a szexuális visszaélés nem feltétlen jár együtt nemi erőszakkal. Tapasztalat szerint a gyermekek egy része nem is éli meg feltétlenül traumaként a cselekményt, éppen azért, mert nem tudatosodik benne: bár magatartása megváltozhat, de maga a kiváltó ok akár évtizedekig is rejtve maradhat, emiatt a szexuális visszaélés detektálása, felderítése és későbbi bizonyítása sem egyszerű. Vannak ugyanakkor bizonyos ismertetőjegyek, amelyek bizonyos rizikófaktorokra utalhatnak:

a) a kiskorú szintjén ha a gyermek leány (elsősorban családon belüli visszaélés esetén és mivel ez a forma, bár látens jelenség valószínűleg az elterjedtebb), ha fogyatékkal rendelkezik, ha pszichés problémái vannak, valamint a prepubertás és pubertáskor, mint fokozottabb veszélyfaktor,

b) a család szintjén: a kiskorú elhanyagoltsága (testi - szellemi elhanyagoltság, családi - fizikai erőszak), terhelt szülő - gyermek viszony (túlhajsolt, felfokozott elvárások elé állított gyermek, negatív szülőkép), válás (különösen második házasságkötéskor a kiskorú statisztikailag

²³ Vö. GOLDBECK, L., - ALLROGGEN, M., - MÜNZER, A., - RASSENHOFER, M., - FEGERT, J., *Sexueller Missbrauch*, Hogrefe, Göttingen 2017, 3 kk.

²⁴ Vö. GRÜNDER., M., - STEMMEER-LÜCK, M., *Sexueller Missbrauch in Familie und Institutionen*, Kohlhammer, Stuttgart 2013, 79 kk.

²⁵ Vö. SCHEUFELE, B., *Sexueller Missbrauch*, VS, Wiesbaden 2005, 53 kk.

fokozottan veszélyeztetett a nevelőapa részéről), patriarchális családkép, a család szociális izolációja (kevés támogatást kérnek/kapnak a társadalmi szervektől, hivataloktól, jellemző a fizikai izoláció is: szegregátumokban, tanyán felnövekvő gyermek), a szülők pszichés betegségei, a szülők szenvedélybetegsége, korai vagy nem akart terhesség mind - mind rizikófaktornak számítanak, ráadásul sokszor belső összefüggést is mutatnak,

c) a családi környezet szintjén a szülők, rokonok tartós munkakeresése, alacsony iskolázottság és jövedelem, a mikrokörnyezetben tapasztalható fizikai erőszak,

d) végül pedig a társadalmi és kulturális kontextus, vagyis az, hogy az adott kultúrában hogyan tekintenek a gyermekekre.²⁶

Az elkövető profilja kapcsán már érintőlegesen utaltunk arra, hogy a szexuális magatartás bizonyos funkcióikat tölt be az ember életében, melyek a teljesség igény nélkül az alábbiak:

- kölcsönös kielégülés,
- életadás (vagy az arra való elvi készség, annak elvi lehetősége),
- életközösség kialakítása vagy megszilárdítása,
- kölcsönös örömszerzés.

Ahhoz pedig, hogy akár etikailag, akár jogilag nézve szabad beleegyezésről beszélhessünk, általában szükséges, hogy minden érintett fél

a) kellő információval és

b) érzelmi (vagy ennek megfelelő pszichés) függetlenséggel rendelkezzen (önrendelkezés).

Az a) pont kapcsán a pedofil cselekményt illetően egyértelműen kijelenthetjük, hogy épp a befogadókészség és a megfelelő érdeklődés, illetve a belátás hiánya miatt a kiskorú esetében nem beszélhetünk arról, hogy kellő információval rendelkezett: ebben az életkorban inkább az aránytalanul nagyfokú bizalom és a spontaneitás jellemzi alapmagatartását, emiatt bizalmával könnyen vissza lehet élni. Ha a kiskorúak valóban ismerik is a szexualitás jelentését, ez nem jelenti azt, hogy a szexuális kapcsolatok társadalmi vonatkozásait is ugyanúgy felfogják. Fejlettségi szintjük és/vagy tapasztalatlanságuk miatt a gyermekek nem rendelkeznek olyan kritériumokkal, amelyek alapján meg tudnák ítélni, hogy ki lehet számukra a „megfelelő” szexuális partner. Egyáltalán nem tudják, hogy általában miként zajlik egy ilyen kapcsolat, és nem tudják mélységében értelmezni, hogy miben vesznek részt.

A b) pontot illetően a szabadság és a függetlenség szintén nem adott a gyermekek esetében, mert ők a felnőttek szeretetétől és gondoskodásától függenek. A nevelés alapeleme a felsőbbségnek való engedelmisség, amely alapvetően természetesen az értékek gyorsabb és

²⁶ Vö. BRANDT, *Das Phänomen Pädophilie*, 59.

hatékonyabb átadásának az eszköze, ugyanakkor a nevezett szexuális kapcsolatban a nagykorú ezzel az „idomított engedelmséggel” a saját céljai érdekében visszaél. A felnőttesség lényege épp a személyi - társadalmi - gazdasági függetlenség, egy teherbíró egzisztencia kialakítása, amely gyermek esetében nem áll fenn.

Összességében rá kell mutatni arra, hogy sem az előzetes kritériumok, sem pedig a szexuális kapcsolat céljai nem teljeseznek egy a kiskorúak esetében, hiszen az elkövető, felnőtt személy a kiskorút a saját szexuális kielégülésének eszközéül használja, életközösség kialakításáról, épp az életkorbeli eltérések miatt csak nagyon ritkán beszélhetünk, továbbá jellemző az, hogy a kiskorú nincs tisztában azzal, hogy mi történik körülötte, vagyis nem képes a cselekmény súlyát megfelelőképpen értelmezni, szinte minden esetben hiányzik a szabad beleegyezés még akkor is, ha explicit kényszerről nem mindig beszélhetünk.

Ezzel szemben az aktus következménye a szexualitás traumatikus felfedezése: a szexuális fejlődés az ember esetében egy folyamat, ami egy egyszerre biológiai és társadalmi jelenség, amelynek során egyrészt a serdülő - fiatal felnőtt szembesül saját testi - biológiai - hormonális változásaival, pszichésen elkezd felkészülni a párválasztásra és az életközösség vállalására, valamint elsajátítja azokat a társadalmi normákat és „játékszabályokat”, amelyeket tőle az adott társadalom és a mikrokörnyezet elvár. A hangsúly a folyamatosságon és a fokozatosságon van, ezért is ítéli meg jellemzően a katolikus erkölcsstan kevésbé szigorúan a hatodik parancssal kapcsolatos bűnöket kamaszok - fiatalkorúak esetében, illetve jár el velük szemben megengedőbben az állami büntetőjog, hiszen akaratlagos beleegyezésről igen, de teljes tudatosságról, a cselekvés következményeinek felméréséről és vállalásáról esetükben még csak nagyon korlátozottan beszélhetünk. Ezzel, az ideális esetben lineáris fejlődéssel szemben a kiskorú esetében mintegy „berobban” az életébe a szexualitás tapasztalata, annak testi és pszichés következményével: a szexualitással való első tapasztalata nem a kölcsönösség, hanem a kihasználtság élménye lesz, melynek súlyos következménye az, hogy a későbbiekben, felnőttként is ezt a mintát követheti, vagyis nehezebb lesz számára a szabad és kölcsönös kielégülésen alapuló szexuális kapcsolat és életközösség kialakítása.

Tapasztalat szerint az áldozat viselkedése is megváltozik: a szégyenérzet miatt bezárkózó, tartózkodóvá válhat, társaival vagy saját magával szemben agresszív, tanulási zavarok, beilleszkedési zavarok, kényszeres cselekvések (étkezésben, higiénában), a trauma korlátozott, verbális elbeszélése, otthonról való elszökés, viszonylag gyakori a „szexualitás életkoridegen ismerete” (a kiskorú olyan szexuális ismeretekkel rendelkezik, amelyet életkora még nem indokol), szélsőséges esetben öngyilkossági kísérlet stb. széles skálája jellemezheti viselkedését, amellyel, hogy tényleges fizikai tünetek (genitális fájdalom és fertőzések, altesti fájdalmak,

ismeretlen eredetű hematómák) is kísérhetik. Felnőttként, részben az átélt trauma hatására fellépő személyiségi problémák miatt elterjedtebb körökben a tudatmódosító szerek, alkohol, drog stb. használata. További jellemző tünet a trauma „befagyása”, azaz az abúzus elásása, elhallgatása, ami később, akár felnőttként is egy - egy kulcsinger (akár téma pl. manapság a 'me too' mozgalom, de akár egy illat érzése) kapcsán is manifesztálódhat.²⁷

Figyelembe véve, hogy ezek a viselkedési zavarok felléphetnek más traumák, mint pl. a szülők válása, iskolaváltás stb. miatt is, a szexuális visszaélés felderítése számos esetben roppant nehéz. Emellett, ismét rámutatva a statisztikai adatra, miszerint az elkövető az esetek nagy többségében rokon vagy közeli ismerős, úgy a szeretet, a kötődés és a bizalom iránti gyermeki alapigény igen súlyos csapást szenved.

Hosszú távon pedig, felnőttként, amint arra már utaltunk, következmény lehet az aszimmetrikus viszony a nemi kapcsolatokban: azok erőszakos és egyoldalú, örömszerzésre irányuló megélése, bizalmatlanság stb., a szeretet és a szexualitás elválasztása, intimitásra való képtelenség. Családalapítás esetén pedig, különösen családon belül elszenvedett abúzus esetén, felmerülhet a megfelelő szülői szereppel való azonosulás nehézsége is.²⁸

2.5. Előzetes értékelés

Míg a 19. század első felében társadalmilag megtűrt volt a kiskorúakkal való szexuális kapcsolat, addig a 20. század második felében ez, részben a gyermekekre fordított nagyobb figyelemnek köszönhetően, ami az oktatási - nevelési és gondoskodási rendszer finomodásában is manifesztálódott, már súlyosan elítélendőnek számított, a 21. század nyugati társadalmában pedig stigmává vált: a pedofil elkövetőt társadalmi közmegejtés kíséri, ennek ellenére a jelenség, függetlenül az állami büntetéstől, sajnos társadalmilag látenszen nagyon is detektálható. Ennek okai lehetnek a sokszor kusza családi viszonyok, a közgondolkodásban a szexuális témák prevalenciája és a szexuális szabadosság, illetve az, a társadalmi élet minden területén megfigyelhető jelenség, hogy a másik embert tárgyként kezelik, továbbá a pedofil viselkedésminta képessége arra, hogy „továbbörökítse magát”.

Semmilyen körülmény nem igazolhatja a pedofil viselkedést, amit, ahogy bemutattuk, sokszor nem is annyira könnyű feltárni, ezért sokkal fontosabb a megelőzés és a gyógyítás: egyrészt a kiskorúak felkészítése, a lehetséges veszélyek felismertetése, másrészt pedig a társadalom szanációs kötelezettsége azokkal szemben, akik ilyen abúzus elszenvedői voltak.

²⁷ Vö. MÜLLER, W., *Opferschicksale: Lebensgeschichtliche Folgen von Missbrauch*, in HILPERT, K., (szerk.) *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen im Raum von Kirche*, Herder, Freiburg 2020, 86 kk.

²⁸ Vö. SCHWARZE, C., - HAHN, G., *Herausforderung Pädophilie: Beratung, Selbsthilfe, Prävention*, 124 kk.

Elengedhetlen egy higgadt társadalmi közbeszéd megvalósítása és egy olyan környezet kialakítása, amely, amennyire csak lehet, lehetővé teszi a megelőzést.

3. Történeti, jogtörténeti és kánonjogtörténeti visszatekintés

3.1. Témafelvetés

A kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény kánonjogi megítélésében hasznos segítséget nyújthat az, hogy hogyan vélekedtek erről az előző generációk: az a vizsgálat segít rámutatni azt, hogy ez egy sokkal összetettebb kérdés annál, mint amelyre gyors és könnyű válasz lehetne adni.

Mindenekelőtt néhány alapvető problémára kell rámutatnunk:

1. Ki számít gyermeknek, pontosabban hol, milyen életkornál húzódik a kiskorúság határa? Erre a kérdésre az elmúlt évszázadok embere sokszor nem tudott egyértelmű választ adni.

Az Ószövetség felfogása szerint a nagykorúság tizenkét, illetve tizenhárom éves korban kezdődik. A vallásos zsidó közösségekben mind a mai napig ünnepelt *bár micvá*, („a parancsolat fia”) eseménye az, mely után a tizenhárom éves fiú köteles a Törvény rendelkezéseit betartani, de egyúttal a vallási közösség teljes jogú tagja is lesz, míg a tizenkét éves leány esetében a *bát micvá* („a parancsolat leánya”), különöseb módon nem ünnepelt eseménye.²⁹ Tehát amikor Lukács evangélista a tizenkét éves Jézusról tudósít a Templomban (Lk 2,41-52), akkor teljesen téves az a szemlélet vagy képi ábrázolás, amelyen egy gyermek tanítja az írástudókat, hanem a valósághoz sokkal közelebb áll az, hogy egy, a vallási–rituális felnőtté válás kapujában álló vagy azon éppen átlépett kamasz tesz tanúságot vallási ismereteinek mélységéről. A kultúrtörténeti nehézség azonban már itt kézzelfogható: ma egy tizenhárom éves személyt (legalábbis nyugati kultúránkban) gyermeknek tartunk, olyan, aki cselekedeteiért még büntetőjogilag nézve sem, vagy csak nagyon korlátozottan vonható felelősségre, míg egy másik korban és kultúrában pedig már a közösség felnőtt tagjának számított, az őt megillető jogokkal és kötelességekkel.

2. Napjaink jogalkotása egyértelműen a belátási képesség meglétéhez kapcsolja például a büntethetőséget, illetve a cselekedetekért vállalandó felelősséget. A törvény főszabályként a tizennegyedik életév betöltését teszi meg a büntethetőség korhatárának - kivételes esetben a tizenkettedik életév betöltését -, míg a tizennégy és tizennyolc év közötti elkövetőkre speciális szabályok vonatkoznak, melyek ebben az életkorban nem a büntetésre, hanem a javításra–nevelésre helyezik a főbb hangsúlyt, illetve bizonyos főbenjáró bűncselekmények esetén pedig

²⁹ Vö. GELLMAN, M., - HARTMAN, TH., *Religionen der Welt für Dummies*, Wiley-VCH, Weinheim 2008, 161.

van egy húszéves életkori kedvezmény is.³⁰ Vagyis napjaink jogalkotásában a hangsúly a belátási képességre, tehát a felróhatóság, a károkozó felelősségének a megállapítására esik és ehhez adott életkori kritériumokat határoz meg. Ezzel szemben arra a kérdésre, hogy mikor kezdődik/végződik a gyermekkor, a gyermeki mivoltot mi határozza meg: pl. a testi jellegzetességek, a társadalmi érettség, a biológiai nem, illetve az értelmi képességek, a szexuális tapasztalat, a jogi státusz, a gazdasági függetlenség, a családban betöltött szerep, az életkor vagy mindezek sajátos kombinációja stb. arra egy-egy kor, illetve kultúra gyökeresen eltérő válaszokat is adhatott.³¹ Bármennyire is keménynek hathat ez a kijelentés, de az elmondottak fényében azt kell megállapítanunk, hogy a „gyermekség”, mint ilyen alapvetően egy jogi - társadalmi konstrukció, ami természetesen nem jelenti azt, hogy a gyermekkor traumaikat ártalmatlannak minősíthetnénk.

3. Hogyan tekintünk a kiskorú személyre? Szorosan kapcsolódik a megelőző kérdéshez, hisz a gyermeki lét identitását nemcsak az alkotja, hogy mely életkorban van, hanem az is, hogy milyen szerep jut neki a család vagy a közösség fenntartásában. Különösen is a preindusztriális és mezőgazdasági jellegű társadalmakra jellemző az, hogy a gyermekre mint kis felnőttre tekintettek: egy olyan korban és kultúrában, amikor az önfenntartás nagy erőforrásokat igényel, valamennyi családtag munkájára szükség volt, így a gyermeket a hasznosság szempontjából szemlélték.³² Ebben az értelemben csak keveseknek adatott meg a „klasszikus gyermekkor”, hisz már kisgyermekként részt kellett vennie azokban a mezőgazdasági munkákban, melyekre alkalmas volt, és szinte észrevétlenül vált felnőtté.³³

4. Végül pedig szempont az is, ahogyan a szexuális cselekményt elkövető személyre a társadalom tekintett. Nagyon markánsan az ókori görög és római kultúrában, de a középkori - újkori szemléletmódban is jelen volt az, hogy az adott cselekményt az „elkövető” és a sértett társadalmi állása szerint ítélték meg. Eszerint például az ókori Rómában a korai és a középső köztársasági korban a római polgárjoggal rendelkező családfő, a *pater familias* hatalma (*patria potestas*) kiterjedt teljes házanépre, azaz feleségére, gyermekeire (kivéve az elsőszülött fiút, gyermekét akár meg is ölhette: *ius vitae ac necis*, még ha e jogot érzelmi, vallási, erkölcsi vagy

³⁰ Például életfogytig tartó szabadságvesztés kizárólag azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte.

³¹ Vö. PARKER, J., *Valuable and Vulnerable: Children in the Hebrew Bible*, Kindle, Providence 2013, 21 kk.

³² E horizonton értelmezhető a spártaiaknak tulajdonított magatartásminta, miszerint a nem életképes újszülötteket kitétték a Taügetoszra, hogy ott halálukat leljék. Ennél azonban valószínűbb az, hogy csak azokat a gyermekeket tették ki, akik nyilvánvaló fizikai fogyatékossgal rendelkeztek, és csak azért, hogy a felnevelésük és gondozásuk ne rójon a közösségre aránytalan terhet: az elsődleges szempont a közösség, a polisz fennmaradása volt és ennek rendelték alá az egyén kibontakozását is. Vö. NÉMETH, G., *Bioetikai vázlatok*, SZIT, Bp. 2018, 221.

³³ Az, hogy a gyermek nem „kis felnőtt”, napjaink pedagógiájának és nevelésének egyik sarokköve, ugyanakkor maga a gondolat viszonylag új, a nevelélméletben és a gyermekszemléletben csak J-J. Rousseau-nak (+ 1778) köszönhetően vált elterjedté.

társadalmi okok a gyakorlatban erősen korlátozták)³⁴ és természetesen rabszolgáira is.³⁵ A római társadalom, különösen a császárkorig egyértelműen férfiközpontú volt, és a szabad római férfi szexuális kapcsolatot létesíthetett nemcsak ágyasaival, hanem a rabszolgasorú gyermekkel is. Egyetlen kritérium volt, hogy szabadnak született gyermeket nem lehetett szexuális aktusra kényszeríteni, mert ezt viszont jogsérelemként értelmezték.³⁶ Azaz a cselekmény megítélésében alapvető jellegű volt a kezdeményező fél társadalmi állása, pontosabban az, hogy az adott társadalmi állás jogaival az adott cselekmény összeegyeztethető volt-e?

3.2. A Szentírás tanítása

Az elmondottak fényében célszerű tehát egy rövid áttekintést nyújtani arról, hogy a gyermekek/kiskorúak iránti szexuális vonzalom és a terhükre elkövetett szexuális cselekmény problémája hogyan merült fel az elmúlt évezredekben. E téren katolikus teológusként értelemszerűen először a Bibliában szereplő tanítást szükséges megvizsgálni.

A Bibliában számos utalást találunk a témára vonatkozóan. Ilyen például a Bírak könyvének 19. fejezete, egy amúgy elég nehezen értelmezhető fegyveres konfliktus mellékszálaként említi meg, hogy a vendégbarátság törvényét megszegőket hogyan próbálja a ház ura - amúgy sikertelenül - leszerelni: „Van egy érintetlen lányom, kihozom nektek, éljetez vissza vele és tegyetek úgy, ahogy jónak látjátok, de ezzel az emberrel ne kövessetek el ilyen aljasságot.” (Bír 19,24) Az Ószövetségben részletesen kifejtett szexuális tilalmak vonatkoznak a homoszexualitásra, a zoofiliára, a vérfertőzésre, ugyanakkor a pedofiliáról, legalábbis fogalmi és büntetőjogi értelemben nem tesz érdemi említést. A Leviták könyvének 18. fejezete a családon belüli bűnös szexuális magatartások tilalmáról ír, melyben ugyanakkor teljes bizonyossággal nem lehet meghatározni, hogy elsődlegesen a vérfertőzésnek, vagy inkább a pedofil szexuális magatartás tilalmát tartalmazza a törvény.

Hasonlóképpen nyilatkozik az 1Kor 6,9 is: „Sem tisztátalan, sem bálványimádó, sem házasságtörő, sem kéjenc (malakos), sem kicsapongó (arsenokoites), sem tolvaj, sem kapzsi, sem részeges, sem átkozódó, sem rabló nem öröklí Isten országát.”, illetve a 1Tim 1,10-ben szerepel a magyarul fajtalannak/kéjencnek fordított magatartás tilalma, amely alatt szintén a pedofil magatartás- vagy cselekvésminta elutasítása sejthető.³⁷ Bizonyos vélemények szerint a kéjenc/kicsapongó megkülönböztetés aktív - passzív szexuális szerepre utalhat: ennél azonban

³⁴ Vö. CIERKOWSKI, S., *L'impedimento di parentela legale*, PUG, Róma 2006, 91.

³⁵ Ehhez lásd ANGELA, A., *Amore e sesso nell'antica Roma*, Mondadori, Róma 2012.

³⁶ Vö. JOHNSON, M., - RYAN, T., *Sexuality in Greek and Roman Society and Literature*, Psychology Press, NY 2005, 6.

³⁷ Vö. SCHNABEL, J. E., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, Brockhaus, Witten 2010, 319.

valószínűbb az, hogy az apostol inkább arra törekszik, hogy illusztrációszerűen olyan viselkedésformákat soroljon fel, melyek nagymértékben gyengítik a keresztény közösséget és súlyos véteteknek, adott esetben akár bűncselekménynek is tekinthetők a közösség és a felebaráti szeretet ellen.³⁸ Analízisünk szempontjából azonban releváns, hogy a Korintusiaknak írt levél idézett szakasza az Egyházzal, mint vallási és társadalmi egységgel foglalkozik, felsorolva a közösséghez tartozás kritériumait és azokat a magatartásmintákat, melyek kizárnak az Egyházból, mint eszkatológikus közösségből, vagyis egy kollektív identitásról beszélhetünk.³⁹ Ennek alapján állítható, hogy az apostol, bár kifejezett szankciót nem helyez kilátásba a fajtalanság esetén, mégis úgy véli, hogy az itt szereplő bűnök összeegyztethetetlenek a keresztény identitással, csakúgy, ahogy a jelenlegi kánonjogi szabályozásban a kiskorúak sérelmére elkövetett büntetendő cselekmények nem egyszerűen magánbűnök, hanem egyházi közügynek számítanak, így elkövetésük érinti az egyházi közösség egészét is.

A Talmud egy passzusa ír ugyan arról, hogy egy nőtlen férfi számára tilos a fiatalok tanítása (Kiddushin 4,14), mindazonáltal a szövegkörnyezet nem a tiltott szexuális magatartásmódokról, hanem a foglalkozásokról rendelkezik, így valószínűsíthetően ez sem a pedofília veszélyét tartja szem előtt, hanem a család védelmét, mivel e módon egy nőtlen fiatalember könnyen tiltott kapcsolatba kerülne a fiúk édesanyjával. „Az izraelita gondolkodásnak van még egy jellegzetes pontja, ami az ókori társadalmakban igencsak egyedüli. A gyermek nem a szülők tulajdona! Ezt mutatja az a felfogás is, hogy csak a testét kapja a szüleitől, a lelkét azonban Istentől. (...) A gyermekre önálló, szabad emberként kell tekinteniük, akiért felnőtté válásáig felelni kötelesek, úgy, hogy megadják neki mindazt, amivel Isten megbízta őket.”⁴⁰

3.3. Az ókori görög - római gyermekszemlélet és törvénykezés

A leírtak már átvezetnek minket az ókori görög - római mentalitás bemutatására, lényegében annak a magatartásmódnak az illusztrálása, melyet az Újszövetség szerzői kemény szavakkal ostoroznak. A szemléletmód alapvető különbsége, az eltérő állásfoglalás arra vezethető vissza, hogy míg a Kinyilatkoztatás embere számára a kiindulópontot a meghívottak, a kiválasztottak közösségéhez való tartozás jelentette, addig e két kultúra inkább a társadalmi állásból vont le jogi következményeket.

³⁸ Vö. STELLER, Ch., *Das Endgericht bei Paulus*, Mohr Siebeck, Tübingen 2017, 185.

³⁹ Vö. ZEILLINGER, P., *Ekklesia als Verb*, in KLINGEN, H., - ZEILLINGER, P., *Extra ecclesiam ... zur Institution und Kritik von Kirche*, LiT, Berlin 2013, 219 kk.

⁴⁰ MÉSZÁROS, L., *Gyermekevelés az ókori zsidó kultúrában*, in FEHÉR, Á., - MÉSZÁROS, L., (szerk.), „... in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi”, Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác 2018, 155.

Az ókori Hellaszban a szexualitást egyrészt valamiféle vallásos - misztikus látásmód lengte körül, másrészt pedig nem a kultúránkban kialakult heteroszexuális - homoszexuális tengelyen helyezték el, hanem a társadalmilag privilegizált szexuális magatartásminta a nemi kapcsolatban - kezdeményezésben az aktív szerep volt, eszerint férfhoz méltónak a domináns pozíciót tekintették, míg passzívnak, befogadónak az asszonyét, illetve a gyermekét - kamaszét. Vagyis arra a szempontra, hogy a nemi aktus milyen életkorban, illetve konszenzusosan történt-e, kevesebb hangsúly esett.

Az ókori Görögországban, különösen is Spártában, a fiatalok szexuális nevelése - bevezetése a szabad, polgárjoggal rendelkező férfiak kiváltsága volt, amely mind vallási motívumokat, mind pedig felnőtté válási eljárási jelleget is mutatott. Amikor elérték a pubertáskort - betöltötték tizenkettedik életévüket -, a fiút *eromenos*nak nevezték,⁴¹ akit egy felnőtt - jellemzően a család barátja - mint társként, tanárként és szexuális nevelőként „bevezetett a felnőttek világába”. Ennek keretében a családapával természetesen előre egyeztetve „elrabolta” a kamaszfiút, majd pedig mintegy két hónapra maga mellé véve, bevezette a vadászat, a harc stb. fortélyaiiba, melyet aktív szexuális élet is kísért. Ezt követően visszakísérték a fiút családjához, majd egy nagy ünnepség keretében megajándékozták és „megünnepelték” felnőtté válását, mintegy deklarálva így új társadalmi helyzetét. Kifejezetten szégyennek számított az, ha a fiú nem talált férfiszeretőt és fordítva: kitüntetésnek számított, ha valakinek több hódolója is akadt: ismét csak hangsúlyozandó, hogy objektíven megvalósult a gyermekkel, a serdülővel való szexuális kapcsolat, viszont elvették azt, amikor ennek kizárólag a szexuális vágy volt a mozgatórugója.⁴² „A beavatási homoszexualitás történeti alapja feltehetően a Krétáról származó fiúrablás intézménye lehetett, ahol is a felnőtt férfi, a családnak történt bejelentés után, két hónapra magával vihette a kamasz ifjút, ami által a fiú bekerül a felnőtt férfiak körébe. Ez a többi görög városállamban is előfordult, olyannyira, hogy Spártában a vezetők megbüntették azt a felnőtt férfit, akinek nem volt ilyen kapcsolata. A beavatás eredeti értelme az lehetett, hogy ez volt az a mozzanat, amely átemelte a fiút a női (anyai) világból a férfiak életébe.”⁴³ Bármennyire is idegennek hat kortárs kultúránk számára, a bemutatott ógörög gyakorlat célja az volt, hogy kapcsolatot teremtsen a generációk között, vagyis ez egy hivatalosan elfogadott nevelési és társadalmilag elismert szociális normának volt tekinthető: azt azonban, ha valaki e kapcsolatban exkluzívan csak a szexuális kielégülést kereste, társadalmilag elutasították. Hangsúlyozandó, hogy

⁴¹ Az ógörög kor a következő életkorbeli beosztást alkalmazta: gyermek (*paidion*), fiú (*pais*), ifjú (*éphebos*), fiatalember (*neaniskos*), férfi (*anér*), öreg (*presbytes*), vén (*géros*).

⁴² Vö. GÖCKE, A., *Der rechtliche Schutz für Inzestopfer und Hilfestellungen durch die Soziale Arbeit*, Waxmann, Münster 2006, 16.

⁴³ MADARASSY-MOLNÁR, M., *A nemi erkölcs és büntetőjogi megítélése az ókorban*, in *Iustum Aequum Salutare IV* (2008/1), 132.

ezen gyakorlatban csak szabad állapotú, polgárjoggal rendelkező férfiak vehettek részt, nem terjedt ki tehát a rabszolgákra vagy a leányokra, vagyis egyáltalán nem tekintették visszaélésnek, hanem afféle bevezetésnek - lépcsőnek a felnőtt férfi állampolgárok világába: a nőkről ugyanis fel sem tételezték, hogy jó állampolgárokká válhatnak.⁴⁴

A fiúszeretet vagy „pederastia” néven ismert gyakorlatnak azonban volt egy kevésbé romantikus, sokkal inkább presztízs jellegű területe is: a rabszolgatartó-társadalomban teljesen elfogadott, sőt a társadalmi állást fémjelző volt, ha egy szabad polgárnak volt „fiúkísérője”.⁴⁵ A rabszolgagyermek prostitúciója sem számított elvetendőnek, ellenben szigorúan büntették azt, ha valaki szabad gyermekkel élt vissza szexuálisan, az apa, vagy ritkábban a kiskorú beleegyezése nélkül. Ez tükröződött például az athéni Szolón (+ 558) törvényeiben, amely halállal büntette azt a pedagógust (= tanító rabszolgát), aki megengedte, hogy a szülőkön kívül más felnőtt is belépjen az iskolába, illetve ezt tükröződött abban a szabályban is, hogy az iskolaépületet legkésőbb napnyugatkor be kellett zárni, vagyis az iskolás gyermekekkel való szexuális visszaélés veszélye már az ókorban fennállt,⁴⁶ vagyis a gyermeket, amíg kiskorúnak számított, viszont védeni akarták a szexuális visszaélésektől. Ennek megfelelően az alábbi életkorbeli elhatárolások tehetők:

- tizenkettedik életév alatt a kiskorú személlyel mindenféle szexuális kapcsolat tilalmasnak számított,
- tizenkettedik életévtől tizennegyedik életévig elfogadott volt a tartós (nemi) kapcsolat, melynek célja alapvetően a *pais* nevelése, a társadalmi életbe való bevezetése volt,
- a tizennegyedik életévtől a fiúk már maguk választhatták meg férfiszerepüket, de társadalmilag még nem minősültek nagykorúnak.⁴⁷

Az ókori Hellaszban kétségtelenül nem volt egyszerű sorsa egy gyermeknek, ugyanakkor a bemutatott viselkedésmódot teljesen téves lenne társadalmilag intézményesített pedofiliának tekinteni, megfelelőbb, ha homofiliáról beszélünk, viszont az explicit homoszexuális viselkedés sem volt mindig és mindenütt elfogadott. Az ókori görög magatartásminta inkább tanítvány - mester horizonton értelmezhető, amelynek során a „mesternek” mondott idősebb férfi átadta azt a gyakorlati és elméleti tudást, amelyre az ifjúnak ahhoz, hogy a polisz jó állampolgára legyen, szüksége lehetett és ez a kapcsolat bizonyosan szexuális együttlétet is jelentett.

⁴⁴ Természetesen voltak olyan városállamok, melyek ez alól kivételek voltak és a nőket csaknem egyenjogúnak tekintették a férfikkal, pl. Lesbosz szigetén, ahol társadalmi-jogi szerepük nem korlátozódott csupán a gyermekszülésre és a ház körüli kötelességek teljesítésére.

⁴⁵ Ehhez lásd REINSBERG, C., *Ehe, Hetärenum und Knabenliebe im antiken Griechenland*, Beck, München 1989.

⁴⁶ Vö. BONAFIGLIA, L., *Pedofilia! Perché? L'esigenza di confini*, Firera & Liuzzo, Milano 2003, 37.

⁴⁷ Vö. FURFARO, S., *Pedofilia. Un fenomeno giuridico e sociologico*, 186-187.

Ahhoz, hogy az ókori Róma idevágó gyakorlatát megismerjük, szükséges röviden a *Sitz im Leben*re utalni, mégpedig az, hogy a Római Köztársaság törvényei alapvetően szabad, római, férfi polgárokra íródtak, akiket már gyermekkoruktól úgy neveltek, hogy elsajátítsák a hódítás és az uralkodás szabályait és akik különösen is a Köztársaság fénykorában úgy tekintettek magukra, mint akik minden más élőlélynél magasabb rendűek: egy ilyen önértelmezése pedig nem tudott nem megnyilvánulni a szexuális szférában sem. A római polgárt úgy szocializálódott, hogy ne vesse alá magát senkinek, így szexuálisan sem, ideértve nőket, férfiakat és gyermekeket is. A kezdeti időszakban a római család egy zárt közösséget alkotott, amelyben az apa szinte korlátlan hatalommal bírt. A család emellett egyáltalán nem egy vérségi - emocionális valóság volt, hanem egy olyan egység, melynek tagjait egy jogi viszony és a gazdasági érdek kötötte össze, ez pedig alapvetően meghatározta az a módot is, ahogyan a családtagok egymásra tekintettek. Mivel a munka kereteit messze meghaladná a gyermek státuszának részletes tárgyalása a római jogfejlődésben, ezért inkább csak a jelentősebb sarokpontokra és fejlődési szakaszokra kívánunk rámutatni.⁴⁸

A római jog különbséget tette a jogellenes cselekmények esetében magánjogi (*delictum*) és közjogi (*crimen*) bűncselekmények között: az első kategóriába tartozó cselekményeket polgári peres eljárás keretében, a *criment* viszont, mivel az az állam rendjére is veszélyes volt, büntető eljárás keretében tárgyalták. Emellett a feltételezett elkövető életkora is szempont volt: a gyermek, az *infans* nem viselt felelősséget, a serdülő (*impubes*) már viselt felelősséget tetteiért, ha annak értelmét fel tudta ismerni és a felnőtt, az érett (*maturus*) személy pedig tetteiért már felelős volt.⁴⁹

A Római Köztársaság fénykorában még megvetett volt a pederasztia magatartás,⁵⁰ viszont a késő köztársaság kori Róma prominens politikusai, mint M. T. Cicero (+ Kr.e. 43) már megdöbbennek az egyre jobban terjedő görög szokásokon, így a pederasztian is, azt görög bűnnek minősítve,⁵¹ viszont össztársadalmilag tolerált volt az, ha a *pater familias* a saját gyermekeivel együttnevelkedő rabszolgagyermekkel (*pueri serviles*) lépett nemi kapcsolatra. Egyszerűen a bármely nemű - és életkorú - rabszolgának kötelességei közé tartozott az, azaz hogy gazdája szexuális jellegű igényeit is kielégítse és fordítva is igaz, azaz a római polgár ilyesmiért nem volt felelősségre vonható. Plutarkhosz (+ 125/127) leírja, hogy a szabad rómaiak arany amulettet tettek

⁴⁸ A téma részletesebb kifejtése található meg MARONE, P., *La legislazione romana sull'infanzia* című 2017-es nagy terjedelmű (652 oldalas) monográfiájában.

⁴⁹ Vö. KOSIOR, W., J., *Age of a Victim as Crime's Feature in Roman Law*, in *Studia Prawnicze KUL* 80 (2019), 91-92.

⁵⁰ Vö. HALLETT, J., P., - SKINNER, M., B., *Roman Sexualities*, Princeton University Press, Princeton 1997, 34.

⁵¹ „Sed poetas ludere sinamus, quorum fabulis in hoc flagitio versari ipsum videmus Iovem: ad magistros virtutis philosophos veniamus, qui amorem negant stupri esse et in eo litigant cum Epicuro non multum, ut opinio mea fert, mentiente. Quis est enim iste amor amicitiae? cur neque deformem adolescentem quisquam amat neque formosum senem? Mihi quidem haec in Graecorum gymnasiis nata consuetudo videtur, in quibus isti liberi et concessi sunt amores. Bene ergo Ennius: 'Flagiti principium est nudare inter civis corpora.' Qui ut sint, quod fieri posse video, pudici, solliciti tamen et anxii sunt, eoque magis, quod se ipsi continent et coercent.” CICERO, M., T., *Tusculanae Disputationes IV*, 70.

fiaik nyakába azért, hogy ha azok mezítelenül játszanak, ne tévesszék őket össze a rabszolgaperekekkel és így ne essenek áldozatul megrontási kísérleteknek.⁵²

A személeletbeli változás leképeződött a gyakorlatban is. Augustus (+ Kr.u. 14) princepsként például büntette a pederasztra magatartásformát, viszont közvetlen örököse, Tiberius (+ Kr. u. 37), öregkorában Capri szigetén található kéjlakában, sok más szexuális deviancia mellett ezt is aktívan gyakorolta;⁵³ de a nem sokkal később élt költő, Martialis (+ 104) egyes epigrammái is felmutatnak pederasztá vonásokat.⁵⁴ Hadrianus császárról (+ 138) is feljegyezték, hogy szívesen mutatkozott fiatal férfiak társaságában, amikor pedig egyikük Antonius tragikus körülmények között életét veszítette, a császár őszintén meggyászolta - bizonyosat azonban ezen kapcsolatok természetét illetően, tekintve, hogy a történetírók konkrét életkort nem adtak meg, így nem lehet megállítani, azaz hogy ez a kapcsolat homoerotikus vagy pederasztá természetű lenne.⁵⁵

A házasságkötési életkorok is különböztek: férfiak húsz, leányok pedig mindössze tizenkét éves korban köthettek - ez utóbbiak természetesen apjuk vagy gyámjuk engedélyével - házasságot. Az ókori Rómában, mint arra utaltunk, egy férfijogú társadalom szemléletmódja határozta meg a szexualitást és az esetleges szexuális visszaéléseket, így fordulhatott elő, az, a mai szemmel nézve megdöbbentő joggyakorlat, hogy a házasságtörésben pl. a házas férfi anyagi megkárosítását, meglopását látták. E horizonton szemlélve a gyermek polgári jogi státusza volt az igazán hangsúlyos: a rabszolgasorba született gyermekeknek nemcsak gazdájuk (tekintet nélkül arra, hogy férfi volt-e vagy nő) gazdasági- és státuszigényeit, hanem szexuális igényeit is ki kellett szolgálniuk, emellett nem volt ritka a gyermekprostitúció sem.⁵⁶ Egy másik ok a szexualitásról alkotott szemléletmódban keresendő: a szabad római polgár a nemi kapcsolatban az aktív, a domináns szerepre formált igényt, míg a passzív szerep megvetendő és megalázó volt.⁵⁷ Így, ha egy kiskorúval vagy serdülővel létesítettek nemi kapcsolatot a legkisebb veszélye sem állt fenn

⁵² Vö. PLUTARCHUS, *Dell'educazione dei figliuoli*, Gio Bracali, Firenze, 1916, 52.

⁵³ Vö. LEONHARDT, J., - OTT, G., *Apocrypha*, Franz Steiner, Stuttgart 2000, 29.

⁵⁴ „Kis lányka, édesebb a zengő hattyúnál,
Gyöngédebb, mint Galaesus-parti kis bari,
A Lucrinus-tó kagylójánál finomabb,
Drágább Erythreának drágakőinél
És India simára csiszolt agyaránál;
Tisztább az első hónál s a szűz liliomnál;
Haja selymesebb, mint Baetis-parti gyapjűfűrt,
A germánoknak kontya és aranypora;
Az ajka Paestum rózsájánál illatosb ...” V, 37.

⁵⁵ Vö. BECKER, J., *Annäherungen: Zur urchristlichen Theologiegeschichte und zum Umgang mit ihren Quellen*, De Gruyter, Berlin 1995, 402.

⁵⁶ Értelemszerűen ebben a korban még nem beszélhetünk az emberi személyek közötti egyenlőségről vagy egyetemes emberi méltóságról, így az ókori római jogszemlélet a rabszolgákról, mint *res animae*, lélekkel rendelkező dologról beszélt.

⁵⁷ Kifejezőek Seneca sorai, miszerint a „(szexuális) passzivitás bűn a szabad emberrel szemben, szükségszerűség a rabszolga számára és kötelezettség a liberintusnak (felszabadított rabszolganak).”

annak, hogy a római polgárnak a passzív szerep jusson. Tehát nem annyira kifejezett, gyermekekre irányuló szexuális vágy, hanem a szexualitással kapcsolatos közvélekedés volt az, ami az ókori római polgárok esetleges pederasztia viselkedését meghatározta és lehetővé tette.

A leírtak fényében a továbbiakban röviden szeretnénk kitérni azokra a római törvényekre, amelyek a pedofil - pederasztia cselekményekkel foglalkoznak.

Időrendileg első az ókori Rómában a *Lex Scatinia* (véltetően Kr. e 149 körül, de Plutarchos Sullának tulajdonítja, tehát pontos datálása bizonytalan), amely súlyos pénzbüntetéssel (tízezer sestercius)⁵⁸ sújtotta azokat, akik szabad születésű gyermekekkel létesítenek nemi kapcsolatot (*stuprum cum puero*), ugyanakkor a rabszolgagyermeket vagy árva gyermeket - jogvédelem híján - kitette a római polgár kívánságainak.⁵⁹ Noha a szöveg a *stuprum cum masculo* kifejezést használja, a *masculus* alatt szabad állapotú fiút értett.⁶⁰ A római szemléletmód nem tett lényegi különbséget aközött, hogy a szexuális kapcsolatban részt vevő személyek nemi viszonyai milyenek voltak, vagyis önmagában a homoerotikus cselekedetet ezért nem vetették el, viszont döntő szempontnak számított a szexuális kapcsolaton belül a passzív szerep. A *stuprum* a *Lex Scatinia* szóhasználatában pedig alapvetően erre utalhat.⁶¹

A *civis romanus* ugyanis a görög szemlélettel ellenkezően még a legcsekélyebb súlyú és időtartalmú szexuális passzivitást sem fogadhatta el. Hangsúlyos azonban, hogy itt nem az emberi személy metafizikai értékéről van szó – ilyent a római jog amúgy sem ismert –, hanem a szabad születésű, jellemzően fiúgyermeket kívánta az elrablástól és a meggyalázástól megóvni. Továbbá figyelemreméltó az is, hogy ez, az amúgy meglehetősen bizonytalan háttérű rendelkezés csak pénzbüntetésről rendelkezik, miközben más kortárs törvények kultikus jellegű büntettek esetében⁶² minden további nélkül halálbüntetést is kiszabtak.⁶³ A törvény előírásai azonban kevésbé érthettek célt, mivel a késő köztársaság korában egyre jobban elterjedtek a görög szokások és szexuális magatartásminták.

Időrendben Augustus családjogi törvényei, a *lex Iulia de maritandis ordinibus* (Kr.e 18), a *lex Iulia de adulteriis coercendis* (ez utóbbi Kr.e 17), valamint a *lex Papia Poppaea* (Kr.u. 9) következnek: a *lex Iulia de maritandis ordinibus* fő témája legfőképp a házasságtörésnek, valamint a régi római erkölcsökkel összeegyeztethetetlen nemi kapcsolatoknak a tilalma. A fiatalkorában meglehetősen szabados életvitelt folytató princeps esetében e törvényt illetően is aligha

⁵⁸ Összehasonlításképp a havi létminimum mintegy 20-30 sestercius körül mozgott.

⁵⁹ Vö. CANTARELLA, E., *Según natura*, Akal, Madrid 1991, 152.

⁶⁰ Vö. DOSI, A., *Eros: l'amore in Roma antica*, Edizioni Quasar, Róma 2008, 22.

⁶¹ Vö. FAYER, C., *La familia romana: aspetti giuridici ed antiquari III*, L'Erma, Róma 2005, 220.

⁶² Halálbüntetés járt például azért, ha valakit szent dolgok eltulajdonításában találtak vétkesnek, de akkor is, ha pl. egy bíró köztulajdon eltulajdonításában bizonyult bűnösnek.

⁶³ Vö. GOLLNER, G., *Homosexualität*, Duncker & Humblot, Berlin 1972, 126.

beszélhetünk tisztán morális motivációkról, hanem az uralkodó sokkal inkább demográfiai és szociológiai célokat követett, mégpedig a római társadalom gerincét alkotó lovagi és szenátori rend megerősítését, ami alapvetően létszámbeli megerősítést jelentett, tekintve, hogy a rendelkezés szerint bizonyos életkor elérése után a szabad férfiaknak és nőknek házasságban kell élniük ...⁶⁴ A *lex Iulia* nemcsak azokat halállal bünteti, akik más római polgár feleségével hálnak, hanem azokat is, akik férfival létesítenek nemi kapcsolatot.⁶⁵

Témánk szempontjából azonban érdekesebb, hogy a törvény miként rendelkezik a pederasztia magatartással kapcsolatosan. Ezt a házasságjog keretében helyezi el, amikor arról ír, hogy ki követi el súlyosabb tettet, házasságtörést, *adulteriumot*,⁶⁶ míg ennél kisebb súlyú cselekményt, *stuprumot* követ el az, aki szabad állapotú férfiként, de házasságkötés szándéka nélkül létesít szexuális cselekményt özvegyvel, hajadonnal vagy fiúval, illetve férfival. Értelemszerűen ez utóbbi eshetőség akkor áll fenn, ha a házasságkötés biológiailag lehetetlen, például a férfi partner esetében, vagy ha a kapcsolat törvényileg tiltott, azaz ha a partner rabszolga. Érdekesség, hogy amennyiben a cselekményt a bűnös életvitelszerűen, visszaesően követi el, akkor halállal büntethető: a rendelkezést azonban ismét nem a sértett személy védelme motiválja, hanem annak szankcionálása, hogy az elkövetőtől egyáltalán nem várható el a törvény betartása.⁶⁷

Domitianus (+ 96) rendelkezései között található a *facere eunichos*, vagyis a kasztráció tilalma,⁶⁸ mellyel indirekt módon a rabszolgatartók és a rabszolgák közötti homoszexuális - terméketlen kapcsolatokat kívánta szabályozni, illetve áttételesen gyermek-, pontosabban fiúvédelmi rendelkezésnek is tekinthető, figyelembe véve a beavatkozás időpontját.⁶⁹ Mindazonáltal ez a törvény nem gyakorolhatott jelentősebb hatást a római közéletre, mivel nem sokkal később Nerva császár (+ 98) egy másik rendelkezést bocsátott ki,⁷⁰ különös tilalommal azt

⁶⁴ Eszerint minden huszonöt és hatvan év közötti római férfi, valamint minden húsz és ötven év közötti római nő jogilag rendezett és elismert házasságban köteles élni. Ha megözvegyült vagy elvált, akkor pedig köteles újraházasodni. Ha ezt nem teszik, elveszítik a majdan rájuk szálló hagyatékot; ha pedig gyermektelenek, csupán a hagyaték felét kaphatják meg: e rendelkezésből egyértelműen kiviláglik, hogy családvédelmi és demográfiai motívumokat követ és magánjogi szankciókkal igyekezett termékeny korban lévő római polgárokat házasságra bírni. Vö. NÓTÁRI, T., *Megjegyzések a iudicium domesticum és a tribunal de famille kapcsolatához*, in *Magyar Jog* 64 (2017), 122.

⁶⁵ A korai császárkorban meglehetősen szabados életvitelt folytató arisztokraták körében ezen törvények nem okoztak osztatlan lelkesedést, számos esetben nyilvánosan is kigúnyolták őket: egyes vélemények szerint például ilyesmire vezethető vissza a híres költő, Ovidius száműzetése is.

⁶⁶ Ez is tükrözi a római jog maskilista szemléletét, miszerint ha egy házas férfi más nővel hált, az saját házasságát illetően nem számított házasságtörésnek, viszont ha egy házas asszonnyal hált, akkor megvalósította a házasságtörés tényállását és ezért bizonyos feltételek teljesülése esetén akár meg is lehetett ölni. Ha házas nő hált bármely más állású férfival, az szintén házasságtörésnek számított.

⁶⁷ Vö. CRISAFI, M., - TRUNFIO, E., - BELLISSIMO, L., *Pedofilia. Disciplina, tutela e strategie di contrasto*, Giuffrè, Milano 2010, 9.

⁶⁸ Vö. MARKSCHIES, Ch., *Kastration und Magenprobleme?*, in HEIDL, GY., - SOMOS, R., *Origeniana Nona*, Peeters, Leuven 2009, 263.

⁶⁹ CRISAFI - TRUNFIO - BELLISSIMO, *Pedofilia. Disciplina, tutela e strategie di contrasto*, 9.

⁷⁰ „... nemo liberum servumve invitum sinentemve castrare debet, neve quis se sponte castrandum praebere debet.” Idézte: ULPIANUS, *Digesta*, XLVIII, 8, 4, 2.

illetően, ha valakit, legyen az szabad vagy rabszolga, beleegyezése nélkül kasztráltak.⁷¹ Nem sokkal később pedig Hadrianus (+ Kr.u 138) is hasonló tartalmú rendelkezést bocsát ki, illetve Aelius Marcianusnak, a csaknem száz évvel később élt jogtudósnak egy házasságtöréssel és gyilkossággal kapcsolatos esetről szóló beszámolója szerint⁷² elkezdte korlátozni a családapa hatalmát, hangsúlyozva, hogy „patria potestas in pietate debet, non in atrocitate consistere.”⁷³ Lényeges azonban rámutatni arra, hogy itt nem kifejezetten család- és gyermekvédelmi rendelkezésről van még szó, hanem arról, hogy az imperátor törvényhozói hatalmát már olyan területen is gyakorolja, amely a hagyományos római erkölcsi és jogi felfogás szerint a család magánügyének számított.

3.4. Az ókeresztény Egyház tanítása és jogi szabályozása, valamint a keresztény Római Birodalom joggyakorlata⁷⁴

A kereszténység elterjedése némi szemléletmódbeli, majd pedig gyakorlati változásokat is hozott a késő ókor szexualitásról alkotott világképében. A változás mindenekelőtt abban érhető tetten, hogy egy alapvetően jogi jellegű kérdést erkölcsi - etikai tartalommal is megtöltenek:

- egyrészt az erkölcsstanban megjelent a házasságtörés, mint bűn, ami nem tulajdonjog elleni vétség, ahogy az a kortárs római jogrendben szerepelt, hanem a házasság, mint Isten és az Egyház közötti szövetség jele jelent meg, így a házasságtörés egyúttal szövetségi hűtlenséget is jelentett. Ennek következtében a férfi feleségén kívül senki mással nem létesíthetett szexuális kapcsolatot, így prostituáltakkal vagy rabszolgákkal sem - függetlenül életkortól és nemtől,

- míg az ókori Rómában a szexualitás magatartást semmiféle gyanakvás vagy bizalmatlanság nem kísérte és annak elsődleges célja a férfi testi vágyainak kielégítése volt, addig, különösen az V. századtól kezdve, nem kis részben Szent Ágoston tanításának hatására megjelenik az a gondolat, hogy a szexuális találkozás olyasvalami, ami legitimációra szorul. A legfontosabb legitimáció pedig az élet továbbadása, a gyermeknemzés lesz, így szemlélve a pedofil cselekmény, mint terméketlen nemi találkozás, minden körülmények között elvetendővé válik,

- végül pedig megemlíthetjük a szabad akarat tanításának megjelenését, ami nem a személy társadalmi joginak gyakorlásának szabadságát jelentette, hanem azt, hogy a római szemléletmóddal szemben az ember nincs alávetve a Sorsnak vagy az Elemeknek, hanem életét,

⁷¹ Vö. CRAWFORD, K., *Eunuchs and Castrati*, Routledge, London 2019, 46.

⁷² „Divus Hadrianus fertur, cum im venatione filium suum quidam, necaverat, qui novercam adulterabat, in insulam eum deportasse, quod latronis magis quam patris iure eum interfecit: nam patria potestas im pietate debet, non in atrocitate consistere.” *Annales Academiae Leodiensis*, 1819/20, 19.

⁷³ Vö. TUORI, K., *The Emperor of Law*, Oxford University Press, Oxford 2016, 207 kk.

⁷⁴ Vö. ARTNER, P., *A VI. parancs elleni büntetendő cselekmények szankcionálásának változásai jogtörténeti megközelítésben az 1917-es kodifikációig*, in KUMINETZ, G., (szerk.) *Iustitia duce, caritate comite*, SZIT, Bp. 2022, 477-499.

cselekedeteit és szexuális magatartását szabadon és felelősséggel kell, hogy formálja. Így a szexuális vágy sem egyszer s mindenkorra a végzettől meghatározott, hanem olyan karakter, ami szabályozható és formálандó.

Anélkül, hogy a kérdés részletes elemzésében belemennénk, kétségtelen tény, hogy az ókeresztény közösség tagjai sokkal inkább gyermekpártiak voltak, a születést megelőzően és követően egyaránt, mint római kortársaik. Tanúskodnak erről pl. a Didakhé (Kr.u. 2. sz.) erkölcsi tanításai: „A tanítás második parancsa így szól: Ne ölj, ne törj házasságot, *gyermeket meg ne ronts (paidephthoreo)*, ne paráználkodj, ne lopj, ne varázsolj, ne keverj mérget, ne öld meg a gyermeket az anyaméhben, sem pedig a megszületett gyermeket ne pusztítsd el, ne kívánd azt, ami felebarátodé!” A kortárnak mondható vértanú szmirnai püspök, Szent Polikárp (+ 155) is hasonló szellemben tanít: „Ugyanígy tanítványoknak feddhetetlennek kell lenniük mindenben, különösen a tisztaságban kell jeleskedniük, megzabolázni magukat és távol tartani maguktól mindent, ami gonosz; mert jó, ha elszakítod magad a világ kívánságaitól, mert minden kívánság a Lélek ellen tusakodik, és mert sem, paráznák, sem puhányok, sem a szexuális visszaélését elkövetők (arsenokoitai) nem örökölik Isten országát, sem azok, akik rendtelenségeket művelnek.”⁷⁵ A levélben nem lehet nem észre venni az 1. Korintusi levél 6. fejezetének bűnkatalógusának a hatását, amelyből Polikárp mindössze a *pornoi*, *malakoi*, és *arsenokoitai* bűnöket emeli át. Tudatosan használtuk az *arsenokoitai* görög kifejezés fordításaként ezt a viszonylag bonyolult kifejezést, mivel az értelmezők nem értenek egyet abban, hogy a cselekmény pontosan mit is takar.⁷⁶ Általánosságban konszenzus van a téren, hogy egyoldalú szexuális kapcsolatról van szó, melyben az alávetett fél „elszenvedi” az aktust, tehát e kifejezés, ahogy már arra utaltunk, értelmezhető úgy is, hogy a férfi rabszolga vagy prostituált szexuális kihasználása, de fordítható (fiú)gyermek molesztálásaként is.⁷⁷ Szent Jusztinosz (+ 166) Apológiájában pedig így mutat rá a keresztény és a pogány mentalitás különbségére a gyermekekkel való bánásmódot illetően: „Mi, akik semmiféle igazságtalant vagy istentelent nem művelünk, azt tanultuk, hogy a csecsemők kitétele bűn; először is azért, mert úgy látjuk, hogy majdnem mindegyiket parázna célokra viszik el, nemcsak a lányokat, hanem a fiúkat is; és mint beszélnek, ahogyan a régiek marhákat, kecskéket, juhokat és lovakat tartottak, úgy most gyermekeket nevelnek paráznaságra, így a nőknek, hermafroditáknak meg más ocsmánykodásra nevelteknek egész hada áll készen a fajtalanokodásra minden népnél.”⁷⁸ Hasonlóan tanít Alexandriai Szent Kelemen (+ 215/220) is, amikor a

⁷⁵ <https://www.vitanostra-nuovaciteaux.it/policarpo-di-smirne-lettera-ai-filippesi-testo/>, 2021.01.18.

⁷⁶ Vö. THOMAS, L. R., *The Kingdom of Christ in the apocalypse*, in *The Masters Seminary Journal* 3 (1992), 199-200.

⁷⁷ Vö. LOADER, W., *The New Testament on Sexuality*, Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids 2012, 331.

⁷⁸ JUSTINOS, *Apológia* I., 27,1.

szodomiták magatartását kárhoztatja: „A szodomiták (..) tisztátalanságba estek, szégyentelenül házasságtörést műveltek és olthatatlan szerelemmel égtek a fiúgyermek iránt.”⁷⁹

Sajnos azonban a keresztény közösségen belül is előfordultak visszaélések, legalábbis erre utalhat az, hogy Nagy Szent Vazul úgy rendelkezik, hogy azt a klerikust vagy szerzetest, aki szexuálisan érintkezik fiúkkal, nyilvánosan meg kell korbácsolni, haját le kell nyírni, leköpdösni, majd hat hónapon keresztül bilincsbén, kenyéren és vízen böjtöljön, bűnbánatot tartva, majd pedig távol kell tartani fiatalok társaságától. Vagyis Vazul nagyon modern módon arra a felismerésre jut, hogy a szexuális jellegű bűnök jellemzően nem esetiek, hanem habituálisak és addiktívek.⁸⁰

A leírtak megjelennek a késő császárkor vallási és állami büntetőjogi rendelkezéseiben is. Egyházbírói szempontból ezek közül kiemelkednek az Elvirai zsinat (295 és 314 között, legvalószínűbb 302/306) kánonjai, mivel ezek nem egyszerűen egy - egy egyházatya tanítását tükrözik, hanem jogi relevanciával is bírnak. Annak ellenére, hogy „csak” egy helyi, bár az egyháztartományi kereteken túlnyúló szinódusról van szó, amelynek látogatottsága sem mondható kiemelkedőnek, hisz az öt hispán provinciából mindössze 19 püspök és 24 pap vett részt rajta, döntései mégis jelentős hatást gyakoroltak a későbbi tartományi és egyetemes zsinatok, úgy mint az Arles-i (314), a Niceai (325), valamint a Serdica-i (342) határozataira, illetve ezáltal a keresztény szexuálmorál, ezen belül különösen is a klérusra vonatkozó szexuális és egyházfegyelmi diszciplína fejlődésére.

Az Elvirai zsinat 71. kánonja megtagadja a szentáldozás lehetőségét a *stupratoribus puerorum*októl: „Stupratoribus puerorum nec in finem dandum esse communionem” valamint azon szülőktől, akik „si lenocinium exercuerit, eo quod alienum vendiderit corpus vel potius suum, placuit eam nec in finem accipere communionem” vagyis akik gyermekeikkel szemben szexuális erőszakot követtek el vagy mások számára ezt lehetővé tették.⁸¹

Van, aki úgy értelmezi, hogy ezek a rendelkezések, különösen is a 71. kánon nemcsak a kifejezetten a gyermekek, hanem a 14 év alatti ifjak védelmére is szolgáltak,⁸² korábban azonban ezt a szöveget még a homoszexuális magatartásforma szankciójaként is értelmezték.⁸³ Mindazonáltal az, hogy még halálveszély esetén is tilos az Eucharisztia vétele és az eucharisztikus közösségből ki vannak zárva azok, akik szexuálisan visszaélnek fiúkkal, jól mutatja a cselekmény

⁷⁹ CLEMENS, T., F., *Ho Paidagogos* 8,3.

⁸⁰ Vö. TAPSELL, K., *The Evolution of the Sexual Abuse Crisis*, in AAVV. *Interface Theology I*, ATF, Adelaide 2015, 74.

⁸¹ Vö. DALE, A., W., *The Synod of Elvira and Christian Life in the Fourth Century*, Macmillan, London 1882, 336.

⁸² Vö. LEONE, S., *Una prospettiva storica*, in LEONE, S. (szerk.), *L'innocenza tradita*, Città Nuova, Roma 2006, 22.

⁸³ Vö. HEFELE, CH., *A History of the Councils of the Church*, Oxford 1894-ben kiadott könyvének 167. oldala a *Stupratoribus puerorum* kifejezést „sodomites”-ként fordítja, amely a megfelelő szóhasználatban nem jelent pedofiliát.

súlyos megítélését az ógyházban Ibéria provincia területén. Ugyanakkor nem egészen világos az sem, hogy pontosan milyen cselekményt kíván a kánon szankcionálni: a *stuprator* alatt az elemzők többsége egyetért azzal, hogy olyan személy értendő, aki *stuprō 1*, az illegális szexuális cselekmény büntetést követte el, vagyis a szexuális cselekményt a másik fél beleegyezése nélkül hajtotta végre, ugyanakkor a szó más értelmezés szerint emberrablást is jelenthet. Megítélésem szerint a zsinati kánonoknak, valamint a törvénykezés szellemének inkább a kifejezés szexuális tartalmú értelmezése felel meg jobban.

Érdekes az is, hogy ez a kánon, eltérően a zsinat legtöbb, szexuális magatartást szankcionáló kánonjától, nem foglalkozik azzal a lehetőséggel, hogy a bűnös bűnbánatot tarthat és feloldozást nyerhet. Ha az egyházi büntetőjog elsődleges célja a bűnös makacosságának a megtörése, valamint az egyházi közjó védelme, ami az első századokban abban is megnyilvánul, hogy a közösségből kizárt, az Eucharisztia vételétől eltiltott keresztényért a közösség imádkozott, és a megfelelő penitencia elvégzése után az illető a közösségbe visszavételt nyerhetett - még akkor is, ha bűnbánatot tartani és feloldozást nyerni a keresztséghez hasonlóan az élet folyamán csak egyszer lehetett -, akkor e kánon egyes vélemények szerint megbocsáthatatlan bűnre jelenthet utalást.⁸⁴ Az, hogy a zsinati kánonok viszonylag gyakran és számos bűn (bálványimádás, házasságtörés, cirkuszi játékok szervezése, vagyis olyan bűnök, melyeket az Egyház a megelőző évszázadokban is halálosnak, esetenként megbocsáthatatlannak tartott) esetén használják a „*nec in finem dandum esse communionem*” büntetését, mindenesetre jól illusztrálja a kor erkölcsi színvonalának súlyos esését.

A témánk szempontjából ugyancsak fontos a 18. kánon, amely szerint „*Episcopi, presbyteres et diacones si in ministerio positi detecti fuerint quod sint moechati, placuit propter scandalum et propter profanum crimen nec in finem eos communionem accipere debere.*” Vagyis „a püspököknek, papoknak és diakónusoknak, akik már megkezdték szolgálatukat, még a halál(veszély) idején sem szabad az Eucharishtiában részesedniük, ha szexuális erkölcstelenségben bűnösök. Az ilyen botrány súlyos bűncselekmény.” Noha a kortárs kommentárok egy jelentős része e kánonban már az egyházi személyek által elkövetett gyermekmolestálásra való bizonyítékot lát, mondván, hogy a kánon elítéli ezt, de a döntő kifejezés a „*moechati sint*”, tehát a cselekményre vonatkozó szankció, vagyis a szentáldozás, illetve az eucharisztikus közösségből való kizárás élethosszig történő büntetése. Ez utóbbival a zsinat több más cselekményt is szankcionál, így például a vállalt szüzesség megszegését (13. kánon), ha a bűnös nem bánja meg tettét vagy ha a szülők szexuális abúzusnak teszik ki vagy prostituálják gyermekeiket, ahogy erre már utaltunk (12. kánon), továbbá ha egy klerikus tudomást

⁸⁴ Vö. SKOTNICKI, A., *The Last Judgment: Christian Ethics in a Legal Culture*, Routledge, Farnham 1988, 56.

szerez arról, hogy felesége megcsalja, és ennek ellenére fenntartja vele az életközösséget (65. kánon), illetve ha egy férfi nevelt lányát veszi feleségül és ezzel az *incestus* vétkébe esik (66. kánon). Vagyis a tétélesen hozott klerikusok bűne szankció szintjén ezekkel állítható párhuzamba: a 12. kánon kivételével nem szerepel a megbánás lehetőségének klauzúrája sem, vagyis valóban komoly súlyú bűn(cselekményről) beszélhetünk. A kifejezés, hogy *moechia*, a zsinat dokumentumaiban különböző kontextusokban mintegy 32 alkalommal kerül elő, részben a templomban szolgálatot teljesítő klerikusokra (flamines) vonatkoztatva.⁸⁵ A *moechia* a 30. kánon szerint a szubdiakonátus előtt szentelési akadálnak is minősül, amennyiben pedig valakit ennek ellenére mégis szubdiakónussá szenteltek, az hivatalvesztéssel jár: „Subdiaconos eos ordinari non debere qui in adolescentia sua fuerint moechati, eo quod postmodum per subreptionem ad altiorem gradum promoveantur: vel si qui suni in praeteritum ordinati, amoveantur.” Értelemszerűen a zsinat még nem tisztázza azt, hogy ez önmagától beálló vagy kimondandó büntetés. Emellett a *moechia* bűne előfordulhat olyan keresztények körében is, akik folytatólagosan visszaesnek a szexualitás bűneibe (7. kánon), vagy szüzek (virgines, vagyis egyértelműen nőkről van szó) esetében, akik megszegték tisztasági fogadalmukat (14. kánon).

Tehát ha a zsinat kifejezésmódját következetesnek vesszük, külön kifejezést használ a gyermekekkel való visszaélésre, valamint arra a szexuális magatartásra, amelyet *moechiának* nevez, és e kettő nem azonosítható. A leírtak fényében ezért egyértelműen meg kell állapítanunk, hogy a szinódus 18. kánonja nem a püspökök, papok és diakónusok kiskorúak ellen elkövetett szexuális visszaéléssel foglalkozik, még csak nem is kifejezetten a házasságtöréssel, hanem általánosságban a *forinatio*val vagy annak bizonyos, részletesebben nem taglalt fajtaival, amelyben mindkét nem tagjai, valamint a klerikusi és a laikusi státuszban lévő személyek egyaránt érintettek lehetnek.⁸⁶ Továbbá témánk szempontjából érdekes a zsinat 75. kánonja, amely az egyházi személyek jó hírnévhez fűződő jogát védi: a kánonból nem derül ki egyértelműen, hogy mit ért hamis vád alatt - beleérhető, de egyáltalán nem szükségszerű, sőt! a szexuális természetű vádaskodás -, viszont a vádlót szintén az eucharisztikus közösségből való élethosszig tartó kizárással sújtja: „Si quis autem episcopum vel presbyterum vel diaconum falsis criminibus appetierit et probate non potuerit, nec in finem dandam ei esse communionem.”⁸⁷

A társadalmi változások és a kereszténység erkölcs - és szemléletformáló ereje a római jogalkotásban is leképeződik:

⁸⁵ „Flamines, qui post fidem lavacri et regenerationis sacrificaverint, eo quod geminaverint scelera accedente homicidio vel triplicaverint facinus cohaerente moechia, placuit eos nec in finem accipere communionem.”

⁸⁶ Vö. HEFELE, Ch., *A History of the Councils of the Church*, T. & T. Clark, London 1871, 145.

⁸⁷ Vö. PICASSO, G., *Sacri canones et monastica regula*, Vita e pensiero, Milano 2006, 155.

- 315-ben, Nagy Konstantin úgy rendelkezik, hogy „ha gyermekei vannak egy atyának és egy anyának és a nagy ínségük miatt nem tudják őket táplálni és öltöztetni a császári és saját kincstárából késlekedés nélkül gondoskodjanak róluk, mivel egy újszülött szükségletei nagyon is sürgetőek.” A császári rendelkezés mindenképpen egy szemléletváltásnak a kezdete - még akkor is, ha ezt nem tekinthetjük a modern értelemben vett szociálisan felelősséget vállaló állam kezdeteinek -, mivel véglegesen kiveszi a gyermeket a családfő abszolút hatalma alól, vagyis megszünteti a *pater familias*nak azt a lehetőségét, hogy rendelkezzen gyermeke élete⁸⁸ vagy szabadsága felett.⁸⁹ Mindennek gyakorlati megvalósulása volt az is, hogy a Niceai zsinatot követően (325) birodalomszerte ún. *brephotrophêion*okat, lényegében lelencházakat hoznak létre: ez ismét minőségi és szemléletbeli ugrást jelent a már meglévő *orphanotrophêion*okhoz, árvaházakhoz képest, mivel kitett vagy törvénytelen, és nem árvaságra jutott gyermekekkel foglalkozott.

- Valentinianus, Valens és Gratianus császárok törvénye 374-ben halállal bünteti a gyermekgyilkosságot: „Sive vir sive mulier infantem necaverit, rei homicidii teneantur.”⁹⁰

- a *Codex Theodosianus* (438) halállal bünteti a homoszexuális testi kapcsolatot,⁹¹

- illetve az *Institutiones Iustiniani* (529), részben megismételve a *Codex Theodosianus* rendelkezéseit, mind az aktív, mind pedig passzív homoszexuális gyakorlatot halállal bünteti,⁹² kiegészítve ezt az „infanda libido”, azaz a gyermekkereskedelem (és egyúttal visszaélés) gyakorlatával is, melyben megtiltja az apáknak azt, hogy leánygyermeküket prostituálják, mindezt már keresztény szellemben elrendelve, e gyakorlatokat emberileg és isteni jogon is erkölcstelennek minősítve.⁹³ Valószínűsíthető, hogy a rendelkezés mögött erős akaratú feleségének, Theodorának a hatása fedezhető fel, akinek leánytestvérével együtt kora gyermekségétől kezdve erotikus jellegű színi előadásokban is fel kellett lépnie.

⁸⁸ Ennek a klasszikus római korban számos változata volt: a *ius exponendi*, a gyermekkitétel joga, a *ius vendendi*, a gyermek eladásának joga, illetve a *ius noxae dandi*, ami lényegében azt mondta ki, hogy a gyermek saját cselekedeteiért felelős és ezért károkozás esetén a sértett fél hatalmába adhatták.

⁸⁹ Vö. BINGHAM, J., *Origines ecclesiasticae*, J. H. Parker, Oxford 1840, 331.

⁹⁰ Vö. KOSIOR, *Age of a Victim as Crime's Feature in Roman Law*, 96.

⁹¹ „Cum vir nubit in feminam, femina viros proiecura quid cupiat, ubi sexus perdidit locum, ubi scelus est id, quod non proficit scire, ubi venus mutatur in alteram formam, ubi amor quaeritur nec videtur, iubemus insurgere leges, armari iura gladio ultore, ut exquisitis poenis subdantur infames, qui sunt vel qui futuri sunt rei.” THEODOSIUS II, *Codex Theodosianus* 9,7,3.

⁹² „Posteriormente, las Instituciones de Justiniano extienden la sanción a todos los que incurriesen en pederastia, tanto activa como pasivamente, como prueba este texto de Paulo “el que persuadiera a un muchacho para el estupro, apartando o sobornando antes al acompañante que lo guardaba, o hiciera proposiciones deshonestas a una mujer o una joven, o hiciera algo con fines impúdicos, o diera regalos o remunerara para persuadir a tales personas, sufre la pena capital si consuma el crimen, y la deportación si no llega a consumarlo; los acompañantes que se dejan corromper sufren la última pena”. SÁEZ, G. J. M., *Aproximación histórica a los abusos sexuales a menores*, in *Eguzkilore* 29 (2015), 142.

⁹³ Vö. CRISAFI-TRUNFIO-BELLISSIMO, *Pedofilia. Disciplina, tutela e strategie di contrasto*, 9.

Részértékelésként megállapítandó, hogy a keresztény ókor civil törvénykezésében már történnék lépések a gyermekek védelme érdekében, de nem kifejezett gyermekvédelmi törvények keretében, hanem az egynemű személyek közötti nemi aktus büntethetősége kiterjed arra is, ha a „passzív” fél még nem felnőtt korú. A hangsúly arra helyeződik, hogy az ilyen kapcsolatokat a Szentírás tiltja, ezért „természetellenesek”, valamint terméketlenek is. A késő ókori törvénykezésben a pederasztia és a homoszexualitás összefüggése annál is inkább figyelemreméltó, mivel napjaink egyes ideológiai hevesen visszautasítják azt a feltételezést, hogy a kettő között bármiféle kapcsolat fennállna.

Ebben az egységben bemutatásra került, hogyan viszonyult az ókori görög - római civilizáció a gyermekhez egy olyan társadalomban, amely a felnőtt, szabad, polgárjoggal rendelkező férfiak társadalma volt és bár a keresztény középkor társadalma korántsem nevezhető tökéletesnek, de emberszemléletmódbeli változása már előkészíti az utat a gyermekekkel való szexuális visszaélések tilalmának. „A papság sokat tett ebben az időben a gyermekek védelmében, gyakran elhangzott a prédikációkban, hogy a szülők vigyázzanak a gyermekükre. Az egyházatyák, és a papság fontos szerepet játszott abban, hogy a Róma végnapjaiban uralkodó elutasító gyermekszemlélet lassan átalakult, átformálódott. Arra figyelmeztették a szülőket, hogy „a gyermek Isten hallhatatlan lélekkel megáldott értékes teremtménye, tehát figyelmet, együttérzést, gondoskodást, oktatást nevelést érdemel.”⁹⁴

3.5. A kora középkor szemléletmódja

Habár az előző egységben hivatkozott törvények már intézkedéseket tartalmaztak a kiskorúak védelmében és a társadalom szemléletmódja változóban volt, a középkor sem tekinthető a gyermekvédelem „aranykorának”. E tekintetben is tetten érhető ennek az időszaknak közismert kétarcúsága: elvi szinten következetes és igényes, míg a mindennapi élet gyakorlata jellemzően kompromisszumot mutat.

Egész pontosan szemléletbelileg két középkorról kell beszélnünk:

a) a korai középkor, melyben nagyon hangsúlyos volt a szexuális tisztaság iránti igény, az, hogy a nemi kapcsolatnak gyermeknemzésre, életadásra kell irányulnia, valamint a szív, a belső tisztaságának igénye: aki kiskorúak ellen szexuális cselekményt követett el, szükségszerűen terméketlen kapcsolatot létesített, valamint belső, bűnös vágyainak engedett⁹⁵

⁹⁴ HOLLÓSI, H., *Gyermekkép, gyermekvilág, gyermekfelfogás változásai pedagógiai megközelítésben*, in *Iskolakultúra Online 2*, (2008), 96.

⁹⁵ Vö. LUTTERBACH, H., *Kinder und ihr Schutz in der Geschichte des Christentums*, in *Herder Korrespondenz 64* (2010), 293 kk.

b) a késő, vagy érett középkor időszaka, nagyjából a 13. - 14. századtól kezdve, melyben a szexualitás már más szerepet kap: a nemi kapcsolatban a *proles* már nem elsődleges vagy legitimáló tényező, hanem a szexualitás már az ember önkifejezésének egyik módjává válik. Talán nem véletlen, hogy azok a pederaszta jellegű vétségek, amelyeket a lejjebb felsorolunk, ebben az időszakban kerülnek feljegyzésre.

Szükséges azonban azt is bemutatnunk, hogy a középkorban a gyermeknek, fiatakorúnak egészen más társadalmi státusza volt, mint napjainkban, ami meghatározta a velük való bánásmódot is:

- míg napjainkban a pedofiliát parafilának és büntetőjogi kategóriának tekintik, addig a középkorban teljesen elfogadott – sőt, a várható, a mainál lényegesen rövidebb élettartalom miatt egyenes kívánatos – volt, hogy egy felnőtt férfi egy tizenéves leánnyal házasságot kössön,⁹⁶ és amint lehet, vele nemi kapcsolatot is létesítsen. Jogilag nézve a fiúgyermek tizennégy, a lányok tizenkét évesen házasságot köthettek, vagyis a társadalmi érettség, a felnőtté válás sokkal korábban kezdődött meg, mint napjainkban.⁹⁷ Vagyis eleve egy alapvetően eltérő társadalmi reprodukciós ciklussal találjuk szemben magunkat, mint napjainkban: egy nemesi származású leány, aki tizenkét éves korban nagykorúvá vált (és egyúttal ténylegesen is érvényes, elhált házasságot köthetett), húszéves korára akár többgyermekes anya is lehetett, harminc évesen pedig akár már nagyanyává is válhatott.

- a gyermekekkel szemben tanúsított tiszteletnek a nyomát alig-alig találjuk meg ebben a korban. Még id. P. Brueghel (+ 1569) híres reneszánsz festményén is a gyermekek⁹⁸ felnőttek játékait játsszák és felnőtt módon viselkednek és fordítva: jelenlétükben a felnőttek ugyanúgy megengedték maguknak a trágár viselkedést és nyelvhasználatot, mintha ott sem lennének, a kiskorúak mindent hallhattak és láthattak.⁹⁹

- előfordultak felnőttek és kiskorúak közötti olyan nemi kapcsolatok, melyek megítélésénél nagyon is figyelembe vették az elkövető társadalmi rangját is. Ilyen például a

⁹⁶ Értelemszerűen az ilyen kapcsolatok motívuma nem a gyermekek iránti szexuális vonzalom vagy érzelmi motiváció volt, hanem a legtisztább politikai számítás, tehát különösen kirívó esetnek sem számított például az, amikor 1284-ben a hatvanhat éves I. Rudolf német-római császár házasságot kötött az akkor mindössze tizennégy éves Burgundiai Izabellával.

⁹⁷ Megjegyzendő, hogy nemcsak jegyességet létesítettek ennél fiatalabb korban, hanem házasságok is köthettek még abban a korban is gyermeknek számító személyek. Mindenesetre erre utalhat III. Sándor pápa (+ 1181) *Accessit ad praesentiam nostram* rendelkezése, amely megtiltotta azt, hogy hétéves gyermekek házasságot kössenek. «Desponsationes et matrimonia ante septem annos fieri non possunt», mindazonáltal a tilalomnak a motívuma nem annyira szexuálpszichológiai jellegű, hanem az *infantes* beleegyezési alkalmatlanságát hangsúlyozza. Vö. GIRAUDO, A., *L'impedimento di età nel matrimonio canonico (Can. 1083)*, Gregorian Biblical BookShop, Roma 2007, 82 kk.

⁹⁸ Brueghel *Gyermekjátékok* című festményét 1564-ben festette, jelenleg a bécsi Kunsthistorisches Múzeumban tekinthető meg.

⁹⁹ Vö. ARIÈS, Ph., *From Immodesty to Innocence*, in JENKINS, H., *The Children's Culture Reader*, NYU Press, NY 1998, 43.

velencei patríciusnak, Zanino Sanutonak a jogtörténetben is hírhedtté vált esete, aki megerőszakolta Catherinát, édesanyja szolgálóleányát, ugyanakkor a Quarantia (negyvenek tanácsa) mégis tartózkodott attól, hogy egyáltalán napirendre vegye az esetet.¹⁰⁰

- az erőszakos szexuális kapcsolat, ahogy egyes kultúrákban még ma is, a felsőbbség, a hatalom kifejezőeszköze volt, így nem volt ritka, hogy a fegyverese konfliktusok során nemcsak a nők, hanem a kiskorúak is a nemi erőszak áldozatául esetek. Ebben az esetben azonban csak a legritkább esetben beszélhetünk pedofil magatartásról, mivel a szexuális érdeklődés nem exkluzívan irányult a kiskorúakra, hanem csak „egy volt” a szexuális tárgyak között.

- előfordult az is, hogy jó módú szülők leánygyermeküket rabolták el, hogy házasságra kényszerítve őket e módon szerezzék meg a szülők vagyont.

- nyilvánvalóan csak hipotézis, bár a kor társadalmi hátterében meglehetősen megalapozottnak tűnik, hogy a középkori család felépítése, miszerint több generáció élet egy fedél alatt, valamint a házszerkezet, vagyis egyetlen, közösen megosztott tér, szintén lehetőséget biztosíthatott a gyermekekkel való visszaéléseknek. Ehhez szükségesen kapcsolódik az is, hogy a gyermekkor és a felnőttkor közötti szexuális tapasztalatok közötti válaszfal is meglehetősen ingatag volt, hiszen a gyermek, épp a fizikai összeartság és a szégyenérzet hiánya miatt jóval korábban szert tehetett empirikus szexuális tapasztalatra is. Összességében a generációk olyan jellegű elhatárolása, amely ma megvalósul, az átlagos középkori család- és iskolarendszerben nem igazán volt ismert.¹⁰¹

- ehhez szorosan kapcsolódik az a megállapítás, hogy a középkor rendezett és hierarchikus világszemlélete tükröződött abban is, ahogyan az emberre tekintettek. Eszerint egy felnőtt ember értékesebb volt, mint egy gyermek, egy férfi pedig mint egy nő, a magzat jogalanyiságát pedig egyáltalán nem is ismerték (ami a kor biológiai ismereteit figyelembe véve egyáltalán nem meglepő).¹⁰²

- ugyancsak fontos szempont az, hogy a rendkívül magas csecsemő- és gyermekhalandóság miatt a középkori szülők nem ápoltak olyan mély érzelmi kapcsolatot gyermekeik iránt, mint korunkban: tisztában voltak a halál közelségével, így egy sokgyermekes családban egy vagy több gyermek halála szinte kalkulálható veszteségnek számított: fájdalmas eseményként, de nem tragédiaként tekintettek erre.

- szükséges megállapítani azt is, hogy a középkori források nem dolgoznak annyira világos jogi-terminológiai kifejezésmóddal, mint a kortárs szakirodalom: jellemzően

¹⁰⁰ Vö. RUGGIERO, G., *The Boundaries of Eros: Sex Crime and Sexuality in Renaissance Venice*, Oxford University Press, Oxford 1985, 99.

¹⁰¹ Vö. ARIÈS, Ph., *Centuries of childhood*, Vintage, NY 1962, 164.

¹⁰² Az ember életkorbeli értékéről nagyon érdekes leírást nyújt GIALLONGO, A., *Il bambino medievale: educazione ed infanzia nel Medioevo* (Bari 1990) című könyve.

megelégednek azzal, hogy a cselekményt egy „puer” vagy „puella” terhére követték-e el (ezen belül is súlyosabbnak ítélték meg a fiúk elleni erőszakot, mert az homoszexuális természetű volt, amelyet a Biblia egyértelműen elutasít), de azt, hogy a gyermek milyen korú, jellemzően nem fűzik hozzá. Ugyanígy az is kétséges, hogy a *raptus*, mint bűntett mit jelent, azaz csak emberrablásra korlátozódik vagy szexuális visszaélést is takar.

- egyszerűen a középkor idején nem beszélhetünk az életkorok és társadalmi fázisok olyan jellegű elválásáról, mint napjainkban:¹⁰³ a gyermekkor–kamaszkor–felnőttkor kontinuitásban telt, melyben néhány *par excellence* esemény, lovaggá ütés, házasságkötés, adott életkor elérése stb. jelentett sorfordító eseményt, ez utóbbinál feltételezve természetesen azt a tényt, hogy a születés időpontját pontosan feljegyezték ...¹⁰⁴ A középkori ember az életfázisokat a következőképpen differenciálta: *puerulus* (7 éves korig), *puer* (12/14 éves korig), *adolscens* (15–28 életév), *iuvens* (28–35 életév), *vir* (35-50 életév), *senectus* (50–77 év), végül pedig *senium* (minden ezt követő életév):¹⁰⁵ a hozott életkormegadás azonban semmi esetre sem normatív, hanem inkább a szokásjogon alapult, ráadásul a *puer*, *adolescens* és a *iuvens* megnevezéseket a köznyelvben sokszor szinonimaként használták, vagyis egy zavaróan sokszínű fogalomkörrel dolgoztak, melyet az adott korszak és kultúra is befolyásolt.¹⁰⁶ Illetve, ahogy erre már utaltunk, az anyakönyvezési nehézségek miatt vagy fiziológiai kritériumok alapján vagy pedig ún. felnőttégi vizsgák alapján (pl. kard és alma közötti választás stb.) döntöttek a mai szemmel nézve igen korán, 12–14. életév körül megkezdődő felnőttiségről, ami a fiúgyermek esetében a fegyverforgatásra való alkalmassággal függött össze. „A XV. századig – de alsóbb néposztályok körében még tovább – a mai értelemben vett gyermekkor viszonylag rövid időszakra, azaz hat-hétesztendős korig terjedő periódusra korlátozódott. A gyermeket hétéves koráig általában nem tartották igazán értékes lénynek - többek között azért sem, mert a hatalmas arányú gyermekhalandóság miatt könnyen elveszthették szülei. Ezután viszont gyökeresen megváltozott a helyzete: szinte átmenet nélkül a felnőttek világába került. Felnőttként kezelték és felnőtt viselkedést vártak el tőle. Nem törődtek azzal, hogy fogékony lelke miként reagál a káros hatásokra. A vele való foglalkozás főként az oktatásra és a fegyelmezésre (többnyire csak verésre) korlátozódott.”¹⁰⁷

¹⁰³ „Begriffsgeschichtliche Analysen allein sind selbstverständlich nicht ausreichend für die moderne sozialhistorische und soziokulturelle Rekonstruktion jugendlicher Lebenswelten. Eine „epochen- und kulturübergreifende, allgemeingültige Antwort auf die Frage, was Jugend sei, wird man wohl auch kaum mehr erwarten können.” FERCHHOFF, W., *Jugend und Jugendkulturen im 21. Jahrhundert: Lebensformen und Lebensstile*, Springer VS, Wiesbaden 2007, 86.

¹⁰⁴ Ehhez lásd: CORBIN, A., *Violences sexuelles*, Párizs 1989.

¹⁰⁵ Vö. SEARS, E., *The Ages of Man: Medieval Interpretations of the Life Cycle*, Princetion University Press, Princetion 2019, 41.

¹⁰⁶ Vö. FERCHHOFF, *Jugend und Jugendkulturen im 21. Jahrhundert: Lebensformen und Lebensstile*, 85.

¹⁰⁷ MÉSZÁROS, I., - NÉMETH, A., - PUKÁNSZKY, B., *Neveléstörténet*, Osiris, Bp. 1996, <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/04.htm>.

- az ókorban és a középkorban a gyermekség a hiány és a kiszolgáltatottság időszaka volt, egy olyan „deficites életfázis”, ami az évek múltával tovatűnt, illetve az életkor előrehaladtával a jogok is gyarapodtak. Azok, akik a gyermekséget inkább „angyali időszaknak”, az ártatlanság korának tartották, inkább kisebbségben voltak azokkal szemben, akik ezt a bűnösség, a romlottság idejének vélték, melytől sokszor veréssel kell megszabadítani a gyermeket. A gyermekkel szembeni bizalmatlanság nyilvánult meg például abban is, hogy egészen a 20. századig hitelreméltóságukat, kijelentéseik igazságát erősen kétségesnek tartották.

- a középkorban – egészen a huszadik századig – teljesen természetesnek és elfogadottnak tűntek a fizikai - testi fegyelmezés, a verés különféle formái, olyannyira, hogy egész értekezések íródtak arról, hogy a gyermeket mivel és hogyan kell fegyelmezni.¹⁰⁸

- egyáltalán nem állítható az, hogy a reneszánsz és a humanizmus „emberközpontú” szemlélete érvényesült volna a gyermekjogok területén is, sőt, a gyermekekkel való szexuális visszaélés talán még nagyobb mértéket öltött, nem utolsósorban annak köszönhetően, hogy Amerika felfedezését követően Európa-szerte elterjed a szifilisz, és e nemi betegség miatt az a hiedelem üti fel a fejét, hogy az ártatlan fiatalokkal, gyermekekkel folytatott szexuális élet kevésbé veszélyes. Ennek következtében pl. a 16. századi Velencében számos, kiskorú leánygyermekkel üzemelő bordélyház nyílt meg.

- sajnálatos, hogy számos konkrét, gyermekekkel történő visszaélés is dokumentálható ebből a korból, de csak olyanok, melyek „megütötték” a kortársak ingerküszöbét, vagyis az elkövetők vagy a sértettek nemesi származásúak voltak. Ezek közül is kiemelkedik a francia főnemes, Gilles de Rais (+ 1440) esete, aki nemcsak nemzeti hős volt, hanem a korabeli Franciaország egyik legjelentősebb birtokosa is és akit a történelem első dokumentált sorozatgyilkosaként százötven gyermek megkínzásával és meggyilkolásával vádoltak meg: tettének motívuma alkímia és fekete mágia volt, de nem zárható ki a kiskorúakkal való szexuális visszaélés sem.¹⁰⁹ Sokatmondó, hogy fivére, akinek állítólag tudomása volt e tettekről, a család jóhírének megóvása érdekében mélyen hallgatott. 1466-ban nagy felzúdulást keltett Rennes-ben a tizenkét éves Margot Simmonet elrablása és megerőszakolása - amiért az apa 30 aranyscudi kártérítést kapott. A legismertebb pedig talán Beatrice Cenci (+ 1599) esete, akit saját apja, Francesco Cenci (+ 1598) gróf erőszakolt meg, s ezért bosszúból megölette apját, ám a gyilkosságért őt ítélték halálra és végezték ki: az évszázadok során tragikus sorsa és alakja számos

¹⁰⁸ „Mikor eljön a nocturnák, s általában a horák ideje, ha a gyermekek valami hibát tesznek a zsoltármondásban vagy az énekekben, akár azzal, hogy elalszanak, vagy ehhez hasonló kihágásokat követnek el, ne legyen helye semmiféle késedelemnek, hanem azonnal vettessék le a csuhájukat és kámzsájukat, és ingre vetkőzöttön verjétek meg őket hajlékony és sima fűzfavesszőkkel, amelyekről erre a különleges célra már eleve gondoskodtatok.” *De antiquis monachorum ritibus V.*, in MÉSZÁROS, I., - NÉMETH, A., - PUKÁNSZKY, B., *Neveléstörténet*, 57.

¹⁰⁹ Sajnálatos érdekesség, hogy nem az utcagyerekek sorozatos eltűnése, hanem egy *sacrilegium* volt az, ami a végül gróf perét és így vesztét is okozta.

műalkotást inspirált. Üdítő kivételnek tekinthető az 1285-ös I. Eduárd angol király uralkodása idején elfogadott *Statutes of Westminster*, mely súlyosan büntette azokat, akik fiatal, pontosabban 12 évnél fiatalabb leányokat megerőszakolnak. Noha általában ezt tekintik az első gyermekvédelmi törvénynek,¹¹⁰ megítélésem szerint ez erős túlzás, hanem a kor szexuális viszonyait ismerve a rendelkezés célja inkább az lehetett, hogy a leányok érintetlenül kössenek házasságot.¹¹¹ Erre utal a törvény azon kitétele is, „hogy az elkövetőt még akkor is meg kell büntetni, ha az erőszak nem látszik”, mivel a szüzességét elveszített leány házasságkötési, illetve családjának kiházasítási lehetőségei erősen romlottak.¹¹²

3.6. A kora középkor kánonjogi rendelkezései

Erre a területre is igaz az, amit a bevezetőben megállapítottunk, vagyis a gyermekfogalom töredékes, a terminológia pedig kiforratlan, emellett pedig gyakran összekapcsolódik a kiskorúakkal való szexuális kapcsolat tilalma más, tiltott szexuális kapcsolatokkal, melyeket a törvényhozó egyszerűen *contra naturam* kifejezéssel illetett és tiltott: lényegében a homoszexuális kapcsolatok és tendenciák tilalmáról van szó,¹¹³ melyben az, hogy a másik fél milyen életkorú volt, kevés relevanciával bírt. Így például a 693-as XVI. Toledói zsinat számos bűn (bálványimádás, öngyilkosság) és bűncselekmény (a királynak tett hűségeskü megszegőinek büntetése) és egyházfegyelmi intézkedés (Sisbert püspök elítélése)¹¹⁴ mellett a 3. kánonban a *contra naturam* cselekedetet elkövető klerikust hivatalvesztéssel (*privatus de proprii honoris gradus*), valamint állami büntetéssel (a *damnatione perpetui exilii*) egyaránt bünteti. Mindez ékes példája az egyházi és az állami büntetőjog közötti korrelációnak a középkorban, ami a különösen erős volt a Vizigót Királyságban.¹¹⁵ Talán nem véletlen, hogy csakúgy egy ibériai zsinatról van szó és csakúgy, mint az Elvirai zsinat hasonló szigorúsággal bünteti az ebben a cselekményben vétkes személyeket: ez utalhat dogmafejlődési kontinuitásra, de arra is, hogy ezen gyakorlat és magatartásforma Hispániában elterjedt lehetett.¹¹⁶ Ez utóbbit támasztja alá az is, hogy a kortárs bragai püspök Szent

¹¹⁰ Vö. GAHLEITNER, S., B., *Sexueller Mißbrauch und seine geschlechtsspezifischen Auswirkungen*, Tectum, Marburg 2000, 18.

¹¹¹ Sajátos módon a férfi részéről a középkorban sokkal jobban tolerálták a házasságtörést, sőt, bizonyos szinten elvárás volt, hogy már a nász előtt tegeyen szert nemi tapasztalatra.

¹¹² Vö. WAITES, M., *The Age of Consent*, Palgrave Macmillan, NY 2005, 62-63.

¹¹³ Ezt az itt tárgyalt zsinati rendelkezés nemcsak mint természetellenest ítéli el, hanem azért is, mert az - egészen a késő középkorig - uralkodó felfogás szerint a természeti csapások is az ilyen jellegű cselekedetek következményeként léptek fel. Vö. MORIN, A., *Suicidas, apóstatas y asesinos*, in *Hispania* 61 (2001), 192.

¹¹⁴ Vö. AGUILAR, D., P., *Concilios hispánicos de época visigótica y mozárabe*, Fundación Ignacio Larramendi, Madrid 2011, 25.

¹¹⁵ Ehhez lásd: SANZ, S., R., *La excomuni3n como sanción pol3tica en el Reino visigodo de Toledo*, in *AAVV. Antigüedad y Cristianismo* 3 (1986), 275-288.

¹¹⁶ Vö. CORDANI, A., S., *Venere contro natura. Il crimen sodomiae tra diritto canonico e legislazioni civili*, in *Historia et ius* 19 (2012), 3.

Fructuosus (+ 665) egyházi belső szabályzata, a *Regula monachorum* súlyosan bünteti azokat a szerzeteseket, akik nyilvánosan rontanak meg gyermeket (parvulos),¹¹⁷ a regulában büntetésként a kopaszra borotválás, megkorbácsolás, a tonzúra elvesztése és súlyos böjt is szerepel, valamint mintegy megelőlegezve a mai gyermek- és ifjúságvédelmi szabályzatokat annak tilalma is szerepelt, hogy az elkövető a büntetendő cselekmény elkövetése után gyermekekkel négyszemközt maradjon.¹¹⁸

A bűn és bűncselekmény fogalmi megismerésében a kora középkor idejében megkerülhetetlenek a gyóntatói summák, amelyek elősegítik az önálló kánoni büntetőjog megszületését, valamint a *peccatum* és a *crimen* fogalmi elválását és tisztázását. „Ezeknek a könyveknek a használói mindenesetre nem külső fórumon egyházi büntetést kiszabó püspökök, hanem inkább gyóntató papok, akiknek a vezeklést (az elégtételt) kell meghatározniuk. (...) A Karoling-korban a bizonytalan eredetű vezeklési tarifajegyzék helyét újra az ókori és későbbi zsinatok, pápák, püspökök tekintélyére épülő vezeklési könyvek veszik át. Közben az egyházi büntetőjog is megkezdte elkülönülését a bűnbánati fegyelemtől.”¹¹⁹

Talán feltűnő a középkori penitenciálék, kazuisztikus–jogi szemléletmódú gyóntatási kézikönyvek hallgatása e témában. Emögött semmi esetre sem a pedofil cselekmények elhallgatásának szándéka állt, hanem egyrészt az egzakt gyermekfogalom meglétének már említett hiánya, hiszen a gyermekkor lényegében a nemi éréssel párhuzamosan ért véget. Másrészt pedig sokkal súlyosabbnak tartották azokat a bűnöket, melyeket „természetellenesnek” tartottak vagy jogsérelmet okoztak, tehát a homoszexualitást, az özvegyek, a házasszonyok vagy szüzek elleni nemi erőszakot a vérfertőzést vagy a személyek ellen elkövetett szentségtörést. Tükrözve mindemellett azt a szemléletmódot is, hogy a házassal elkövetett szexuális bűn sokkal súlyosabb penitenciát érdemelt, mint a szűzzel,¹²⁰ hiszen ezzel az elkövető egy másik férfi ágyát

¹¹⁷ „Monachus parvulorum aut adolescentium consecretor, vel qui osculo, vel qualibet occasione turpi deprehensus fuerit inhiare, comprobata patenter per accusatores verissimos, sive testes, causa, publice verberetur; coronam capitis, quam gestat, amittat, decalvatusque turpiter opprobrio pateat; omniumque sputamentis oblitus in facie, probraque aequae suscipiat; vinculisque arctatus ferreis, carcerali sex mensibus angustia maceretur; et triduana per hebdomadas singulas refectione panis exigui hordeacei vespertino tempore sublevetur. Post deinde expletis his mensibus, aliis sex mensibus succedentibus sub senioris spiritalis custodia, segregata in corticula degens, opere manuum et oratione continua sit contentus; vigiliis et fletibus, et humilitate, subjectus, et poenitentiae lamentis veniam percipiat; et sub custodia semper et sollicitudine duorum spiritalium fratrum in monasterio ambulet, nulla privata locutione vel concilio deinceps juvenibus conjungendus.” FRUCTUOSUS BRACARENSIS, *Regula monachorum* 16. [https://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0665-](https://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0665-0665_Fructuosus_Brancarensis_Episcopus_Regula_Monachorum_MLT.pdf)

0665_Fructuosus_Brancarensis_Episcopus_Regula_Monachorum_MLT.pdf

¹¹⁸ Vö. MARTÍNEZ, *Aproximación histórica a los abusos sexuales a menores*, 155.

¹¹⁹ ERDŐ, P., *A bűn és a bűncselekmény*, Pázmány, Bp. 2013, 38.

¹²⁰ Vö. ESMYOL, A., *Geliebte oder Ehefrau?: Konkubinen im frühen Mittelalter*, Böhlau, Köln 2002, 97 kk.

szennyezi be.¹²¹ Összességében tehát az életkor sokkal kevesebb relevanciával bírt mind a tulajdonjoghoz, mind pedig a társadalmi álláshoz képest.

Célszerű illusztrációként néhány példát kiemelni, hogy egy-egy penitenciálé hogyan és milyen horizonton értékelte a bűnöket. Metodológiailag szükséges azt is állapítani, hogy bár e szövegek taxatívák, azaz a lehető legtöbb bűnt és a megfelelő elégtételt fel kívánják sorolni, a könyvek között egyáltalán nem fedezhető koherencia, azaz egy - egy bűn megítélésében és az érték járó elégtétel tekintetében akár jelentős különbségek is előfordulhatnak. Általánosságban igaz azonban rájuk az, hogy – részben pedagógiai szándékkal – különös figyelmet fordítanak a testiség bűneire, így érdekes lehet a kérdés, hogy milyen mértékben térnek ki a kiskorúakkal folytatott szexuális cselekedetekre.¹²²

A 8. század mértékadó penitenciáléja volt a *Paenitentiale (vagy Iudicia) Theodori*, ami Tarsuszi Szent Theodor (+ 690) tanításain alapszik. Ez a paráznaság huszonnégy formáját sorolja fel, az elkövető, a szexuális partner és az elkövetés módja szerint, de nem tér ki a gyermekekkel való nemi visszaélésre, viszont azt a lehetőséget sem zárja ki, hogy a maga az elkövető még kiskorú: ez alátámasztja hipotézisünket, miszerint a szexualitást és az életkort és ezzel együtt a társadalmi-személyi érettséget is más dimenziók szerint ítélték meg, mint napjainkban. A kiindulás a római jog alapján ugyanis a felnőtt férfi volt, tehát ha ő volt az elkövető, akkor a cselekmény bűn és bűncselekmény, ha *puer*, akkor ugyancsak bűn és bűncselekmény, de kisebb büntetéssel, ha pedig *puerulus* (7-12 éves személy), akkor csak bűn, ez alatt az életkor alatt pedig a személy nem beszámítható.¹²³ Visszatérve a *Paenitentiale Theodorica* Ha ugyanis fiúk (12-14 éves, kamaszkorú, valószínűleg a szexuális életet éppen felfedező személyek) az elkövetők, az elvégzendő elégtételt mérsékelni kell, azaz amikor „*pueri qui fornicantur inter ipsos iudicavit ut vapulentur*”,¹²⁴ akkor a büntetésük megkorbácsolás.

A leghíresebb talán Burchard (+ 1025) wormszi püspök penitenciáléja, amely bár különös hangsúlyt fektet a szexuális bűnök kérdésére, különösen azokra, amelyeket a kor erkölcsi devianciának tartott, de ezek között inkább a vérfertőzést, a zoofiliát, valamint homoszexuális gyakorlatot, a szodómiát emeli ki, néhány, mai szemmel nézve sajátosnak ható párosítás keretében elhelyezve. „Ha valaki gyilkosságot vagy szodómiát követ el, tíz évig böjtöljön. Ha szerzetes és csak egyszer vétkezett, akkor a penitencia három év. Ha többször vétkezett, akkor hét év

¹²¹ „Si quis fornicaverit cum virgine, I. anno peniteat. Si cum marita, III. annos (...) Qui sepe cum masculo aut cum pecude fornicat, X. annos ut peniteret iudicavit.” THEODORUS, *Poenitentiale Theodori II.* 1.

¹²² Az említett bizonytalanság és inkoherencia vezetett oda, hogy a 813-as Chaloni szinódus (a szakirodalomban számos helyen zsinatként szerepel, de lényegében egy karoling birodalmi szinódus rész-szinódus volt) püspökei elítélték a penitenciálék használatát, mondván, hogy „szerzőjük bizonytalan és számos tévedést tartalmaznak”. Vö. MEENS, R., *Penance in Medieval Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 2014, 115.

¹²³ Vö. KATZ, E., *Ein Grundriss des kanonischen Strafrechts*, Verlag von J. Guttentag, Berlin 1881, 8.

¹²⁴ Vö. WASSERSCHLEBEN, H., *Die Bussordnungen der abendländischen Kirche*, C. Graeger Verlag, Halle 1851, 469.

penitencia.” Fontos, hogy az esetleges pedofiliát illetően csak egy kisebb utalását tesz, mégpedig az asszonyi önkielégítés kapcsán.¹²⁵ A női bűn, a paráznaság, az élvezet keresése kapcsán tételesen teszi fel a kérdéseket, a taxatív bűnfelsorolás módszerét követve:¹²⁶ „Használtál-e machinamentum-ot¹²⁷ azért, hogy önmagaddal paráználkodj? ... Paráználkodtál-e kisgyermekeddel,¹²⁸ vagyis intim testrészedre téve őt így paráznaságot imitáltál? Atdad-e állatnak magadat ...”¹²⁹

Vagyis direkt módon itt sem beszélhetünk gyermekek ellen elkövetett visszaéléséről, annyiról viszont igen, hogy a gyermek, mint a szexuális izgalomhoz vezető segédeszközök egyike kerül felsorolásra, ugyanakkor a mű egészét illetően ez az utalás marginálisnak tekinthető. Mindemellett a „cum filio suo parvulo” kifejezést használja, tehát legfeljebb családon belüli szexuális visszaélésről lehet szó.

A *Decretum Gratiani* (1140) egy kánonja is gyaníthatóan a kiskorúakkal szemben elkövetett szexuális visszaélésre utal. „Sollicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter uoluntatem perniciosae libidinis extra ordinem puniuntur. Qui stuprum puero (abducto vel corrupto comite,) persuaserit, aut mulierem aut puellam interpellauerit, quidue in pudicitiae gratia fecerit, domum prebuerit pretiumque, quo is persuadeat, dederit, perfecto flagicio punitur capite, imperfecto in insulam deportatur. Corrupti comites summo supplicio afficiuntur.”¹³⁰ A szöveggel kapcsolatban több nehézség is felmerül: mindenekelőtt az, hogy a persuadere kifejezés rábeszélként, meggyőzőként fordítható magyarra, tehát itt egy megkísérelt büntetendő cselekményről van szó,¹³¹ még inkább pedig az, hogy nem egészen egyértelmű, hogy Gratianus pontosan mit ért *stuprum* alatt: ez, a későbbiekben még számos alkalommal előkerülő szakkifejezés ugyanis a magyar nyelvben fajtalanágként adható vissza, ami a kor fogalmai szerint nem feltétlenül olyan szexuális cselekedetet jelentett, ami devianciaként értelmezhető, hanem olyant, amit nem törvényesítettek (vagy nem törvényesíthettek), vagyis alapvetően alkalmi nemi cselekedetet értettek ez alatt, amelyben az, hogy a férfi házas volt vagy sem nem volt releváns, viszont a partner szabad állapotú volt. Vagyis a *stuprum* különbözött az *adulterium*tól (itt ugyanis értelemszerűen legalább az egyik

¹²⁵ Vö. LEONE, *L'innocenza tradita*, 22.

¹²⁶ Vö. DUBY, G., *A nő a középkorban*, Corvina, Budapest 2000, 231.

¹²⁷ Középkori nők által használt szexuális segédeszköz.

¹²⁸ „Fecisti quod quaedam mulieres facere solent, ut cum filio suo parvulo fornicationem faceres, ita dico ut filium tuum supra turpidinem tuam poneris ut sic imitaberis fornicationem?” CHINIQUY, P., *Le prêtre, la femme et le confessionnal*, Grassart, Montreal 1877, 330.

¹²⁹ Vö. BETTINI, M., - CALABRESE, O., *BizzarraMente: eccentrici e stravaganti dal mondo antico alla modernità*, Feltrinelli, Milano 2002, 203.

¹³⁰ GRATIANUS, *Decretum, Pars secunda, causa XXXIII*, q. 111, d. XV.

¹³¹ Vö. BATTAY, I., *A büntetendő kísérlet és a bevégzés*, Bernovits, Kassa 1892, 10.

fél vagy mindkettő házas volt), illetve a *concubinatus*tól (ami tartós, házasságon kívüli együttélését jelentett), valamint az sem volt szükségszerű, hogy fizikai erőszakkal történjen a nemi kapcsolat létesítése, hiszen ez külön minősítéssel is rendelkezett (*violatum*).¹³²

A *stuprum* meghatározását az ókori római törvénykezésben, a már hivatkozott *lex Iulia de adulteriis*ben találjuk meg, amely ezt tiltott szexuális kapcsolatként határozza meg egy (szabad) férfi és egy szabad özvegy vagy egy hajadon, illetve egy fiú között. Ezzel szemben az *adulterium* házas asszonnal történő szexuális kapcsolatot jelentett, római értelemben tulajdonjogsértést.¹³³ Emellett nem számított *stuprum*nak az, ha a római polgár rabszolgával, rabszolganővel, prostituálttal vagy alacsonyabb társadalmi állású személlyel létesített szexuális kapcsolatot.¹³⁴ A *stuprum*ot a későbbiekben a 3. század során Modestinus úgy pontosította, hogy „Stuprum committit, qui liberam mulierem consuetudinis causa, non matrimonii continet, excepta videlicet concubina. Adulterium in nupta admittitur; stuprum in vidua vel virgine vel puero committitur.”¹³⁵ „Ha valaki ezeket a cselekményeket erőszakkal (*per vim*) követi el, akkor nem a *stuprum* alapján kerül felelősségre vonásra, hanem a *Lex Iulia de vi publica* szerint, mint a közösséget sértő erőszakos cselekmény miatt. A törvényi szóhasználat szerint a cselekményt el lehet követni gyereken, ami természet elleni fajtalanságnak felel meg. Ha nő követi el gyereken akkor erőszakos nemi közöselés, vagy szemérem elleni erőszak.”¹³⁶ Látható, hogy a római jog – és nyomán a kora középkori jogalkotás és személelmód – a szexualitás elleni bűnöket és büntetendő cselekményeket a férfi (a tulajdonos) horizontján, elősorban jogsérelemként értelmezte, a szexuális önrendelkezés és önkéntes beleegyezés sérelmét megelőzően.

A leírtak fényében tehát valószínű, hogy a *stuprum* meghatározásánál Gratianus is azt tartja szem előtt, hogy az egyik részt vevő fél nem szabad állapotú, jelen esetben *puer*, vagyis kiskorú/fiatalkorú fiúgyermek. A hozott megkülönböztetés azonban „*abducto vel corrupto comite*”, egyaránt vonatkozhat rablásra és szexuális megrontásra is. A cselekmény szankcionálása szempontjából fontos, hogy egyáltalán nem szándékozik csak egyházi büntetésre korlátozni az elkövető büntetését, hanem aszerint, hogy a cselekedet *perfectus*, halálbüntetést, amennyiben *imperfectus*, úgy száműzetést kíván, csakúgy, mint laikus elkövetők esetében.¹³⁷

¹³² Vö. MENUGE, N., *Medieval Women and the Law*, Boydell Press, Woodbridge 2000, 107.

¹³³ Vö. MCGINN, TH. A. J., *Prostitution, Sexuality, and the Law in Ancient Rome*, Oxford University Press, Oxford 2003, 151.

¹³⁴ Vö. BRUNDAGE, J., A., *Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe*, University of Chicago Press, Chicago 1987, 29.

¹³⁵ Vö. PHANG, S., E., *The Marriage of Roman Soldiers*, Brill, Leiden 2001, 208.

¹³⁶ MOLNÁR, I., *Egyes büntetőjogi törvényi tényállások az ókori Rómában és hatályos jogunkban*, in *Acta Juridica et Politica* 61 (2002), 301.

¹³⁷ Vö. DOYLE, TH., P., *Roman Catholic Clericalism, Religious Duress and Clergy Sexual Abuse*, in *Pastoral Psychology* 51 (2003), 196.

Két jogtörténeti érdekességre érdemes rámutatni a jeles bolognai kánonjogász műve kapcsán. Az egyik a római jogalkotással való párhuzam. Az egyházi büntetőjogban példátlanul szigorú büntetés előképe valószínűleg az ókori római *lex Iulia* rendelkezése lehetett, amely a szabad állapotú *puer praetextatus* (16 éves fiú) terhére elkövetett cselekmény esetén, amennyiben ez ténylegesen is véghez vitt testi aktus jelentett (Gratianus: perfectus), az elkövetőt, a kerítőt, a tettetársat halállal büntette, míg a kísérletet (Gratianus: imperfectus) száműzetéssel.¹³⁸ A másik pedig az, hogy a bűncselekmény elkövetése kapcsán a klerikus és a laikus ugyanazon megítélés alá esik, vagyis nem kívánja érvényesíteni a középkori egyház által határozottan védett és képviselt elvet, hogy egyházi személyek jogügyleteiben csak egyházi bíróság illetékes.¹³⁹

Damiáni Szent Péter (+ 1072) közismert 31. levelében, amelyet az utókor *Liber Gomorrhianus* névvel illetett és az ebben megfogalmazott problémákra az akkori Egyházi Tanítóhivatal hivatalos választ is adott, megdöbbentő részletességgel ír a klerikusok körében meglévő szexuális eltévelyedésekről.¹⁴⁰ Ebben négyféle eltévelyedésről ír:

„Ut autem res vobis tota per ordinem pateat, ex hujus nequitiae scelere quatuor diversitates fiunt. Alii siquidem secum, alii aliorum manibus, alii inter femora, alii denique consummato actu contra naturam delinquent; et in his ita per gradus ascenditur, ut quaeque posteriora praecedentibus graviora judicentur.”¹⁴¹ Vagyis vannak, akik magukban, mások más kezével, egyesek a combjaik közt, mások végbevitt aktussal vétkeznek a természet ellen: lényegében tehát egyes szerzetesek között fennálló homoszexuális nemi aktusokat sorolja fel.¹⁴² Jogi szempontból érdekes, hogy megemlíti azt is, ha a gyóntató a lelki vezetett személyt („filius”) csábítja bűnre, azt sokkal súlyosabb bűnként értékeli, mint a megelőző szexuális természetű vétkeket, mivel ezzel az illető személy örök üdvösségét sodorja veszélybe. Természetesen szükséges feltenni a kérdést, hogy a levél kitér-e a gyermekekkel való szexuális visszaélésre, ez azért is jelentős, mivel a kortárs populáris irodalom jelentős része,¹⁴³ jellemzően tételes, szövegen belüli forrásmegjelölés nélkül, ezt az írást tartja az Egyházban a klerikusok által gyakorolt pedofília legrégebbi bizonyítékának.

A szöveg egyetlen helyen említi „parvus”-t: „Clericus, vel monachus adolescentum, vel parvulorum insectator, vel qui osculo, vel qui aliqua occasione turpi deprehensus fuerit, publice

¹³⁸ Vö. GOLLNER, *Homosexualität*, 127.

¹³⁹ Vö. TAPSELL, *The Evolution of the Sexual Abuse Crisis*, 76.

¹⁴⁰ Vö. MOTTA, G., *Libri penitenziali e 'cura animarum'*, in AAVV., *La pastorale della Chiesa in Occidente dall'età ottoniana al Concilio lateranense IV*, Vita e Pensiero, Milano 2004, 74 kk.

¹⁴¹ DAMIANUS, P., *Liber Gomorrhianus I. Gomorra könyve*, Budapest 2020, 81.

¹⁴² Vö. ZAVATTERO, I., *Il Liber Gomorrhianus di Pier Damiani*, in *Rivista di Sessuologia* 22 (1998), 260 kk.

¹⁴³ Ehhez lásd HOFFMAN, M., C., *The Book of Gomorrah and St. Peter Damian's Struggle Against Ecclesiastical Corruption* (2015), PETOIA, E., *Storia segreta del Medioevo* (2018).

verberetur, et coronam amittat, decalvatusque turpiter sputamentis obliniatur in facie, vinculisque arctatus ferreis, carcerali sex mensibus angustia maceretur, et triduo per hebdomadas singulas ex pane hordeaceo ad vesperam feriatur post haec aliis sex mensibus sub senioris spiritualis custodia, segregata in curticula degens, operi manuum et orationi sit intentus, vigiliis et orationibus subjectus, et sub custodia semper duorum spiritualium fratrum ambulet, nulla prava locutione, vel concilio deinceps iuvenibus coniungendus ...” A szöveg tanúsága szerint egyes klerikusok, illetve szerzetesek fizikailag bántalmaznak gyermekeket, illetve serdülőket, vagy pedig meglepik őket, amikor a nevezetteket megcsókolják vagy más gyalázatos magatartás közben, akkor az elkövetőt nyilvánosan korbácsolják meg és vesztse el a tonzúráját, ezt követően pedig a javasolt egyéb büntetéseket részletezi. Itt tehát egy viszonylag egyértelmű nyoma van a pedofiliának, pontosabban az efebofiliának, és annak is a homoszexuális jellegű változatának, hiszen *adolscens*ről, illetve *parvusról* és nem *puellaról* ír, ami egyébiránt teljesen illeszkedik a levél fő vonalába: a téma szakértőik sem a pedofil, hanem a szodomita gyakorlatot tekinti a levél központi témájának, amit alátámaszt az is, hogy a kifejezés ugyanebben a kontextusban kerül elő, mindössze említés szintjén a lényegében kortárs Szent Ivó (+1115) *Decretum*ában is.¹⁴⁴

A levélre adott tanítóhivatali-egyházfegyelmi válasz, IX. Leo *Ad splendidum nitentis* kezdetű levele (1054) sem tér ki a gyermekvisszaélés bűnére, hanem a már felsorolt, a klerikusok által elkövetett büntetendő cselekményeket illetően a következőket rendeli el: „... ha ők az élvezetvágyat megzabolázzák, és az elkövetett becstelenségekért méltó bűnbánattal megfizetnek, engedjék vissza őket azokba a tisztségekbe, amelyet a bűn állapotában időzve, de abban végig meg nem maradva birtokoltak. Azoktól ugyanakkor elveszjük az egyházi rendjük visszaszerzéséhez fűzött reményt, akik vagy magukban hosszú időn keresztül, vagy másokkal vagy többekkel, noha rövid időn át, az általad leírt két csúfság valamelyikében szennyeződtek be.”¹⁴⁵ E rendelkezésben tökéletesen tükröződik a büntetés célja, vagyis az, hogy az elkövetőt vagy a bűntől akarja visszatartani, vagy pedig szanációs célzattal, vagyis amennyiben még van remény a változásra, kerül kiszabásra. Ugyanakkor a rendelkezés már a gregorián reformba is illeszkedik, tekintve, hogy a Római Főpap rendelkezései a szexuális fegyelem területén eszközéül szolgálhattak arra, hogy ezáltal is megnyilvánuljon a pápai joghatóság a részegyházak és a szerzetesi közösségek felett.

Összességében azonban a kora középkor szemlélete bizonyos előrelépést mutatott az ókorhoz, mivel igény és tanítás szinten megjelenik az, hogy azok a szexuális találkozások, melyek

¹⁴⁴ Vö. KUEFLER, M., *Male Friendship and the Suspicion of Sodomy in Twelfth-Century France*, in KUEFLER, M., *The Boswell Thesis*, University of Chicago, Chicago 2006, 212.

¹⁴⁵ LEO PP IX, *Ad splendidum nitentis*, DS 688. FILA, B.,-JUG, L., *Az Egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai*, Örökmécs, Bp. 1997, 195.

házasságon kívül jönnek létre és természetlenek, szigorúan tiltottak is: igaz az is, hogy a tilalom alapvetően az egynemű felek közötti nemi kapcsolatra és a számtalan „contra naturam” magatartásra vonatkozott. Az, hogy csak nyomokban nem találjuk meg a pedofil cselekmények tilalmát, az nem annak köszönhető, hogy a középkor jogászai és teológusai pártolták volna ezt a magatartást, hanem annak, hogy egyrészt csak korlátozottan ismerték a „gyermek” modern fogalmát, másrészt pedig a figyelem más, elterjedtebb, de természetlen kapcsolatokra irányult.¹⁴⁶

Kétségtelen tény, hogy ez az időszak sem tekinthető a gyermekjogok virágkorának, hiszen számos esetben olvashatunk gyermekprostituáltakról,¹⁴⁷ gyermekmunkáról vagy épp boszorkányperek áldozataivá vált kiskorúakról. A gyermek, a gyermekség egyszerűen nem volt megfogható jogi - társadalmi kategória ebben az időben: a gyermeklétre alapvetően mint teológiai kérdésre tekintettek, olyanra, aki testileg és mentálisan is gyenge és kiszolgáltatott, aki képtelen felfogni a kinyilatkoztatott igazságot,¹⁴⁸ a bűnnek és a csábításnak jobban kitett - ennél fogva jogai sem nagyon voltak.¹⁴⁹ Egy „deficités”, azaz tagadó szemléletű gyermekképpel szembesülünk tehát, vagyis a gyermeknek az életkor, a testi és az értelmi képességek előrehaladtával a jogai is növekednek: csak nagyon korlátozottan beszélhetünk tehát a gyermekkor - ifjúkor olyan szakaszos és világos beosztásáról és az annak megfelelő nevelésről és bánásmódról, melyet manapság gyakorlunk, az a legpontosabb, ha úgy fogalmazzuk meg, hogy egy bizonyos életkor vagy biológiai érettség után egyszerűen csak „bekövetkezett” a felnőttiség, annak minden jogával és kötelességével együtt.

Ami a szexuális visszaélését, mint büntetőjogi kategóriát jelenti, lényegében azt mondhatjuk, hogy nem vagy csak nagyon korlátozottan létezett. Egyrészt hiányoztak a megfelelő és világos jogi fogalmak, emellett pedig a szexuális erőszak esetén jellemzően csak akkor róttak ki büntetést, ha az más férfi felesége vagy leánya ellen irányult, vagyis bizonyos értelemben az

¹⁴⁶ Vö. FAGGIONI, M., *L'atteggiamento e la prassi della Chiesa in epoca medievale e moderna sull'omosessualità*, in *Gregorianum* 91 (2010), 479.

¹⁴⁷ Vö. FUCHS, E., *Illustrierte Sittengeschichte Vom Mittelalter Bis Zur Gegenwart in 3 Bänden*, Salzwasser, Paderborn 1912, 396 kk.

¹⁴⁸ Hitelesen tükrözik ezt a szemléletmódot Szent Ágoston visszaemlékezései saját gyermekkoráról. „Quis me commemorat? An quilibet tantillus nunc parvulus, in quo video quod non meminere de me? Quid ergo tunc peccabam? An quia uberibus inhiabam plorans? Nam si nunc faciam, non quidem uberibus, sed escae congruenti annis meis ita inhians, deridebor atque reprehendar iustissime. Tunc ergo reprehendenda faciebam, sed quia reprehendentem intellegere non poteram, nec mos reprehendi me nec ratio sinebat. Nam extirpamus et eicimus ista crescentes. Nec vidi quemquam scientem, cum aliquid purgat, bona proicere. An pro tempore etiam illa bona erant, flendo petere etiam quod noxie daretur, indignari acriter non subiectis hominibus liberis et maioribus hisque, a quibus genitus est, multisque praeterea prudentioribus non ad nutum voluntatis obtemperantibus feriendo nocere niti quantum potest, quia non oboeditur imperiis, quibus perniciose oboediretur? Ita imbecillitas membrorum infantilium innocens est, non animus infantium. Vidi ego et expertus sum zelantem parvulum; nondum loquebatur et intuebatur pallidus amaro aspectu collactaneum suum. Quis hoc ignorat? Expiare se dicunt ista matres atque nutrices nescio quibus remediis. Nisi vero et ista innocentia est, in fonte lactis ubertim manante atque abundante opis egentissimum et illo adhuc uno alimento vitam ducentem consortem non pati. Sed blande tolerantur haec, non quia nulla vel parva, sed quia aetatis accessu peritura sunt. Quod licet probes, cum ferri aequo animo eadem ipsa non possunt, quando in aliquo annosiore deprehenduntur.” AUGUSTINUS, A., *Confessiones I*, VII/12.

¹⁴⁹ Vö. GIALONGO, *Il bambino medievale*, 43 kk.

ókori római *pater familias* szemléletmód továbbélésének lehet a tanúi, amelyben a szexuális erőszak-visszaélés nem más, mint a tulajdonjog megsértése. A *struprum* dekriminalizálására csak a 18. század folyamán kezdődik meg azzal együtt, hogy a nemi találkozásban alapvető lesz a másik személy szabad beleegyezése, ez utóbbi egyúttal feltételez egy olyan antropológiát és jogrendet, amelyben nemcsak kizárólag a felnőtt férfi a jogok és kötelességek alanya.¹⁵⁰

3.7. Egy modern gyermekfogalom felé: a késő középkor és a felvilágosodás gyermekképe

A 16. században már tapasztalható, hogy az, hogy a gyermekség, mint életkorbeli, társadalmi és legfőképpen mint életkorbeli-jogi fogalmi kategória korlátozottan már megjelenik. Ez a folyamat pedig felerősödik a 17. században és kiteljesedik a 18. század felvilágosult abszolutizmusaiban. Egyáltalán nem állítható, hogy a modern értelemben vett, a gyermeket egyéniségnek tekintő szemléletmódnak lehetnénk a tanúi, hanem csak az, hogy egyrészt a korábnál sokkal nagyobb figyelemben részesülnek a felsőbb társadalmi osztályok gyermekei, másrészt pedig megjelenik a társadalmi hasznosság szempontja is. Míg a középkor embere számára az üdvösség volt az elsődleges cél – elég markánsan individuális horizonton, az egyén üdvösségét előtérbe helyezve –, addig az újkor gondolkodói számára az lesz a kérdés, hogy az egyes ember milyen hasznot tud hajtani a társadalomnak. A társadalmi-gazdasági haszon növelése érdekében az állam egyre inkább beleszól a családok életébe, előmozdítja tanult állampolgárok képzését, ami azt is jelenti, hogy a következő generációt jobban védeni, óvni kell, mint azt korábban tették, mivel „hasznos, alakítható nyersanyag” a közösség számára.¹⁵¹

A másik szempont pedig az, hogy a 17. századtól kezdve, legalábbis a megelőző évszázadokhoz képest, emelkedik a házasságkötési életkor, ami azt is jelenti, hogy a szexuálisan termékeny időszak némiképp lerövidült, így kevesebb gyermek született, mint korábban, viszont rájuk több figyelem hárult. Ezt az is elősegítette, hogy a középkori nagycsaládmodell felbomlik – jellemzően az urbánus vidéken –, és kialakul a modern családtípus, mely legfeljebb három, de inkább csak két generációból áll, melyben a gyermekek szerepe szintúgy felértékelődik: a

¹⁵⁰ Vö. COLOMBO, C., *Violenza sessuale e vittime del reato*, in *Rivista penale* 2005/05, <https://www.latribuna.it/sites/default/files/focus/allegato/Cristina%20Colombo.pdf>.

¹⁵¹ Természetesen egészen extrém megközelítések is előfordultak. Claude Humbert Piarron de Chamousset (+ 1773) francia közgazdász például arról értekezik az elhagyott gyermekekkel foglalkozó művében, a „Mémoire politique sur la conservation des enfans, et une destination avantageuse des Enfants-Trouvés”, hogy „a kitett csecsemők felnevelésével akar a társadalom számára hasznot hajtó termelőerőt előállítani. Gondolatmenete szerint csak Párizsban évente körülbelül 4300 újszülöttet hagynak sorsára szülei, ez a szám egész Franciaországban 12 000. Ha ezeket a kitett gyerekeket tehéntejjel táplálnák, akkor hat év múlva legalább 9000 gyerek nő fel, akiket telepesként Louisianába lehetne szállítani. Ott huszonöt éves korukig vallásos nevelésben és katonai kiképzésben részesítenék őket, majd házasságot kötnének, és az államtól kapott földet művelnék. Chamousset kiszámolja, hogy ha így járnának el, akkor harminc év alatt a francia gyarmatok 200 000 telepésre tehetnének szert.” PUKÁNSZKY, B., *Rousseau gyermekszemlélete és a „fekete pedagógia”*, in *Iskolakultúra* 15 (2005), 3.

kötődésben, nevelésben pedig egyre nagyobb szerepet kapnak az érzelmi kapcsolatok is. „A gyermek szerepe ezért felértékelődik a családon belül, az újkori szülő egyre nagyobb gondot fordít gondozására, nevelésére. Úgy tűnik, megszakad az ördögi kör, az ismétlési kényszer, amely a szülőket korábban arra hajtotta, hogy maguk is elkövessék gyermekeikkel szemben mindazokat a visszaéléseket, amelyeket saját gyermekkorukban ők is elszenvedtek. Lassanként csökken a motiváció, amely korábban fizikai eltávolításra, kitevésre, verésre, szexuális abúzusra és ijesztgetésen alapuló lelki terrorra készítette a szülőket.”¹⁵²

Ez a röviden vázolt a nevelési-oktatási folyamat csúcspontját pedig a 19. században kodifikált első gyermekvédelmi törvényekben éri el. Nem célunk, hogy tételelesen bemutassuk azt, hogy a reneszánsz és a kor újkor idején milyen változások következtek be, csak az, hogy csupán néhány jelentősebb képviselőt és epizódot illusztrációszerűen bemutatva rámutassunk a modern, kortárs gyermekfogalom nevelésbeli és jogtörténeti előzményire.

Rotterdami Erasmus (+ 1536) „Declamatio de pueris ad virtuem ac literas liberaliter instituendis, idque protinus a nativitate” 1529-ben megjelent értékezése már tükrözi ezt az új nevelési és gyermekkonceptiót: hangsúlyozza, hogy a nevelésnek az egész emberre kell irányulnia, tekintetbe véve az életkori sajátosságokat - lényegében szakít a „kis felnőtt” felfogással, illetve kidomborítja a szülő szerepét a nevelés folyamatában: „Hogy igazán atya légy, fiadat minden tekintetben gondozd, főképpen pedig lényének azon részével törődjél, mellyel az állatoktól különbözik és a legközelebb áll Istenhez.” Gondolataiban már megelőlegezi a felvilágosodás gyermekkonceptióját, mely szerint a gyermek formálatlan nyersanyag, akiből a nevelőnek kell emberi alakot formálnia.¹⁵³ Kiemeli, hogy a nevelésnek tekintettel kell lenni az életkori adottságokra is, vagyis azt, a ma már evidenciának tekintendő tételt állítja fel, hogy a nevelésnek-oktatásnak életkorbelileg differenciálnak és elhatároltnak kell lennie, azaz egy tanulócsoporthoz, egy osztályhoz azonos életkorú növendékek legyenek. Kitér a testi fenytés kérdésére is: „Erasmus pedagógiájának egyik lényeges eleme, hogy a kisgyermekkel mindig a legnagyobb szelídséggel kell bánni. Merőben szemben áll ez a középkorból örökölt mindennapos gyakorlattal, hogy a legfőbb fegyelmezési eszköz a testi fenytés. (...) Ezek a tanítók uralkodnak, hatalmaskodnak a gyermek felett, tekintélyüket szakmai tudással, emberséggel nem tudják fenntartani, ezért aztán csak a testi bántalmazás marad nekik eszközül. Ez a nevelés a gyermekben mély nyomot hagy, mint minden korai nevelés, s megutálják a tudományokat úgy, hogy még felnőtt korukban is húzódoznak a tanulástól.”¹⁵⁴ Ugyanakkor sem lehet azt állítani, hogy a

¹⁵² PUKÁNSZKY, B., *A gyermek a 19. századi magyar neveléstani kézikönyvekben*, in *Iskolakultúra* 15 (2005), 61.

¹⁵³ Vö. ZIEGLER, Th., *Geschichte der Pädagogik*, Beck'sche Verlag, München 1909, 56 kk.

¹⁵⁴ KONCZ J., *Humanista gondolatok Erasmus pedagógiai nézeteiben*, in *Studia Carolinensa* 8 (2007), 74-75.

reneszánsz embere ugyanazzal a gyermekfogalommal dolgozott volna, mint a mai társadalom vagy jog, hanem inkább csak a szemléletváltás kezdetei fedezhetők fel ebben: „A kisgyermek védelemre szorul, s a nevelés nemcsak az ismeretek átadását jelenti, hanem az erkölcsi gyarapítást is. Ezt fogalmazta meg többek között Erasmus és Montaigne. Mielőtt azt hinnénk, hogy a humanisták értekezéseiből kirajzolódó gyermekfelfogás azonosítható a XX. század emberének a gyermekekről alkotott szemléletével, el kell oszlatnunk ezt a félreértést. A reneszánsz „felfedezte” a gyermeket, de korántsem kezelte még úgy a gyermekkor, mint egy sajátos értékekkel rendelkező periódust.”¹⁵⁵

Comenius (+ 1670) *Didactica Magna*jában, bár nem érinti direkt módon a gyermek életkorbeli jellemzőit, de már felvázolja a modern iskolarendszer beosztását, amely szerint az elsődleges szint a szülői ház, mint nevelő- és szocializációs szintér, majd pedig a növendékek az alap- vagy anyanyelvi iskolát (12 éves korig), a gimnáziumot (18 éves korig), illetve az akadémiát (24 éves korig) látogathatják. „Azt vallotta, hogy nemcsak nevelhető a gyermek, de kell is nevelni őket, hogy kibontakoztathassák képességeiket. Szerinte a szülők dolga, hogy gyermekeiket neveljék, de kevés szülő alkalmas erre a feladatra, ezért képzett tanárookra kell bízni a gyermekek nevelését.”¹⁵⁶

J. J. Rousseau-nak (+ 1778) a neveléssel kapcsolatos gondolatai és a gyermekfelfogása fordulópontot jelentettek a pedagógiában, mivel nevelési elveiben különös hangsúly fektetett arra, hogy a gyermek életkorának és felfogóképességének megfelelő képzésben részesüljön és ennek megfelelően öt szakaszra bontotta a nevelés ívét. „A természet úgy akarja, hogy a gyermek legyen gyermek, mielőtt felnőtt lenne.” - írja az *Emilben*.¹⁵⁷ „Igaz, hogy már előtte is sokan megfogalmazták, a gyermekkor másságát, a felnőttkortól való különbözőségét, de Rousseau volt az, aki a legkifejezöbben fogalmazta meg az elfogadó, humanisztikus gyermekszemléletet, fő gondolatmenete az volt, hogy a gyermek jónak születik, de a társadalom romlottá teszi.”¹⁵⁸ Rousseau-t követően az előkelő európai családokban lassanként kialakul az a nézet, amely a 19. századtól kezdve jellemzi modern gyermek- és családfelfogásunkat, miszerint a szülőknek kötelességük a csecsemő táplálása, nevelése, az életkorának megfelelő ítélőképesség tiszteletben tartása, a fizikai fenytés elkerülése. Az a szemlélet, hogy a gyermek kiszolgáltatott és ártatlan, aki gondoskodásra szorul, olyasvalaki, akinek joga van a gyermekkorhoz. „... tehát felfedezte a sajátos gyermeki természet, és a gyermek szükségleteit illetve, hogy szabadon fejzhesse ki magát a játékban és a munkában egyaránt. A kor különböző szellemi irányzatai egyaránt hangsúlyozták

¹⁵⁵ PUKÁNSZKY, *Neveléstörténet*, <http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/04.htm>

¹⁵⁶ HOLLÓSI H., *Gyermekkép, gyermekvilág, gyermekfelfogás változásai pedagógiai megközelítésben*, in *Iskolakultúra* 8 (2008), 99.

¹⁵⁷ ROUSSEAU, J. J., *Emil avagy a nevelésről*, Papirusz, Budapest 1997, 49.

¹⁵⁸ HOLLÓSI, *Gyermekkép, gyermekvilág, gyermekfelfogás változásai pedagógiai megközelítésben*, 100.

a gyermeknevelés szükségességét, aminek következtében a szülők egyre több figyelmet fordítottak a gyereknevelésre.”¹⁵⁹

Míg az ókorban egyértelműen és némiképp a középkorban is a gyermek, akárcsak az asszony hatalmi tárgy volt, aki adott esetben teljesen politikai-társadalmi jogokkal is rendelkező családapa fennhatósága alatt állt, addig a felvilágosodás idején egyre inkább a gondoskodás alanyává válik, olyasvalaki, aki eredendően tiszta, formálható természet, illetve akit jóra, erkölcsre nevelni kell. Ez tükröződik abban is, hogy a 1700-as években megjelenik az egyházi iskolarendszer mellett az állami iskolák rendszere és az ezeket megalapozó uralkodói királyi tanügyi rendeletek, úgy, mint Mária Terézia 1777-es *Ratio Educationis*, amely ugyan még nem ír elő általános tankötelezettséget, mégis fontos neveléstörténeti jogforrásnak tekinthető. „A szigorú és következetes irányításon alapuló nevelés stílusa nyomta rá a bélyegét az európai országokban fokozatosan kiépülő és tömegessé váló közoktatási intézményrendszerekre is. A felvilágosult abszolutista berendezkedésű országok iskoláira különösen érvényes, hogy a tudást a társadalmi státusz függvényében porciózták ki a tanulóknak. A fő szempont a „nagy egész” érdekében kifejtett hasznos tevékenységre nevelésvolt. Ez az elvárás formálta ki a felvilágosult abszolutizmus gyermekképét is.”¹⁶⁰

Egyúttal megjelennek azok a kezdeményezések is, melyek nemcsak a vezető réteg, hanem az egész társadalom felelősségét tükrözik a következő generációk nevelésében: ez mutatkozik meg a reformáció gazdag iskolahálózatában és a katolikus megújulás számos tanítói rendjének megalapításában (jezsuiták, oratoriánusok, piaristák, angolkisasszonyok), illetve az ipari társadalom által támasztott kihívásokra válaszul, mintegy a felvázolt folyamat betetőzésének tekinthető az óvodák, kisdédóvók megjelenése a 18. század második felétől kezdve. Meglátásunk szerint azonban még mindig nem lehet kifejezett, csak a gyermekek érdekében kifejtett gyermekvédelemről beszélni, hanem megfelelőbb úgy értelmezni a folyamatot, mint amelynek az a célja, hogy a gyermek hatékonyan, zökkenőmentesen beilleszkedjen a társadalomba, és ennek érdekében az államhatalom elkezdte a család szerepét háttérbe szorítani: a pedagógiában ennek megfelelően elméletek és módszerek sokasága születik a társadalom szempontjából hasznos állampolgárrá nevelés módjairól.

Viszont szükséges hangsúlyoznunk azt is, hogy a középkorban már bemutatott párhuzamosság az újkorban is tetten érhető. Azaz hiába fogalmazódnak meg a gyermekeket védő előírások, a velük való szexuális és testi visszaélés számos formája ebben az időszakban is detektálható. Értelemszerűen nem tekinthetők a korszak erkölcsi nagyságainak, de Giacomo

¹⁵⁹ Uo. 101.

¹⁶⁰ PUKÁNSZKY, *Rousseau gyermekszemlélete és a „fekete pedagógia”*, 4.

Casanova (+ 1798) önéletrajzában explicit említést tesz két kiskorú leány, Marina és Cecilia iránt táplált vonzalmáról,¹⁶¹ XV. Lajos francia király (+ 1774) pedig számtalan felnőttkorú szeretője mellett egy gyermeklányokból álló nyilvánosházát is fenntartott, De Sade márki (+ 1814) pedig kifejezett módon fantáziál műveiben védtelen fiatalokkal való szexuális és erőszakos kapcsolatokról. A saját korában óriási felzúdulást keltett, amikor Aloys von Kaunitz-Rietberg (+ 1848) grófot, Metternich herceg sógorát 1822-ben Bécsben letartóztatták több, mint 200 kiskorú leánygyermek megrontásának a vádjával. Jól tükrözi azonban a kor viszonyait az, hogy az eljárás során a vádlott saját védelmében főnemesi rangjára, valamint az áldozatok alacsony származására és ezzel együtt tanúságuk megkérdőjelezhetőségére hivatkozott. Érdekességként jegyezzük meg, hogy a per következménye mindössze az volt, hogy a grófnak el kellett hagynia a császári udvart, és csehországi birtokaira „száműzték”, valamint az általa „támogatott” gyermek ballett is bezárásra került.

Végül pedig rá kell arra is mutatni, hogy a késő újkorban mind a polgári, mind pedig a paraszti társadalomban detektálható egy bizonyos szubkultúra: úri házakban a családnál szolgálatot teljesítő leányokkal való nemi visszaélések, nemi erőszakok jelenvalósága,¹⁶² valamint a parasztcsaládoknál nevelt árva gyermekekkel végeztetett megalázó munkák, valamint a velük való szexuális visszaélés nem számított ritkaságnak.¹⁶³ A polgári család felelősségére, a viktoriánus kor erkölcsének álságosságára Sigmund Freud (+ 1939) mutat rá a később ugyan feladott „csábítás elméletének” publikálásában, amelyben a felnőttkori mentális zavarokat a gyermekkorban elszennvedett szexuális traumákra vezeti vissza.¹⁶⁴ Az 1896-ban megjelent, *Zur Ätiologie der Hysterie* (A hisztéria etiológiája) című művében így ír erről: „Az első csoportban olyan cselekmények találhatók, melyek egyszeri vagy alkalmi bántalmazások, jellemzően gyermeklányok terhére, felnőttek és idegenek részéről (...) és ahol a gyermekek bele-nemegyezése nem kérdés, és ahol a rettenet tapasztalata következményként jelenik meg. A második csoportot azok, a lényegesen gyakoribb esetek alkotják, melyben egy gyermekre felügyelő felnőtt személy – dada, oktató, tanár, sajnos gyakran akár egy túl közeli hozzátartozó is – a gyermekkel szexuális kapcsolatot kezdeményez, és vele egy, akár lelki irányú formális szeretetkapcsolatot alakít ki,

¹⁶¹ „The eldest girl, who was also introduced to me, was named Cecilia, and studied music; she was twelve years old; the youngest, called Marina, was only eleven, and like her brother Petronio was consecrated to the worship of Terpsichore. Both the girls were very pretty. (...) Cecilia and Marina were two sweet rosebuds, which, to bloom in all their beauty, required only the inspiration of love ...” CASANOVA DE SEINGALT, J., *The Memoirs of Casanova*, CSA Word, London 2006, 308-309.

¹⁶² Úri családokban nem volt ritka a cselédlány megerőszakolása sem: statisztika szerint csak a 30-as években évente mintegy 400 „megesett” cseléd kísérelt meg öngyilkosságot.

¹⁶³ Kifejezően írja le ezt Móricz Zsigmond Árvácska című regényében, amelyben expliciten utal is a gyermekekkel való szexuális visszaélésre: „Lehet hogy azért mondta meg, hogy ha az ura kimegy a földre és nem leli meg a dinnyét, ne ötet verje meg, de a kislány rögtön látta az apának a szeme és az arca eltorzulását, és még sohase nézett rá így ez a Dudás apa, aki ölelgetni és tapogatni szokta ötöt, és azt mondta, hogy azt nem szabad megmondani az anyjuknak, s ő nem is mondta meg, s az anyjuk mégis megmondta ötöt az apjuknak.” <https://mek.oszk.hu/00900/00981/00981.htm>

¹⁶⁴ Vö. REINKE, M., *Das Recht jedes Kindes auf Schutz vor sexuellem Missbrauch*, Tectum, Marburg 2002, 20-21.

gyakran évekig. A harmadik csoport végül magában foglalja a tényleges gyermekkapcsolatokat, két különféle nemű gyermek, leginkább testvérek közötti szexuális kapcsolatokat, amelyek gyakran a pubertás után is folytatódnak ...” Szempontunkból nem annyira Freud pszichoanalitikus következtetései fontosak, az, hogy ezek a megállapítások helyesek-e vagy tévesek, hanem annak a tudományos igényű megfigyelése, hogy saját korában a gyermekek terhére elkövetett nemi visszaéléseknek nagyobb részét nem külső, hanem a családhoz közel álló, vagy egyenesen ahhoz tartozó személy követte el.

3.8. Az első gyermekvédelmi intézkedések a modern jogalkotásban

Az ókori és a középkori gondolkodásmódban a bűn, mint erkölcsi kihágás, valamint a bűncselekmény, mint szankcionálandó, objektív és szándékos jogellenes cselekmény nem különíthető el egyértelműen, amelynek a szakrális és a világi szféra korrelációja is oka volt. A modern jogalkotásban a fogalmi elválás azonban az Egyház és az állam fokozatos szétválasztásával, valamint azzal, hogy az állam kompetenciákat kíván magának nemcsak a közrend, hanem a közerkölcs területén, egyre inkább megvalósul. E területen csak néhány, jelentősebb mérföldkőre szeretnénk kitérni.

Ebben az egységben két releváns szempontra szükséges rámutatni:

a) egyrészt arra, hogy a szexuálerkölcs területén a szuverén állam, részben a reformáció eszmeiségének hatása alatt kompetenciákat követel a cselekmény megítélését illetően annak eldöntésére, hogy az adott cselekedet nemcsak bűn, hanem bűncselekmény is, és az állami törvénykezés és bírászkodás kompetenciája már kiterjed a klerikusokra is,

b) a 16. századtól megjelenik, majd a 19. század második felében a jogban is letisztul a gyermek, a kiskorú személy fogalma, mint olyan, aki nem a család része vagy a családapá hatalma alá tartozó személy, hanem már önálló jogalany, akinek szabadsága van, jogokkal és (korlátozott) kötelességekkel is bír.

Jogtörténetileg időrendileg az első, de mégis csupán csak érdekes intermezzónak tekinthető V. Károly császár (+ 1558) büntetőtörvénykönyve, a *Constitutio Criminalis Carolina* (1532), ami a megelőző korokhoz képest példátlan szigorral bünteti a csecsemőgyilkosságot. Míg ez a középkorban csak nehezen és ritkán bizonyítható és relatíve enyhén szankcionált bűncselekmény volt – hiszen eleve hiányzott akkor is és még évszázadokon át a megfelelő orvosi-védőnői szolgálat, ami megfelelően tudta volna dokumentálni a várandósságot –, addig V. Károly büntetőtörvénykönyve a legsúlyosabb büntetést rója ki: az ilyen bűncselekményt elkövető asszonyt élve el kell temetni vagy vízbe kell fojtani, kegyelemként pedig a karddal való lefejezés lehetséges is megjelenik. Hangsúlyozandó, hogy itt még mindig nem a gyermek jogalanyiságáról

beszélünk, hanem a törvénykönyv szándéka az, hogy a családi-házassági erkölcsök dekadenciája miatt számtalan házasságon kívüli gyermek született, akiket – jellemzően egyedülálló – anyjuk a szégyen és a társadalmi megvetés miatt eltaszított vagy megölt.¹⁶⁵

Az *privilegium fori* megszűnésének tekintetében különösen is fontos mérföldkőnek számít VIII. Henrik (+ 1547) angol uralkodó *Buggery Act*-ja (1533), amely az első olyan nem egyházi angol törvény, amely a homoszexuális - és benne a pedofil - cselekedetet és hajlamot, a zoofiliát, illetve a szodómiát halállal büntette. Eltérően az emberölés bűncselekményétől, e törvény hatálya alól a klérus tagjai sem voltak kivéve.¹⁶⁶ E törvény alapján végezték ki Mervyn Tuchet earl-t (+ 1631), valamint Nicholas Udall drámaíró és windsori kanonokot (+ 1556), illetve John Atherton waterfordi anglikán püspököt (+ 1640).¹⁶⁷ Ugyanakkor arra is szükséges rámutatni, hogy e törvény nem elsősorban, vagy nemcsak az erkölcsök javítását szolgálta, hanem VIII. Henrik azon törekvését is, hogy a királyi szupremáciát a klérus felett érvényesítse, valamint eszköze volt arra, hogy a szerzetesrendek tagjait diszkreditálja és a felosztott kolostorok vagyonát megszerezze. A törvénynek témánk szempontjából azért is különös jelentősége van, mivel embelematikusan jelzi annak a korszaknak a végét, amikor az egyházi és az állami büntetőjog és *iurisdictio*, ha egymással nem ütköztek vagy az egyházi törvény az uralkodói előjogot vagy a közjót nem sértette, párhuzamosan működhetett.¹⁶⁸ Arra is szükséges rámutatni, hogy a törvény csak nevesíti, de nem pontosítja a „Vice of Buggery” tartalmát, azaz intézményes módon mind pedofília, mind pedig homoszexuális kapcsolatok tilalmát is jelentheti.

Értelemszerű tehát, hogy a modern gyermekfogalom megszületéséhez, vagyis azt, hogy a gyermek olyan, aki tetteiért még nem felelős, kiszolgáltatott, segítségre szorul, a világi büntetőjog történeti tükréhez kell folyamodnunk. A középkor büntetőeljárásaiban felnőttként kezelték őket és nem ment ritkaságszámba az sem, hogy akár tíz éves gyermekeket is gályarabságra vagy akár halálra ítélték: természetesen ehhez hozzá kell fűzni azt is, hogy a

¹⁶⁵ Vö. RICHTER, I., *Die Rechte der Kinder und der Jugendlichen in der deutschen Rechtsgeschichte*, in RICHTER, I., - KRAPPMANN, L., - WAPLER, F., *Kinderrechte*, Nomos, Baden-Baden 2020, 22 kk.

¹⁶⁶ „Forasmuch as there is not yet sufficient and condign punishment appointed and limited by the due course of the Laws of this Realm for the detestable and abominable Vice of Buggery committed with mankind of beast: It may therefore please the King's Highness with the assent of the Lords Spiritual and the Commons of this present parliament assembled, that it may be enacted by the authority of the same, that the same offence be from henceforth adjudged Felony and that such an order and form of process therein to be used against the offenders as in cases of felony at the Common law. And that the offenders being herof convict by verdict confession or outlawry shall suffer such pains of death and losses and penalties of their good chattels debts lands tenements and hereditaments as felons do according to the Common Laws of this Realme. And that no person offending in any such offence shall be admitted to his Clergy, And that Justices of the Peace shall have power and authority within the limits of their commissions and Jurisdictions to hear and determine the said offence, as they do in the cases of other felonies.”

¹⁶⁷ Vö. AGGRAWAL, *Forensic and Medico-legal Aspects of Sexual Crimes and Unusual Sexual Practices*, 386.

¹⁶⁸ Vö. COX, N., *The Influence of the Common Law and the Decline of the Ecclesiastical Courts of the Church of England*, in *Rutgers Journal of Law and Religion* 3 (2001/2002), 9.

személyi okmányok hiányossága miatt a bíró sokszor a fizikai jellemzők alapján vagy a vádlott saját, illetve a tanúk becslése alapján határozta meg az illető személy életkorát. Mindössze a 17. század második felében Matthew Hale (+ 1676) fogalmazza meg a csak halála után, 1736-ban megjelent munkájában, a *Historia Placitorum Coronæ*ben, hogy a hét év alatti gyermek minden büntetés alól mentesül,¹⁶⁹ tizennégy éves korig vélelmezni kell, hogy nem tudja felmérni cselekedete súlyát, és e fölött az életkor felett pedig felnőttként kezelendő:¹⁷⁰ mindez arra utal, hogy a gyermekség, mint életkorbeli és jogi fogalom tisztázódni és stabilizálódni kezd a jogalkotásban, hangsúlyozva, hogy a kiskorú személy tetteiért nem, vagy csak nagyon korlátozottan vonható felelősségre.¹⁷¹

A visszaélések tekintetében releváns szempont az is, hogy az a személy, akinek terhére a szexuális cselekményt elkövették, mennyire beszámítható, illetve felelős ezért. Például egészen a 19. századig ugyanis egy házasságon kívüli, konzumált nemi aktus esetén nemcsak az elkövetőt von(hat)ták felelősségre, hanem azt is, akivel elkövette, még akkor is, ha az illető személy kiskorú volt. Vagyis a középkorban megismert fogalmi bizonytalanság a gyermekséget illetően hosszú ideig az újkorban sem változott. „A tradicionális magyar jogban a büntethetőség alsó határa – a 14. századtól fennmaradt források szerint – a törvényes kor eléréséhez igazodott: a férfiakat tizennegyedik, a nőket a tizenkettedik életévük betöltésétől tekintették vétőképessé. 1505 tájékán egységesítették a két nemre vonatkozó korhatárokat, ettől kezdve a tizenkettedik életév betöltése jelentette a törvényes kor elérését. A törvényes kor betöltése után a bíró dönthette el, hogy a bűncselekmény elbírálása során figyelembe vette-e ez elkövető fiatal korát. Később, a 17. században a tizennégy éven aluli gyermekeket már beszámítási képességük hiányára hivatkozva nem büntették, a vétőképtelen kor határa tehát némileg kitolódott.”¹⁷² Jól illusztrálja a középkori, illetve a kora újkori fogalmi bizonytalanságot például az is, hogy a gyermekre használt angol kifejezés, a *child* ebben a korban nem annyira életkort, mint inkább háza népet, rokonságot jelentett, életkort illetően pedig hét és tizenhat évet egyaránt jelentett.¹⁷³

Jelentős szemléletmódbeli és jogalkotásbeli változást tapasztalhatunk a 19. század folyamán. Időrendileg első Napóleon büntető törvénykönyve, a *Nouveau Code Penal*,¹⁷⁴ amely

¹⁶⁹ Egészen pontosan már a 10. században, Athelstan angol uralkodó (+ 939) törvényeiben megjelenik a fiatakorúakkal (tizenkét éves) szembeni méltányosság motívuma, de ez nem gyakorolt érdemi hatást a középkori európai törvényalkotási gyakorlatra.

¹⁷⁰ Vö. LOUGHNAN, A., *Manifest Madness: Mental Incapacity in the Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford 2012, 70.

¹⁷¹ Vö. CROFTS, TH., *Prosecuting Child Offenders: Factors Relevant to Rebutting the Presumption of Doli Incapax*, in *Sydney Law Review* 40 (2018), 341-342.

¹⁷² BALOGH Á., - TÓTH, M., *Magyar büntetőjog (Általános rész)*, Osiris, Bp. 2010, 136-137.

¹⁷³ Vö. POSTMAN, N., *The disappearance of childhood*, Vintage, NY 1994, 23.

¹⁷⁴ Nem tévesztendő össze a valamivel korábban kiadott és sokkal ismertebb polgári törvénykönyvvel, a Code Napoléonnal.

1810-ben jelent meg és a legnagyobb hatásúnak tekinthető a büntető törvénykönyvek sorában.¹⁷⁵ A napóleoni büntető törvénykönyv a gyermekvédelem, valamint a kiskorúak terhére elkövetett bűncselekmények területén több újdonságot is hozott: számos, olyan családon belüli szexuális cselekményt kriminalizál a törvénykönyv, ami addig nem számított bűncselekménynek, mint például a hét évesnél fiatalabb gyermekek elhagyása vagy a velük való szexuális visszaélés.

Szükséges egy, a gyermekvisszaélések szempontjából alapvető változásra rámutatni, mégpedig arra, hogy a napóleoni törvénykönyv megelőlegezi az életkor, beszámítási képesség, valamint az értelmi és erkölcsi belátási képességet magába foglaló belátási képesség hármását, illetve explicit módon kitér a kiskorúak védelmére. A *Nouveau Code Penal* 330. és 331. cikkelyei foglalkoznak a szexuális bűncselekményekkel, pontosabban a közszeméremértéssel és a nemi erőszakkal, mindkettőt börtönbüntetéssel szankcionálva. De számunkra fontosabb az, hogy a 332. cikkely viszont arról rendelkezik, ha ezeket a kiskorúak terhére követték el: a gyermek alatt tizenöt évesnél fiatalabb személyt ért, ami súlyosbító körülménynek számít¹⁷⁶ és ebben az esetben kényszermunka az elkövető büntetése.¹⁷⁷ Hátránya a törvénykönyvnek, hogy pontosan nem határozza meg azt, hogy mit is ért szexuális bűncselekmény fogalma alatt.

Mindemellett az is valószínűsíthető, hogy a törvény rendelkezései kevésbé értek célra, mivel a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmények miatt nagyságrendileg mintegy százegy főt vádoltak meg ilyen cselekménnyel és mindössze tizenháromat ítélték el, mivel a vádat csak a látható, fizikai jelek alapján tekintették bizonyítottnak.¹⁷⁸ Inkább jogtörténeti érdekesség, hogy ugyanezen törvénykönyv dekriminalizált számos, korábban „természetellenesként” definiált és ennek megfelelően büntetett magatartást, úgy mint a homoszexualitást vagy az állatokkal folytatott szexuális kapcsolatokat.

Mindenesetre fontos, hogy a *Code Pénal* egyrészt világos életkori kritériumot határoz meg, másrészt pedig az, hogy ha a sértett még kiskorú, az súlyosbító tényezőnek számít. Inkább

¹⁷⁵ „Az első (modern) kódexnek az 1810-es francia Code Penal-t tekinthetjük, amely először fogalmazta meg a bűncselekmény fogalmát, továbbá rendelkezett általános és különös résszel, ez utóbbi a bűncselekményeket jogtárgysértés szerint két könyvben, összesen 5 fejezetben, és további címekre bontva határozta meg.” TÓTH - NAGY, *Magyar büntetőjog*, 15.

¹⁷⁶ Vö. AMBROISE-RENDU, A., *Attentats à la pudeur sur enfants: le crime sans violence est-il un crime?*, in *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 56 (2009), 165 kk.

¹⁷⁷ „330. Toute personne qui aura commis un outrage public à la pudeur, sera punie d'un emprisonnement de trois mois à un an, et d'une amende de seize francs à deux cents francs.

331. Quiconque aura commis le crime de viol, ou sera coupable de tout autre attentat à la pudeur, consommé ou tenté avec violence contre des individus de l'un ou de l'autre sexe, sera puni de la réclusion.

332. Si le crime a été commis sur la personne d'un enfant au-dessous de l'âge de quinze ans accomplis, le coupable subira la peine des travaux forcés à temps.” TRIPIER, L., *Les codes français collationnés sur les éditions officielles*, Paris 1848, 888.

¹⁷⁸ „À partir de 1816, les présidents des cours d'assises adressent chaque trimestre au garde des Sceaux un rapport sur l'activité de leur tribunal. Sur l'ensemble de la France, les comptes-rendus des années 1816, 1821 et 1824, font état d'un total de 101 accusés d'attentats à la pudeur ou viols commis sur des enfants. Sur ce nombre, quinze ont été acquittés, huit ont été absous et treize ont fait l'objet de peines correctionnelles, résultat d'une transformation du chef d'accusation de crime en délit.” AMBROISE-RENDU, *Attentats à la pudeur sur enfants*, 167.

csak jogtörténeti érdekességnek tekinthető, hogy a *Code Pénal* 1832-es revíziója annyiban pontosítja a szexuális erőszak fogalmát, azt, hogy az nem szükségszerűen fizikai erőszakot jelent, illetve a kiskorú életkorát tizenegy évben határozza meg, melyet 1863-ban tizenháromra módosítanak.¹⁷⁹

A *Code Pénal*lal megkezdődött, illetve ezzel párhuzamosan a 19. századi nagy kodifikációs időszakban Európa legtöbb állama megalkotta a maga büntetőtvénycsokját. Mindenképpen figyelemreméltó, hogy mai szemmel nézve meglehetősen alacsony korhatárt állapítanak meg a konszenzuson alapuló szexuális kapcsolat életkori kritériumaként, valamint viszonylag nagy szórás tapasztalható e téren.

Az 1803-as osztrák büntetőtvénycsok például a betöltött tizennegyedik életév előtt állapítja meg a kiskorúság kritériumát: a megbecstelenítés, „Notzucht” címszó alatt, az olvasható, hogy aki tizenegy évnél fiatalabb személyt „becstelenít meg”, azt nemi erőszaknak kell tekinteni és meg kell büntetni. Nem részletezi azonban, hogy pontosan mit ért a nemi erőszak alatt: a kor jogértelmezése szerint leánygyermek ellen elkövetett cselekmény¹⁸⁰ és az elkövetőnek, aki jellemzően férfi, tényleges fizikai erőszakot is kellett alkalmaznia. Emellett a kor erkölcsi felfogása és társadalmi prekonceptiója szerint ilyen cselekményekre csak házassági - családi kereteken kívül kerülhetett sor, tehát családtag nem követhette el, végül pedig ténylegesen végbevitt szexuális aktusnak, *coniunctio membrorum*nak is végbe kellett mennie. A törvény így értelemszerűen nem vonatkozik a „pszichikai erőszak” formáira, valamint a szexuális erőszak más formáira sem. Kétségtelen értéke a törvénynek, hogy a kor szemléletmódjának megfelelően explicit módon törekedett arra, hogy a gyermeket ártatlannak tartott állapotukban, valamint a szexualitás drasztikus megismerésétől megóvja, egyúttal világos életkorbeli kritériumokat adva határozza meg a kiskorúság mibenlétét: lényegében ezzel a büntetőtvénnyel jelenik meg a kiskorúak szexuális bántalmazásának kritériumrendszere az osztrák büntetőjogban.¹⁸¹

A Habsburg Birodalomban, valamint az osztrák császár uralma alatt álló területeken – ideértve a Magyar Királyságot és Erdélyt is – 1852. szeptember 1-én életbe lépett büntetőtvénycsok két paragrafusával foglalkozik a kiskorúak terhére elkövetett szexuális bűncselekményekkel. Az 504. és az 505. § egytől három hónapig terjedő börtönnel bünteti a kiskorú leány, illetve fiú szexuális megrontását, attól függően, hogy az elkövető milyen

¹⁷⁹ „La révision du code pénal en 1832 est l’occasion de prendre en compte ce type de situations, et de reconnaître l’existence d’une violence autre que physique dans les crimes sexuels. L’article 331 est modifié: «Tout attentat à la pudeur consommé ou tenté sans violence sur la personne d’un enfant de l’un ou de l’autre sexe âgé de moins de 11 ans sera puni de la réclusion».” REGNARD, C., *La fabrique du crime*, in *Rives méditerranéennes* 40 (2011), 93.

¹⁸⁰ A kor büntetőjoga a fiúgyermekeket jogilag még nem védi, ám rövidebb később, 1813-ban például a Bajor Büntetőtvénycsok rájuk is kitér.

¹⁸¹ KIRCHKNOPF, J., K., *Sexuelle Gewalt gegen Kinder im österreichischen Strafrecht des 19. und 20. Jahrhunderts*, in *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* 28 (2017), 110-111.

viszonyban állt a sértett személy családjával. A rendelkezés a viktoriánus kor cselédviszonyaiból indul ki: eljárásjogilag figyelemreméltó, hogy állami kivizsgálásra és büntetésre csak a szülők, a rokonok vagy a gyámok feljelentése nyomán kerülhetett sor.¹⁸²

Különösen érdekes lehetnek a Csemegi-kódexnek a megállapításai, ami az első, átfogó magyar nyelvű büntető törvénykönyvként 1878-ban így határozza meg a kisorúak életkorbeli mivoltát: e szerint „a ki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettedik évét nem haladta meg: bűnvád alá nem vonható” (83.§) „a ki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget, elkövette a tizenkettedik életévét már túlhaladta, de a tizenhatodik életévét még be nem töltötte, ha cselekményének bűnösségének felismeréséhez szükséges belátással nem bírt, azon cselekményéért büntetés alá nem vehető”. (84.§) Vagyis a magyar büntetőjogban is megjelenik a kiskorú személy fogalmának életkorbeli megközelítése és olyasvalaki, aki döntése miatt és cselekedete miatt csak fokozatosan felelősségre vonható. „A Csemegi-kódex meglehetősen visszafogottan szabályozta a fiatakorúak büntetés-végrehajtását, amelynek helyszínéül a javítóintézetet jelölte meg. A szabályozás csupán arra adott lehetőséget, hogy azok az elkövetők, akik 12–16 éves korúak, és nem rendelkeznek a bűncselekményük veszélyességének felismeréséhez szükséges belátással, 20. életévük betöltéséig javítóintézetbe kerüljenek.”¹⁸³

Angliában¹⁸⁴ a 19. század második felétől kezdve számos gyermekvédelmi törvény született, részben azzal a céllal, hogy visszaszorítsák a rendkívül elterjedt gyermekmunkát. 1870-ben az *Education Act*¹⁸⁵ bevezette a kötelező általános iskolai oktatást az 5 és 13 év közötti gyermekek részére, a 1880-as törvény pedig rendelkezett a gyermekmunkáról¹⁸⁶ és arról, hogy az iskolalátogatás biztosítása a szülők kötelezettsége is. Számunkra sokkal nagyobb jelentőségű az 1889-es *Prevention of Cruelty to, and Protection of, Children Act*, amely a koldulásra kényszerítés

¹⁸² „§. 504. Entehrung einer minderjährigen Anverwandten durch einen Hausgenossen.

Ein Hausgenosse, der eine minderjährige Tochter oder eine zur Haushaltung gehörige minderjährige Anverwandte des Hausvaters oder der Hausfrau entehrt, soll für diese Uebertretung nach Unterschied seines Verhältnisses zu der Familie mit strengem Arreste von einem bis zu drei Monaten bestraft werden.

§. 505. Unzucht einer dienenden Frauensperson mit einem minderjährigen im Hause lebenden Sohne oder Anverwandten.

Gleiche Bestrafung ist zu verhängen gegen eine in einer Familie dienende Frauensperson, die einen minderjährigen Sohn oder einen im Hause lebenden minderjährigen Anverwandten zur Unzucht verleitet. Die Untersuchung und Bestrafung dieser beiden Uebertretungen findet aber nur auf Verlangen der Eltern, Anverwandten oder der Vormundschaft Statt.” Strafgesetz 1852, <https://www.sbg.ac.at/ssk/bgbl/Strafgesetz%201852-wiki.pdf>.

¹⁸³ PALLÓ, J., *A Csemegi-kódex formálódása a korabeli büntetőpolitika változásainak tükrében*, in HORVÁTH, A., *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére*, Dialóg, Budapest 2020, 48.

¹⁸⁴ Ezek a törvények váltokozva vonatkoztak az Egyesült Királyság egészére vagy csak Angliára és Walesre.

¹⁸⁵ A szemléletmód változását kitűnően illusztrálja az, hogy a jogtörténet egyedül Nagy Britanniában 1870 és 1893 között összesen 9 nevelésügyi törvényt tart számon.

¹⁸⁶ „4. Every person who takes into his employment a child of the age of ten and under the age of thirteen years, resident in a school district, before that child has obtained a certificate of having reached the standard of education fixed by a byelaw in force in the district for the total or partial exemption of children of the like age from the obligation to attend school, shall be deemed to take such child into his employment in contravention of the Elementary Education Act, 1876, shall be liable to a penalty accordingly.” UK PARLIAMENT, *Elementary Education Act 4*, London 1880. <http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1880-elementary-education-act.html>.

és a gyermekmunka mellett rendelkezik arról is, hogy veszélyben lévő vagy rossz bánásmódban részesülő gyermeket ki lehet emelni a családból és a bánásmód vagy a gyermekkitétel miatt a szülők felelősségre is vonhatók: érdekes, hogy törvény a fiúgyermek életkorát 14, a leánygyermekét pedig 16 évben határozza meg.¹⁸⁷ A jogszabály még nem tér ki kifejezett módon a gyermekkel szemben elkövetett szexuális visszaélésére, hanem alapvetően a gyermekmunkára fókuszál, illetve a gyermek fejlődésére káros magatartások szankcionálására: büntetendő az a személy, aki szándékosan rosszul bánik a kiskorúakkal, elhanyagolja, otthagya vagy kiteszi, neki „szükségtelen szenvedést” vagy egészségkárosodást okoz.

Vizsont kifejezetten a tiltott szexuális viselkedésformákkal foglalkozik az 1885-ös *Criminal Law Amendment Act*. A jogszabály amellet, hogy fellép a prostitúció és a homoszexualitás ellen is, szándéka szerint „törvény a nők és a lányok védelmének (...) további biztosításáról”¹⁸⁸ rendelkezik. Érdekes, hogy csak leányokkal foglalkozik és nem veszi figyelembe a fiúgyermek és serdülők terhére elkövetett szexuális cselekményeket, viszont fontos, hogy a törvény a beleegyezési életkort 16 évre emelte, emellet pedig a 13 év alatti leányok terhére elkövetett szexuális cselekményt bűncselekményként, míg a 13 és 16 év közöttiek elleni szexuális cselekményt pedig vétségként definiálja. Míg a kiskorú terhére elkövetett szexuális bűncselekmény esetén a maximálisan kiszabható büntetés az életfogytig tartó kényszermunka, addig ez a 13 és 16 év közötti leány esetében ez legfeljebb két éves börtönbüntetéssel sújtható.

Már a 20. századra átnyúló törvény a *Punishment of Incest Act* 1908-ból,¹⁸⁹ ami háromtól hét évig terjedő börtönnel, illetve kényszermunkával bünteti a családon belüli nemi kapcsolatot, a törvény a kiskorú (leány)gyermek életkorát 13 évben határozza meg, a bűncselekmény büntetésnél pedig már nem szempont az, hogy a nemi aktus a leány beleegyezésével történt-e.¹⁹⁰

¹⁸⁷ „Any person over sixteen years of age who, having the custody, control, or charge of a child, being a boy under the age of fourteen years, or being a girl under the age of sixteen years, wilfully ill-treats, neglects, abandons, or exposes such child, or causes or procures such child to be ill-treated, neglected, abandoned, or exposed, in a manner likely to cause such child unnecessary suffering, or injury to its health, shall be guilty of a misdemeanor, and, on conviction thereof on indictment, shall be liable, at the discretion of the court, to a fine not exceeding one hundred pounds, or alternatively, or in default of payment of such fine, or in addition to payment thereof, to imprisonment, with or without hard labour, for any term not exceeding two years, and on conviction thereof by a court of summary jurisdiction, in manner provided by the Summary Jurisdiction Acts, shall be liable, at the discretion of the court, to a fine not exceeding twenty-five pounds, or alternatively, or in default of payment of such fine, or in addition thereto, to imprisonment, with or without hard labour, for any term not exceeding three months.” K PARLIAMENT, *Prevention of Cruelty to, and Protection of, Children Act*, London 1889, 44. 1. §.
<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1889/44/body/enacted/data.xht?view=snippet&wrap=true>

¹⁸⁸ „An Act to make further provision for the Protection of Women and Girls, the suppression of brothels, and other purposes.”

¹⁸⁹ Vö. ASHENDEN, S., *Governing Child Sexual Abuse*, Routledge, NY, 2004, 25.

¹⁹⁰ „It is immaterial that the carnal knowledge was had with the consent of the female person.” UK PARLIAMENT, *Punishment of Incest Act*, London 1908, 45. <http://www.irishstatutebook.ie/eli/1908/act/45/section/1/enacted/en/html>

Jogtörténetileg nézve mai szemmel számunkra meglepő az, hogy a törvény egy másik passzusa a 16 év alatti sértettet is ugyanezzel a szankcióval bünteti.¹⁹¹

Röviden kitérve az életkor és a szexuális beleegyezés korhatárának problematikájára – függetlenül attól a kérdéstől, hogy a 19. század során egyáltalán beszélhetünk-e már a mai értelemben vett beleegyezési szabadságról –, jól mutatja néhány jelentősebb európai állam törvénykezése, hogy még viszonylag messze vagyunk a kiskorúak terhére elkövetett szexuális bűncselekmények modern és egyöntetű elutasításától. A beleegyezési korhatárt csak 1863-ban emelik 13 évre Franciaországban, 1852-ben 14 évre az Osztrák Császárságban, 1871-ben ugyancsak 14 évre a Német Császárságban. Emellett pedig egy másik szempontra is érdemes figyelmet fordítani, mégpedig arra, hogy a szexuális erőszak megítélése is megváltozik a jogban. „Az *ancien régime* klasszikus törvényében a nemi erőszak, nem eltérően attól, ami sok mai nyugati törvénykezésben történt, köztük a miénkben is (ti. olasz), egészen a legutóbbi időkhöz, az erkölcs elleni bűncselekménynek minősült, amelyet az erkölcs elleni bűncselekményekkel, a paráznasággal, a házasságtöréssel, a szodómiával, a bestialitással kezeltek együtt. Ezért tehát nem tartozott az erőszakos bűncselekmények kategóriájába. A rablással állt kapcsolatban: a nemi erőszak csak mások vagyonának (különösen házastársi) megkárosításaként volt releváns ...”¹⁹² Vagyis a 19. század jogalkotásában két alapvető változásnak is tanúi lehetünk: a nemi erőszak egyre kevésbé a tulajdon sérelme, hanem a sértett személy integritásának, testi - lelki - szellemi épségének a megsértése, emellett pedig megjelenik a kiskorú személy, aki már nem a család részeként tárgyalt, hanem önálló, jogokkal rendelkező személyi valóság.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a vázolt, nagyjából a 19. század végéig terjedő időszak éppúgy ambivalens, mint a megelőző korok. Már elkezdik figyelembe venni a gyermeket, sajátosságait, életkori jellemzőit, de alapvetően csak úgy, mint jövődő vagy már meglévő munkaerőt (gyermekmunka és az ezzel járó szexuális visszaélés), vagy mint erőforrást a társadalom számára. A családi háttér meggyengül, de ezzel együtt a család, a családfő „hatalma” is a gyermekek felett. „Az állam és a család közötti kapcsolat lényegi jellemzőjeként az állam megkövetelte a családi kötelezettségek teljesítését, de az ezzel kapcsolatos nehézségek leküzdésében igen kevés részt vállalt. A gyermekek gondozása, nevelése, és az ezekkel

¹⁹¹ „Any female person of or above the age of sixteen years who with consent permits her grandfather, father, brother, or son to have carnal knowledge of her (knowing him to be her grandfather, father, brother, or son, as the case may be) shall be guilty of a misdemeanour, and upon conviction thereof shall be liable, at the discretion of the court, to be kept in penal servitude for any term not less than three years, and not exceeding seven years, or to be imprisoned with or without hard labour for any term not exceeding two years.”
<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1908/act/45/section/2/enacted/en/html>

¹⁹² GOISIS, L., *La violenza sessuale: profili storici e criminologici*, in *Diritto penale contemporaneo* 2012, 5-6, https://www.penalecontemporaneo.it/upload/1351611227Goisis_Violenza%20sessuale.pdf.

kapcsolatos problémák megoldása teljes egészében a család gondjává vált, nemkülönben a családi konfliktusok megoldására alkalmazott eszközök megválasztása is.”¹⁹³ Szemléletbelileg a 19. századtól a családi életet fokozódó érzelmi töltet jellemzi, melynek köszönhetően egyre nagyobb figyelem jut a gyermek nevelésére, igényeire és arra, hogy szexuális szükségleteit és élethelyzetét is figyelembe kell venni. Ennek megfelelően születnek meg Európa-szerte azok a gyermekvédelmi törvények, melyeknek a gyakorlati megvalósítása sokszor ugyan esetleges maradt, de elismerik a kiskorú személy sajátos és védendő, bontakozóban lévő szexuális állapotát, illetve azt, hogy a szexualitás traumatikus felfedezése súlyos veszélyeket hordoz rájuk nézve. Jogilag tehát kodifikálásra került a kiskorúak terhére elkövetett visszaélés, mint bűncselekmény, megjelenik a kiskorú, mint jogalany és a vizsgálatok során pedig mint szavahihető tanú is számításba jöhet. A vizsgált időszak túlnyomó részében olyan jellegű törvényi előírások születnek, amelyek a gyermek szocializációját, értelmi fejlődését kívánják elősegíteni, illetve az ezeket gátló tényezőket megszüntetni: így büntetik azokat a szülőket, akik a kiskorú személy iskolába járását elhanyagolják, őket koldulni vagy dolgozni kényszerítik, a szexuális visszaélésre vonatkozó szabályok inkább a 19. század második felében jelennek meg.

Ugyanakkor, mint arra utaltunk, e rendelkezések gyakorlati megvalósulására csak részlegesen kerül sor, vagyis a társadalom gazdasági igényei, az, hogy már gyermekkortól kezdve szükség van a gyermek keresetére vagy az, hogy a gyermek oktatása még a 20. század első felében is nagy terhet jelent a családoknak mind - mind arra utalnak, hogy a gyermekjogok kibontakozására még várni kell. „A tömeges szegénység megjelenésének időszakában a legközömbösebb a társadalom a gyermekek elleni erőszak jelenségével (lásd pl. Dickens műveit), és tolerancia érvényesül a gyermekek kizsákmányolása iránt is. Az abszolút deprivációtól sújtott társadalmi csoportokban tapasztalható gyermek elleni erőszak és elhanyagolás tüneteire adott társadalmi választ a szegénység filozófiája határozta meg: a szülők ellenőrzése és megbüntetésének igénye, amely azonban a gyermekek megmentésének felhangjaival színeződött.”¹⁹⁴

E rövid történeti kitekintés után szintetizálható olyan néhány elem, melyek döntő módon meghatározzák a 20. és 21. századi gyermekvédelmi jogalkotást és fémjelzik a társadalmi szemléletmód változását:

- utaltunk már arra, hogy a fertilitás némiképp befolyásolja a gyermekről alkotott társadalmi képet. Az, hogy a 20. század Európájában, különösen a század második felében a

¹⁹³ KEREZSI, K., *A védtelen gyermek*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1995, 13.

¹⁹⁴ Uo. 15-16.

termékenységi arányszám markáns csökkenést mutat, szintén azt eredményezi, hogy az arányaiban kisebb létszámú következő generáció tagjai nagyobb figyelmet kapnak,

- a 20. század folyamán Nyugat-Európában a polgárság szerzi meg a politikai hatalmat és mivel a gyermekkor ideája a polgári társadalom kialakulásához kapcsolódik, így társadalmilag és törvényileg is kedvezőbbé válik a gyermekek helyzete annál, mint korábban volt,

- az életkorbeli meghatározottság is megváltozik: a korábbi hét - tizenkettő - tizenégy életévről ez jellemzően tizennyolcra nő (bár beszámíthatóság és büntethetőség szempontjából ismét tovább differenciálódik),

- a törekvés, azaz hogy a gyermek védendő, nemcsak a gyermekmunka és a gyermekekkel való rossz bánásmód jogszabályi visszaszorításához vezetett, hanem ahhoz is, hogy a 19. századtól kezdve a nagykorú és a kiskorú személy közötti szexuális kapcsolatot társadalmilag erkölcsstelennek és bűnösnek tartották - ami ugyanakkor sok esetben még nem jelentette az ilyen szexuális kapcsolatok kriminalizálását is,

- a társadalom nagyobb beleszólást kíván abba, hogyan nevelik a szülők, pedagógusok a gyermeket: a 20. század első felében elfogadott és elterjedt fizikai fegyelmezés a század végére szankcionálható válik,

- már nyomaiban a 19. század folyamán megfigyelhető, de a 20. században jogilag elfogadottá válik annak lehetősége, hogy ha a gyermek nevelése a családi kereten belül nem megfelelő vagy nem megoldható, akkor a társadalomnak lehetősége és eszköze legyen arra, hogy kiemelje ebből a környezetből, vagyis védelmi szempontokból lehetővé válik a családi viszonyokba való beavatkozás. Míg ezek a „védelmi szempontok” korábban csak arra korlátozódtak, hogy a bántalmazott gyermekből később kevésbé válhat a társadalom hasznos tagja, addig a 20. században megjelenik az a szempont, hogy a társadalom erkölcsi felelősséget is visel tagjaiért.

Összefoglalóan megállapítható, hogy a szó modern értelmében vett kisorúak terhére elkövetett szexuális visszaélés, bár sajnálatos módon végig kíséri az emberi történelmet, egészen addig, amíg nem beszélhetünk általános értelemben vett gyermekjogokról, nem, vagy csak nagyon korlátozottan minősült ezt bűnnek vagy büntettnek. A döntő szempont ugyanis az elkövető társadalmi állása volt, továbbá az, hogy a sértett félnek származott-e ebből jogsérelme. Értelemszerűen ahhoz, hogy gyermekvisszaélésről beszélhessünk, szükséges, hogy a civil- és a kánoni törvénykezés, valamint a társadalomszemlélet eme összetett kifejezés mindkét elemének létezését ismerje és elismerje. Azaz kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélés csak akkor jelenhet meg, mint jogi kategória, amennyiben

a) a jog elismeri, hogy létezik a kiskorúság, mint társadalmi és életkorbeli kategória, azaz meghatároz egy fix életkort, amely alatt az illető személy valóban kiskorúnak tekintendő, vagyis szükséges egy világos és egyértelmű fogalmi definíció,

b) az adott civilizáció és a társadalom joga felismeri és kodifikálja, hogy a kiskorú, a gyermek érték, mivel ez mindig meghatározza a sérelmükre elkövetett bűncselekmény megítélését is,

c) a kiskorút valóban kiszolgáltatottnak és gondoskodásra szorulóknak tekintsék, nem pedig „kis felnőttnek”, akinek dolgoznia kell a saját és családja fenntartása érdekében,

d) a jog elismeri, hogy a felnőttek társadalmának elsődlegesen kötelességei vannak a kiskorúakkal szemben, felettük sem a makro-, sem pedig a mikroközösségnek nincsenek szinte korlátlan jogai, ahogyan az például a kortárs szemléletmód által gyakran példának állított ókori görög - római civilizációban megvolt, egyszerűbben szólva, a kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélésre milyen választ ad a társadalom és a jogrend,

e) annak elismerése, hogy a gyermek nem a szülők vagy nevelők „tulajdona”, hanem saját identitással rendelkezik, vagyis jogai vannak (és ehhez képest csak kisebb részben kötelességei). Azaz megfigyelhető egy történelmi párhuzamosság aközött, ahogyan az általános emberi jogok fejlődnek és aközött, ahogyan a gyermekszemléletünk és a gyermekjogok fejlődnek: ez utóbbiak követik és leképezik az előbbiek fejlődését.

Ezen társadalmi változások eszmeileg Európában csak az újkor kezdetén jelentek meg, kodifikálásuk törvényileg főként a 19. század során kezdődött meg, és sajnálattal kell azt is megállapítanunk, hogy a tényleges társadalmi cselekvést illetően még századunk is bőven hagy maga után kívánnivalót. Szoros értelemben vett gyermekjogokról és ezzel együtt a kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélésről, mint büntetőjogilag szankcionálandó cselekményről, érdemben csak a 20. századtól kezdve beszélhetünk.

3.9. A kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény szankcionálása az érett középkor kánonjogában

A dolgozat előző fejezeteiben már utaltunk arra, hogy kisebb jelentőségű szinódusok, illetve egyes pápai megnyilatkozások, valamint mértékadó teológusok és kánonjogászok miként tárgyalták a kérdéses témát. Mielőtt a jelenleg érvényes egyházi szabályozásra rátérnénk, célszerű bemutatni azt, hogy milyen módon került a hivatalos egyházi megnyilatkozásokban bemutatásra és szankcionálásra a kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélés, különösen is figyelembe véve azt a tényt, ha az elkövető klerikus volt. Előre bocsáthatjuk azt, hogy egyáltalán nem helytálló az a vád, hogy az előző egységben bemutatott időszakkal párhuzamos középkori -

újkori egyházi törvénykezés teljes egészében hallgatott volna a kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélésekről, legfeljebb annyi, hogy ez jellemzően nem szerepelt az elsődleges problémák között, részben ugyanazokból az okokból kifolyólag, amelyeket már a világi törvényhozás kapcsán bemutatunk.

Elöljáróban elég rámutatni arra, hogy a középkori és újkori Egyház szigorúan büntette ezt a cselekményt, ugyanis amennyiben a szexuális cselekmény és a visszaélés bizonyítást nyert, úgy a jellemző szankció a klerikusi státuszból való elbocsátás, laikusok esetében pedig a kiközösítés volt, igaz, hogy nemcsak kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény vonatkozóan, hanem jellemzően más hasonló szexuális jellegű cselekedet esetében is.

A III. Lateráni Zsinat (1179), amely alapvetően a klerikusok tisztasági kötelezettségével, pontosabban a nőtlenséggel foglalkozik, két terminust használva akkor, ha az illető a tisztasági fogadalmat nem tartja be: *incontinentia*, melynek elkövetése hivatal- és beneficiumvesztéssel büntetendő, másrészt pedig a szempontunkból érdekesebb az *incontinentia contra naturam* bűne és bűncselekménye,¹⁹⁵ amelyről a Zsinat 11. kánonja így rendelkezik: „Quicumque incontinentia illa quae contra naturam est, propter quam venit ira Dei in filios diffidentiae, et quinque civitates igne consumpserit deprehensi fuerint laborare: si clerici fuerint, eiiciantur a clero, vel ad poenitentiam agenda in monasteriis detrudantur; si laici, excommunicationi subduantur, et a coetu fidelium fiant prorsus alieni.”¹⁹⁶ Azt azonban nem lehet teljes egyértelműséggel megállapítani, hogy a *contra naturam incontinentia* alatt a zsinat mit ért: a *secundum naturam* kifejezés ugyanis az nemi szervek természetadta rendeltetésének megfelelő használatát jelenti a kor teológiai - erkölcsi szóhasználatában (heteroszexuális nemi aktus, ami a gyermeknemzésre nyitott, szexuális túlzások nélkül), míg a *contra naturam* pedig azt, ami ellenkezik a természet által a szexuális aktus végzésére megállapított móddal, renddel vagy céllal.¹⁹⁷ Ennek megfelelően az alábbi bűnök - bűncselekmények tartoznak ide:¹⁹⁸

- bestialitás, vagyis állatokkal folytatott szexuális kapcsolat,
- homoszexuális kapcsolatokat, amelyek kiterjedhetnek akár a fiatalabb fiúk terhére elkövetett szexuális visszaélésre is,

¹⁹⁵ Vö. FÜSER, Th., *Mönche im Konflikt*, LiT, Münster 2000, 191.

¹⁹⁶ Vö. ZEPPEGNO, G., - LARGHERO, E., (szerk.) *Dalla parte della vita II.*, Effata, Torino 2008, 418.

¹⁹⁷ Vö. MACHADO, A., *Entre el delito y el pecado: el pecado contra naturam*, in MACHADO, A., I., - OBRADÓ, M., *Pecar en la edad media*, Sílex, Madrid 2008, 120.

¹⁹⁸ Vö. DELLAFERRERA, N., C., *El Obispo Juez: algunas consideraciones acerca de la actuación del Ordinario en los casos referidos en el can. 1395 § 2*, in *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 10 (2003), 164.

- valamint az ellenkező nemű féllal folytatott „aberrált” nemi aktus (*per excessum*, vagyis a nemi aktusnak megfelelő partnerrel folytatott, de nem megfelelő módon folytatott módja).¹⁹⁹

A cselekmény pontos meghatározása tehát bizonytalan, viszont büntetése súlyos: klerikus esetében a klerikusi állapot elvesztése (*eiiciantur a clero*), illetve kolostorban letöltendő penitencia: a szöveg sajnálatosan nem pontosítja azt, hogy melyik büntetés a cselekedet mely típusára, illetve a klerikusi állapot mely fokán álló klerikusra vonatkozik.²⁰⁰ A felsorolt büntetendő cselekmény tehát a középkor mindig is súlyosnak minősítette, ám abban az esetben, ha klerikusok követik el őket, kaptak egy nagyon sajátos többlet-tartalmat is, mivel ezek az alapvető klerikusi kötelességek súlyos megszegésének számítottak, valódi akadályt jelentettek az életszentség útján. Általában véve minden szexuális jellegű bűn roncsolja a klerikusok tekintélyét, viszont már a középkori törvényhozó is világosan látta azt, hogy egyes bűnök akkor botrányt okoznak, hogy bűncselekmények is, melyet a törvényhozónak szankcionálnia kell, mivel az Egyháznak, mint intézményrendszernek és közösségnek a tekintélyére nézve súlyos következményekkel is járhatnak.²⁰¹ Hansúlyos, hogy ebben a valláskulturális és kánonjogi paradigmában a hangsúly a termékenységre, az élet továbbadásának lehetőségére esett, ami leképeződött a kor házasságjogi vitáiban is.

Továbbá a *contra naturam* cselekedetek büntetése némi módosulással megjelenik a IV. Lateráni Zsinat (1215) 14. kánonjában is: „Ut clericorum mores et actus in melius reformatur, continenter et caste vivere student universi, praesertim in sacris ordinibus constituti, ab omni libidinis vitio praecaventes, maxime illo, propter quod venit ira Dei in filios deffidentiae, quatenus in conspectus omnipotentis Dei puro corde ac mundo valeant ministrare.”²⁰² Változás a III. Lateráni Zsinat rendelkezéseihez képest az, hogy ez a rendelkezés elsődlegesen a klerikusok erkölcsének javítására fókuszál, illetve külön megemlíti a szerzeteseket, viszont egyáltalán nem említi meg a laikusokat, a középkor szóhasználatának megfelelően nem nevezi néven a

¹⁹⁹ „Respondeo dicendum quod, sicut supra dictum est, ibi est determinata luxuria species ubi specialis ratio deformitatis occurrit quae facit indecentem actum venereum. Quod quidem potest esse dupliciter. Uno quidem modo, quia repugnat rationi rectae, quod est commune in omni vitio luxuria. Alio modo, quia etiam, super hoc, repugnat ipsi ordini naturali venerei actus qui convenit humanae speciei, quod dicitur vitium contra naturam. Quod quidem potest pluribus modis contingere. Uno quidem modo, si absque omni concubitu, causa delectationis venereae, pollutio procuretur, quod pertinet ad peccatum immunditiae, quam quidam mollitiem vocant. Alio modo, si fiat per concubitum ad rem non eiusdem speciei, quod vocatur bestialitas. Tertio modo, si fiat per concubitum ad non debitum sexum, puta masculi ad masculum vel feminae ad feminam, ut apostolus dicit, ad Rom. I, quod dicitur sodomiticum vitium. Quarto, si non servetur naturalis modus concumbendi, aut quantum ad instrumentum non debitum; aut quantum ad alios monstruosos et bestiales concumbendi modos.” AQUINAS, Th., STh II-II., q. 154. ad 11.

²⁰⁰ Vö. ESCUDERO, F., -V., *La estigmatización de los pecadores contra natura en la Castilla del siglo XIII*, in *Anuario de estudios medievales* 49 (2019), 565.

²⁰¹ DELLAFFERRERA, *El Obispo Juez: algunas consideraciones acerca de la actuación del Ordinario en los casos referidos en el can. 1395 § 2*, 164.

²⁰² Vö. FÜSER, *Mönche im Konflikt*, LiT, 191.

cselekményt, valamint, hogy elmarad a bűncselekmény szankcionálásra irányuló büntetés nevesítése.²⁰³

IX. Gergely pápa (+ 1241) *Liber extra*ja szintén említést tesz a természetellenes cselekedetekről, a XXXI. címben, ami a klerikusok jogairól és kötelességeiről rendelkezik, található meg a IV. fejezet, mely szerint amely a „contra naturam incontinentes si sunt clerici, deponuntur, et in monasterio detruduntur; si laici, excommunicantur”, vagyis lényegében megismétli a III. Lateráni Zsinat szankcióit. Azt, hogy *contra naturam* terminus alatt pontosan mit kell érteni, bizonytalan: kiskorúakat vagy azonos nemű személyeket, netán vérrokonokat: a későbbi kommentárok inkább ez utóbbit valószínűsítik.²⁰⁴

Hasonló módon rendelkezik a nagy reményekkel induló V. Lateráni Zsinat (1512-1517) is, amely szerint „Si quis vero tam laicus quam clericus de crimine propter quod venit ira dei in filios diffidentiae convictus fuerit poenis per sacros canones aut ius civile respective impositis puniatur.”²⁰⁵ Bár expliciten nem említi a szexuális visszaélés cselekményét, a kifejezés, „venit ira dei” olyan sajátos szóhasználat, ami természetellenesnek ítélt szexuális cselekedetre utal, továbbá szó szerint ugyanazt a kifejezést használja, mint a III. Lateráni Zsinat. Figyelemreméltó újdonság azonban, hogy a Zsinat nem elégszik meg a kánonjogi büntetéssel, hanem az elkövető megfelelő állami büntetéssel is sújtható.²⁰⁶ Ez azonban nem értelmezhető úgy, mint a *privilegium fori* elvének fokozatos feladása, hanem inkább úgy, hogy az olyan egyházi büntetendő cselekmények mellé, mint például az eretnokség, amit a középkori állam is a legsúlyosabb büntetéssel sújtott, egy szexuális jellegű cselekmény is felsorakozik: főbenjáró bűnről, illetve bűncselekményről direkt módon nem beszélhetünk, illetve a Zsinat a szankció jellegét sem nevezi meg.

A reformáció idején a katolikus megújulás legjelentősebb eseménye, egyben a reform eszköze a Trentói Zsinat (1545-1563) volt, amely explicit módon ugyan nem foglalkozik a kérdéssel, ugyanakkor érinti, mivel a Zsinat a klerikusok erkölcsének megjavítására különösen is nagy hangsúlyt fektetett. Így megemlíti olyan súlyos, klerikusok által elkövetett büntetendő cselekményeket, amelyek következtében az elkövetőt a hivatal- és javadalomvesztés sújtja, illetve az anyagi ellehetetlenülés mellett állami büntetés is sújtja: „Cum vero tam gravia nonnunquam sint delicta ab ecclesiasticis commissa personis ut ob eorum atrocitatem ex sacris ordinibus

²⁰³ Vö. DANNENBERG, L., - A., *Das Recht der Religiösen in der Kanonistik des 12. und 13. Jahrhunderts*, LiT, Berlin 2008, 343 kk.

²⁰⁴ Vö. SZUROMI, Sz., *I delitti più gravi nella prospettiva della storia della Chiesa*, in *Periodica* 105 (2016), 390.

²⁰⁵ Vö. LIGOURI SZENT ALFONZ MÁRIA, *Opera moralia*, Vaticano 1905, 196.

²⁰⁶ Vö. JARZĄBEK, T., *Sexual offences against minors under canon law*, in *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 29 (2014), 66. <https://doi.org/10.32077/skp.2019.32.1-4en>

deponendae et curiae sint tradendae saeculari ...”, ugyanakkor azt nem nevesíti, hogy az „atrocitas” alatt milyen jellegű cselekményt ért.

V. Pius pápa (+ 1572) 1566-os *Cum primum* kezdetű apostoli konstitúciója szintén foglalkozik a cselekménnyel és viszonylag világosan elhatárolja a kompetenciákat.²⁰⁷ Figyelemreméltó, hogy a középkori előzményekhez hasonlóan itt is inkább igyekszik körülírni a vétséget, a már bemutatott *crimen contra naturam* kifejezésmódot használva: „Si quis crimen nefandum contra naturam, propter quod ira Dei venit in filios diffidentiae, perpetraverit, Curiae saeculari puniendus tradatur, et si clericus fuerit, omnibus degradatus simili poenae subiiciatur.” Egyértelmű és világos különbséget tesz aközött, hogy az elkövető laikus vagy klerikus-e, ez utóbbi esetben az elkövető hivatalvesztéssel büntetendő (omnibus degradatus), mindamellet, hogy elismeri és igényi az állami hatóságok beavatkozását és büntetését mindkét fajta elkövető esetében. Sajnálatos, hogy részletesen nem fogalmazza meg azt, hogy a *contra naturam* kifejezés alatt pontosan milyen jellegű szexuális cselekmény értendő, illetve ha valóban kiskorú személyről van szó, akkor milyen életkorú és milyen jellegű a cselekmény, valamint maga a *degradatus* kifejezés is, részletes végrehajtási utasítások hiányában itt még eléggé tágan értelmezhető.

Ezt a hiányosságot igyekszik pótolni az 1568. augusztus 30-án kiadott *Horrendum illud scelus* című konstitúció, amely viszont részletesen taglalja eme büntetendő cselekmény büntetését. Feltételezve, hogy a *horrendum* megnevezésű cselekmény alatt kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény értendő, akkor ez a „zéró tolerancia” egészen korai és egészen magas szintű megnyilvánulásának tekinthető, amellyel részletesebben is érdemesebb foglalkozni.²⁰⁸ A szöveg egyrészt visszautal a Lateráni Zsinat megelőző rendelkezésére, majd pedig két kánonban részletezi a bűncselekmény büntetését:

§ 2. Verum ne tanti flagitii contagium, impunitatis spe, quae maxima peccandi illecebra est, fidentius invalescat, Clericos huius nefarii criminis reos, gravius ulciscendos deliberavimus, ut qui animae interitum non hor-rescunt, hos certe deterreat civilium legum vindex gladius saecularis.

§ 3. Itaque quod Nos iam in ipso Pontificatus nostri principio hac de re decrevimus, plenius nunc, fortiusque persequi intendentes, omnes, et quoscumque Presbyteros, et alios Clericos saeculares, et regulares, cuius-cumque gradus, et dignitatis, tam dirum nefas exercentes, omni privilegio clericali, omnique officio, dignitate, et beneficio Ecclesiastico praesentis cano-nis auctoritate privamus. Ita quod per ludicem Ecclesiasticum degradati, potestati statim saeculari

²⁰⁷ Vö. BEDOUELLE, G., *Amore e sessualità nel cristianesimo*, Jaca Book, Milano 2007, 50.

²⁰⁸ Vö. BEYGA, P., *Selected Doctrinal Arguments against the Admission of Persons of Homosexual Orientation to the Sacrament of Holy Orders*, in *Poznańskie Studia Teologiczne* 38 (2021), 191.

tradantur, qui de eis illud idem capiat supplicium, quod in laicos hoc in exitio devolutos, legitimis reperitur sanctionibus constitutum.²⁰⁹

A szövegértelmezésben mindenekelőtt szükséges rámutatni arra, hogy a konstitúció nem az V. Lateráni Zsinat, hanem a III. Lateráni Zsinat rendelkezéseire utal: a tévedés nyilvánvalóan abból fakad, hogy a konstitúció 1. §-nak kifejezése „Sane Lateranensi Concilio” sorszámot nem tartalmaz, ezért több értelmező az időben későbbi zsinathoz kapcsolja a pápai rendelkezést: ez az elhelyezés, ahogyan a szövegváltozatokat bemutattuk, értelemszerűen téves. Mindenképpen újdonság, hogy szükségesnek tartja a világi büntetés kiszabását is, vagyis nem elégszik meg a III. Lateráni zsinat által meghatározott büntetésekkel. Illetve ezeket pontosítja:

- a klerikusi státuszából való elbocsátás és az ebből adódó hivatal- és javadalomvesztés,
- ez nem önmagától beálló büntetés, hanem szükséges, hogy az illetékes egyházi hatóság kinyilvánítsa,
- valamint a bizonyított bűncselekmény világi büntetés is von maga után.

Ez utóbbi szempont azért is releváns, mert nem részletezi azt, hogy a cselekmény természete szerint közismert-e, vagy titkos, valamint a kor gondolkodásmódját figyelembe véve a kérdés úgy is felmerül, hogy a gyóntató jogosult-e arra, hogy egy belső fórumon megismert cselekményt ugyan a gyónási titok megtartásával, de külső fórumra vigye?²¹⁰ Emellett szükséges rámutatni arra is, hogy évszázadok elmúltával ugyanazzal a nehézséggel szembesülünk, mint a már hozott szövegek kapcsán, vagyis nem egyértelmű, hogy homoszexuális vagy pedofil jellegű cselekedet tiltásáról van szó: az elemzők többsége jellemzően a szodomita magatartásminta tilalmát érti ez alatt,²¹¹ ami ugyanakkor nem zárja ki, mint arra utaltunk, a pedofil jellegű szexuális cselekményt sem, mivel az, ha a másik fél kis- vagy fiataalkorú, az súlyosbító körülménynek tekintendő.²¹² Ezt támasztja alá az is, hogy „contra naturam” valamint a „crimen nefandum” eufemisztikus körülírásai voltak a középkorban és az újkorban a homoszexuális cselekedeteknek és hajlamoknak. Erre utal a dokumentum címe és bevezetője is, ami „pollutae foedataeque Civitates a tremendo Dei iudicio conflagrarunt” kifejezés alatt egyértelműen az ószövetségi Szomodára és Gomorrára utal, anélkül, hogy néven nevezné a bűnös városokat.

²⁰⁹ „Azért tehát, hogy egy ilyen súlyos bűn ragálya ne terjedhessen még nagyobb elszántsággal, a büntetlenséget kihasználva, ami a bűn számára a legnagyobb ösztöke, és azért tehát, hogy még súlyosabban büntessük azokat a klerikusokat, akik e gyalázatos büntettségben vétkesek, és akiket nem rémít meg a lelkük halála, úgy határozunk, hogy át kell adni őket a világi hatóság szigorának, ami érvényre juttatja a polgári törvényt. Ezért még nagyobb szigorúsággal kívánva üldözni azt annál, mint ahogy a pápaságunk kezdete óta tettük, elrendeljük, hogy amely pap vagy klerikus, legyen bár világi vagy szerzetes, egy ilyen utálatos bűnt elkövet, a jelen törvény erejénél fogva fosztassék meg minden klerikusi előjogtól, minden állástól, méltóságtól és egyházi javadalomtól, és egy egyházi bíró által így lefokozva, haladéktalanul adassék át a világi hatóságnak halálbüntetésre, ahogy azt a törvény előírja, mint alkalmas büntetést azon laikusok számára, akik e mélységbe sülyedtek.” V. PIUS PP, *Horrendum illud scelus*, Róma 1568.

²¹⁰ Vö. MONTAN, L., *Dizionario teorico-pratico di casistica morale*, Velence 1842, 1144.

²¹¹ Vö. BEDOUELLE, *Amore e sessualità nel cristianesimo*, 2007.

²¹² Vö. BENIGNO, F., - LAVENIA, V., *Peccato o crimine: La Chiesa di fronte alla pedofilia*, Laterza, Bari 2021, 81.

A homoszexuális jellegű cselekmény egyrészt jóval gyakoribb volt, hiszen pusztán a 16. század második felében²¹³ csak az itáliai városállamokban évente többször is róttak ki ezért halálbüntetést, de ami ennél lényegesebb az, hogy ez átfedést jelent a középkori állami büntetőjoggal, amely viszont egészen az újkorig főbenjáró bűncselekményként értelmezte és ennek megfelelően büntette a szodómiát és amelynek dekriminalizációja csak a 20. században indul meg. Vagyis ezek alapján a legmegfelelőbb az a következtetés, hogy a pápai rendelkezés nem kifejezetten a pedofil magatartás-cselekmény, hanem alapvetően a szodómia büntetésére irányul, viszont a pontos terminológia hiányában a specifikus magatartás nem elhatárolható, legfeljebb annyi állítható, hogy a szodómián belül minden egynemű partnerrel folytatott szexuális magatartás büntetendőnek számított, függetlenül a másik fél életkorától.²¹⁴

Az, hogy az Egyház „zéró toleranciát” mutat a kiskorúak sérelmére elkövetett büntetendő cselekmények elkövetőivel szemben, nem tekinthető 21. századi újításnak. A *Horrendum illud scelus* a nevezett büntetendő cselekményt a klerikusi státuszából való elbocsátással, visszaesők esetében pedig máglyahalállal szankcionálta, a 17. században pedig a szodomia bűnében bűnösnek talált papok - különösen, ha fiatal fiúkat „szodomizáltak” -, büntetése gályarabság volt.²¹⁵

3.10. Az újkor kánonjogának rendelkezései

3.10.1. Az 1917-es kánonjogi kódex rendelkezései²¹⁶

A XV. Benedek pápa által kihirdetett Kánonjogi Kódex több kánonja is foglalkozott a hatodik parancs elleni büntetendő cselekménnyel, külön tárgyalva, hogy azt laikus vagy klerikus követte-e el, valamint a klerikusok büntetésével és állami hatóság általi büntethetőségükkel. Összehasonlítva a már bemutatott kánonjogi előzményforrásokkal megállapítható, hogy a CIC (1917) sokkal kiterjedtebben és részletesebben foglalkozik a hatodik parancs ellen elkövetett cselekményekkel, különös figyelmet fordítva arra, ha ebben klerikusok találtak vétkesnek, mivel nekik különös felelősségük az, hogy magatartásukkal tanúságot tegyenek az éltszentségről²¹⁷ és annak kibonatkozását a megfelelő eszközökkel elő is segítsék (124-144

²¹³ Ehhez lásd: ROMANO C., *Storia di una grande paura. La sodomia a Firenze e a Venezia nel Quattrocento*, Milano 1991.

²¹⁴ Vö. DOMEIER, N., - MÜHLING, CH., *Homosexualität am Hof*, Campus, Frankfurt am Main 2020, 95 kk.

²¹⁵ Vö. TAPSELL, K., *Canon Law a Systemic Factor in Child Sexual Abuse in the Catholic Church*, 2015, 67. <https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/file-list/Issues%20Paper%2011%20-%20Submission%20-%2033%20Kieran%20Tapsell.pdf>

²¹⁶ *Codex Iuris Canonici Pii X pontificis maximi iussu digetus*, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, in AAS 9 (1917-II) 11–456.

²¹⁷ „Clerici debent sanctiorem prae laicis vitam interiorem et exteriorem ducere eisque virtute et recte factis in exemplum excellere.” 1917-es CIC 124. kánon.

kánon). Fontos felismerése a CIC-nek (1917) azonban az is, hogy az életszentségre való törekvés nem kizárólag a klerikusok feladata vagy privilégiuma, hanem az az Egyház valamennyi tagjának küldetése, így ennek megfelelően foglalkozik azzal, ha a nevezett cselekedeteket laikusok követték el.

Ez tehát mindenképpen jelentős eltérés az 1983-ban kiadott Egyházi Törvénykönyv büntetőjogi szabályozásához képest, amely alapvetően azt tartja szem előtt és bünteti különös szigorral, ha a kiskorú személy terhére a szexuális jellegű cselekedetet klerikus követte el. Így szemlélve előjáróban megállapítható, hogy a 1983-ban kiadott Egyházi Törvénykönyv büntetőjogi rendelkezései e téren bizonyos értelemben visszalépést jelentenek az 1917-es kódex előírásaihoz képest, mert egy egyházi alkalmazott, például egy hitoktató kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekménye épp akkora botrányt okoz, mintha klerikus követte volna azt, ugyanakkor a laikust sajátos, kánonjogilag megfogalmazott büntetés nem sújtja - más kérdés természetesen az, hogy elvileg cselekedetét más eszközökkel szankcionálni lehet az 1983-as CIC rendelkezései szerint is. Ezt a hiányosságot a *Pascite gregem Dei* fogja majd orvosolni.

A hatodik parancs elleni cselekedetek a CIC (1917) V. könyv „*De delictis et poenis*” címen, a 3. részében a „*De poenis in singula delicta*” alatt, ezen belül pedig a „*De delictis contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores*” alatt található 10 kánonban szerepelnek, az abortuszra, a párbajra vagy az emberkereskedelemre vonatkozó büntetésekkel együtt. Sokatmondó, hogy ezt megelőzően összesen 10 kánon foglalkozik a vallásossággal kapcsolatos büntetendő cselekményekkel (pl. szentségtörés, ereklyék adásvétele, templomok, temetők, holttestek meggyalázása stb.), 20 kánon pedig az egyházi tekintély ellen elkövetett büntetendő cselekményekkel (pl. pápai dekrétumok kihirdetésének megakadályozása, szabadkőművesség, egyházi javak bitorlása, egyházi előjárók szidalmazása stb.). Mindez jól tükrözi az 1917-es Kódex súlypontjait, amelyben a hatodik parancs elleni büntetendő cselekmények nem foglalnak el különösebben kitüntetett helyet, illetve az idevágó kánonok között is a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekménye inkább háttérbe szorul a testi épség elleni büntetendő cselekmények mellett.

A *contra sextum* elleni büntetendő cselekmények elkövetőit három csoportba sorolja a kódex: laikusok (2357. kánon), a kisebb rendek tagjai (*clerici in minoribus ordinibus*, vagyis a tonzúra felvételétől kezdve az akolítátságig, 2358. kánon), valamint a *clerici in sacris*, vagyis a szubdiakónus, a diakónus, a pap és a püspök (2359. kánon). Külön kiemeli, hogy a 2359. kánonban megfogalmazott büntetések egyaránt vonatkoznak az egyházmegyes klérus tagjaira és a szerzetesekre is. Emellett pedig a *contra sextum* esetében felismerhető egy másik megkülönböztetés is, miszerint vannak olyan cselekedetek, amelyek paráznság „általános formájának” minősíthetők (pl. *adulterium, concubinatus*), míg mások ennél sokkal súlyosabban

büntetendők, mert természetellenes paráznaságnak minősülnek. Ez utóbbiba tartozott a szodómia, az állatokkal létesített szexuális kapcsolat (bestialitás), illetve a témánk szempontjából releváns, a kiskorúakkal létesített nemi kapcsolat is.

A kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmények esetén a laikusok 2357. kánon 1. §. szerint büntetendők: „Laici legitime damnati ob delicta contra sextum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum commissa, vel ob stuprum, sodomiam, incestum, lenocinium, ipso facto infames sunt, praeter alias poenas quas Ordinarius infligendas iudicaverit.” A klerikusok büntetését illetően pedig a 2359. kánon 1. §-a értelmében általánosan úgy rendelkezik, hogy „Clerici in sacris sive saeculares sive religiosi concubinarii, monitione inutiliter praemissa, cogantur ab illicito contubernio recedere et scandalum reparare suspensione a divinis, privatione fructuum officii, beneficium, dignitatis, servato praescripto can. 2176-2181.”, amelyet egy specifikáció követ a kiskorúakra vonatkozóan, vagyis ugyanezen kánon 2. §-a szerint: „Si delictum admiserint contra sextum decalogi praeceptum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum, vel adulterium, stuprum, bestialitatem, sodomiam, lenocinium, incestum cum consanguineis aut affinibus in primo gradu exercuerint, suspendantur, infames declarentur, quolibet officio, beneficio, dignitate, munere, si quod habeant, priventur, et in casibus gravioribus deponantur.”

Ha a tilalmat tágabb horizonton helyezzük el, akkor szükséges, hogy a CIC (1917) egy másik kánonjára is utaljunk. Noha a 2359-es kánon a pornográf tartalmú sajtó és irodalom birtoklásának tilalmát explicit módon nem említi, viszont az ilyen jellegű könyvek az Index, a Tiltott könyvek listáján szerepeltek, amelyek birtoklásának, olvasásának vagy publikálásának büntetése a 2318-as kánon szerint az Apostoli Szentszéknek fenntartott kiközösítés. Hangsúlyozzuk, hogy ez a kánon tág értelmezése, mivel a kánon explicit módon csak hitéletbeli irodalomról, tehát skizmatikus, szakadár vagy aposztata jellegű anyagok propagálásáról beszél.²¹⁸ Ugyanakkor a tiltott könyvek meghatározásánál a kódex 1399-es kánonja *ipso iure* tiltottnak nevezi mindazokat, melyek obszcén témájúak, vagyis kifejezetten szexuális tartalmúak, mely tartalom nem oktató pl. orvosi vagy művészeti stb. jellegű, tehát a 2318-as kánon tilalma erre is kiterjeszthető.²¹⁹

Az 1917-es kódex a kiskorúak ellen elkövetett visszaélésről nem mint *peccatum*ról, hanem mint *delictum*ról, vagyis vétségéről beszél, melynek világos meghatározását adja, miszerint ez egy törvény külső és beszámítható megszegése, amelynek valamiféle büntetés a következménye (vö. 2195. kánon). Különbséget tesz aközött is, hogy a cselekedet közismert-e vagy titkos-e (2197. kánon).

²¹⁸ Vö. BARTCHAK, M., L., *Child pornography and the grave delict of an offense against the sixth commandment of the decalogue committed by a cleric with a minor*, in *The Jurist* 72 (2012), 183.

²¹⁹ „Libri qui res lascivas seu obscenas ex professo tractant, narrant, aut docent ...” 1917-es CIC 1399. kánon.

A 2359. kánon felveti annak a kérdést is, hogy a büntetés pontosan kire vonatkozik? Míg ugyanis a megelőző kánon egy általánosabb megközelítést ad, amelynek értelmében a kisebb rendek tagjai is büntethetők a hatodik parancs ellen elkövetett cselekmények miatt annak súlyossága szerint, a kiskorúak terhére elkövetett szexuális tartalmú cselekmények tilalmának specifikációját csak a nagyobb rendek tagjai esetén találjuk meg. Vagyis explicit tilalomról és az ezzel járó sokkal súlyosabb büntetésről az 1917-es kódex esetében csak a szubdiakónátus felvétele után beszélhetünk (949. kánon).

Fontos szempont az életkor meghatározása, mivel az 1917-es CIC itt a kiskorút a 16. életévét még be nem töltött személyként határozza meg, vagyis e tekintetben a jelenlegi szabályozáshoz képest kevésbé szigorú. Ugyanakkor a kódex mondhatni kevésbé következetes az életkor meghatározásában, mivel a 88. kánon egy másik kontextusban, a jogok és köteleességek leírása kapcsán egy másfajta életkori felosztást nyújt, mely szerint

a) egy emberi személy a betöltött 21 életévvel nagykorúnak (*maior*) számít, azt megelőzően pedig kiskorú (*minor*),

b) a kiskorúak között is különbséget tesz, mely szerint a fiú a betöltött 14., a leány pedig a betöltött 12. életévében serdült, 7 életéve előtt pedig *impubes*, vagyis gyermeknek tekinthető.

Ha tehát a 2359. kánonban szereplő kifejezést, a *minoribus*-t vesszük figyelembe, akkor azt mondhatjuk, hogy ez a 88. kánonhoz képest megszorítást jelent, mivel ott a *minor* egyértelműen a 21 évesnél fiatalabb személyre vonatkozik: értelemszerűen azonban az ilyen emberi személy, még akkor is, ha jogainak vagy kötelességeinek még nincs is teljesen birtokában, biológiailag nézve semmiképpen sem tekinthető gyermeknek.²²⁰

A klerikusok büntetését illetően, amennyiben olyan büntetendő cselekményekről van szó, melyet a világi hatóság is szankcionál, érdekes módon a *privilegium forira* formálendő újbóli igény bontakozik ki egy olyan történelmi korban, amely az egyenlő jogokat és kötelességeket hangsúlyozza, vagyis egy ilyen jogigény teljesen anakronisztikusnak hat. A kódex elvileg képviseli az a szemléletmódot, hogy klerikusra csak egyházi bíróság szabhat ki büntetést, függetlenül attól, hogy a büntetendő cselekmény csak belső egyházi ügy vagy szankcionálásában az állami hatóság is illetékes (*in omnibus casis*), igaz, fenntartja azt is, hogy az állami büntetőjog bizonyos területeken jogosan másként rendelkezhet.²²¹ Ugyanakkor a kánonban található *legitime provisium* kifejezés a kódex szemléletmódja szerint nem arra utal, hogy az állami hatóságoknak jogukban állna a klerikusokkal, mint állampolgárokkal szemben eljárni, hanem sokkal inkább arra, hogy ezt az állami hatóságok részére az Egyház Legfőbb Hatósága, lényegében kegyként vagy

²²⁰ Vö. BARTCHAK, *Child Pornography*, 196.

²²¹ „Clerici in omnibus causis sive contentiosis sive criminalibus apud iudicem ecclesiasticum conveniri debent, nisi aliter pro locis particularibus legitime provisum fuerit.” 1917-es CIC 120. kánon 1. §.

külön megegyezés részeként, ezt engedélyezheti. Vagyis az 1917-es CIC szellemisége szerint klerikus kiskorúak terhére elkövetett cselekmény miatt állami hatóság előtt aligha volna felelősségre vonható.

Érdekes a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekmények elhelyezkedése is a kánonon belül, mivel ez arra utal, hogy nem *per excellentie delicta graviora*ról van még szó, hanem a szöveg inkább taxatíván felsorol néhány, a hatodik parancs ellen elkövethető cselekményt. Ez a felsorolás a két kánonban lényegében azonos, tehát a kiskorúakkal terhére elkövetett hatodik parancs elleni cselekedet, nemi erőszak, szodomia, prostitúció, amelyeket a kánon klerikus esetében kiegészít a házasságtöréssel, illetve a vérfertőzéssel. Témánk szempontjából fontos, hogy tételesen nem foglalkozik azzal, hogy a *contra sextum* pontosan milyen cselekedeteket takar: általánosságban elmondható, hogy a kor kazuisztikája szerint klerikus esetében *turpiának* minősült a csók (*oscula*), az ölelés (*amplexus*), az érintés (*tactus*), a nézés (*aspectus obsceni*), valamint a *lingua turpis*, melyet adott erkölcsit körülmények, aszerint, hogy mely testrésze irányult, súlyosbíthattak. Vagyis függetlenül attól, hogy a kánon nem részletezi az adott cselekedet sajátos *genusát*, de feltételezhető, hogy ugyanezek értendők alatta.

A hatodik parancs elleni cselekményeket két egységben sorolja fel a szöveg 2. §-a. Egyrészt megemlíti a *cum minoribus*, amelyre az *admittere* igét használja, valamint egy *vel* szócskát követően az összes többi, amelynek elkövetésére az *exercere* kifejezést alkalmazza: ez egyrészt utalhat arra, hogy a kiskorúak esetében egyszeri cselekedet is elegendő, hisz az *admittere* inkább „elkövetni” terminussal adható vissza, míg a második esetben inkább egy habituális magatartás, vagyis többször elkövetett cselekmény leírására utalhat a kódex szövege.²²²

A kiskorúak esetében a kánon a másik fél biológiai nemét nem, csak életkorát említi, ahogyan büntetőjogilag az sem releváns, hogy a kiskorú beleegyezett-e a cselekedetbe. A büntető eljárás során a hatodik parancs ellen elkövetett cselekmények kivizsgálása és büntetése a *Sacra Congregatio Sancti Officii*nak volt fenntartva bizonyos körülmények és a várható botrány miatt, úgy, mint *crimen pessimum*,²²³ amely meghatározás szerint „omne criminis pessimi hic intelligitur quodcumque obscenum factum externum, graviter peccaminosum, quomodocumque a clerico patratum vel attentatum cum persona proprii sexus.”²²⁴ E szellemben értelmezve a kánon szövegét, akkor azt kell állítanunk, hogy az alapvetően a kiskorú fiú ellen elkövetett cselekményre utal, a lányok ellen elkövetett visszaélésre nem.²²⁵ Amint arra már utaltunk, a büntetendő cselekmény

²²² Vö. BERNAL, J., *Regulación de los delitos contra el Sexto Mandamiento*, in *Fidelium iura* 13 (2003), 55.

²²³ Vö. NÚÑEZ, G., *La competencia penal de la congregación para la doctrina de la fe*, in *Ius Canonicum* 43 (2003), 358.

²²⁴ Uo. 380.

²²⁵ Vö. NAVARRO, L., *Las „Essential Norms” de la Conferencia episcopal de los Estados Unidos y su repercusión en la condición canónica del clérigo*, in *Fidelium iura* 13 (2003), 34.

specifikációja a kánonból hiányzik, nemcsak közvetlen, behatolással járó testi aktust jelentett, hanem szexuális ajánlatot, érintést stb. is.²²⁶

E szexuális büntetendő cselekmények következménye a tisztesség és a jó hírnév elvesztése volt, melyet laikusok esetén az ordinárius megfelelőképpen büntethetett. A kisebb rendek tagjai esetében a *contra sextum* cselekmények esetében a legsúlyosabb büntetés a klerikusi állapotról való elbocsátás volt, máskülönben *pro gravitate culpa*e büntették az elkövetőt. Nagyobb rendbeli klerikusok esetében, mivel ez teljes társadalmi ellehetetlenülést is eredményezett, a büntetés felfüggesztés, a hivatali hatalom teljes vagy részleges korlátozása volt, amely azonban korlátozott anyagi következményekkel járt csupán (*suspensio*),²²⁷ súlyosabb esetben pedig *depositio*, inhabilitáló büntetés, teljes hivatal-, méltóság- és adott esetben javadalomvesztés volt, ami egyúttal akadályt jelentett ezek későbbi elnyerése előtt is.²²⁸ A súlyos büntetés oka a külső botrány, valamint az, hogy a hivatali hatalommal, méltósággal és tekintéllyel való visszaélés súlyosbító körülménynek számított.²²⁹ Ezen büntetések nem az 1917-es CIC újdonságai, hanem a szankciók már a *Decretum Gratianum*ban és a Trentói Zsinat rendelkezéseiben is megtalálhatók, specifikációjukra pedig V. Pius pápa *Horrendum illud scelus* konstitúciójának bemutatásában is utaltunk.²³⁰ A kánonban felsorolt büntetések mellérendelő viszonyban állnak, „suspendantur, infames declarentur ... priventur” tehát sem *sive*, sem pedig *vel* nem választja el őket, vagyis *delictum contra sextum* esetében az elkövető ezekkel együttesen volt büntethető.

Végül pedig érdemes kitérni a cselekmény elévülésének kérdésére is. Az 1917-es kódex az elévülés tekintetében különböző intervallumokat határozott meg, ami főszabály szerint három év volt, simónia és emberölés esetén tíz, míg a *contra sextum (et septimum) praeceptum* esetében öt éves elévülési időről rendelkezik - témánk szempontjából tehát ez utóbbi releváns.²³¹ Nem büntethető az az elkövető, aki időközben elhalálozott.

3.10.2. A *Crimen sollicitationis*

Munkánk ezen szakaszában azokat a 20. századi szentszéki dokumentumokat mutatjuk be és értelmezzük, amelyek a kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélésekkel foglalkoznak.

²²⁶ Vö. BERNAL, J., *Delito contra el sexto mandamiento cometido con un menor*, in Alcocer, M., (szerk.), *Temas actuales de derecho canónico*, Unam, Mexikóváros 2016, 57.

²²⁷ Vö. 1917-es CIC 2186. kánon 1 §.

²²⁸ „Depositio, firmis obligationibus e suscepto ordine exortis et privilegiis clericalibus, secumfert tum suspensionem ab officio, et inhabilitatem ad quaelibet officia, dignitates, beneficia, pensiones, munera in Ecclesia, tum etiam privationem illorum quae reus habeat, licet eorum titulo fuerit ordinatus.” 1917-es CIC 2303. kánon 1. §.

²²⁹ „Pro maiore dignitate personae quae delictum committit, aut quae delicto offenditur.” 1917-es CIC 2207. kánon.

²³⁰ Vö. SZUROMI, SZ., *Dottrina e disciplina della Chiesa*, Frank & Timme, Berlin 2016, 122-123.

²³¹ 1917-es CIC 1703. kánon.

Időrendileg és jelentőségében is elsőnek tekinthető a *Crimen sollicitationis* dokumentum, melyet a Hittani Kongregáció jogelődje, akkori nevén a *Sacra Congregatio Sancti Officii* 1922-ben instrukció formájában bocsátott ki.²³² A dokumentum irányelvei, valamint szemléletmódja a klerikusok által a kiskorúak terhére elkövetett hatodik parancs elleni büntetendő cselekmények kivizsgálásának tekintetében egészen a huszadik század végéig nagy hatást gyakorolt. Lényegében nem is egy, hanem két instrukcióról beszélhetünk, mivel 1962-ben a Kongregáció csekély változtatásokkal ismét kibocsátotta a dokumentumot: jogtechnikailag nézve az 1922-es instrukció tehát csak 1962-ig volt érvényben, de mivel az 1962-es szöveg csupán annyiban különbözött a korábitól, hogy az egy, a szerzetesekre vonatkozó eljárásombeli kiegészítést tartalmazott, lényegében mégis azonos szövegről beszélhetünk.²³³

Ahhoz, hogy az instrukció *Sitz im Lebenjét* megfelelő módon tudjuk értelmezni, szükséges röviden kitérni a CIC (1917) már elemzett kánonjain kívül a dokumentum két forrására:

a) a CIC (1917) 2368. kánonra, amelynek az 1. §-a a *sollicitatitot* megkísérlő vagy elkövető gyóntató büntetését taglalja, a 2. §-a pedig a gyónónak a *sollicitatio*val kapcsolatos kötelezettségéről rendelkezik,

b) valamint XIV. Benedek pápa *Sacramentum poenitentiae* kezdetű apostoli konstitúciójára (1741), amely a bűnbocsánat szentségének fegyelmét célozza megóvni a gyóntató által elkövetett visszaélésektől („ne aliqui sacerdotes Poenitentiae Sacramento nefarie”).²³⁴

Ez kettő összefüggését jól illusztrálja az, hogy a CIC (1917) által függelékként tartalmazott hét dokumentum egyike a nevezett apostoli konstitúció,²³⁵ és a CIC (1917) lényegében megismétli a pápai rendelkezést, ami *sollicitatio* esetén a sértettre feljelentési kötelezettséget ró: a rendelkezés célja egyértelműen a bűnbocsánat szentségének integritásának és eredeti rendeltetésének védelme.²³⁶ Három szempontot szükséges kiemelni: a gyónónak a büntetendő cselekményt egy hónapon belül jelentenie kell a helyi ordináriusnak, amire a gyóntatónak intenie is kell a gyónót, illetve amennyiben ezt nem teszi meg, önmagától beálló kiközösítésbe esik.

A gyónónak a gyónás alkalmával történő, a hatodik parancs elleni bűnre való csábítása vagy ennek megkísérlése nemcsak a CIC-ben (1917),²³⁷ hanem a jelenlegi kánonjogban is

²³² Vö. RAKO, A, *Father of mercies and Gentle Judge*, in DZAMBO, P., - GARMASZ, J., *Religiöse Bildung in Europa*, LiT, Münster 2019, 105-106.

²³³ Vö. TAPSELL, K., *Potiphar's Wife*, ATF, Adelaide 2014, 97.

²³⁴ Vö. BROKMANN, J., *Pastoralanweisung zur Verwaltung der Bußanstalt in der katholischen Kirche ...*, Outlook Verlag, Frankfurt 2022, 201.

²³⁵ Vö. SZUROMI, SZ., *Kánonjogtudomány és kodifikáció*, in *Iustum Aequum Salutare* 4 (2008/2), 86.

²³⁶ Vö. MCALEESE, M., *Childrens' Rights and Obligations in Canon Law*, Brill, Boston 2019, 193.

²³⁷ „Ad normam constitutionum apostolicarum et nominatim constitutionis Benedicti XIV Sacramentum Poenitentiae, 1 Iun. 1741, debet poenitens sacerdotem, reum delicti sollicitationis in confessione, intra mensem denunciare loci Ordinario, vel Sacrae Congregationi S. Officii; et confessarius debet, graviter onerata eius conscientia, de hoc onere poenitentem monere.” 1917-es CIC 904. kánon.

büntetendő cselekménynek számít (1387. kánon). A gyónóra a jelenlegi szabályozása már nem ró feljelentési kötelezettséget, illetve az 1917-es CIC azon rendelkezése, hogy az erre való felhívás lelkiismereti kötelezettségére a gyóntatónak, feltéve azt, hogy adott esetben éppen ő volt a csábító, kevésbé tűnik életszerűnek.

Tekintve, hogy a dokumentum magyar nyelven nem jelent meg (értelemszerűen még a 20. század során sem mindig fordították le a hivatalos latin nyelvű egyházi megnyilatkozásokat, sőt, a fordítás sok esetben kifejezetten meg is volt tiltott), viszont a populáris sajtóközlemények előszeretettel hivatkoznak rá, mint az egyházi belső eltussolás hivatalos dokumentumára,²³⁸ célszerűnek tartjuk azt, hogy a szöveg legfontosabb szakaszait saját fordításunkban, a dolgozat függelékékként közreadjuk. E munka elvégzése amiatt is szükségesnek és időszerűnek tekinthető, mivel a *Crimen sollicitationis* instrukció egy viszonylag homogén eljárásjogi keresztmetszetet mutat, illetve a szöveg ismerete számos helyzetben megmagyarázza azt a magatartást, melyet az ordináriusok a *prima notitia*-t követően egészen a múlt század végéig tanúsítottak.

Az instrukció története és kiadásának háttere

Amint arra már utaltunk, nem egy, hanem formailag szemlélve több egymást követő dokumentumról beszélhetünk. Az első *Crimen sollicitationis* 1922. június 9-én adta ki a Szent Officium, amelyet Merry de Val bíboros, a Kongregáció titkára írt alá, XI. Piusz pápa jóváhagyásával. Ez „belső használatra szánt dokumentum volt”, tehát nem jelent meg a Szentszék hivatalos lapjában, az *Acta Apostolicae Sedis*ben, ugyanakkor nyomtatott - nyomdai formában kiadásra került, tehát alaptalan az a feltételezés, hogy valamiféle belső, titkos fórumon terjesztett „szamizdat jellegű” iratról lenne szó.²³⁹ Tisztán jogtechnikailag szemlélve tehát az approváció tehát formálisan megtörtént, azonban a promulgációra nem a hivatalos vagy a hagyományos formában került sor. Ez alól mentességet jelent, ha a részleges törvényről van szó, de az instrukció címe szerint mind a latin, mind pedig a görög rítusú Egyházra vonatkozik, tehát egyetemesnek tekinthető. A szövegben nem található utalás arra sem, hogy bármely más, hivatalos vagy félhivatalos csatorna segítségével megjelent volna, mint például az 1861-ben alapított L'Osservatore Romano hasábjain, ahogyan az a közelmúltban néhány pápai rendelkezés esetében megtörtént. Sőt, épp ellenkezőleg, ahogy arra még visszatérünk, a dokumentum nagyon erősen a titoktartás fontosságát hangsúlyozza. Azonban ha a *promulgatio*t úgy értelmezzük, hogy a

²³⁸ Vö. COUGHLIN, J., *Canon Law: A Comparative Study with Anglo-American Legal Theory*, Oxford University Press, NY 2011, 60.

²³⁹ „Az egész (latin) egyháznak szóló, vagyis egyetemes törvényeket, hacsak egyes esetekben a törvényhozó más módot nem ír elő, az 1909 óta megjelenő, Acta Apostolica Sedis című hivatalos közlönyben való kiadással hirdetik ki.” ERDŐ, P., *Egyházjog*, SZIT, Bp. 2005, 93.

törvényhozó az egyetemes rendelkezést megfelelő módon az érintettek tudomására hozta – hiszen az instrukciót valamennyi ordinárius írásos formában megkapta –, akkor ebben az esetben nem helyálló az az állítás, hogy a dokumentum nem lett volna megfelelőképpen kihirdetve.

Az 1962-es dokumentum háttere lényegében megegyezik ezzel: ez az a szöveg, amely a nyilvánosság számára jelenleg hozzáférhető és amelyet Alfredo Ottaviani bíboros a Szent Officium titkáráként jegyzett és XXIII. János pápa egy audiencia keretében megerősített. Eltérés, hogy ez az 1962-es instrukció egy függelékben formaszövegeket is tartalmaz, amelyeket a bírósági eljárás egyes szakaszaiban kell alkalmazni. Emellett az 1922-es dokumentumot csak az ordináriusok kapták meg, míg az 1962-es esetében már egy jóval szélesebb - bár a későbbi fejlemények tükrében sajnos azt állíthatjuk, hogy még mindig nem kellően széles - keresztmetszetet tartottak szem előtt, továbbá a zaklatással vádolt, továbbá az eljárás lefolytatásában közreműködő klerikusok is megismerhették tartalmát, ami értelemszerűen elősegítette a védekezést és az eljárási rend transzparenciáját. Egyes kommentárok kiemelik,²⁴⁰ hogy a dokumentumot, mivel a Szent Officium prefektusa 1965-ig maga a pápa volt,²⁴¹ úgy kell értelmezni, hogy ennek jelentősége felülmúlja azokat, amelyeket olyan Kongregáció bocsátott ki, amelynek prefektusa „csak” egy bíboros volt: ez a vélemény azonban megalapozatlan. Az instrukció sajátossága, hogy szövegében nem utal egyetlen, korábban megjelent magiszteriumi dokumentumra sem, ami nem jelenti azt, hogy témáját illetően teljes újdonságot hozna.

Arra a kérdésre, hogy a dokumentum meddig volt hatályban, megoszlanak a válaszok. Kieran Tapsell szerint 1983-ig, az új Kánonjogi Kódex megjelenéséig.²⁴² Az értelmezők többsége szerint – és véleményünk szerint is – tovább, egészen 2001-ig tekinthető hatályosnak, amikor is életbe lépett a *Sacramentorum sanctitatis tutela* motu proprio, ami ugyanezt a területet és eljárási rendet szabályozza. A dátumokból kiviláglik, hogy az instrukciót még a II. Vatikáni Zsinat előtt bocsátották ki - mindkét szövegváltozatot -, valamint érvényben maradt az 1983-as kánonjogi kódex megjelenése után is. Ennek az a magyarázata, hogy olyan speciális területre vonatkozik, amelyet az 1983-as Kánonjogi Kódex csak érintőlegesen tárgyal. „A hatályos Egyházi Törvénykönyv elvileg és gyakorlatilag is kevésbé kizárólagos gyűjtemény, mint 1917-es elődje volt. Továbbra is érvényesek a CIC előírásaival nem ellenkező részleges törvények, valamint a Codexszel nem ellentétes olyan egyetemes törvények, melyek anyagát a CIC nem szabályozza a maga egészében.”²⁴³

²⁴⁰ Vö. NAPOLI, P., *Discernere e correggere*, in *Etica & Politica* 22 (2020), 283.

²⁴¹ „Congregatio S. Officii, cui ipse Summus Pontifex praeest, tutatur doctrinam fidei et morum.” 1917-es CIC 247. kánon §1.

²⁴² Vö. TAPSELL, *The Evolution of the Sexual Abuse Crisis*, 85.

²⁴³ ERDŐ, *Egyházjog*, 83.

A kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélések szabályozása a *Crimen sollicitationis*ban

Az instrukció lényegében eljárási normák és utasítások összessége azokra a speciális esetekre vonatkozóan, amikor papokat szentségi gyónás közbeni szexuális zaklatással vádolnak meg, tehát ez az elsődleges célja a dokumentum kiadásának. Egy olyan büntetendő cselekmény, amely az egyházi büntetőjogban szintén hosszú előtörténettel rendelkezik és amely, épp azért, mert a bűnbocsánat szentségével és az ezzel egybefüggő bizalommal, valamint a papi hivatallal való súlyos visszaélésnek számított, ezért *sollicitatio ad turpiat*, különösen a Trentói Zsinatot követően, az egyik legsúlyosabb, pap által elkövethető büntetendő cselekményként tartották számon.²⁴⁴ Számos legmagasabb szintű magiszteriumi megnyilatkozás foglalkozik a gyóntatáson belüli bűnre csábítás büntetendő cselekményével (*Cum sicut nuper*, VI. Pál 1559-es, XV. Gergely 1622-es *Universi Dominici gregis* bullája kifejezetten ezzel a témával foglalkozik és a Szent Inkvizíció illetékességbe sorolja), önmagában tehát ez a büntetendő cselekmény is nagyon bőséges kánonjogi szakirodalommal rendelkezik.²⁴⁵

Témánk szempontjából különösen is fontos a dokumentum V. címe, a „De crimine pessimo”, amely olyan büntetendő cselekményekkel foglalkozik, mint az azonos nemű partnerekkel, az állatokkal vagy kiskorúakkal történő szexuális érintkezés. A cselekmény rendezetlenségét, azon túlmenően, hogy felszentelt személy követi és *per eccellente* irányul a tisztaság ellen az adja, hogy míg a heteroszexuális aktust, még akkor is, ha túlzott vagy bűnös volt, mégiscsak *intra naturam*ként értelmezték,²⁴⁶ addig *contra naturam* bűnössége lényegében annak terméketlenségében állt.²⁴⁷ Ezek azonban olyan cselekmények is voltak, melyeket jellemzően vagy az állami törvénykezés is üldözött, vagy pedig elkövetésük súlyos botrányt vont maga után, ezért az Egyház jó hírnevének védelme érdekében a leghatározottabban elítélendők voltak.²⁴⁸ Értelemszerűen e büntetendő cselekményekre nem szükségszerűen a szentségi gyónás keretében kerül sor, viszont az V. címben szereplő cselekedetek miatti feljelentés esetében is a dokumentum egészében megfogalmazott normák az irányadók.

Maga a kifejezés, vagyis *crimen pessimum*, a cselekmény súlyos természetére utal, ami különleges eljárásmodot kíván meg. A kifejezés önmagában bibliai eredetű, a tizenhét éves

²⁴⁴ Vö. FANTELLI, P., *Il diritto penale canonico: tra potere coercitivo e carità pastorale*, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale*, 2013/3, 15-17.

²⁴⁵ Ehhez lásd például DE PAOLIS, V.-CITO, D., *Le sanzioni nella Chiesa* (Roma 2000); illetve PAPALE, C., *I delitti contro il sacramento della penitenza riservati alla Congregazione per la dottrina della fede* (Roma 2016) című könyvét.

²⁴⁶ Ide tartoztak például a házasság előtti nemi kapcsolatok, házasságtörés, vérfertőzés, nemi erőszak.

²⁴⁷ Ide tartoztak a homoszexuális aktusok, de az önkielégítés, az anális vagy az állatokkal végzett szexuális cselekedet.

²⁴⁸ Vö. LÜDECKE, N., *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen durch Priester aus kirchenrechtlicher Sicht*, in *Münchener Theologische Zeitschrift*, 62 (2011), 48-49.

Józsefnek a testvérei ellen felhozott vádjait jelenti,²⁴⁹ melynek tartalmát a szentíró közelebbről nem határozza meg. Norbert Lüdecke hivatkozik Karen Liebreichre, aki szerint az Inkvizíció jegyzőkönyveiben e *terminus technicust* a piarista rendben belüli első nagyobb botrányra, a nápolyi rendi iskolában történt szexuális visszaélésre alkalmazták.²⁵⁰ Az, hogy a cím a *sollicitatio*, vagyis a szentgyónás keretein belüli szexuális csábítás mellé, melyet a kánonjog hagyományosan a legsúlyosabb, klerikus által elkövethető büntettek között tartott és tart számon, a Szent Officium hangsúlyozza a homoszexuális aktus, a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális jellegű büntetendő cselekmények, valamint a bestialitás büntetendő cselekményének különleges súlyosságát és azt, hogy ezek különleges eljárási normákat igényelnek: meg kell jegyezni azonban, hogy felsorolásunkban nem véletlenül áll első helyen a homoszexuális természetű nemi aktus, mivel a *crimen pessimum* kifejezés alatt a dokumentum elsődlegesen ezt érti.²⁵¹

A kiskorúságot illetően a dokumentum nem ad explicit életkorbeli meghatározást: „a cleric patratum vel attentatum cum impuberibus cuiusque sexus.” Az „impubes” meghatározásában tehát az 1917-es CIC 88. kánonjának definíciójára kell támaszkodnunk, miszerint *impubes*, (serdületlen, ifjú, tehát nem gyermek, *parvus/a* vagy *puer/puella*) az férfi, aki a 14. életévét még nem töltötte be, és az a nő, aki a 12. életévét még nem töltötte be. Hangsúlyos, hogy a dokumentum az *impubes* és nem a *minor* kifejezést használja: ugyanis az 1917-es CIC szabályozása szerint *minornak*, vagyis kiskorúnak tekinthető a 16 életév alatti személy (vö. 2359. kánon 2.§).²⁵²

Aurelio Yanguas nagyszabású elemzésében, a kor skolasztikus rendszerezését követve a *crimen pessimum* alábbi elemeit különíti el:

a) elkövető vagy cselekvő (alany, subiectum) klerikus kell, hogy legyen, függetlenül attól, hogy kisebb vagy nagyobb rendekben részesült-e,

b) a társ (complex) legyen férfi, vagyis akivel, vagy akinek a terhére a cselekményt végre hajtja vagy megkísérli,

c) tárgy (obiectum), külső, obszcén, súlyosan bűnös cselekedet klerikus általi végre hajtása vagy megkísérlése, vagyis nem feltétel az, hogy mindkét fél részéről megvalósuljon a *consumatio*,

d) a gyakorlat, illetve az értelmezés tekintetében pedig a definíció tágan értelmezendő, vagyis *imperfectus* (pl. érintés, csók) és *perfectus* (konzumált testi) aktusra is vonatkozik.²⁵³

²⁴⁹ Ter 37,2b.

²⁵⁰ Vö. LÜDECKE, *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen*, 48.

²⁵¹ Vö. BERNAL, J., *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, in *Ius Canonicum* 54 (2014), 158.

²⁵² Vö. Uo. 158.

²⁵³ Vö. YANGUAS, A., *De crimine pessimo et competentia s. officii relate ad illud*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 1 (1946), 428-429.

A jelenlegi szabályozással összevetve releváns, hogy a *sollicitatio*, és a fentebb leírtak szerint az ehhez hasonló cselekmények vádját, alapesetben első fokon a helyi, területileg illetékes ordináriusnak kell kivizsgálnia (2. pont). Főszabály szerint az 1917-es CIC értelmében a Szent Officium az illetékes a neki fenntartott ügyekben: „Judicat de iis delictis quae sibimet secundum propriam eiusdem legem reservantur.” (247. kánon 1. §), ugyanakkor a kódex tételesen nem sorolja fel, hogy milyen *delictum*okat ért itt. Amennyiben az *Immensa Aeterni Dei* felsorolását mértékadónak tekintjük, akkor lényegében a hit és az erkölcs ellen elkövetett súlyosabb tárgyú büntetendő cselekmények tartoznak a Szent Officium kizárólagos vizsgálati, eljárási és ítélethozatali illetékessége alá (eretnokség, szakadárság, hittagadás valamint a témánk szempontjából releváns szentségekkkel történő – és más – visszaélések).²⁵⁴ Pontosabban a fenntartott büntetendő cselekmények esetében megkülönböztethetünk:

a) olyan büntetendő cselekmények, amelyek esetében a Kongregáció magának tartja fenn a vizsgálatot és a per lefolytatását, ami nem jelent azt, hogy alacsonyabb illetékességi fok, mint pl. egy ordinárius nem folytathat vizsgálatot, viszont ha mégis ezt teszi, akkor nem saját nevében, hanem a Kongregáció delegáltjaként végzi ezt és a Szent Officiumot erről részletesen kell informálnia²⁵⁵

b) más esetben pedig a büntetés kiszabása vagy mérséklése az, amit a Szent Officium magának fenntart.²⁵⁶

Adott esetben lehetséges azonnal a Szent Officiumhoz fordulni vagy a Kongregáció megfelelő (súlyos) okból magához vonhatja az ügy vizsgálatát. Az ordinárius illetékessége az instrukció szerint mind saját, mind pedig delegált lehet: „Idque nedum iure proprio sed etiam ex speciali Sedis Apostolicae delegatione.” (2. pont) Az ordinárius illetékessége csak a vizsgálatra terjed ki, annak eredményét, abban az esetben, ha nyilvánvalóan nem alaptalan a gyanú, a Szent Officiumhoz kell továbbítania (66. pont). Az döntés a Szent Officiumot illeti meg, lévén, hogy a hitet és az erkölcsöt érintő ügyről van szó, különös tekintettel arra, hogy a büntetendő cselekményt szentségkiszolgáltatás kertében követték el vagy ha a *sollicitatio*val hasonló megítélése és eljárásmód alá eső büntetendő cselekményről van szó.²⁵⁷

²⁵⁴ „... nos quoque confirmamus et corroboramus, illiusque omnia instituta, omnesque et singulas facultates a Romanis Pontificibus, praedecessoribus nostris, cardinalibus ad eam congregationem pro tempore delectis concessas, omnemque auctoritatem et potestatem eis communicatam, scilicet inquirendi, citandi, procedendi, sentiendi et definiendi in omnibus causis, tam haeresim manifestam, quam schismata, apostasiam a fide, magiam, sortilegia, divinationes, sacramentorum abusus et quaecumque alia, quae etiam praesumpiam haeresim sapere videntur ...” SIXTUS PP. V, *Immensa Aeterni Dei*, Róma 1588.

²⁵⁵ Vö. BEAL, J., P., *The 1962 instruction Crimen Sollicitationis: caught red-handed or handed a red herring?* in *Studia canonica* 41 (2007), 202.

²⁵⁶ 1917-es CIC 2253. kánon.

²⁵⁷ Vö. BEAL, *The 1962 instruction Crimen Sollicitationis*, 202-203.

Fontos szempont, hogy az ordinárius illetékessége hangsúlyosan területi (3. pont) és kevésbé személyi jellegű, továbbá az illetékes ordinárius ezen ügyekben bíró a területén működő exempt szerzetesközösségek tagjai számára is (4. pont). Mindez nem sérti a Szentszék jogait, amely bármikor magához vonhatja az ügy vizsgálatát, valamint a szerzeteselőjáró fegyelmi intézkedésként a bejelentett szerzetest áthelyezheti, kivéve akkor, ha ezt az ordinárius kifejezetten megtiltja (4. pont). Habár az instrukció hangsúlyozza, hogy az áthelyezés alapvetően fegyelmi-elővigyázatossági intézkedés, illetve célja az is, hogy a nagyobb szerzetesi előjáró cselekvési szabadságát biztosítsa, mindazonáltal ez a rendelkezés a későbbiekben megkérdőjelezhető gyakorlatot vezetett be.

Végül nagyon érdekes az adott büntetendő cselekménnyel megvádolható személyek köre. Az instrukció egésze a *sollicitatio* vétségét, vagyis a szentgyónáshoz kapcsolódó csábítást tartja szem előtt, így az elkövetőnek értelemszerűen legalább felszentelt papnak (*sacerdos*) kell lennie. Amikor azonban a *crimen pessimum*ról beszél, ideértve a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekményeket, akkor viszont a *clericus* kifejezést használja, ami a megfelelő kánonjogi szóhasználatban vonatkozhat a szerzetesi közösségek nem felszentelt tagjaira, valamint a kisebb rendek tagjaira is, tehát a szöveg egy jelentős kiterjesztést alkalmaz.

Rendelkezései az 1917-es CIC kánonjainak fényében

A *Crimen sollicitationis* V. címében szereplő cselekményekkel, ahogyan arra már rámutattunk, az 1917-es CIC is foglalkozott: a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekménye a 2359. kánon 2. §-ban, a *sollicitatio* pedig a 904. és a 2368. kánonban szerepelt. Míg a 904. kánon alapvetően a gyónó feljelentési kötelezettségére fókuszál,²⁵⁸ addig a 2368. kánon a gyónó feljelentési kötelezettsége mellett a gyóntatóra kiróható szankciókat is tartalmazza, melyek hasonlatosak a 2359. kánonban már bemutatott büntetésekhez.²⁵⁹ Mindazonáltal megfelelőnek tűnik arra is rámutatni, hogy a 904. kánon általánosságban rendelkezik arról is, hogy a gyóntónak a *sollicitatio* esetén kötelessége felhívni a gyónó figyelmét a feljelentési kötelezettségére: ennek akkor van értelme, ha a gyónó a cselekményt egy másik gyóntónál vallja meg, mivel meglehetősen életszerűtlennek tűnik az, ha magának a csábítónak kell a feljelentésre külön

²⁵⁸ „...debet poenitens sacerdotem, reum delicti sollicitationis in confessione, intra mensem denuntiare loci Ordinario, vel Sacrae Congregationi S. Officii; et confessarius debet, graviter onerata eius conscientia, de hoc onere poenitentem monere.” 1917-es CIC 904. kánon.

²⁵⁹ 1917-es CIC „2368. kánon §1. Qui sollicitationis crimen de quo in can. 904, commiserit, suspendatur a celebratione Missae et ab audiendis sacramentalibus confessionibus vel etiam pro delicti gravitate inhabilis ad ipsas excipiendas declaretur, privetur omnibus beneficiis, dignitatibus, voce activa et passiva, et inhabilis ad ea omnia declaretur, et in casibus gravioribus degradationi quoque subiiciatur.

§2. Fidelis vero, qui scienter omiserit eum, a quo sollicitatus fuerit, intra mensem denuntiare contra praescriptum can. 904, incurrit in excommunicationem latae sententiae nemini reservatam, non absolvendus nisi postquam obligationi satisfecerit aut se satisfacturum serio promiserit.”

felhívnia a figyelmet. Ugyanakkor összességében a két kánon mégis abba az irányba mutat, hogy a sértett jelente a csábítást vagy annak kísérletét – értelemszerűen a csábító részéről egy önfeljelentés elvárása kevésbé lehet reális igény–, amire harminc napos határidőt szab meg, ellenkező esetben pedig a gyónó önmagától beálló kiközösítéssel büntetendő. A feljelentési kötelezettség alól nem mentesít sem a gyóntató bűnbánata, sem áthelyezése vagy más fegyelmi intézkedések, mentesítő körülmény ugyanakkor az elkövető halála.²⁶⁰

Az instrukció 73. pontja a 1917-es CIC már tárgyalt 2359-es kánonjával összevetve kevésbé precíz. Míg a kánonjogi kódex világos életkori kritériumokat határozott meg, az instrukció mindössze az *impubes*, vagyis a serdületlen kifejezést használja a sértettre. Ez, az alapvetően biológiai–szexuális jellegű megközelítés ugyan elvileg elősegítheti a visszaélés pszichológiai lehatárolását, azonban jogtechnikailag nézve, valamint az eljárás kereteinek meghatározásában (pl. ki jogosult arra, hogy megállapítsa, hogy a sértett serdületlen, illetve az vizsgálattal szükségesen járó személyiségi jogi sérelmek) számos nehézséget vet fel.²⁶¹

A büntetés tekintetében az instrukció nem hoz újdonságot az 1917-es CIC-ben hozott büntetésekhez képest. Azaz a büntetendő cselekmény súlyossága szerint a klerikus sújtható a klerikusi állapotból való elbocsátással, a hivataltól, a méltóságtól és a javadalomtól való megfosztással (2358. kánon), a konkrét esetben mindig figyelembe véve az elkövetett büntetendő cselekmény súlyosságát.²⁶²

A titoktartás kérdése

A legsúlyosabb kortárs kifogás az instrukcióval szemben a titoktartás elrendelése, amelynek következtében könnyen az a benyomás alakulhat ki, mintha a dokumentum elsődleges célja az Egyházon belüli szexuális visszaélések eltussolásának elősegítése lenne. Az instrukció feltűnő többlete az 1917-es kánonjogi kódex eljárásjogi rendelkezéseivel szemben az, hogy egy adott büntetendő cselekményre speciális normákat és eljárásmodot határoz meg, amelynek során a titoktartásra különlegesen nagy hangsúlyt helyezett. Illetve utalhatunk arra is, hogy maga az instrukció is kifejezetten belső használatra szánt dokumentumnak számított, hiszen alcíme szerint „servanda diligenter in archivio secreto Curiae pro norma interna non publicanda nec ullis commentariis agenda”, vagyis az egyházmegyei hivatal titkos levéltárában kellett elhelyezni.²⁶³

Az instrukció explicit módon és visszatérően rendelkezik arról, hogy a vizsgálatban és az eljárásban részt vevő személyeket Szent Officium titka–titoktartása kötelezi, ami a Szentszék normái szerint az adott időszakban a hivatali titoktartás legmagasabb megnyilvánulási formája

²⁶⁰ Vö. *Crimen sollicitationis* 22.

²⁶¹ Vö. BARTCHAK, *Child Pornography*, 198.

²⁶² Vö. YANGUAS, *De crimine pessimo et competentia s. officii relate ad illud*, 433.

²⁶³ *Crimen Sollicitationis* alcím: „servanda diligenter in archivio secreto curiae ...”

volt, melynek megszegését önmagától beálló, a Pápának fenntartott kiközösítéssel büntették. Ez a *lateae sententiae* elsősorban azokra a személyekre vonatkozik, akik a vizsgálatban részt vettek, vagyis az ügyészre, a jegyzőre valamint az ügygel kapcsolatba kerülő bírásági személyeztre, továbbá a vádlottra is. A bírásági személyzetnek a titoktartásra külön esküt is kell tennie.²⁶⁴ Az illetékes ordinárius esetén az instrukció nem ír eskükötelezettségről, hanem a titoktartás őt *ipso iure*, hivatalából fakadóan kötelezi: az instrukció ugyancsak *lateae sententiae* büntetést ír elő arra az estre, ha az ordinárius szegné meg a titoktartási kötelezettségét.

Az instrukció ugyanilyen titoktartási esküt és kötelezettséget ró a feljelentőre, a tanúkra és a sértettre is, viszont *excommunicatio latae sententiae*t nem ír elő, viszont kiközösítés vagy más, hasonló súlyos büntetés rájuk is kiszabható, de csak akkor, ha azt az illetékes egyházi hatóság szükségesnek ítéli. A titoktartás jogi és erkölcsi rendeltetése egy vizsgálat és egy eljárás során az volt – és ma is az –, hogy a tanúk szabadon beszélhessenek, de az is, hogy védje a vádlottnak a jó hírhez fűződő jogát, amíg ártatlansága vagy bűnössége be nem bizonyosodik. Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy mind a régi, mind pedig a jelenlegi CIC súlyosan bünteti azt a személyt, aki valótlanul vádolja meg a gyóntatót gyónás alatti *contra sextum* csábítással vagy cselekménnyel. Ugyanakkor különösen is idegenül hat, hogy a dokumentum aránytalanul sokszor hangsúlyozza – a dokumentum törzsszövegében különböző kontextusokban mintegy tíz alkalommal – a titoktartás kötelezettségét. Ennek magyarázata az lehet, a már említett okokon kívül, a botránytól való szinte paranoiás félelem, vagyis az Egyháznak mint *societas perfecta* közösségnek képével hogyan egyeztethető össze az, hogy egyes papjai ilyen büntetendő cselekményeket követnek el, másrészt pedig a gyónási titok sérthetlenségének védelme. Kétségtelen tény, hogy az instrukció mai szemmel nézve aránytalanul gyakran hangsúlyozza a feljelentő, a sértett és a tanúk titoktartási kötelezettségét, viszont éppúgy hangsúlyozza a feljelentési kötelezettséget is, tehát alaptalan feltételezni azt, hogy a Szent Officium célja az igazság eltitkolása lett volna vagy az, hogy a *privilegium fori* igényét felelevenítve ki akarta volna vonni a szexuális büntetendő cselekményeket elkövető papokat a világi igazságszolgáltatás kompetenciája alól. Sokkal inkább a nyilvánosságtól és a botránytól való felfokozott félelem vezette az instrukció kiadását, hisz sem az 1920-as, sem pedig az 1960-as évek sem minősíthetőek különösebben békés társadalmi időszaknak. És bár az adott időszakban és társadalmi kontextusban talán érthető és értelmezhető az instrukció rendelkezései, több évtized távlatában sajnos azt is meg kell állapítani, hogy a titoktartás túlhangsúlyozása az egyházi igazságszolgáltatás rendszerében nyilvánvaló torzulásokhoz vezetett. A *Crimen sollicitationis* egyik fő célkitűzése, vagyis a botrányok elkerülése és a tökéletes társaság képének megőrzése sajnálatos módon a 20.

²⁶⁴ Vö. BEAL, *The 1962 instruction Crimen Sollicitationis*, 211.

század végére botrányokhoz és az Egyház tekintélyének és hitelességének súlyos megrendüléséhez vezetett.

A titok és a titoktartás jelentőségének hangsúlyozása, különös tekintettel a hivatali titokra, egyáltalán nem számított kivételnek ebben az időszakban, sőt. Az 1917-es Kódex, ami az instrukció jogi háttérét nyújtja, kifejezetten utal a hivatali titok jelentőségére az Egyházon belül (1623 - 1625. kánonok). A hivatali titkon belül pedig különösen fontos szerepet kaptak azok az ügyek, amely a Szent Officium illetékességébe tartoztak: *secretum Sancti Officii*, melyre az instrukcióban többszöri hivatkozás is történik, alapvetően azért, hogy ezáltal is hangsúlyozza az eljárásban részt vevők számára a diszkréció fontosságát. A *secretum Sancti Officii* azonos értelmű a dokumentumban a *secretum pontificummal*, amely tárgyát és tartalmát tekintve olyan kirótt titok, melynek felfedése nem a titokgazda lelkiismeretétől függ, hanem az illetékes egyházi előljáró engedélyétől: e kettő között lényegében csak terminológiai különbség van - 1968-ig a *secretum Sancti Officii* volt használatos, amikor is a *secretum pontificum* váltja fel.²⁶⁵ Emellett ez a titok természete szerint olyan információ, ami az egyházi közösség egészét megsebezne vagy az egyházi közjával ellentétes: „ecclesiae aedificationi obsunt vel publicum bonum pessumdant”²⁶⁶ Hangsúlyozandó, hogy ellentétben azzal a modern felfogással, amely a titokhoz valamiféle negatív felhangot társít, olyasvalamiként értelmezve, hogy ez a bűn vagy büntetendő cselekmény elleplezésre szolgál, addig eredendően és történelmileg is olyan jelentéssel bírt, hogy az értéket védelmét szolgálja az illetéktelenekkel szemben. Lezárásként érdekes, hogy a titoktartás hangsúlyozása a szentszéki dokumentumokban még „a modern időkben” is többször előkerülő téma, hiszen a II. Vatikáni Zsinat 1971-ben kiadott *Communio et progressio* lelkipásztori határozatának a 42. pontja és az 1974-ben kiadott *Secreta continere* instrukció is részletesen foglalkozik a titoktartás fontosságával és részterületeivel.²⁶⁷

Szükséges tehát ismételtén rámutatni arra, hogy a *Crimen sollicitationis* egyáltalán nem az eltussolás Magna chartája, hanem sokkal inkább egy olyan időszak és magatartásminta dokumentuma, amelyben a titoktartás egészen mélyen gyökerezik, viszont maga a dokumentum nem nyilvános mivolta számos félreértésre és félremagyarázásra adhatott okot. Éppen az, hogy a rendelkezés *Sitz im Lebenjét* a gyóntatás során elkövetett szexuális büntetendő cselekmények vizsgálata adta, rámutat arra, hogy épp a bűnbocsánat szentségének abszolút karaktere rendkívül nehezé teszi ilyen ügyek kivizsgálását, hiszen a gyónó alapesetben viszonylag szabadon nyilatkozhatott volna a gyóntatószékben történekről, még akkor is, ha állításai minden alapot

²⁶⁵ Vö. RHODE, U., *Trasparenza e segreto nel diritto canonico*, in *Periodica* 107 (2018), 468.

²⁶⁶ SACROSANCTUM CONCILIIUM OECUMENICUM CONCILIIUM VATICANUM II., *Decl. Communio et progressio* (23. máj. 1971) in AAS, 63 (1971). (A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai (szerk.: DIÓS ISTVÁN), Budapest 2007.), 636.

²⁶⁷ Vö. WATERS, I., *The Law of Secrecy in the Latin Church*, in *The Canonist* 7 (2016), 82.

nélkülöznek, míg a gyónót kötelezi a gyónási titok. Éppen ezért meg kell ismételnünk azt, hogy a dokumentum célja nem a vélt vagy valós szexuális visszaélések eltussolása, hanem a gyóntató jó hírnevének védelme, melyre már az 1917-es Kódex is nagy hangsúlyt fektetett (1917-es CIC 2355. és 2366. kánonok), egészen addig, amíg az illető bűnössége az eljárás folyamán be nem igazolódik.

Az, hogy az egyes ordináriusok mennyiben jártak el a dokumentumban foglaltak szerint, szintén kérdéses: számos esetben bizonyosan, de legalább ennyire valószínű az a feltételezés is, hogy sokan nem is tudtak arról, hogy a szöveg az egyházmegyei titkos levéltárban egyáltalán fellelhető.²⁶⁸

Értékelés

A *Crimen sollicitationis* magán hordozza a II. Vatikáni Zsinat előtti egyházi szemléletet, mivel az Egyházat *societas perfectaként* szemléli, ennek ellenére a rendelkezés mégsem célozza azt, hogy a tökéletesség látszatát mindenáron meg kell őrizni. A titoktartásra vonatkozó utasítások pontosan ugyanazt tartalmazzák, amit az ma is jelent (vagy kellene, hogy jelentsen) az egyházi és a büntetőjogi eljárásjogban: vizsgálat és ítélet nélkül senkit sem szabad bűnösnek nyilvánítani. Amennyiben a vádlott bűnössége bebizonyosodott, akkor megfelelő egyházi büntetésben kell részesíteni, viszont a dokumentum semmilyen utalást nem tartalmaz arra vonatkozóan, hogy az ügyben az egyházi elöljáró nem tájékoztathatja az állami hatóságokat (igaz az is, hogy ezt kötelezővé sem teszi). A kiskorúakkal terhére elkövetett szexuális visszaélés csak egy azon büntetendő cselekmények közül, amellyel a dokumentum foglalkozik, még csak nem is a legfontosabb: a *crimen pessimum* ugyanis a Szent Officium meghatározása szerint nembeli (pontosabban azonos nembeli szexuális partnerrel történő) és nemcsak életkorbeli karaktert hordoz.²⁶⁹ A büntetendő cselekmények természetét illetően is magán hordozza a korszemlélet korlátait, mivel azt nem a szexuális önrendelkezés sérelmének horizontján, vagyis a sértett személytől kiindulva szemléli, hanem alapvetően a cölibátus, vagyis a klerikus által vállalt kötelezettségek egyikének megszegéseként értelmezi.²⁷⁰

Mindazonáltal a dokumentum azzal, hogy a feljelentést a sértett kötelezettségévé teszi, viszont számára a megfelelő diszkreciót és a számára szükséges lelkipásztori–pszichológiai védelemről nem gondoskodik, jelenlegi megítélésünk szerint súlyos hiányosságokat mutat fel, annál is inkább, mivel az instrukció azt is hangsúlyozza, hogy „denunciationes anonymae

²⁶⁸ Vö. BERNAL, *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, 155.

²⁶⁹ „Nomine criminis pessimi heic intelligitur quodcumque obscenum factum externum, graviter peccaminosum, quomodocumque a clerico patratum vel attentatum cum persona proprii sexus.” *Crimen sollicitationis* 71.

²⁷⁰ Vö. GIANFREDA, A., *La salvaguardia dei minori e vulnerabili nella Chiesa: un approccio sistemico “in ascolto della realtà”*, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale 2022/22*, 34.

generatim spernendae sunt”, mellyel természetesen nem a büntetendő cselekmények elleplezése, hanem a jogosulatlan vádaskodás elkerülése, valamint a jó hírnév védelme volt a célja.

3.10.3. A *Secreta continere* instrukció

A titoktartás kapcsán már említésre került a *Secreta continere* instrukció, amelyet VI. Pál pápa 1974. február 4-én adott ki rescriptum formájában.²⁷¹ A dokumentumban

a) fogalmát tekintve felváltotta a *secretum Sancti Officii*-t a *secretum pontificummal*,

b) a pápai titok meghatározás szerint azon ügyekre vonatkozik, melyek nagyobb jelentőségűek és különös titoktartást kívánnak meg (in quibusdam rebus gravioris momenti peculiare urgetur secretum, quod pontificium nuncupatur et gravi semper obligatione servandum est),

c) felsorolásra kerülnek azok a személyek, akiknek kötelességük a pápai titok megőrzése, mely kötelezettség hivatalhoz kapcsolódóan alakulhat ki (bíborosok, püspökök, prelátusok, szentszéki hivatalnokok, valamint munkatársaik), továbbá a pápai titok megtartása bizonyos ügyekben is kiszabható, valamint vonatkozik mindazokra, akik vétkesen vagy vétklenül olyan információ birtokába kerülnek, amely pápai titoknak minősül,

d) a titoktartás megszegését illető szankció egyáltalán nem annyira szigorú, mint például a *Crimen sollicitationis*ban hozott büntetés: nem önmagától beálló kiközösítés, hanem az illetékes hivatal vezetője vagy egy speciális bizottság szabja ki a büntetést,

e) tartalmát illetően elsődlegesen szentszéki dokumentumok előkészítését, a szentszéki hivatalnokok és püspökök kinevezési folyamatának titokban tartását és a Szentszéken belüli hivatali ügyek diszkrét kezelését tartja szem előtt: ez utóbbira utal az is, hogy a dokumentum végén megtalálható egy esküszöveg is, melyet minden személynek le kell tennie, aki hivatala révén pápai titkokkal kerülhet kapcsolatba, továbbá a szankciók kapcsán röviden leírt eljárás mód is a Római Kúria hivatali rendtartását tartja szem előtt.

Az általunk tárgyalt téma szempontjából releváns, hogy az instrukció megemlíti még a hit és az erkölcs ellen elkövetett, továbbá a szentgyónás kapcsán elkövetett büntetendő cselekményekre vonatkozó feljelentéseket (art. I. 4. pont), valamint az ezeket követő eljárásokat és határozatokat, fenntartva, hogy a feljelentett személy részére természetesen tudomására kell hozni a feljelentés tényét. A pápai titoktartásra vonatkozó szabály tehát minden olyan büntetőeljárásra vonatkozott – a lehetséges büntetendő cselekményről szóló bejelentéstől kezdve az előzetes vizsgálaton és a büntetőeljáráson át az ügyet lezáró végzés meghozataláig –, amelyet

²⁷¹ SECRETARIA STATUS, *Rescriptum ex audientia, instruction Secreta continere, de secreto pontificio*, 4 Februarii 1974, AAS 66 (1974), 88-92.

a hit vagy az erkölcs elleni ügyekben folytattak le, azaz pl. egy pap által felnőtt személlyel elkövetett ágyasság büntetendő cselekménye vagy a hatodik parancsolat elleni egyéb jogsértés esetén, ha a büntetendő cselekmény nyilvános volt. Ez azt jelentette, hogy a gyanúsítottat, a sértettet, a tanúkat valamint az eljárásban és a perben részt vevő valamennyi személyt szigorú titoktartási szabályok kötötték.²⁷²

Arra is rá kell azonban mutatnunk, hogy a jelen dokumentum tételesen nem említi meg a kiskorúak terhére történő szexuális visszaélés büntetendő cselekményét, hanem általánosan beszél az erkölcsi téren elkövetett büntetendő cselekményekről, illetve az azokhoz kapcsolódó feljelentésről. Ugyanakkor a dokumentum e téren további pontosítást igényelt (volna), mivel a bejelentések és feljelentések nagy része nem egyházfegyelmi, hanem szexuális jellegű bűnökkel és büntetendő cselekményekkel állt kapcsolatban.²⁷³

A dokumentum jogi háttere az, hogy az Egyházban elkerülendők a botrányok (277. kán. 1339. kán. 2. §), illetve tiszteletben kell tartani a feltételezett sértett személy (akinek személyazonosságának és a büntetendő cselekmény körülményeinek felfedése könnyen lehet, hogy még nagyobb kárt okozna), a feltételezett elkövető (akit, amíg bűnössége be nem bizonyosodik, megillet az ártatlanság vélelme) valamint az ügyben esetlegesen érintett más személyek pl. a tanúk jó hírnevét. A titoktartás célja továbbá az eljárás zökkenőmentes lefolytatásának biztosítása, tehát a tanúk vallomástételének szabadsága, valamint az illetéktelen befolyásolási kísérletekkel és külső nyomással (társadalom, média, politika stb.) szembeni védelem.²⁷⁴

Természetesen sajnálatos fejlemény az, hogy az instrukciót, melynek célja alapvetően a szentszéki hivatali titok megőrzése volt, esetleg később a gyakorlatban úgy értelmezték, hogy a szexuális visszaélés miatt feljelentett egyházi személy esetén a feljelentő teljes titoktartásra lett volna kötelezve: még inkább téves az a napjainkban többször felmerülő következtetés, hogy a dokumentum célja az lett volna, hogy a büntetendő cselekményt elkövető egyházi személyt ezáltal megóvják az állami igazságszolgáltatástól.²⁷⁵ Ez utóbbi azért is kevésbé valószínű, mert egészen csekély mennyiségű a dokumentummal foglalkozó szakirodalom, továbbá maga a *Secreta continere* is inkább csak 2019. decemberi, a pápai titoktartást illető módosítása kapcsán került a figyelem középpontjába. Kétségtelen tény ugyanakkor, hogy szemléletmódjában a *societas*

²⁷² Vö. MAJER, P., *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, in *Acta Iuris Stetinensis* 29 (2020), 112.

²⁷³ Vö. LOMBARDI, F., *Protection of Minors The pope’s steps forward after the February 2019 Meeting*, in *La civiltà Cattolica* 4070 (2020), 59.

²⁷⁴ Vö. MAJER, *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, 113.

²⁷⁵ Vö. GENTILE, C., *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall’incontro in Vaticano del 2019*, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale* 21 (2020), 106.

perfecta egyházkép fedezhető fel: a titoktartás témája és a kiskorúakkal való szexuális visszaélés kérdése azonban csak később, 2001-ben kapcsolódott össze. A titoktartás és a diszkréció célja az egyházi eljárásrendben mindig is az érintett felek, beleértve a feltételezett áldozatok és megvádolt klerikusok jó hírnevének és integritásának a védelme volt, kiindulva abból, hogy mindenki ártatlannak tekintendő addig, amíg az ellenkezője be nem bizonyosul: a *Secreta continere* rendelkezései tehát ezt a célt és nem az igazságosság elleplezését vagy a civil hatóságoknak felé történő feljelentés tilalmát szolgálták.²⁷⁶

²⁷⁶ Vö. RHODE, *Trasparenza e segreto nel diritto canonico*, 473.

4. A kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekményre vonatkozó büntetőjogi szabályok az 1983-as Egyházi Törvénykönyv megjelenésétől kezdve a *Vos estis lux mundi* motu proprio kiadásáig

4.1. Az 1983-as Kánonjogi Kódex rendelkezései

Jelen címben csak nagyon röviden utalunk a II. János Pál pápa által 1983-ban kihirdetett kánonjogi kódex rendelkezéseire, elsősorban azért, mert a későbbi pápai rendelkezések az 1983-as CIC büntetőjogi rendelkezéseit számos pontban módosították és kiegészítették, valamint Ferenc pápa a *Pascite gregem Dei* apostoli konstitúció által 2021. december 1-i hatállyal teljesen megreformálta a Kánonjogi Kódex VI. könyvét, amely témánk szempontjából kulcsfontosságú. Érdeemes a bevezetőben utalni arra, hogy csaknem negyven év távlatában szemlélve az 1983-as kódex „relatív tehetetlenséget” mutatott a súlyos büntetendő cselekmények elkövetőivel szemben, elsősorban azért, mert azok az elvek, amelyek a büntetőjogot inspirálták, nem annyira a büntetés, hanem inkább a szanáció irányába mutattak:

- a külső és a belső fórum közötti konfliktus elkerülése,
- a szeretet, az irgalmasság, a mérséklet hangsúlyozása és a súlyosabb büntetések kerülése,
- az ordinárius nagyfokú illetékessége és szabadsága a büntetés kiszabásában,
- az egyházkormányzati hatalomnak, mint szolgálatnak az értelmezése,
- az egyén gyógyításának és kevésbé az egyházi közjó fontosságának a hangsúlyozása.²⁷⁷

Témánk szempontjából legfontosabbak 1395. kánon 1. §-nak rendelkezései, amelyek többek között a klerikusra kiszabható legsúlyosabb büntetésről, a klerikusi állapotból való elbocsátásról rendelkeznek és amelyek tételesen az alábbi büntetendő cselekményeket sorolják fel:

1. az ágyasságot vagy *concupinatust*, vagyis ha egy klerikus úgy él együtt egy asszonnyal, mintha az a felesége lenne (*more uxorio*): ez mint büntetendő cselekmény egy jól körülhatárolható tényállást foglal magában,

2. az 1. § második fele azonban korántsem ennyire egyértelmű, amikor „a hatodik parancsolat elleni más külső bűnben botránnyosan kitartó klerikus” megbüntetéséről rendelkezik. Lényegében az alábbi feltételeket állapítja meg:

- a) külső bűn, vagyis a cselekmény külső fórumon bizonyítható legyen,

²⁷⁷ Vö. ERDŐ, P., *Il processo canonico penale amministrativo*, in *Ius Ecclesiae* 12 (2000), 788-789.

b) botrányt okozzon, vagyis a cselekedet közismert legyen: a botrány és a botrántoztatás elkerülésére a klerikust számos kánon kötelezi (különösen is a 277. kánon 2.§)

c) a külső bűn ne eseti legyen (bár ez nem zárja ki azt, hogy az egyszer elkövetett cselekmény a közösségben botrányt okoz és a klerikus tevékenységének ellehetetlenüléséhez vezet), hanem notórius.

Ugyanakkor a kánon nem részletezi azt, hogy pontosan milyen bűnök, illetve büntetendő cselekmények tartoznak ide. Luigi Calabrese, részben az 1917-es CIC-re utalva az alábbiakat nevesíti: vérfertőzés, házasságtörés, homoszexuális nemi kapcsolat.²⁷⁸ Alapvetően olyan cselekmények, amelyek nemcsak egyszerűen a hatodik parancsolat ellen irányulnak, hanem súlyos botrányt is okozhatnak.

Az 1395-ös kánon két paragrafusból áll. Az első az ágyasságot „és a hatodik parancsolat elleni más külső bűnben botrányosan kitartó klerikust” szankcionálja: ennek kapcsán José Bernal rámutat arra, hogy az 1983-as kódexről állítható, hogy az ágyasság és más állandó - tartós büntetendő cselekmények központi helyre kerültek, míg a többi büntetendő cselekmény, anélkül, hogy visszaszorult volna, elveszítette az 1917-es kódexben nekik tulajdonított jelentőségét.

Mai szemmel talán különösnek tűnhet, hogy abban az időszakban, amikor bizonyíthatóan számos *delictum cum minoribus* történt, egy olyan kedvező alkalomból, mint a kódex reformja nem született sajátos intézkedés a helyzet kezelésére. Bernal azonban hangsúlyozza azt is, hogy ezeket a büntetendő cselekményeket számos püspöki konferencia nem jelentette a Szentszék felé, illetve sokszor maguknak az ordináriusoknak sem volt róluk tudomásuk. Ennél fogva az 1983-as CIC kidolgozói kevés figyelmet fordítottak a tizenhat év alatti kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekményekre, melyek viszont sokkal nagyobb figyelmet kaptak a II. Vatikáni Zsinatot követően, nem kis részben az 1960-as évek szexuális forradalmára is visszavezethetően, valamint a klerikusok körében a cölibátus megtartásával kapcsolatos nehézségek kapcsán.²⁷⁹

A tizenhat év alatti kiskorú elleni büntetendő cselekmény a 2. §-ban a felsorolásban utolsóként szerepel, míg az 1917-es CIC 2359. kánon 2. §-ban elsőként említik. „Az a klerikus, aki másképpen követett el büntetendő cselekményt a hatodik parancsolat ellen, ha a büntetendő cselekményt erőszakkal vagy fenyegetéssel vagy nyilvánosan vagy tizenhat éven aluli kiskorúval követte el, megfelelő büntetésekkel büntetendő, nem kivéve, ha az ügy úgy hozza, a klerikusi állapotból való elbocsátást sem.” Míg az állami jog a szexuális visszaélésről általában az önrendelkezési jog szempontjából, pontosabban annak megsértésének horizontján gondolkodik, valamint a kapcsolódó büntetőjogban további differenciálások, mint például a nemi szervek érintése vagy behatolás stb. is megjelenik, addig az egyházjog a jogalkotás szintjén még nem ismer

²⁷⁸ Vö. CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2006, 334.

²⁷⁹ Vö. BERNAL, *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, 169.

ilyen megkülönböztetést és a büntetendő cselekményt az 1983-as CIC alapvetően az elkövető sajátos cselekedetként - kihágásaként, csak mint a cölibátus követelménye elleni büntetendő cselekményt értelmezi.²⁸⁰ Gerardo Núñez ugyanakkor a kánoni büntetőjog pozitívumaként értékeli azt, hogy ezen büntetendő cselekmény közvadás, tehát nem szükséges az, hogy a sértett fél kezdeményezze a büntetőeljárását.²⁸¹

Amennyiben az ordinárius legalább valószínű tudomást szerez a büntetendő cselekményről, személyesen vagy megbízottja révén előzetes vizsgálatot kell indítania: mivel az Egyházban a jó hírnévhez fűződő jog és a botrány elkerülése egyaránt fontos, ezért e téren különös óvatossággal kell eljárni. Az ordinárius számára csak kellő megfontolás után javasolt a büntetőeljárás (1717. kánon) megindítása ezekben az esetekben. A büntetés kiszabásától pedig, ha a bűnös a botrányt helyrehozta vagy megjavult, valamint ha őt a polgári hatóság már kellőképpen megbüntette vagy várhatóan meg fogja büntetni (1344. kánon 2. §), akár el is lehet tekinteni. A büntetés tartalmát tekintve a CIC alapvetően a „megfelelő büntetésről” rendelkezik, melynek legsúlyosabb formája a klerikusi állapotból való elbocsátás: a büntetések kiszabására az illetékes egyházi hatóság jogosult.²⁸² Az általános gyakorlat szerint erre viszonylag ritkán került sor, jellemzőbb volt a vezeklés, a hivataltól való megfosztás vagy áthelyezés volt a jellemzőbb.

Az 1395. kánont, mivel ez csak klerikusokra vonatkozik, megfelelő módon egészíti ki a 695. kánon 1. §-a, ami a szerzetesek, a megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társaságai tagjainak büntetéséről rendelkezik, abban az esetben, ha az illető emberölést, emberrablást, csonkítást vagy súlyos testi sértést követ el, külön megemlítve a sikeres magzatelhajtás büntetendő cselekményét. Ezekre a cselekményekre a törvényhozó 5 éves elévülési időt ír elő (1362. kánon 2. §), továbbá hangsúlyos elemnek számítanak a szubjektív elemek, vagyis az elkövető beszámíthatósága, az értelem használata és a tudatlanság különböző formái (1321 - 1326. kánon). A 695. kánon az elkövető megjavítását (a *correctio fraterna* legszélesebb spektrumú értelmezése), az igazságosság helyreállítását (tekintettel a sértettre), valamint a botrány helyrehozatalát (a működés ellehetetlenülése, egyházi közjó) tartja szem előtt, és mintegy végső lehetőségként tartalmazza az elkövetőnek az intézményből való elbocsátását.

Miért büntetendő a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény? Tágabb perspektívában szemlélve az 1983-as CIC arra kötelezi a klerikusokat, hogy az életszentség után törekedjenek (276. kánon 1. §), valamint „a klerikusok kötelesek a mennyek országa kedvéért örökös és teljes önmegtartóztatásban élni” (277. kánon). „A szüzesség (virginitas) nemcsak

²⁸⁰ Vö. HAHN, J., *The Language of Canon Law*, Oxford University Press, NY 2023, 8.

²⁸¹ Vö. NÚÑEZ, G., *Escándalo y canon 1399*, in *Ius Canonicum* 54 (2014), 750.

²⁸² Vö. GREEN, TH., J., *Sanctions in the Church*, in BEAL, J., P., - CORIDEN, J., A., - GREEN, TH., J., *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, NY 2000, 1599 kk.

biológiai értelemben vett, nemi érintetlenséget, vagy a nemi kapcsolatot még nem létesített személy egy tulajdonságát jelenti, hanem egy lelkiületet is, amellyel az illető egy nagyobb célra, jobbra Istennel való kapcsolatára koncentrálnak.²⁸³ A jelen társadalmi és egyházi paradigma szerint a papság nyilvános megítélésének, az Egyház nevelő funkciójának és a hitnek a visszaélések következtében bekövetkezett gyengülése miatt nem elegendő a pusztán lelkipásztori és spirituális válasz, hanem a törvényhozó a *delicta graviora* minősítéssel arra utal, hogy ez és néhány más cselekmények az egyházi jogrendszerben elsődleges fontosságú javakat sértik, vagyis az Egyház, mint közösség érdeke az elsődleges.

Emellett ezek a rendelkezések a gyermekek/kiskorúak zavartalan pszicho-érzelmi fejlődését hivatott biztosítani, amíg még nem rendelkeznek a szükséges érettséggel, vagyis a törvényhozó abból indul ki, hogy a 16 életévét be nem töltött személy nemi partnerként még nem rendelkezik a szexuális cselekmények értelmének felfogásához szükséges érettséggel, azaz nem képes felelősségteljesen beleegyezni a szexuális cselekménybe.²⁸⁴ Ugyanakkor ennek kapcsán szükséges arra is rámutatni, hogy a CIC megalkotásakor a beleegyezési korhatár a különféle országok jogalkotásában azonban jelentősen eltérő, a 16. életévnél sok esetben alacsonyabb volt.

Az 1917-es CIC-cel szemben az 1983-as CIC-ben fontos elem, hogy az egyházi büntetőjog ebben a tekintetben csak a klerikusokra, valamint a megszentelt élet tagjaira vonatkozik. Amennyiben a nevezett cselekményeket egyházi szolgálatban álló laikusok követik el (pl. hitoktató), az ő esetükben a szexuális cselekmény büntetése érdemben csak a munkajogi eszközökkel volt lehetséges: tekintve, hogy a botrány az Egyházra, mint intézményre vet árnyékot, úgy a munkaviszony megszüntetése vagy más, hasonló szankciók álltak a munkáltató rendelkezésére. Az Egyházban önkéntesen feladatot és szerepet vállaló személyekkel pedig, akikkel sem egyházi jogviszony, sem pedig munkaviszony nem állt fenn (pl. önkéntes felügyelő egy gyermek- vagy cserkész táborban) e tekintetben még eszköztelenebb volt az Egyház.²⁸⁵ Természetesen az egyházi büntetőjog flexibilitása miatt az 1399. kánon alapján mindkét nevezett csoportba tartozó személyek büntethetők voltak, ugyanakkor kánonjogászok, bár elismerik a büntetőjog flexibilitásának pozitív oldalát, viszont rámutatnak arra is, hogy épp a kánon „problematikus”, tágan értelmezhető jellege miatt számos per okává is válhatott.²⁸⁶

²⁸³ ARTNER, A VI. parancs elleni büntetendő cselekmények szankcionálásának változásai ..., 489-490.

²⁸⁴ Vö. REES, W., *Sexuelle Übergriffe durch Kleriker*, in LORETAN, A., *Religionsfreiheit im Kontext der Grundrechte*, TVZ Theologischer Verlag, Zürich 2011, 293.

²⁸⁵ Vö. REES, W., *Was ist und was sein soll*, in *Theologische Quartalschrift* 199 (2019), 188.

²⁸⁶ Vö. PLATEN, P., *Der Diözesanbischof und das Disziplinar- und Strafrecht*, in DEMEL, S., - LÜDECKE, K., *Zwischen Vollmacht und Ohnmacht*, Herder, Freiburg 2015, 242.

4.2. A *Sacramentorum Sanctitatis Tutela motu proprio*²⁸⁷

Sajnálatos módon mindössze két évtized alatt kiviláglott, hogy a CIC büntetőjoga reformra szorul, az pedig, hogy ez elmúlt két évtizedben számos pápai és szentszéki rendelkezés jelent meg a *contra sextum cum minoribus* témájában, a helyzet társadalmi visszhangjának és az Egyház tekintélyvesztésének súlyosságát mutatják.

A 21. századi, a klerikusok által a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmények szankcionálására vonatkozó tanítóhivatali dokumentumok sorában a *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* az első, amelyet II. János Pál pápa adott ki motu proprio formájában (bár a szakértők körében teljes az egyetértés azt illetően, hogy a szerző Joseph Ratzinger bíboros, illetve munkatársai voltak) 2001. április 30-án. Sajnálatos módon hivatalos magyar fordításban a dokumentum nem érhető el, ezért megfelelőnek tűnik a szöveg magyar nyelvű saját fordítású közreadása a dolgozat függelékében.

Az apostoli konstitúció megjelenését követően néhány nappal pedig a Hittani Kongregáció egy, az Egyház valamennyi püspökéhez, ordináriusához és hierarchájához intézett levelében pontosította a Hittani Kongregáció részére fenntartott büntetendő cselekmények mibenlétét.²⁸⁸ Mivel sokan még ma is az egyházi eltussolás bizonyítékának tekintik és magyar nyelven sajnálatos módon hivatalos fordítása ennek sem jelent meg, ezért a megfelelő szövegelemzés és értelmezés érdekében, a dokumentum szövegét saját fordításban szintén közreadjuk.

4.2.1.A dokumentum jelentősége

A *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* (a továbbiakban: SST) az Egyház legfőbb hatóságának válasza volt azokra a visszaélési ügyekre, amelyek az 1990-es évektől kezdve világszerte nyilvánosságra jutva rendítették meg az Egyház tekintélyét és okoztak súlyos gazdasági krízist számos részegyházban, különösen az Amerikai Egyesült Államok területén. Nem véletlen, hogy kiadását megelőzően először az USA-ra vonatkozóan változtatta meg a Szentszék a CIC-ben lefektetett eljárásrendet.²⁸⁹ Egyrészt korábban ugyanis a *contra sextum* ügyeket az

²⁸⁷ IOANNES PAULUS PP. II, *MP Sacramentorum Sanctitatis Tutela: Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei Reservatis Promulgantur* (30 apr. 2001), AAS 93 (2001) 737-739.

²⁸⁸ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Ep. *Ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas quorum interest: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (18 máj 2001), AAS 93 (2001) 785–788. hatályos változat: CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae De Gravioribus Delictis*, AAS 102 (2010) 419–430.

²⁸⁹ Vö. ARTNER, P., *Büntető- és fegyelmi jogi változások az 1983-as Codex Iuris Canonici kiadás óta*, in *Kánonjog* 22 (2020), 24.

egyházmegegyekben vizsgálták ki és a bírósági ítélet ellen a Rota Romanához lehetett fellebbezni, illetve az ordinárius közigazgatási intézkedése ellen a Klérus Kongregációhoz lehetett felfolyamodni. 1994-ben azonban II. János Pál pápa egy rescriptumban²⁹⁰ az USA-ban a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekmények áldozatainak korhatárát 18. évre emelte, az elévülést pedig 10 évre, amely a sértett 18. életévétől kezdődött és a büntetendő cselekmény ügyében a Hittani Kongregáció lett az illetékes, amelynek ítélete ellen nem lehetett a Rota Romanához fellebbezni.²⁹¹ A rendelkezés hatályát 1996-ban Írországra is kiterjesztették.²⁹² Ez már előjele annak a paradigmaváltásnak, ami a *Pascite gregem Dei*-ben teljesebb ki, vagyis a klerikus által a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény nem egyszerűen a klerikusi ételszentség elleni vétség, hanem annál sokkal súlyosabb.²⁹³

Az SST-ben megjelenő egyetemes egyházi jogi változások előzményeit tehát ebben a rendelkezésben kell keresnünk. Az, hogy a Hittani Kongregáció („Szent Officium”) bizonyos, fenntartott ügyekben illetékes, már az *Immensa aeterni Deiben* is megjelenik, igaz, hogy főként a hitet és a hittartalmat érintő ügyekben: eretnokség, szakadárság és a szentségekkel való visszaélés (különösen az Oltáriszentség és a bűnbocsánat) ügyei tartoztak hagyományosan hozzá: ugyanakkor egy végleges és taxatív felsorolás a fenntartott cselekményeket illetően korábban nem készült.²⁹⁴ A Kongregáció vonatkozó eljárásmodja és ítéletei titkosak voltak: ez a pápai titok egyik jogi háttere; viszont mindenképpen megemlítenél, hogy a kezdeti szakaszban a Kongregáció kompetenciája a fenntartott ügyekben nem volt kizárólagos, hanem a püspöki joghatósággal, mint született inkvizítorral²⁹⁵ konkurált, kizárólagosságot csak a fellebbezést, illetve a felfolyamodást illetően élvezett.²⁹⁶ A Kongregáció kizárólagos, valamint az erkölcsi kérdésekre is kiterjedő illetékessége az 1917-es Kódexhez, valamint a *Crimen sollicitationis*hoz köthető, amelyet a Kúria reformjával foglalkozó, időrendileg legutoljára kiadott dokumentum, a *Praedicate Evangelium* apostoli konstitúció is megerősített.²⁹⁷

Az SST-t illetően szükséges rámutatni egy érdekességre: általános szabály szerint ugyanis az egyetemes egyházi törvényeket az AAS-ben való kiadás útján hirdetik ki és hatályba akkor lépnek, amikor a kihirdetéstől számított három hónap letelik (8. kánon 1. §). Ugyanakkor a dolog

²⁹⁰ SECRETARIA STATUS, *Rescritto “ex audientia Sanctissimi” in favore della Conferenza episcopale degli USA sulla deroga “ad tempus” di norme penali e processuali riguardanti i cc. 1395 § 2 e 1362 § 1, 1º, 25 apr. 1994.*

²⁹¹ Vö. Vö. KILLERMANN, S., *Die Rota Romana*, Peter Lang, Berlin 2009, 399.

²⁹² Vö. WALSER, M., *Discordantia concordantium canonum*, in GÜTHOFF, E., - SELGE, K-H., *De Processibus Matrimonialibus* 27/28 (2020/2021), 317.

²⁹³ Vö. KILLERMANN, *Die Rota Romana*, 399.

²⁹⁴ Vö. SALVATORI, D., *La riserva di alcuni delitti alla Congregazione per la dottrina della fede e la nozione di delicta graviora*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 25 (2012), 264.

²⁹⁵ Vö. PERRONE, G., *Catechismo intorno al protestantesimo ed alla chiesa cattolica ad uso del popolo*, Milano 1855, 140.

²⁹⁶ Vö. SALVATORI, *La riserva di alcuni delitti alla Congregazione per la dottrina della fede e la nozione di delicta graviora*, 267.

²⁹⁷ FRANCISCUS PP., *Const. Ap. Praedicate Evangelium* (19 mart 2022), 76.

természete indokolhatja azt, hogy a törvény azonnal kötelezzen: lényegében ez a helyzet az SST-vel is, mivel esetében *vacatio legis*ről nem beszélhetünk, mivel a *motu proprio*, valamint a *Normae de delictis gravioribus* már a kihirdetés napján hatályba léptek.²⁹⁸ Az SST explicit módon utal kiegészítő normák kiadására is mint *normas substantiales* és *normas processuales* formájában, amelyek azonban az AAS-ben azonban nem kerültek publikálásra,²⁹⁹ (a nevezett normák a Vatikán hivatalos oldalán jelenleg elérhetőek).³⁰⁰ Ennek a „visszafogott”³⁰¹ megjelenésnek oka értelemszerűen a téma érzékeny mivolta volt, viszont a *Normae*-t eljuttatták az ordináriusoknak és a szerzetesi előljárók részére is - ez az eljárás nagyon hasonlít a *Crimen sollicitationis* 1962-es megjelenéséhez.³⁰² Témánk szempontjából pedig részletesebb rendelkezéseket fogalmaz meg, mint az SST: lényegében azt mondhatjuk, hogy az SST a törvényt fogalmazza meg a kapcsolt normák pedig mintegy ennek a végrehajtási utasításának tekinthetőek.

Az SST kiadása egy markáns kompetencia-eltolódását is jelez a kánoni büntetőjog területén, ugyanis a Hittani Kongregáció mint *supremum tribunal* szerepe megerősödik az illetékességi körébe tartozó ügyekben. Az SST normái egyértelművé teszik, hogy vannak bizonyos büntetendő cselekmények, amelyekben a Kongregáció illetékessége *kizárólagos és bírói hatalmat* gyakorol, és amelyekre speciális eljárási normák is vonatkoznak: ilyen például a gyónási titok megszegése, valamint a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmény.³⁰³

Az 1988-as *Pastor bonus* Kúriát szabályzó apostoli konstitúció már hangsúlyozza a Hittani Kongregáció bírósági feladatkörét, miszerint „ítélkezik azokban a hit elleni büntetendő cselekményekben és az erkölcsi elleni súlyos büntetendő cselekményekben, amelyeket a szentségek ünneplése során követték el ...”,³⁰⁴ vagyis a Kongregációt egy speciális esetben, a *delicta graviora* cselekmények esetén kifejezetten illetékesnek és büntetés kiszabására vagy kinyilvánítására is illetékesnek jelenti ki, valamint ezekre nézve kizárólagos illetékességgel rendelkezik. Ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a *Pastor bonus* közelebbről nem határozza meg, hogy pontosan milyen cselekmények tartoznak ebbe a körbe. Azzal, hogy az SST-ben, illetve a *Normae*ben ezek tételesen megjelennek, azt is jelenti, hogy a *Crimen sollicitationis* egyes kérdéseit az SST teljesen újraszabályozza:

²⁹⁸ „Ipsae Normae vim legis exserunt eadem die qua promulgatae sunt.”

²⁹⁹ Vö. MORRISSEY, F., *Penal Law in the Church today: New Roman documents complementing the Code of Canon Law*, in DUGAN, P., *Advocacy Vademecum*, Wilson & LaFleur, Montreal 2006, 37.

³⁰⁰ http://www.vatican.va/resources/resources_introd-storica_it.html

³⁰¹ 2001-ben már teljesen elfogadott, sőt, bizonyos mértékben elvárt is volt, hogy a nagyobb jelentőségű szentszéki dokumentumok kiadását sajtótájékoztató, adott esetben tudományos konferencia is kíséresse.

³⁰² Vö. CITO, D., *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, in MONETA, P., *Il diritto canonico nella missione della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana, CV 2020, 166.f

³⁰³ Vö. SCHMITZ, H., *Römische Kurie*, in HAERING, S. - REES, W. - SCHMITZ, H., *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Pustet, Regensburg 2015, 505.

³⁰⁴ IOANNES PAULUS PP. II, *Const. Ap. Pastor Bonus de romana curia*, (28 iun. 1988), AAS 80 (1988), 841-930.

- hangsúlyozza, hogy a Kongregáció a legfőbb bíróság mind a latin, mind pedig a keleti rítusú részegyházak számára e speciális területen,

- amennyiben egy ordinárius vagy hierarcha legalább valószínű ismeretet szerez a felsorolt büntetendő cselekményekről, úgy az előzetes vizsgálatot követően azt jelentenie kell a Kongregációnak,

- amennyiben a Kongregáció sajátos okokból az ügyet nem vonja magához, úgy a döntéshozatalra az ordinárius vagy hierarcha saját bírósága illetékes, viszont az ítélet ellen a Kongregációhoz lehet fellebbezni.³⁰⁵ „A *Sacramentorum Sanctitatis Tutelae* illetve a *De delictis gravioribus* kiadásáig ezen ügyek kivételével minden büntetendő cselekmény elkövetése esetén az ordinárius volt az illetékes a büntetőeljárás levezetésére és a büntetés alkalmazására vagy az attól való eltekintésre. Ez az a büntetőjogi terület, amely a legnagyobb változáson ment át az elmúlt évtizedek alatt.”³⁰⁶

4.2.2. A *delicta graviora*, mint a kiskorúak terhére elkövetett szexuális büntetendő cselekmény

Előljáróban rá kell mutatni arra, hogy a kiskorúak terhére elkövetett szexuális büntetendő cselekmények csak egy csoportot jelentenek azon büntetendő cselekményeken belül, amelyek a Hittani Kongregációnak vannak fenntartva. A dokumentum taxatíván felsorolva három csoportba osztja ezeket a büntetendő cselekményeket:

1. a bűnbocsánat szentsége elleni cselekmények: bűntárs feloldozása (hatodik parancsolat elleni bűn esetében), a gyónás tiltott meghallgatása és a feloldozás színlelése, a *sollicitatio*, valamint a gyónási titok szándékos megszegése.

2. az Eucharisztia ellen elkövetett büntetendő cselekmények, úgy mint a szent színek szentségtörő meggyalázása, illetve a szent színek egymástól elválasztott konszekrálása, az eucharisztikus áldozat bemutatásának színlelése (valamennyi szentség színlelése büntetendő cselekmény, de csak az eucharisztikus áldozat színlelése számít *delicta gravioranak*), tiltott koncelebráció (pontosítja az 1365-ös kánon rendelkezését a *communicatio in sacris* terén, vélhetően a 20. század második felében helyen elterjedt ökumenikus félreértéseket tartja szem előtt, vagyis lényegében azt hangsúlyozza, hogy a protestáns közösségek tagjaival és lelkészeivel együtt nem lehetséges az Eucharisztia ünneplése). A *motu proprio* a többi szentség ellen esetlegesen elkövethető büntetendő cselekményt nem említi.

³⁰⁵ Vö. DELLAFERRERA, N., C., *El Obispo Juez: algunas consideraciones acerca de la actuación del Ordinario en los casos referidos en el can. 1395 § 2*, 171-172.

³⁰⁶ Vö. ARTNER, P., *Büntető- és fegyelmi jogi változások az 1983-as Codex Iuris Canonici kiadás óta*, 24.

3. végül pedig megemlíti a *contra morest*, hatodik parancsolat elleni büntetendő cselekményt, amelyet klerikus kiskorú személy terhére követett el.³⁰⁷

A dokumentumból kiemelendő, hogy rendelkezik a büntetendő cselekmény elévülési idejéről. Előljáróban le kell szögezni, hogy a CIC 1362. kánonjának 1. §-ban említett 3 éves elévülésről ebben az esetben nem beszélhetünk, mivel ez a 3 éves elévülés nem vonatkozik a Hittani Kongregációnak fenntartott büntetendő cselekményekre. Fenntartva, hogy a Kongregáció másként is dönthet, a számára fenntartott cselekmények esetében a *Normae* 10 éves időintervallumot határoz meg, ami az *Ad exsequendam ecclesiasticam legem*, vagyis az ordináriusoknak írt levélben is így szerepel.³⁰⁸ Charles Scicluna bizonyos értelemben ezt könnyítésnek tekinti, rámutatva arra, „hogy a történelemben először szabtak meg egy határidőt, amely után e büntetendő cselekmények esetében az *actio criminalis* megszűnik.”³⁰⁹ Tehát az elévülés a szentségek ellen elkövetett büntetendő cselekmények esetében 10 esztendő, illetve a bűnvádi kereset megindulása általában az elkövetés napjától számítandó.

Viszont a *Normaeban* a *contra mores* büntetendő cselekmények elévülésének megállapításában fontos szempont, hogy az nem a cselekmény elkövetésétől számítandó, hanem attól a naptól kezdve, amikor a kiskorú sértett a 18. életévét betölti: a rendelkezés mögött az a megfontolás húzódik meg, hogy a kiskorú sokszor nincs abban a helyzetben, hogy pontosan felfogja, hogy mit történt vele, ezért szükségesebb a magasabb életkor megállapítása.³¹⁰ a joggyakorlat azonban elég gyorsan nyilvánvalóvá tette, hogy a 10 éves elévülési idő a gyakorlatban elégtelennek bizonyul.³¹¹ Ez a lehetőség az SST későbbi szövegváltozataiban is megmarad és ennek kapcsán már az eredeti szöveghez fűzött kommentárjában Wilhelm Rees komoly kétségeit fejezi ki az elkövető jogbiztonságát illetően.³¹²

Az SST az illetékes ordináriusra vagy a hierarchára kivizsgálási kötelezettséget ró. Eljárásjogi szempontból a megszokott menetet követi: a *fumus delicti*-t amelynek forrását nem

³⁰⁷ Vö. GIL, F., R., A., *Delitos más graves reservados a la Congregación para la Doctrina de la Fe*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 61 (2004), 460-468.

³⁰⁸ „Notandum est actionem criminalem de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis praescriptione extingui decennio. Praescriptio decurrit ad normam iuris universalis et communis; in delicto autem cum minore a clerico patrato praescriptio decurrere incipit a die quo minor duodevicesimum aetatis annum explevit.”

³⁰⁹ „The question of prescription with regard to *graviora delicta* is once again much discussed after the *motu proprio* because, for the first time in history, a time limit has been imposed, after which the *actio criminalis* is extinguished for these delicts.” SCICLUNA, Ch. J., *The Procedure and Praxis of the Congregation for the Doctrine of the Faith Regarding Graviora Delicta*, in DUGAN, P. M. (szerk.), *The Penal Process and the Protection of Rights in Canon Law*, Wilson & LaFleur, Montréal 2005, 239, valamint https://www.vatican.va/resources/resources_mons-sciicluna-graviora-delicta_en.html.

³¹⁰ Vö. DE PAOLIS, V., *Norme De gravioribus delictis riservati alla Congregazione per la dottrina della fede*, in *Periodica* 91 (2002), 309.

³¹¹ Vö. CITO, D., *La probità morale nel sacerdozio ministeriale*, in *Fidelium et Iura* 13 (2003), 127.

³¹² Vö. REES, W., *Sexueller Missbrauch von Minderjährigen durch Kleriker*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 172 (2003) 412.

részletezi, de ami bármi lehet: a média, személyes közlés, formális feljelentés vagy egyszerű bejelentés stb.,³¹³ követően köteleességüké teszi az előzetes vizsgálat lefolytatását: ettől az 1717. kánon szerint csak akkor lehet eltekinteni, ha bejelentés „teljesen feleleges”. Ilyen eset lehet például az, ha bejelentett személy már elhalálozott, bár az egyházi közérdekre való tekintettel vagy a megvádolt személy jó hírnévére tekintettel ekkor is megindítható az előzetes eljárás (bizonyos esetekben célszerű is, hiszen az elhunyt nem képes védekezni a vádak ellen), amelyet értelemszerűen büntető eljárás nem követ. Az előzetes vizsgálatot az illetékes ordináriusok a dokumentum szerint saját hatáskörben végzik és amennyiben ezt követően büntető eljárás kell indítani, akkor vagy a Kongregáció erre a célra létesített bírósága ítélkezik az ügyben, vagy pedig az ordinárius vagy a hierarcha bírósága is ítélkezhet, de csak a Kongregáció meghatalmazása alapján, ebben az esetben a Kongregációhoz lehet az ítélet ellen fellebbezni.³¹⁴

A felsorolt büntetendő cselekményekkel kapcsolatos perekre pápai titoktartás kötelezettsége vonatkozik: ez a passzus csak a Hittani Kongregáció levelében szerepel, magában a *Norma*ekben nem található erre vonatkozó utalás. Emellett azt sem nevesíti, hogy a titok megszegőit milyen büntetés sújtja, pl. hogy azok kimondandók vagy önmaguktól beállók.

4.2.3. A sértett személy kérdése

A CIC már idézett 1395. kánonjának 2. § szerint „Az a klerikus, aki másképpen követett el büntetendő cselekményt a hatodik parancsolat ellen, ha a büntetendő cselekményt erőszakkal vagy fenyegetéssel vagy nyilvánosan vagy tizenhat éven aluli kiskorúval követte el, megfelelő büntetésekkel büntetendő,” vagyis a kánon egyértelmű és világos életkori kategóriát nyújt.

Rámutattunk arra, hogy az SST 2001. április 30-án, a kihirdetés napján lépett hatályba, viszont felmerül a kérdés, hogy azokat a büntetendő cselekmények, amelyeket 1983 után, de ezen időpont előtt követtek el tizenhatodik életévét már betöltött, de tizennyolcadik életévét még be nem töltött személlyel, miként kezelendők. A jogbiztonság miatt ugyanis a törvények a jövőre vonatkoznak, amit a CIC 9. kánonja világosan is megfogalmaz: „A törvények a jövőre vonatkoznak, nem a múltra, hacsak nem rendelkeznek bennük határozottan múltbéli dolgokról.” Amennyiben pedig büntető törvényről van szó, akkor a szigorítás még inkább korlátozott, „mivel

³¹³ Vö. ERDŐ, P., *Die Wirksamkeit des kanonischen Strafsystems*, in, AYMANS, W.,-HAERING, S.,-SCHMITZ, H., *Iudicare inter Fideles*, EOS, St. Ottilien 2002, 80.

³¹⁴ „Quoties Ordinarius vel Hierarcha notitiam saltem verisimilem habeat de delicto reservato, investigatione praevia peracta, eam significet Congregationi pro Doctrina Fidei quae, nisi ob peculiaris rerum adiuncta causam sibi advocet, Ordinarium vel Hierarcham per proprium Tribunal ad ulteriora procedere iubet opportunis normas tradendo; ius appellandi contra sententiam primi gradus, sive ex parte rei vel eius Patroni sive ex parte Promotoris Iustitiae, valide unice manet tantummodo ad Supremum Tribunal eiusdem Congregationis.”

ha a büntetendő cselekmény elkövetése után a törvény megváltozik, a tettes számára kedvezőbb törvényt kell alkalmazni.” (1313. kánon 1. §.)

Ebből kiindulva azokra a büntetendő cselekményekre, amelyeket 2001. április 30. előtt követtek el kiskorúak terhére, a CIC akkor hatályos szabályai az irányadók, vagyis formailag nem valósul meg a *delicta graviora*, ha sértett már a 16. életévét betöltötte, mivel a kiskorúság életkorbeli meghatározását csak az SST emeli fel 18. életévre.³¹⁵ Emögött erkölcsi értelemben az a törekvés húzódnak meg, hogy egyértelmű és világos kontúrját adják a cselekménynek, vagyis annak alapvetően jogi kereteit határozzák meg, és az efebofil motivációjú cselekményeket ugyanúgy büntethetőnek tekintse a kánonjog, mint a szoros értelemben vett pedofil természetű cselekményeket³¹⁶ - erre a Hittani Kongregáció későbbi megnyilatkozásai is felhívják a figyelmet, vagyis hogy kánonjogi értelemben a két pszichológiailag eltérő jelenség egyaránt büntetendő.³¹⁷

Más értelmezők azonban egy súlyos joghézagra hívják fel ennek kapcsán a figyelmet: azzal, hogy az SST az elévülést tíz évre emeli, valamint a kiskorú életkorát 16-ról 18-ra emeli, azzal nem egyszerűen kisebb eljárásjogi és büntetőjogi pontosításokat, hanem szubsztanciális módosításokat is bevezetett. A rendelkezés egyrészt felveti annak a kérdését, hogy az 1313-as kánonnak a tettes számára kedvezőbb törvény alkalmazásának a lehetősége hogyan valósul meg, hiszen ez a rendelkezés egyértelműen az elkövető számára kedvezőtlenebb, de ennél problematikusabb az, hogy a hatodik parancs ellen egy olyan személlyel, aki az elkövetés időpontjában már betöltötte a 16. életévét, de a 18.-at még nem, elkövetett cselekményt büntethetővé tesz, vagyis egy olyan cselekményt minősít büntetendő cselekménynek, ami az elkövetés időpontjában még nem számított annak.³¹⁸ Nyilvánvalóan a cselekmény ettől eltekintve *peccatum*nak minősül, ráadásul könnyen olyannak, amely botrányt okoz, és amit az illetékes ordinárius megfelelő eszközökkel szankcionálhat, de erősen kétséges, hogy *delictum*ról is beszélhetünk-e ebben az esetben.

4.2.4. Az elkövető kérdése

A *contra mores* kérdéskörében az SST szankciói a „klerikusokra” vonatkoznak, vagyis az egyházi jogalkotó kifejezetten utal arra, hogy az elkövető egyházi személy kell, hogy legyen, vagyis a jognak a rendelkezése nem arra törekszik, hogy egyetemleges, mindenkire érvényes szankciókat szabjon ki, mint például a gyilkosság esetében (CIC 1397. és 1398. kánon), hanem

³¹⁵ Vö. REES, W., *Sexuelle Übergriffe durch Kleriker*, 304.

³¹⁶ Vö. FANTELLI, *Il diritto penale canonico: tra potere coercitivo e carità pastorale*, 19.

³¹⁷ Vö. GIAQUINTO, P., *Fondamenti di Diritto Canonico*, Studio Pigi, Roma 2016, 203.

³¹⁸ Vö. CITO, *La probità morale nel sacerdozio ministeriale*, 131.

meghatározott személyeket kíván büntetni. A hatályos kánonjog szerint klerikusnak számít az a férfi, akit legalább már diakónussá szenteltek (CIC 266. kánon 1. §, ill. 1009. kánon 1. §) és nem bocsátották el a klerikusi állapotból: eszerint a diakónuson mellett büntethető a presbiter és a püspök, de nem büntethető a kánonjog szerint a papnövendék, sem pedig az olyan személy, aki a nevezett büntetendő cselekményt a szemináriumi évek alatt követte el, függetlenül attól, hogy a későbbiekben diakónussá szentelték-e vagy sem, eltekintve attól a tényről, hogy ebben az esetben az esetleges botrány nagysága nem sokkal kisebb. A CCEO³¹⁹ 327. kánonja azonban „kisebb rendben levő és általában kisebb klerikusoknak nevezett szolgálattevőket” is említ, valamint „a kisebb rendek mégis saját fokozatuk szerint az egyházi hierarchiában foglalnak helyet. Aki tehát megkapta ezeket a rendeket, már nem világi hívő, hanem annak a tagja lesz, amit számos keleti egyház liturgikus szövegei „klérusnak” vagy „szent rendnek” neveznek.”³²⁰ Vagyis a CCEO szerint lényegesen szélesebb azon személyek köre, akiket a *contra mores* büntetendő cselekmények miatt kánonjogilag felelősségre vonathatók.

Tovább nehézséget okoz az, hogy mi a teendő akkor, ha az elkövető szerzetes (vagy a megszentelt élet intézményeinek vagy az apostoli élet társaságának egy tagja), de nem felszentelt személy. A CIC 207. kánonjának 1. §-a ugyanis csak klerikusokról beszél, mint szent szolgálatot teljesítő személyről, a többi krisztushívő ennek szellemében, így a már említett személyek is, világinak minősülnek. A sajnálatos gyakorlat viszont azt mutatja, hogy a visszaélések jelentős részét oktatási–nevelési intézményekben követték el, melynek jelentős részét olyan közösségek tartják fenn, különösen az angol–amerikai nyelvterületen, amelyek tagjainak nagyobb része nem felszentelt személy. Az ő kánonjogi felelősségre vonhatóságuk a CIC 695. kánonja 1. §-a alapján valósulhat meg, ami főszabályként elbocsátást ír elő azokra a szerzetes rendtagokra vonatkozóan, akik az 1395. kánon 2 §-a elleni büntetendő cselekményben találatnak vétkesnek és ez a kánon analóg értelemben a megszentelt élet intézményei vagy az apostoli élet társaságainak tagjaira is alkalmazandó (CIC 729. kánon). „A Sacramentorum Sanctitatis Tutelae dokumentumban leírt normák csak klerikusokra alkalmazandók, és nem pedig nem-klerikus szerzetesekre. Természetesen lehetőség van arra, hogy a szerzetesi elöljáró kérje a nem klerikus szerzetes esetén is a Hittani Kongregáció közreműködését és az ügy odautalását.”³²¹

³¹⁹ *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (18 oct. 1990), AAS 82 (1990), 1045–1363. magyarul: A keleti Egyházak kánonjainak törvénykönyve (fordította RHIMER ZOLTÁN), Collectana Athanasiana II/1, Nyíregyháza 2011.

³²⁰ CONGREGATIO PRO ECCLESIIIS ORIENTALIBUS, *Istruzione per l'applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canonici delle Chiese Orientali* 73, CV 1996 (Keleti Egyházak Kongregációjának instrukciója a Keleti Egyházak Kánoni Törvénykönyve liturgikus előírásainak alkalmazásához, ford.: KOCSIS PÉTER FÜLÖP, SZIT, Bp. 2010).

<https://katolikus.hu/dokumentumtar/2976>

³²¹ ARTNER, P., *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, SZIT, Budapest 2013, 182.

4.2.5. Értékelés

A 2001-es SST és a kapcsolt *Normae*, mint legmagasabb szintű tanítóhivatali dokumentumok hatékonyan egészítik ki az 1983-as CIC-et egyes olyan témákban, amelyek a Kódex megjelenését követően vált időszerűvé.

Sem az 1983-as, sem pedig az 1917-es CIC nem használja a *delicta graviora* kifejezést.³²² analóg értelemben az 1387-es kánon utal erre, anélkül, hogy pontosítaná, mit ért „súlyosabb esetek” alatt, emellett pedig a nevezett kánon csupán csak a *sollicitatit* nevesíti, mint büntetendő cselekményt. A teológiai szaknyelvben emellett esetenként inkább a *graviore abusus* kerül elő, a kánonjogi kifejezésmódban pedig a *delicta reservata* használatos: viszont a *delicta reservata* nem azonosítható tökéletesen a *delicta graviora*-val, mivel az előbbi például egy hit elleni büntetendő cselekményeket is magába foglalja,³²³ pontosabban a CIC által használt *delicta reservata*-t a *delicta contra fidem* és a *delicta graviora* együtt alkotja, fenntartva, hogy a *delicta reservata* a CIC-et leszámítva ritkán került használatra a kánonjogi szaknyelvben.³²⁴

Ezt a terminológiai bizonytalanságot korigálja az SST azzal, hogy materiálisan meghatározza a *delicta graviora* cselekmények körét, 4 olyan fenntartott büntetendő cselekmények nevesítve, amely az Eucharisztia ellen irányul, 3 pedig a bűnbocsánat szentségével kapcsolatos, a *delictum contra mores* pedig egyetlenre korlátozódik, a hatodik parancs ellen elkövetett cselekményre, 18 év alatti személlyel, klerikus által: ennek keretében pedig a megfelelő eljárásjogi kérdéseket számos ponton tisztázza (ezek egyértelműsítésére a későbbiekben több szentszéki dokumentumban még sor kerül).

Az SST emellett pontosítja az elévülés idejét. Az 1362-es kánon 1. §-a mindössze annyit ír, hogy a bűnvádi kereset nem évül el három év alatt, ha a büntetendő cselekmény a Hittani Kongregációnak van fenntartva, ez azonban teljes joggal veti fel azt a kérdést, hogy ezek a cselekmények esetleg soha nem évülnek el? Vagy ebben az esetben inkább az 1362. kánon 2. §-t kell-e inkább alkalmazni, ami egyebek mellett az 1395. kánonban felsorolt büntetendő cselekmények között felsorolja „a hatodik parancsolat elleni más külső bűnben botrányosan kitartó klerikus” büntetését is, amelybe beleérthető a kiskorú személy is, mely esetben a bűnvádi kereset öt év alatt évül el, viszont felmerül a kérdés, hogy ha a nevezett büntetendő cselekmény csak

https://dtk.tankonyvtar.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/5825/kanoni_buntetesek.pdf?sequence=1&isAllowed=y

³²² Vö. SALVATORI, *La riserva di alcuni delitti alla Congregazione per la dottrina della fede e la nozione di delicta graviora*, 260.

³²³ Vö. MILANI, D., *Delicta reservata seu delicta graviora: la disciplina dei crimini rimessi alla competenza della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale*, 2013/32, 6-7.

³²⁴ Vö. SALVATORI, D., *La riserva di alcuni delitti alla Congregazione per la dottrina della fede e la nozione di delicta graviora*, 277.

egyetlen esetben történt meg, és nem habituálisan („botránnyosan kitartó”, amelyre ráadásul sok esetben csak kiterjedt előzetes vizsgálat következtében nyerhető bizonyosság), akkor a két elévülési idő közül melyik alkalmazható?

Így felvetve a kérdést számos, a jogbiztonságot okozó lehetőség merülhetett fel, adott esetben évtizedekkel a feltételezett (vagy alaptalanul meggyanúsított) elkövető halála után is. Erre a problémára is választ ad az SST, amikor az elévülést 10 évben határozza meg, azt követően, hogy a nagykorúságot a sértett elérte.

Emellett az elévülés, mint jogi kategória elősegíti, illetve elősegítette a fogalmi tisztulást is: ahogy arra a történeti egységben rámutattunk, a *delictum* és a *peccatum* fogalma lényegében egészen az újkorig nem válnak el egymástól, sőt, az egyházi felfogásban a *peccatum* számított markánsabbnak. Azáltal, hogy a *Normae* világosan rámutat arra, hogy bizonyos *delictum*okat ki kell vizsgálni, a vizsgálat eredményét pedig fel kell terjeszteni a Hittani Kongregációnak, azt hangsúlyozza, hogy a cselekmény nem olyan, amit csak belső fórumon vagy egyházmegyei szinten rendezni lehetne, hanem olyan, ami olyan társadalmi vonatkozással is bír, ami botránnyként Isten népének közügye is.³²⁵

Az SST 2001-es kiadása valóban válasz volt az „idők jeleire” és túlzás nélkül állítható, hogy reformot indított el az egyházi büntetőjogban: egészen 2001-ig ugyanis az illetékes ordinárius viszonylag szabadon dönthetett – természetesen a CIC megszabta keretek között – a *contra sextum* büntetendő cselekményben érintett klerikus megbüntetéséről vagy épp meg-nem-büntetéséről. Vagyis ha azt feltételezte, hogy az 1341. kánonban hozott testvéri figyelmeztetés, dorgálás, a lelkipásztori gondoskodás más útjai (lelkigyakorlatra vagy terápiára való kötelezés), vagy az 1336. kánonban 1. §-ban felsorolt kisebb büntetések, különös tekintettel a más hivatalba történtő büntető áthelyezés, elegendőnek bizonyulnak a megvádolt személy megjavítására és az igazságosság helyreállítására, akkor a *contra sextum cum minoribus* cselekedetnek érdemi egyházi büntetőjogi következménye nem mindig volt. Az SST hatályba lépése után ez ebben a formában már nem volt lehetséges: mihelyt az ordinárius „notitiam saltem verisimilem habeat de delicto reservato”, kötelezve van arra, hogy ezt a Hittani Kongregáció felé jelezze és megvárja a Kongregáció döntését a további teendőket illetően.³²⁶

³²⁵ Vö. CITO, *La probità morale nel sacerdozio ministeriale*, 127.

³²⁶ Vö. ANUTH, S., B., *Kirchenschutz vor Kinderschutz?*, in HILPERT, K.,-LEIMGRUBER, ST.,-SAUTERMEISTER, J.,-WERNER, G., *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen im Raum von Kirche*, Herder, Freiburg 2020, 136-137.

4.3. Az SST 2010-es módosítása³²⁷

XVI. Benedek pápa idején az SST jelentős mértékben módosul: a dokumentum kibocsátásával kapcsolatosan érdekesség, hogy azt már sajtónyilvánosság kísérte és a Vatikán honlapján is könnyen elérhetővé válik, ennek fókuszában egyértelműen a transzparencia igénye, valamint annak hangsúlyozása állt, hogy a Szentszék kellő figyelmet szentel a probléma nagyságának. A módosítás szövege nemcsak latin nyelven, hanem világnyelveken is hivatalosan elérhetővé vált.

Az SST 2010-es verziójában a bűnbocsánat szentsége ellen elkövetett büntetendő cselekmények kiegészülnek a feloldozás megkísérlésével és színlelésével, illetve a gyónás tiltott kihallgatásával (rögzítésével és annak terjesztésével), illetve a gyónási titok direkt megszegését kiegészíti az indirekt megszegéssel. Emellett a körülmények változása szükségessé tette egy teljesen új büntetendő cselekmények bevezetését is: nők pappá szentelésének kísérletét - ezzel kapcsolatban a Hittani Kongregáció 2007-ben egy dekrétumot is kiadott *De delicto attentatae sacrae ordinationis mulieris* címmel,³²⁸ ami jelzi a büntetendő cselekmény jelentőségét -, valamint a klerikus által a kiskorúak terhére elkövetett, hatodik parancsolattal kapcsolatos büntetendő cselekmény pontosítását is.

Témánk szempontjából a dokumentum 6. cikkelye a legfontosabb, a *delicti contra mores*, ami rendelkezik egy klerikus által a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekményekről, amelyek a Hittani Kongregációnak vannak fenntartva. Ezek az alábbiak:

1. a tízparancs hatodik parancsolata elleni büntetendő cselekmény, amelyet egy klerikus követ el egy 18 életév alatti kiskorúval, e tekintetben a kiskorúval egyenértékűnek számít az a személy, aki habituálisan értelmé használatában korlátozott,

2. egy klerikus részéről örömszerzés céljából olyan, 18 életév alatti kiskorúak pornográf ábrázolásának szerzése, birtoklása, népszerűsítése, bármely módon és bármilyen eszközzel.³²⁹

A klerikus, aki elköveti az 1. § alatti büntetendő cselekményt, a cselekmény súlyossága szerint büntetendő, nem kizárva az elbocsátást vagy hivataltól való megfosztást sem.

A revideált dokumentum ezeken túl rendelkezik

- a büntetendő cselekmény elévülési idejéről. Már rövidebb az SST 2001-es kibocsátása után a joggyakorlatból kitűnt, hogy a 10 éves elévülési idő nem megfelelő, ezért II. János Pál pápa már 2002. november 7-én engedélyezte, hogy a Hittani Kongregáció egyedi elbírálás alapján

³²⁷ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae de gravioribus delictis* (21 mai. 2010), AAS 102 (2010) 419-434.

³²⁸ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Decretum gen. De Delicto attentatae sacrae ordinationis mulieris* (19 dec. 2007), AAS 100 (2008) 403.

³²⁹ Vö. MICHOWICZ, P., *Facoltà speciale all'indomani della riforma del diritto penale canonico*, in *Roczniki Nauk Prawnych* 24 (2014), 100-101.

módosítsa az elévülési időt, vagyis a Kongregáció felmentést adhat az elévülés alól, azaz ha az ügy jellege vagy súlya úgy kívánja, már elévült esetekben is lehetséges eljárást indítani. Ez nem automatikus, hanem az ordinárius megfelelő kérésére, minden egyes esetben adható meg. Ennek kapcsán mutat rá Davide Cito arra, „hogy kétségtelen, hogy a bizonytalanság eme eleme a vádlott kárára került bevezetésre, és felvetette azt a problémát is, hogy ezt a rendelkezést miként összeegyeztethető az 1313-as kánon 1. §-nak a tettes számára kedvezőbb törvény alkalmazásával, és adott esetben a büntető törvény visszamenőleges hatályának tilalmának elvével (CIC 9. kánon).”³³⁰ Ugyanő hangsúlyozza azt is, hogy egy joghézag került megszüntetésre az SST 2010-es revíziójában, azaz hogy a nevezett cselekmények miatt az egyházi közérdek azt kívánja, akkor a *delicta graviora* esetén az 1313-es kánonban foglalt *lex favorabilior* elve alól kivételt kell tenni.³³¹ A szigorítás ellenére az elévülést eleve mellőzni természetesen túlzónak látszik, ezért fogalmaz úgy az SST, hogy az elévüléstől bizonyos esetekben le lehet tekinteni, viszont ennek miértjét az adott esetben világosan meg kell indokolni.³³²

Fenntartva, hogy a Kongregáció másként is dönthet, a neki fenntartott cselekmények esetében az elévülést az eddigi 10 évvel szemben 20 évben állapítja meg (8. cikkely, 1. §). Az elévülés megállapításában továbbra is döntő szempont, hogy az nem a büntetendő cselekmény elkövetésétől számítandó, hanem attól a naptól kezdve, amikor a kiskorú sértett a 18. életévét betölti (8. cikkely 2. §).³³³

- az információ megszerzéséről. Az egyik legnagyobb nehézség ugyanis az, hogy e kérdésben ütközhetnek a jó hírnévhez fűződő jog, amely nem pozitív jog, hanem természetjogi alapú, de olyan jog, amelyet a kánonjog is kodifikál, valamint a megalapozott gyanú. A kor joggyakorlatában azonban nemcsak a büntetendő cselekmény bizonyítása, hanem az arról való értesülés sem egyszerű. A CIC 1717-es kánonja az ordinárius feladatának teszi az előzetes vizsgálat megindítását, akkor, ha „legalább valószínű tudomást egy büntetendő cselekményről”, vagyis a kánon a *veri similem* kifejezést használja, melyet szó szerint átvesz az SST 2001-es szövege és így szerepel a 2010-es szövegben is.

- a vizsgálat lefolytatásának módjáról és illetékességéről. Általános szabály szerint az előzetes vizsgálat lefolytatása,³³⁴ valamint az elsőfokú ítélet meghozatala a megvádolt személy ordináriusának (vagy az általa megbízott személynek) a feladata (ezt a későbbi rendelkezések pontosítják, vagyis hogy ki tekintendő illetékes ordináriusnak): ebben egyrészt manifesztálódik a

³³⁰ Vö. CITO, D., *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 169.

³³¹ Vö. Uo. 169.

³³² Vö. FELIPE, R., *La reforma legislativa de Benedicto XVI en relación con los abusos sexuales y algunas propuestas para la reflexión*, in *Estudios Eclesiásticos* 94 (2019), 734.

³³³ Vö. MCALKEESE, *Childrens' Rights and Obligations in Canon Law*, 194.

³³⁴ Vö. SALVATORI, *La riserva di alcuni delitti alla Congregazione per la dottrina della fede e la nozione di delicta graviora*, 276.

II. Vatikáni Zsinat által megkívánt szubszidiaritás, másrészt pedig hangsúlyozza az ordinárius felelősségét büntetőügyekben, különösen is a *delicta graviora* kivizsgálásában. Az ordinárius ítélete ellen a Hittani Kongregációhoz lehet fellebbezni: e témában tehát nem a Római Kúria más bíróságai,³³⁵ hanem csakis és kizárólag a Hittani Kongregáció, mint mint *supremum tribunal* tekinthető másodfokon illetékesnek.³³⁶

- az ítéletről: a Kongregáció által meghozott ítélet nem szorul rá pápai megerősítésre (9. cikkely 4. §).

- a Hittani Kongregáció illetékességéről. Amennyiben kivételes esetben a Kongregáció magához vonja az ügyet, úgy az előzetes vizsgálatot is a Kongregáció végzi (10. cikkely), e téma esetében azonban érdekes, hogy a szöveg a „possunt” kifejezést használja, vagyis az előzetes vizsgálatra - amely *iure communi ad Ordinarium vel Hierarcham spectant* - vonatkozó jogát az ordináriusoknak érintetlenül kívánja hagyni, ami ugyanakkor nem zárja ki azt, hogy az illetékes ordinárius a Kongregáció megbízásából folytassa le az eljárását.

- az eljárásról: e tekintetében az SST főszabály szerint bírósági, büntetőperes eljárást tart szem előtt (17. cikkely): ennek célja egyértelmű az erkölcsi - jogi bizonyosság megszerzése a büntetendő cselekményt illetően.

- újdonság viszont a 19. cikkely, ami a büntető elővigyázatossági intézkedésekről szól, ez a 2001-es szövegváltozatban még nem szerepelt, lényegében reakció a 21. századi kommunikációs kihívásokra. Még lényegesebb azonban, hogy az intézkedéseket lehetővé tevő CIC 1722-es, illetve a CCEO 1473-as kánonja ezeket a büntető eljárás bármely pontján kiszabhatja, viszont az SST ezt már az előzetes eljárás során is lehetővé teszi. Értelemszerűen a globalizált világ számszerűen megnövekedett kommunikációs csatornáiban rendkívül nehéz a titoktartás, hiszen sokszor a szent szolgálat gyakorlása is ellehetetlenül egy - egy súlyos vád miatt is, de ez a rendelkezést azonban nem könnyű összhangba hozni az 1717-es kánon 2. §-nak a jó hírnév veszélyeztetését tiltó rendelkezésével.³³⁷ „Az 1722. kánon alapján az ordinárius olyan intézkedéseket fogantathat, amelyekkel megelőzhető az eljárás akadályozása, a tanúk befolyásolása, illetve a botrányokozás folytatása. Ez a legegyszerűbb rendelkezés a kánoni büntetőjogban, mely lehetőséget biztosít az egyházi hatóságnak arra, hogy a büntetendő cselekménnyel vádolt személlyel szemben még a büntetés alkalmazása előtt valamilyen formában fellépjen.”³³⁸

³³⁵ „Il controllo giurisdizionale della Segnatura è escluso inoltre per alcuni provvedimenti amministrativi molto importanti della Congregazione per la Dottrina della Fede.” DANEELS, F., *Il contenzioso-amministrativo nella prassi*, in BAURA, E., - CANOSA, J., *La giustizia nell'attività amministrativa della Chiesa*, Giuffrè, Róma 2006, 311.

³³⁶ Vö. CITO, *La probità morale nel sacerdozio ministeriale*, 128.

³³⁷ Vö. CITO, D., *Atti della Santa Sede*, 797-798.

<http://www.iusecclasiae.it/sites/default/files/11%20Atti%20della%20Santa%20Sede.pdf>

³³⁸ ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 56.

- a bíróság személyi állományáról: ebben csak felszentelt papok vehetnek részt (13. cikkely). A bíró, az ügyész és az ügyvéd esetében kánonjogi doktorátus megléte is előírás, míg a jegyző esetében elég, ha csak pap: a Hittani Kongregáció azonban a felsorolt feltételek alól felmentést adhat.

- valamint arról, hogy a Hittani Kongregáció egyedi közigazgatási intézkedés útján is eljárhat, de ennek lehetősége megszorítás alá esik. A 2001-es SST már 2002/2003-ban átesett egy kisebb módosításon, ami éppen ezt a kérdést érintette: abban az esetben, amikor a tényállás az előzetes vizsgálatoknak köszönhetően egyértelmű és a vádat a bizonyítékok alátámasztják, vagyis a vádlott bűnössége kétségtelen, akkor a Kongregáció határozatban dönthet a büntetésről.³³⁹ Az egyedi közigazgatási intézkedés ellen a Kongregációhoz lehet felfolyamodni, 60 hasznos napon belül, kizárva ezáltal az Apostoli Szignatúrához való fellebbezés lehetőségét. Az SST ezzel a *Pastor bonus* 123. cikkelyét módosítja: az 1. § értelmében ugyanis lehetséges volt a Római Kúria egy dikasztériuma által hozott közigazgatási intézkedés ellen a Szignatúrához való fellebbezés,³⁴⁰ viszont az 1. §-ban lefektetett 30 hasznos nap időtartalmát 60 hasznos napra emeli.³⁴¹ Emögött egyértelműen az a törvényhozói szándék húzódik meg, hogy minél előbb egyértelmű jogi helyzetet kíván teremteni, másrészt pedig az Egyház felelősségvállalását a szexuális visszaélések áldozataival szemben, ami nemcsak anyagi kompenzációt jelent, hanem pszichológiai természetű segítséget is, tehát a visszaélés mielőbbi feldolgozását szolgálja. A feldolgozást pedig semmi esetre sem segítené elő az, ha az eljárás túl sokáig húzódna és a feltételezett sértettjeinek különböző fórumokon, újra és újra fel kellene idézni a visszaéléseket.

Egyes esetben az ordinárius kérésére vagy hivatalból a Hittani Kongregáció eljárhat közigazgatási úton is az 1720. kánon feltételeit szem előtt tartva, azonban az 1342. kánon 2. §-a megtiltja, hogy örökre szóló büntetéseket határozat útján mondjanak vagy nyilvánítsanak ki, a határozat helyett erre a célra, épp a jogbiztonság és a védekezés megfelelő lehetősége miatt, a bírósági eljárás a legalkalmasabb.³⁴² A későbbi jogfejlődést szem előtt tartva érdemes utalni arra, hogy az 1342. kánon egyértelműen a bírói eljárást részesíti előnyben a közigazgatásival, mivel ebben az esetben a jogi garanciák, pl. a védekezéshez való jog biztosítottabbnak látszanak.³⁴³

A közigazgatási intézkedés útján történő eljárás kapcsán a kommentárok ugyanakkor megjegyzik azt, hogy ez az eljárás mód ugyan kétségtelenül felgyorsítja az eljárást és a büntetés

³³⁹ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 168.

³⁴⁰ „Art. 123 § 1. Præterea cognoscit de recursibus, intra terminum peremptorium triginta dierum utilium interpositis, adversus actus administrativos singulares sive a Dicasteriis Curiae Romanæ latos sive ab ipsis probatos, quoties contendatur num actus impugnatus legem aliquam in decernendo vel in procedendo violaverit.”

³⁴¹ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 174.

³⁴² Vö. SECCIA, M., - PAPARELLA, N., *Per la tutela dell'infanzia e delle persone vulnerabili*, Progedit, Bari 2019, 106.

³⁴³ Vö. CITO, D., *El derecho de defensa en los procesos sobre delitos de abuso de menores*, in *Ius Canonicum* 60 (2020), 72.

kiszabását, ugyanakkor a gyorsaság nem mindig lehet a legfőbb szempont az egyházi büntetőügyekben: ezt valóban csak akkor szabadna alkalmazni, amikor a megvádolt személy bűnösségét az előzetes vizsgálat már kétség nélkül bizonyítja, máskülönben a jogbiztonság miatt nem helyes megfosztani a vádlottat attól, hogy védekezését és bizonyítékait megfelelőképpen előadhassa: mindazonáltal erre, vagyis a védekezés lehetőségére a 21. cikkely külön is kitér.³⁴⁴

- a büntetendő cselekmény természetéről. Nagyon fontos változás, hogy az SST pontosítja és kitágítja a büntetendő cselekmény fogalmát is. Míg a 2001-es SST két büntetendő cselekményt sorolt ide: egy általánosat „delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore infra aetatem duodeviginti annorum” és egy konkrétabbat: „comparatio vel detentio vel divulgatio imaginum pornographicarum minorum infra aetatem quattuordecim annorum”. A 2010-es szöveg az általános cselekmény fogalmát illetően szó szerint megegyezik az előző szövegváltozattal, viszont a sajátos büntetendő cselekmény természetét pontosítja: „comparatio, detentio, exhibitio vel divulgatio, libidinis vel lucri causa, imaginum pornographicarum minorum infra aetatem duodeviginti annorum” tehát a pedopornográfia képi ábrázolásai, valamint ezek birtoklása, terjesztése, továbbá a kiskorú számára pornográf anyag bemutatása is büntetendő cselekménynek számít.³⁴⁵ Vagyis a Kongregáció a joggyakorlatra reflektálva, valamint arra, hogy számos országban pedopornográf anyag birtoklása is büntetendő cselekménynek minősül, megkülönböztet közvetlen, fizikai érintkezést és közvetett visszaélést is, tehát pornográfia mutogatása kiskorúaknak; szeméremsértés kiskorúak előtt, pedopornográf anyag birtoklása vagy annak az internetről történő letöltése,

- a kánonjog ismeri azonban olyan körülményeket, amelyek a büntetéstől mentesítenek, illetve azt enyhíthetik: ezzel kapcsolatban alapvető újdonság, hogy az elkövető klerikus részéről a kiskorú életkorára vonatkozó tudatlanság vagy tévedés nem minősül enyhítő vagy mentő körülménynek (ignorantia vel error ex parte clerici circa aetatem minoris), a rendelkezés szövege azonban nem említi az 1345. kánonban hozott többi körülményt, amelyek úgy tűnik, hogy érvényben maradnak,

- a felsorolt büntetendő cselekménynek pápai titoknak alá esnek, amely a kánonjogban az egyik legszigorúbb minősítésű titok és amelynek természetét a szöveg már specifikálja: amennyiben valaki ezt megszegi, szándékosan vagy vétkes tudatlanságból, kárt okoz a vádlottnak vagy a tanúknak, a sértett fél részéről vagy hivatalból megfelelő büntetéssel sújtandó. A pápai titok rendeltetése továbbra is az, hogy a sértett és a megvádolt személy (adott esetben az eljárásban részt vevő más személyek) személyiségi jogait védje, valamint a botrány elkerülésére is szolgál,

³⁴⁴ Vö. PRZEMYSŁAW, M., *Facoltà speciali all'indomani della riforma del diritto penale canonico*, in *Roczniki Nauk Prawnych* 24 (2014), 101.

³⁴⁵ Vö. SECCIA, - PAPARELLA, *Per la tutela dell'infanzia e delle persone vulnerabili*, 107.

További újdonság, hogy bár a rendelkezés alapvetően 18. év alatti kiskorú személyt tart szem előtt, nem szabad figyelmen kívül hagyni a kiegészítést sem, miszerint „a kiskorúval egyenértékűnek számít az a személy, aki habituálisan értelme használatában korlátozott”.³⁴⁶ Elvi lehetőségként felmerül az, hogy a rendelkezést a CIC 99. kánonjának fényében értelmezzük,³⁴⁷ de a Kódex az „általában nem rendelkezik esze használatával” kifejezést használja, míg az SST értelme az, hogy aki szokásosan tökéletlenül használja értelmét: a lehetséges *lucidum intervallumok* nem bírnak büntetőjogi relevanciával.³⁴⁸ A szöveg tartalmát a törvényhozó pontosabban nem specifikálja, tehát alapvetően pszichés korlátozottságot érthetünk ezalatt, nem kizárva a demenciát sem, vagy pedig az alkohol vagy a drogok tartós és habituális használatát sem.

Értékelés és észrevételek

A 2010-es, átdolgozott SST számos ponton kiegészíti, illetve pontosítja a 2001-es szövegváltozatot. „Míg a hit elleni büntetendő cselekmények ítéleteire egy bizonyos gyorsasággal jártak el, hogy egy precíz normarendszert dolgozzanak ki, amely másrészt már 1971-ben kipróbálásra került, addig az erkölcs és a szentségek ünneplése elleni legsúlyosabb büntetendő cselekményekben különös óvatossággal haladtak előre; ezen a területen olyan törvényt kellett előterjeszteni, amely tiszteletben tartja az igazságosságot a szeretetben, a gyakorlatba ültetve kánonjogi egyenlőséget a normák kidolgozásában, és nem csak a perek során történő későbbi alkalmazásuk során, annak érdekében, hogy megfogalmazásuk bölcsebb és megfelelőbb legyen a Isten Szent Egyházának mai szellemiséghez.”³⁴⁹ Az SST 2001-es kiadása szükséges válasz volt az USA-ban egyre növekvő botrányoknak, amelyek felmérhetetlen társadalmi és gazdasági károkat okoztak az Egyháznak: világosan bizonyítja, hogy a *Crimen Sollicitationis*ban megfogalmazott eljárási szabályok már nem elegendőek arra, hogy a *delicta graviora* megfelelő vizsgálatát és a vétkesek megbüntetését megfelelően biztosítsák. Az, hogy 2010-ben az SST-t a Szentszék számos ponton kiegészítette és módosította, elősegítette azt, hogy az alkalmazandó eljárásrend az érintettek számára áttekinthetőbbé váljék és úgy tűnt, hogy megfelelőképpen deklarálja az Egyház elkötelezettségét, hogy nemcsak a jövőben kívánja meggátolni ezen büntetendő cselekmények elkövetését, hanem a múltbeli büntetendő cselekmények sem kívánja büntetlenül hagyni.

Ugyanakkor nem hallgathatjuk el az építő jellegű észrevételeket sem: utaltunk már az elévülés problémájára, valamint arra, hogy a beleegyezési korhatár módosításával a 2010-es SST

³⁴⁶ Vö. GENTILE, *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019*, 89.

³⁴⁷ „Aki általában nem rendelkezik esze használatával, azt úgy tekintjük, mint aki nem felel magáért, és a gyermekekhez hasonló elbírálás alá esik.” CIC 99. kánon.

³⁴⁸ Vö. BERNAL, J., *Delicta graviora*, in *Ius canonicum* 58 (2018), 364.

³⁴⁹ Vö. BERTONE, T., *La competenza e la prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Quaderni dello Studio Rotale* 11 (2001), 40.

számos olyan cselekedetet - ami természetesen erkölcsileg a legsúlyosabban elvetendő - minősít büntetendő cselekménynek, amely elkövetésének idején még nem számított annak. A kérdés az, hogy ebben az esetben alkalmazhatóak-e a CIC 9. kánonjának rendelkezései, vagyis hogy a törvények a jövőre vonatkoznak, „hacsak nem rendelkeznek bennük határozottan múltbeli dolgokról.” Ezen a téren egybehangzó a kánonjogászok és értelmezők véleménye. Davide Cito-t már idéztük, és például az ő véleményével megegyező C. J. Mackenna véleménye is, aki azt hangsúlyozza, hogy igenis előfordulhatnak olyan helyzetek, amikor a közjó érdekében visszamenőleges hatályú jogszabályokat kell alkotni, például akkor, amikor egy adott élethelyzetet vagy kérdést az új rendelkezés hatékonyabban értelmez.³⁵⁰

Megfontolandó továbbá az is, hogy mind a 2001-es, mind pedig a 2010-es szövegváltozat a nevezett büntetendő cselekményeket a *contra mores* keretében tárgyalja (6. cikkely 1. §). Még az 1395. kánon is két egységben értelmezi a hatodik parancs elleni büntetendő cselekményt: ha azt vagy erőszakkal (fenyegetéssel vagy nyilvánosan, de ez a két kritérium szempontunkból kevésbé releváns) vagy pedig kiskorúval (a kánonban még tizenhat éven aluli szerepel) követte el a klerikus. Ugyanakkor e két szempont összekapcsolása is megfontolandó lenne, hiszen az olyan esetekben biztosan (de más esetekben sem kizárható módon), amikor a kiskorú fél biológiailag is még gyermek, akkor a szexuális kapcsolat különböző formái a szexualitás olyan traumatikus felfedezését okozhatják, amelyek bátran minősíthetők a testi és szellemi épség elleni erőszaknak, vagy az emberi személy méltósága elleni vagy szexuális integritásának - önértékelése elleni súlyos sérelemnek is.³⁵¹ Ennek egyházjogi megoldása egyrészt az lehet, hogy nagyobb hangsúlyt fektetünk az 1397. kánonban foglaltakra, illetve az egyházi törvénykezés a bűnös megbüntetése mellett hasonló hangsúlyt fektessen az áldozatok kísérésére és rehabilitációjára.

Emellett a német kánonjogász, Norbert Lüdecke észrevételeit is megfontolandóak: „Míg a CIC egyértelműen meghatározza a büntetőjogi felelősségre vonásra illetékest, a Hittani Kongregáció a „Sacramentorum sanctitatis tutela” motu proprio alapján mostantól kizárólagos joghatósággal rendelkezik az itt tárgyalt büntetendő cselekmények tekintetében és fenntartja magának azt a jogot, hogy eldöntse, hogy egy ügyet első fokon az egyházmegyei bírósághoz utalja ügyintézés céljából, vagy maga a Kongregáció dönt. Ennek milyen következményei vannak a vádlottnak a védekezéshez való jogára? Szüksége van például egy Szentszéknél jóváhagyott ügyvédre?”³⁵² Ezek olyan kérdések és felvetések, amelyek tisztázása-pontosítása a *Vos estis lux mundi* motu propria várt.

³⁵⁰ Vö. MACKENNA, C., J., E., *Corso fondamentale sul diritto nella Chiesa I*, Giuffrè, Róma 2009, 140.

³⁵¹ Vö. ANUTH, *Kirchenschutz vor Kinderschutz?*, 143.

³⁵² LÜDECKE, N., *Rechtsschutz gegen kirchliche Sanktionen*, in MÜLLER, L., - HIEROLD, A., - DEMEL, S., - GEROSA, L., - KRÄMER, P., (szerk.) „*Strafrecht*” in einer Kirche der Liebe, LiT, Berlin 2006, 89.

4.4. A Hittani Kongregációnak a püspöki konferenciákhoz írt körlevele

2011. május 3-án a Hittani Kongregáció akkori prefektusának, William J. Levada bíborosnak az aláírásával jelent meg egy körlevél,³⁵³ ami egy felhívás és útmutatás a püspöki konferenciák számára a kiskorúak védelmére szolgáló irányelvek kidolgozására vonatkozóan. Az irányelvek kibocsátásának elsődleges célja az, hogy adott országon vagy régióon belül a kiskorúak védelmére és a szexuális visszaélés kezelésére egységes szabályok érvényesüljenek. Hangsúlyozni kell, hogy a nevezett körlevél nem tekinthető törvénynek, hanem csupán egy nyomatékos felhívásnak a püspöki konferenciák részére a részleges jogalkotás lehetőségének gyakorlása céljából.

Emellett ezt a körlevelet jellegében és tartalmában összekötő kapocsnak tekinthetjük az SST és a *Vos estis lux mundi* között, mivel már számos olyan témára is utalást tartalmaz, amelyek tételes kifejtésére Ferenc pápa motu propriojában kerül sor:

- a körlevél az 1717-es kánontól eltérően a büntetendő cselekményre vonatkozóan az előzetes vizsgálat megindítását illetően „valószínű gyanúról” ír, majd pedig, értelemszerűen az előzetes vizsgálat befejeztét követően viszont nem valószínű gyanúról ír, hanem „ha a vád hitelt érdemlő” kifejezést használja.³⁵⁴

- ez a dokumentum már kifejezetten szól a megyéspüspökök mellett a nagyobb előljárók (értelemszerűen szerzetesi közösségek, a megszentelt élet intézményeinek és az apostoli élet társaságainak vezetői) felelősségéről és feladatáról.

- hangsúlyozza a sértetteknek és hozzátartozóiknak nyújtandó lelki és pszichológiai segítség fontosságát, ugyanakkor ennek konkrét formáira vonatkozóan még nem ad útmutatását: ezt az irányelvekben a Konferenciáknak kell megfogalmazniuk.

- hangsúlyozza a prevenció fontosságát, valamint azt, hogy a klerikusokban mélyítsék el „a kérdéssel kapcsolatban az egyházfegyelmi intézkedések ismeretét. Az ehhez képest sajátos útmutatásokat minden országban dolgozzák be a szemináriumok és formációs házak képzési programjába (...) a *Ratio institutionis sacerdotalis*nak megfelelően.”³⁵⁵

- emellett hangsúlyozza a megvádolt klerikus esetében az ártatlanság védelmét, ami nem zárja ki bizonyos elővigyázatossági intézkedések megtételét sem, mint pl. a szolgálat gyakorlásának felfüggesztését, ugyanakkor azt nem pontosítja, hogy erre már az előzetes vizsgálat

³⁵³ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDELI, *Litt. Circ. Per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (3 mai. 2011), AAS 103 (2011) 406-412. (A Hittani Kongregációnak a Püspöki Konferenciákhoz írott körlevele, in SCICLUNA, CH., J., - ZOLLNER, H., - AYOTTE, D., J., (szerk.) *A gyógyulás és megújulás felé*, L'Harmattan, Budapest.).

³⁵⁴ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 176.

³⁵⁵ Az e rendelkezésnek megfelelő nevelési elvrendszer kidolgozása Magyarországon 2022-ben készült el, jóváhagyása folyamatban van.

megindításakor, vagy csak a büntetőeljárás során kerülhet sor. Ehhez kapcsolódóan kiemeli azt is, hogy a megvádolt klerikust – hacsak súlyos okok nem szólnak ez ellen –, értesíteni kell a vádról: erre a *Norma*ban még nem találunk utalást.

- újdonság, hogy a szöveg kitér a polgári hatóságokkal való együttműködésre, ami a kortárs szentszéki dokumentumokban eddig nevesítve nem szerepelt: „Külön is követni kell a polgári jog előírásait a szóban forgó bűntény hatóságok felé való továbbítását illetően, anélkül, azonban, hogy a szentségi belső fórum megsérülne.”³⁵⁶

- megismétli és pontosítja az eljárásra vonatkozó szabályokat: az előzetes vizsgálatot követően, ha a vád hitelt érdemlő, az ügyet a Hittani Kongregációhoz kell utalni, amely megfelelő útmutatásokat ad az illető megyéspüspök vagy nagyobb előljáró részére. A dokumentum felhívja a kompetenciák elhatárolására a figyelmet.

- végül a püspöki konferenciáknak sajátos irányelveket kell összeállítaniuk az eljárásmodot illetően, amelyre vonatkozóan a Kongregáció irányelveket határoz meg.³⁵⁷ Amennyiben a konferencia az SST 2010-es szövegváltozatának rendelkezéseitől eltérő normarendszert kíván meghatározni, annak jóváhagyását a Szentszéktől külön kérnie kell.

Értékelés

A körlevelet megjelenését követően több kritika is érte, többek között az, hogy sérti a szubszidiaritás elvét és a püspöki konferencia, illetve az ordinárius szerepét afféle végrehajtóvá fokozza le. Szükséges hangsúlyozni, hogy a dokumentum célja épp az ellenkezője volt, mint ami a kritikákban megfogalmazódott, vagyis a célja a felelősség megosztása a Hittani Kongregáció és a részegyházak között, valamint az, hogy rámutasson azokra a kompetenciákra és feladatokra, amelyeket az ordináriusnak a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális visszaélés esetében követnie kell, anélkül, hogy a megvádolt klerikus jóhírveve és jogai indokolatlan sérelmet szenvednének. Azáltal, hogy a Szentszék nemzeti irányelvek összeállítását kívánja meg, a CIC 455. kánon 1.§-ban és az *Apostolos suos* motu proprio foglaltak³⁵⁸ gyakorlati megvalósítására

³⁵⁶ *A Hittani Kongregációnak a Püspöki Konferenciákhoz írott körlevele*, in SCICLUNA, CH., J., - ZOLLNER, H., - AYOTTE, D., J., (szerk.) *A gyógyulás és megújulás felé*, L'Harmattan, Budapest 2012, 30.

³⁵⁷ Vö. SECCIA - PAPARELLA, *Per la tutela dell'infanzia e delle persone vulnerabili*, 108.

³⁵⁸ „A Püspöki Konferenciában a Püspökök együttesen végzik a püspöki szolgálatot a konferencia területén élő hívek javára; de ahhoz, hogy tevékenységük törvényes és kötelező erejű legyen, az Egyház legfelső hatalma közbejöttére van szükség, mely egyetemes törvénnyel vagy speciális megbízással meghatározott kérdéseket a Püspöki Konferencia döntésére bíz. A Püspökök önhatalmúlag sem egyenként sem a konferencián együttesen nem korlátozhatják szent hatalmukat a Püspöki Konferencia, még kevésbé annak egy része – legyen az egy állandó tanács, bizottság, vagy maga az elnök – javára. Jól látható ez a gondolat a kánoni törvényben, amely a Püspöki Konferenciába egyesül Püspökök törvényhozó hatalmáról szól: „A Püspöki Konferenciák csak olyan esetekben hozhatnak általános határozatokat, amelyekben az egyetemes jog előírja, vagy az Apostoli Szentszék külön megbízása akár saját kezdeményezésre (motu proprio), akár magának a konferenciának a kérésére ezt elrendeli.” IOANNES PAULUS PP. II, *Litt. Ap., Apostolos suos* (1 sept. 1998)comm, AAS 90 (1998), 641-658.

törekszik. A körlevél tehát tartalmazza e speciális megbízást a meghatározott kérdés,³⁵⁹ jelesül irányelvek kidolgozását helyi szinten a kiskorúak védelmére és az áldozatok számára történő segítségnyújtást illetően, fenntartva, hogy ezek csak kiegészíthetik az egyetemes törvényhozást, jelesül az SST előírásait. Hangsúlyozandó azonban az is, hogy a püspöki konferenciák által elkészített dokumentum mindössze „irányelvnek” minősül, vagyis szükséges volt a Hittani Kongregáció *recognitio*ja. Tapasztalat szerint a Püspöki Konferenciák az irányelveket elkészítették, azonban a *recognitio*t jellemzően nem kérték³⁶⁰ - ez viszont felveti annak kérdését, hogy a kidolgozott nemzeti irányelvek rendelkeznek-e bármiféle kötelező erővel az egyes egyházmegyékben, ha azokat az Apostoli Szentszék nem vizsgálta meg és törvényesen nem hirdették ki őket.³⁶¹

Emellett pedig az állami joggal való kapcsolat kérdését is felszínre hozta, mivel ez nemzetenként eltérő, így a helyi egyháznak az irányelveket az adott állam jogrendjét tiszteletben tartva kell megfogalmaznia. A körlevél célja ezzel nyilvánvalóan az, hogy az olyan cselekményt, amely az állami büntetőjog szerint is bűncselekménynek számít, ne csak az Egyház belügyeként kezeljék, elkerülve ezáltal a későbbi polgári pereskedést és annak következményeit, ugyanakkor nem tartalmaz olyan általános érvényű irányelveket, mint pl. az elkövető kötelező feljelentése a polgári hatóságok előtt, mivel a kiskorúak ellen elkövetett szexuális büntetendő cselekmény feltételei nem egységesek a különböző országok jogrendjében.

4.5. A *Sacramentorum Sanctitatis Tutelae*-től a *Vos estis lux mundi*ig

Az klerikusok részéről a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekményekkel foglalkozó két legfontosabb huszonegyedik századi szentszéki dokumentum, a *Sacramentorum Sanctitatis Tutelae* és a *Vos estis lux mundi* kiadása között új szentszéki hivatal létesítésére is sor került, valamint több rövidebb, kisebb jelentőségű dokumentum is megjelent, amelyek rendelkezései beépületek, részletesen kifejtésre kerültek a *Vos estis lux mundi*ban. A továbbiakban időrendi sorrendben, röviden ezeket mutatjuk be.

³⁵⁹ Vö. DE DIEGO-LORA, C., *La potestad régimen de las Conferencias Episcopales en el «Codex» de 1983*, in *Ius Ecclesiale* 1 (1989), 28.

³⁶⁰ Vö. ANUTH, B., S., *Die Rottenburger „Kommission sexueller Missbrauch“*, in GÜTHOFF, E., - SELGE, K-H., *De Processibus Matrimonialibus* 23 (2016), 43.

³⁶¹ Vö. CIC 455. kánon 1.§.

4.5.1. *A L'effettiva tutela dei minori (Minorum tutela actuosa) kirográf és a Kiskorúak Védelmével Foglalkozó Pápai Bizottság létrehozása*³⁶²

Ferenc pápa 2014. március 22-én hozta létre a Kiskorúak Védelmével Foglalkozó Pápai Bizottságot, amelynek megalapítása már pápasága második évében egyrészt üzenetértékű volt arra nézve, hogy a kérdésnek különös figyelmet szentel, másrészt pedig értelmezhető a Római Kúria átszervezésének tükrében is, amelynek keretében egyes szervezeti egységek megszüntetésére - átszervezésre kerültek, míg a kor kihívásaira válaszolva számos újat hoztak létre (CRIOR, COSEA stb.). A Bizottság 2014-ben a kongregációk és a tanácsok mellett, az intézetek/bizottságok alatt kerül felsorolásra, többek között a Pápai Történettudományi Bizottság és a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok Pápai Bizottsága mellett.

Önmagában a kirográf, mint az egyházi törvény külső formája, is nagyon sajátos: a pápa által saját kezűleg aláírt (vagy megírt) okmány.³⁶³ A formát II. János Pál pápa alkalmanként gyakorolta, XVI. Benedek pápa nem adott ki ilyen megnyilatkozást, viszont Ferenc pápa idején a kormányzati hatalom gyakorlásának egyik kiemelt eszköze: elég csak arra gondolni, hogy a pápa a Szentszék legtöbb központi szervezeti egységet egy - egy kirográf útján létesítette.

A státútum rendelkezik arról, hogy a Bizottság egyházi jogi személyiséggel bír (összhangban a CIC 116. kánonjával), székhelyét pedig Vatikánvárosban jelöli meg, egészében véve pedig a Római Kúria Általános Szabályzata (Regolamento Generale della Curia Romana - RGCR, 1999. július 1.) vonatkozik rá is, tevékenységét pedig a Hittani Kongregációval kell összehangolnia. A Bizottság legfeljebb tizennyolc tagból áll, akiket a Pápa három évre nevez ki, fenntartva, hogy a kinevezést meg lehet hosszabbítani. A kinevezés előfeltételei között csak az általános jogi előfeltételek találhatók, vagyis a jó hírnév, valamint a szakterületen való jártasság - ez utóbbi tartalmát azonban a kirográf nem pontosítja, azaz nem egyértelmű, hogy kánonjogi vagy civiljogi, esetleg pszichológiai vagy más jellegű ismeret - jártasság a kívánalom. A joggyakorlat azt mutatja, hogy egyházi személyek mellett laikusok, valamint a szexuális visszaélések egykori áldozatai is tagjai a Bizottságnak.

A Bizottság tevékenységét elsősorban az évente kétszer összehívott plenáris ülés segítségével végzi. Az elnököt és a titkárt a pápa nevezi ki - a szöveg nem utal arra, hogy személyükre pl. a Bizottság javaslatot tehet -, akik két választott taggal együtt alkotják azt az operatív testületet, melynek feladata az ülések összehívása, előkészítése, lebonyolítása és

³⁶² FRANCISCUS PP. *Chir. Minorum tutela actuosa* (22 mart. 2014), AAS 107 (2014), 562-563.

³⁶³ Vö. ERDŐ, *Egyházjog*, 99.

dokumentálása. A Bizottság munkacsoportokban készíti elő a javaslatokat, a munkacsoportokat az 1574. kánon értelmében pedig szakértők segítik.³⁶⁴

Fontos, hogy a kiadvány meghatározza a testület konzultatív jellegét, azt, hogy a Bizottság egyik fő célja, hogy a pápának olyan kezdeményezéseket ajánljon, amelyek a gyermekek, valamint a sebezhető felnőttek valódi védelmének előmozdítását célozzák, a részegyházak nagyobb felelősségvállalást is ösztönözve.³⁶⁵ Újdonság, hogy a „sebezhető felnőtt” kifejezés itt tűnik fel a kiskorúval együtt: az SST szövegében ugyanis még a „habitualiter rationis usum imperfectum habet” személy szerepelt. Természetesen szem előtt tartva, hogy a szöveg megfogalmazása bizonyos szabadságot élvez, mindenképpen célszerű lett volna nemcsak a sebezhető felnőtt kifejezését pontosítani, hiszen ez, mint majd visszatérünk rá, alapvetően egy pszichológiai jellegű megfogalmazás.

Részletes rendelkezéseket tartalmaz továbbá a püspöki konferenciákkal, a megszentelt élet intézményeinek és az apostoli élet társaságainak nagyobb előjáróinak, valamint a Római Kúria illetékes dikasztériumaival való kapcsolatáról, valamint a pápához benyújtott lehetséges kezdeményezések tárgyát képező kérdésekről. Fő célja a szexuális visszaélések megelőzés lehetőségeinek tanulmányozása, a visszaélés áldozatainak segítése, valamint a társadalmi érzékenység és a kiengesztelődés iránti tudatosság növelése.

A Bizottság nem részesül a pápa kormányzati hatalmából, nem vizsgál egyedi eseteket vagy visszaéléseket sem. Megfelelő kezdeményezéseket javasolhat a kiskorúak védelmére, különös tekintettel a részegyházak felelősségére: ebben az értelemben a szubszidiaritás megvalósulása, tanácsadás és a hatékonyabb dialógus a célja. Federico Lombardi megfogalmazásában a Bizottság a konzultáció új formája, amely „a Szentatya rendelkezésére álló, az egyház kormányzására szolgáló eszközöket gazdagítja a konzultáció, a segítségnyújtás révén.”

Testület létrehozása az egyházi személyek által elkövetett *delicta graviora* ügyek kivizsgálására³⁶⁶

Egy, a kiskorúak védelmével foglalkozó központi intézmény létesítésével már a Ferenc pápa által létre hívott Bíborosi Tanács is foglalkozott. Időrendileg a következő dokumentum a 2014. november 3-i, *rescriptum*, azaz leirat formájú dokumentum, amelynek célja „A Hittani Kongregáción belül egy kollégium létrehozása, a *delicta graviora* ügyekben az egyházi személyek által benyújtott felfolyamodások elbírálására vonatkozóan”. Szembetűnő, hogy a szöveg az „ecclesiastici” (egyházi személyek) jogilag nehezen értelmezhető kifejezését használja és nem a

³⁶⁴ Vö. SCHMITZ, *Die Römische Kurie*, 520.

³⁶⁵ Vö. SECCIA, - PAPARELLA, *Per la tutela dell'infanzia e delle persone vulnerabili*, 130.

³⁶⁶ FRANCISCUS PP., *Rescriptum ex Audientia SS.mi Sulla istituzione di un Collegio, all'interno della Congregazione per la Dottrina della Fede* (3 nov. 2014), AAS 107 (2015), 229-230

klerikusokat, ami lehet jogi pontatlanság is, de a jövődő szigorodás irányaként is felfogható. A szöveg utal a 2001-es SST-re, valamint annak 2010-ben revidiált változatára: a dokumentum alapvetően csak egyes eljárásjogi módosulásokat tartalmaz:

- a Hittani Kongregáción belül egy külön testületet kell létrehozni, amely hét bíborosból vagy püspökből áll, akik lehetnek a Dikasztérium tagjai vagy külső személyek;
- az említett testület elnökét és tagjait a pápa nevezi ki;
- a testület célja az hogy elősegítse a felfolyamodások vizsgálata hatékonyabban menetét;
- ha az elkövető püspöki méltósággal rendelkezik, a felfolyamodás a rendes ülésen kerül vizsgálatra,
- a testület belső működési rendjét külön szabályozzák.

A dokumentum célja egyértelműen az, hogy az SST által a Hittani Kongregációnak fenntartott büntetendő cselekmények vizsgálata hatékonyabb legyen: a dokumentum nem kizárólag - de a 2000-es évek közhangulatából adódóan valószínűleg megszaporodott - *contra sextum cum minoribus* ügyekre, hanem az SST által taglalt szentségi visszaélési ügyekre is vonatkozott. Érdekessége és egyben a szentszéki törvénykezés megváltozását jelzi az, hogy a rendelkezés már a *L'Osservatore Romano*ban jelenik meg és lép hatályba 2014. november 11-én, és csak ezt követően kerül sor az *Acta Apostolicae Sedis*ben való hivatalos megjelenésre.

4.5.2. A *Mint egy szerető anya (Come una madre amorevole)* motu proprio

A kollégium létrehozását követően felmerült annak a lehetősége is, hogy a Hittani Kongregáción belül egy új bíróságot hoznak létre, amelynek feladata kizárólag a *contra sextum cum minoribus* ügyekben érintett ordináriusok elleni büntető eljárásokat lefolytatás lett volna: erre azonban nem került sor, viszont 2016. június 4-én megjelent a *Come una madre amorevole*³⁶⁷ apostoli levél motu proprio formájában,³⁶⁸ ami a CIC 401. kánon 2. §-ban nevezett „súlyos okok” között nevesíti a megyéspüspök (a dokumentum következetesen a *vescovo diocesano* és nem az ordinárius kifejezést használja, viszont a bevezetőben utal arra, hogy ideérti mindazokat, akik a jogban velük egyenlők: a dokumentum szóhasználatának megfelelően ezért ebben az egységben mi is következetesen e terminológiát alkalmazzuk) hanyagságát (*negligentia*) a hivataluk gyakorlásában, főként a kiskorúak terhére és velük azonos elbírálás alá eső felnőttek ellen elkövetett szexuális visszaélések esetében.³⁶⁹ Ez, az általában a kommentátorok figyelmét

³⁶⁷ FRANCISCUS PP. *Litt.Ap. Come una madre amorevole* (4 iun. 2016), AAS 108 (2016), 715-717.

³⁶⁸ Vö. SCHÜLLER, Th., *Freiheit für das Volk-Streng für das Klerus*, in: *Herder Korrespondenz* 70 (2016), 23.

³⁶⁹ Vö. RHODE, U., *Wie Papst Franziskus die Kurie reformiert*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 185 (2016), 57-58.

különösebben - méltatlanul - nem felkeltő dokumentum tartalmaz néhány figyelemreméltó szempontot, amelyekkel érdemes röviden foglalkozni:

1. cikkely 2. §. A megyéspüspököt vagy eparchát csak akkor (solamente) lehet hivatalától megfosztani (può essere rimosso), ha objektíve nagyon súlyos módon hiányzik belőle az a szorgalom, amelyet lelkipásztori hivatala tőle megkövetel, még ha személyében súlyos erkölcsi hiba nélkül is van.

1. cikkely 3. §. Kiskorúakkal és kiszolgáltatott felnőttekkel szembeni visszaélés esetén elegendő, ha a gondosság hiánya súlyos.

A 2. § inkább általános károkra vonatkozik, tehát fizikai, erkölcsi, lelki vagy anyagi károkra, e területen fontos, hogy a vezető szorgalma nagyon súlyos hiányosságokat mutasson fel, míg a kiskorúakkal és a kiszolgáltatottak szembeni visszaélések esetében elegendő a gondosság (egyszerűen) súlyos hiánya, vagyis állítható, hogy a dokumentum fókuszában ez a gondatlanság áll,³⁷⁰ amelyről megjegyzendő, hogy a motu proprio szövege nem említi, hogy vétkesnek is kell lennie.

Egyrészt az apostoli levél mögött az 1389. kánon rendelkezéseit fedezhetjük fel, valamint a szöveget a 193. kánon 1. §-nak kiegészítésének is tekinthetjük: a kánon szerint „a hivatalból amit valaki meghatározatlan időre kapott, az illetőt csak súlyos okból és a jogban megszabott eljárás mód szerint lehet elmozdítani.” A súlyos ok a jogban általában a hivatal kapcsán valamely, a hivatallal való visszaélés vagy a hivatali teendők nem megfelelő ellátását jelenti (pl. vagyonkezelő esetében 494. kánon, 2. §.), itt azonban ez utóbbi tágan értelmezendő: lehetséges, hogy az adott ordinárius mintaszerűen látja el a feladatát, viszont ezen a téren – akár jóhiszeműséget is feltételezve – nagyfokú hanyagságot tanúsít.

A dokumentum egy-egy, a kiskorú személyek terhére elkövetett szexuális visszaélés esetén értelemszerűen nem annyira az adott ordinárius büntetőjogi felelősségét hangsúlyozza – hiszen ez sokszor sem egyházjogilag, sem polgári jogilag nem állná meg a helyét –, hanem az adott ordinárius erkölcsi felelősségét és felelősségre vonhatóságát amiatt a kár miatt, amelyet az adott klerikus viselkedése okozott.³⁷¹ A rendelkezés mindazonáltal meglehetősen jelentős változást jelent, mivel 401. kánon 2. § szerint „a megyéspüspök, aki betegség vagy más súlyos ok miatt már kevésbé alkalmas hivatalának betöltésére, nyomatékosan fel van kérve, hogy nyújtsa be hivataláról való lemondását”. A 401. kánon szerint az eddigi gyakorlat az volt, hogy az illető megyéspüspök „fel van kérve a lemondásra”, amelynek kapcsán Erdő Péter a kánont értelmezve hangsúlyozza, hogy „az 1. § felszólítása nem csupán kérés, hanem kötelezettséget jelent a

³⁷⁰ Vö. SCHÜLLER, Th., *Das Pontifikat Papst Franziskus' aus kirchenrechtlicher Perspektive*, in *Theologische Revue* 116 (2020), 7.

³⁷¹ Vö. PUIG, F., *Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio "Come una madre amorevole (4 giugno 2016)*, in *Ius Ecclesiae* 28 (2016), 722.

lemondásra. A magas állású személyeknek szóló „udvarias parancs” a jogban alkalmazott ősi forma.”³⁷² A kánon 2. §-ra vonatkoztatva az eljárás analógiaként értelmezhető és a gyakorlat is erre utal, vagyis „súlyos okból”, tehát jellemzően objektív hiányosságok miatt az illető püspök „önként” felajánlotta lemondását: az *amotio*-t, mint jogi aktust a kánonjog jellemzően plébánosok elmozdításának értelmében használta, amire pl. az is utal, hogy a CIC 1740-1747. kánonjai részletesen kifejtik ennek az eljárásnak a folyamatát, míg ordináriusok esetében a CIC ilyenre nem utal.

Éppen ezért maga az eljárás nem peres eljárás (nem említi a bíróságot és a peres eljárás tartalmi elemeit), sem nem büntető eljárás (hiszen nem végződik kánoni büntetés kiszabásával), hanem elemeiben a hivatalból való elmozdítás közigazgatási eljárásával rokonítható, megindításának okai analóg értelemben a plébános hivatalból való elmozdítására emlékeztetnek (egyházi közösséget súlyosan károsító cselekvési mód, kötelességek súlyos elhanyagolása vagy megsértése, anyagi javak rossz kezelése),³⁷³ ugyanakkor ezzel értelemszerűen nem teljesen azonosítható, tekintve, hogy természetét illetően két teljesen különböző jogállású személyről van szó. Felmutatja viszont az elmozdítási eljárás számos elemét: az előzetes vizsgálatot (ennek megindítási feltételeit megfelelő lenne részletesebben meghatározni), az ordinárius vagy a jogban vele egyenjogú személy számára lehetőséget nyújt arra, hogy védekezzen a vádak ellen (*Come una madre amorevole* 2. cikkely 1.-2. § - 1745. kánon 1. §),³⁷⁴ adott esetben az ordinárius az illetékes kongregáció (a Püspöki, a Keleti Egyházak és a Népek Evangelizációjának Kongregációja - fontos, hogy a Hittani Kongregációról nem esik szó, hiszen nem *delicta graviora*ról rendelkezik a dokumentum) vezetőjével konzultálhat és betekinthez az ügy irataiba: hangsúlyos, hogy a kongregációnak lehetősége van, de kötelezettsége nincs az előzetes vizsgálat esetleges megindítására. Az illetékes kongregáció konzultálhat az adott püspöki konferencia más püspökeivel (ami a püspöki kollegialitás és a közös felelősség kifejeződésének is tekinthető, 3. cikkely 1. § - 1742. kánon 1 §), és amennyiben kellő ok merül fel az elmozdításra, akkor atyailag buzdítani kell a püspököt arra, hogy lemondását 15 napon belül nyújtsa be (4. cikkely 1. pont - 1743. kánon), amennyiben ez nem történik meg a kongregáció kibocsátja az elmozdítás dekrétumát (4. cikkely 2. pont - 1745. kánon 3. pont). A hivatalból való elmozdítás döntését a

³⁷² Vö. ERDŐ, P., *Az Egyházi törvénykönyv*, SZIT, Budapest 2015, 254-255.

³⁷³ „Elmozdítható a plébános, ha a plébánosi hivatalával járó kötelességeket súlyos mértékben elhanyagolta vagy megsértette. Ahhoz, hogy az elmozdítás foganatosítható legyen, négy feltételnek kell teljesülnie: 1) súlyos legyen a véték, ahogy a 193. kánon is súlyos okot követel meg a hivatalból való elmozdításhoz; 2) a plébánosi kötelességek (528-530, 532. kánonok.) területén történjen a mulasztás; 3) ez elhanyagolásban vagy megsértésben nyilvánuljon meg (...) 4) kell, hogy az a figyelmeztetés után se szűnjön meg. A CIC 1741. kánonban felsorolt okok közül ez az egyetlen, ami kötelező jelleggel előírja a figyelmeztetést, hiszen ez az ok az, amely kifejezetten a plébános hanyagságára vezethető vissza.” ARTNER, P., *A plébánosi hivatalból való elmozdítás*, in *Kánonjog* 16 (2014), 30.

³⁷⁴ A dokumentum 2. cikkelye szerint „lehetőséget adva neki, hogy dokumentumokat és tanúvallomásokat nyújtson be”, vagyis arra ösztönzi az illetékest, hogy a megvádolt klerikus esetében a foganatosított elővigyázatossági és intézkedéseket pontosan és írásban rögzítse.

kongregáció jóváhagyásra felterjeszti a pápához, aki ha szükséges, még egyszer jogi szakértőkkel tanácskozhat: mivel a pápa döntésével szemben nincs fellebbezésnek vagy felfolyamodásnak helye, a hivatalból elmozdított püspök nem vitathatja a döntést.³⁷⁵

Ugyanakkor a dokumentum nyitva hagyja annak kérdését, hogy pontosan milyen objektív kritériumokhoz köthető a gondatlanság, például a kár és a személyes felelősség közötti direkt összefüggés problémáját. John P. Beal rámutat arra, hogy az egyházjogban a megyéspüspök kötelességei meglehetősen homályosan vannak megfogalmazva³⁷⁶ és bár a VELM e tekintetben konkrétabb, a joggyakorlat és az egyértelmű normák hiánya miatt nem mindig könnyű eldönteni, hogy a megyéspüspök a panaszkezelés területén nagyfokú gondatlanságot tanúsított-e vagy inkább vértlenül téves helyzetfelismerésről beszélhetünk-e.³⁷⁷

Bizonyos az, hogy a kritériumoknak nem külső, civil jogi feltételeknek kell lenniük, mivel ebben az esetben, tekintve, hogy az egyes országok törvénykezése e téren eltérő eljárásjogi és büntetőjogi normákat tartalmaz, kánonjogi jogbiztonságról aligha beszélhetnénk.³⁷⁸ Fontos ugyanakkor, hogy az apostoli levél szerint az elmozdításhoz nem elegendő az, hogy általában „rosszul mennek a dolgok” az adott részegyházban, hanem tényleges károk jelentkezése is szükséges.

Emellett arra is szükséges rámutatni, hogy a *munus episcopalis* különleges hivatal, vagyis az egyházi rend teljessége (LG 21), és ezért nem lehet és nem is szabad, hogy a püspök olyan bánásmódot kapjon, mint a más hivatalviselők, mint pl. a plébános. A dokumentumot ezen a horizonton szemlélve vannak elemzők, mint pl. a münsteri egyházjogász, Thomas Schüller, akik a *Mint egy szerető anya* kiadásában a pápai hatalom megerősítést vélik felismerni a püspöki hatalommal szemben és a dokumentumban az egyházi büntető- és eljárásjog reformjának egy újabb fejezetét látják: „A hivatali kötelesség elmulasztására vonatkozó, használható büntetőjogi törvények hiányában – a CIC 193. kánonjának 1§-a ellenére – a súlyos okok miatt kilátásba helyezett hivatal elvesztése ezen új hivatalvesztésre vonatkozó fegyelmi normáknak köszönhetőek. Ezek a jövőben bizonyosan gondoskodni fognak arról, hogy a püspöki szolgálat különböző területein hanyagságból elkövetett hivatali kötelesség elmulasztását szigorúbban tudják büntetni. A pápa figyelmeztetése, mely szerint a püspököknek nem uralkodóknak kell lenniük, hanem Isten rájuk bízott népét kell szolgálniuk, tartalmaz egy jogi biztosítékot is a hivatal

³⁷⁵ CIC 333. kánon 3. §. „A római pápa ítélete vagy határozata ellen nincs sem fellebbezés, sem felfolyamodás.”

³⁷⁶ E tekintetben leginkább a 392. kánon rendelkezései tekinthetők irányadónak: „1. §. Mivel az egyetemleges egyház egységét védenie kell, a püspök köteles az egész egyház közös fegyelmét előmozdítani, és ezért az összes egyházi törvények megtartását sürgetni.”

–2. §. Ügyeljen, nehogy az egyházi fegyelemben visszaélések férközzenek, különösen az ige szolgálatát, a szentségek és a szentelmények kiszolgáltatását, Isten és a szentek kultikus tisztelétét, valamint a vagyonkezelést illetően.”

³⁷⁷ Vö. BEAL, J., P., *Accountability e trasparenza secondo il diritto canonico e il diritto internazionale*, in *Periodica* 109 (2020), 6.

³⁷⁸ Vö. PUIG, *Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio “Come una madre amorevole (4 giugno 2016), 730-732.*

elvesztésének jogi szankciója által. Nyitva marad azonban, hogy az érintettek alapvető védekezési jogát teljes egészében megőrizték és a római dikasztériumok megtanuljanak különbséget tenni, hogy mely feljelentések érdemesek az azokban való eljárásra, és amikor tanácsos, a tartósan feljelentgetők számára – akiknek saját püspökük irányvonala nem nyerte el tetszését – megálljt parancsoljanak.”³⁷⁹

Összefoglalóan megállapítható, hogy az ordinárius (és a jogban vele egyenlő személyek) *negligentiája*, különösen a *delictum contra minores* esetében, bár (ekkor még, tehát 2014-ben) nem minősül büntetendő cselekménynek, viszont a büntetendő cselekménnyel kapcsolatba hozható felelősségnek minősül. Ezért ha a gondosság hiánya ezen a téren súlyos és bizonyítható, akkor az a hivatalból való elmozdítás következményével járhat: vagyis a *Mint egy szerető anya* motu proprio disziplináris természetű, mellyel a Szentszék az is a célja, hogy adminisztratív intézkedésekkel tudatosítsa a részegyházak vezetőiben vizsgálati és felügyeleti felelősségüket a klerikusok által a kiskorúak terhére büntetendő cselekménynek kapcsán és az elszámoltathatóság kiemelésével a hívő nép és a közvélemény szemében az egyházkormányzat hitelességére mutasson rá. Mindez a fegyelmi célok mellett tágabb horizonton tökéletesen illeszkedik Ferenc pápa színódálisabb irányba mutató egyházkormányzati szemléletmódjába is, amelyben a jó kormányzásnak a felelősségre vonhatóság és a transzparencia a fő jellemzői.³⁸⁰

³⁷⁹ SCHÜLLER, Th, *Papst Franziskus und sein freimütiger Umgang mit dem Kirchenrecht: Freiheit für das Volk – Strenge für den Klerus*, in *Herder Korrespondenz* 70 (2016), 25.
https://www.academia.edu/29544964/Thomas_Sch%C3%BCller_Ferenc_p%C3%A1pa_%C3%A9s_az_egyh%C3%A1zjog_mer%C3%A9sz_kezel%C3%A9se

³⁸⁰ Vö. BEAL, *Accountability e trasparenza secondo il diritto canonico e il diritto internazionale*, 8.

5. A *Vos estis lux mundi* motu proprio apostoli levél formájában

5.1. A dokumentum megjelenésének háttere és kiadásának körülményei

Ferenc pápa Rómában 2019. február 21. és 24. között, mintegy 190 fő részvételével egy „szinodális jellegű” tanácskozást hívott össze „Kiskorúak védelme az Egyházban” címmel. A tanácskozás minden egyes napját egy-egy sajátos téma megvitatásának szentelték: felelősség, elszámolhatóság, átláthatóság. A pápa a konferencia záróbeszédében már utalt arra, hogy az egyházi büntetőjog lényeges változások előtt áll, különösen is ami a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekményeket illeti: „... az Egyház habozás nélkül minden szükséges intézkedést megtesz annak érdekében, átadja az igazságszolgáltatásnak azt, aki ilyen bűncselekményt elkövet, bárkiről legyen is szó. Az Egyház sosem próbál majd eltussolni vagy alábecsülni egyetlen esetet sem. (...) Itt kiemeljük a „legsúlyosabb bűncselekményekre” vonatkozó, XVI. Benedek pápa által 2010-ben jóváhagyott új szabályokat, amelyek között újfajta bűncselekményként szerepel az, ha a klérus valamelyik tagja „bármilyen módon és bármilyen eszközzel, kiskorúakról készült pornográf képeket szerez, tárol vagy terjeszt”. Akkor „14 év alatti kiskorúakról volt szó”, most úgy gondoljuk, hogy meg kell emelnünk ezt a korhatárt, hogy a kiskorúak védelmét erősítsük és hangsúlyozzuk ezeknek a tetteknek a súlyosságát.”³⁸¹ E magyar püspökök részvételével³⁸² is folytatott tanácskozás egyik konkrét eredménye volt a *Vos estis lux mundi* (Ti vagytok a világ világossága, a továbbiakban: VELM) apostoli levél megjelenése, motu proprio formájában, 2019. május 7-én, amely szerint az Egyházon belül megújított szabályozást vezetett be a kiskorúak és kiszolgáltató személyek terhére az elkövetett szexuális visszaélések megelőzésének, kivizsgálásának és bejelentésének tekintetében.

Sajátossága a dokumentumnak, hogy a pápa a *promulgatio*t illetően eltér a hagyományos keretektől. A CIC 8. kánonjának 1. § az általános kihirdetést illetően úgy rendelkezik, hogy „az egyetemes egyházi törvényeket az Acta Apostolicae Sedis című hivatalos közlönyben való kiadás útján hirdetik ki” - amelytől természetesen el lehet térni, bár más fórumon való megjelenésre korábban kevés precedens volt. Viszont a VELM hivatalos szövege olasz nyelven, a L'Osservatore Romano napilapban került kihirdetésre és csak később került közzétételre az Acta Apostolicae Sedisben is. Ennek oka az lehetett, hogy a téma fontossága viszonylag rövid volt a *vacatio legis*

³⁸¹ FRANCISCUS PP. *Záróbeszéd a kiskorúak védelméről szóló püspöki tanácskozáson*, CV, 2019. február 26.

<https://www.magyarKurir.hu/ferenc-papa/exkluziv-ferenc-papa-zarobeszede-kiskoruak-vedelmerol-szolo-puspoki-tanacskozason>

³⁸² Az Magyar Katolikus Püspöki Konferencia képviselőjében Dr. Veres András győri püspök, az MKPK elnöke, a Hierarchák Tanácsa képviselőjében pedig Dr. Orosz Atanáz miskolci görögkatolikus püspök vett részt.

is, mindössze három hét, így az AAS közzétételének késedelme a kihirdetés még tovább hosszabbította volna, vagyis indokolatlan az a feltételezés, hogy az AAS-t a Szentszék a továbbiakban figyelmen kívül kívánja hagyni.

Mindazonáltal a hosszú távú gyakorlat szempontjából nem túl szerencsés az, ha egy egyetemes törvény egy napilapban jelenik meg. Továbbá az is figyelemreméltó, hogy a dokumentumot a nagy világnyelvekre már lefordították és a Szentszék honlapján a fordítások elérhetők is, de ezek között a hivatalos latin nyelvű szöveg jelenleg nem található meg, ezért a szövegelemzésben az eredeti, olasz nyelvű szövegre kívánunk hagyatkozni. Emellett érdekes az is, hogy - részben illeszkedve az utóbbi évek tendenciájába - a benne foglalt jogszabályok három évre, *ad experimentum* kerültek csak jóváhagyásra. Az *ad experimentum* rendelkezések meghozatalára ugyan már korábban is akadt precedens, de az általános elv az, hogy a pápa, mint egyetemes jogalkotó új normákat *ad perpetuam rei memoriam* rendel el.³⁸³ Az, hogy a VELM rendelkezései *ad experimentum* kerülnek bevezetésre egyrészt azt a veszélyt rejti magában, hogy az általános gyakorlat szerint számos szabály sokszor formális jóváhagyás nélkül tovább is érvényben marad, másrészt viszont az *ad experimentum* bevezetés lehetőséget biztosít arra is, hogy a jogalkotó kiküszöbölje azon szabályok hiányosságait, amelyeket sietve, adott esetben a társadalmi nyomásnak engedve kellett meghozni.³⁸⁴

5.2. A VELM-et közvetlenül megelőző apostoli levél a kiskorúak védelméről

Ferenc pápa 2019. március 26-án *motu proprio* formájában adott ki egy levelet „a kiskorúak és a sebezhető személyek védelme” (*Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili*) címmel,³⁸⁵ amellyel a Vatikánváros, mint állam területén, valamint a Római Kúria munkatársaira érvényes szabályozásként lépett életbe a megfelelő törvény 2019. június 1-én.³⁸⁶

A vatikáni CCXCVII. számú törvény, bár nem egyetemes törvényről van szó és a világegyház tagjainak kis számát érinti - bár különösen fontos tagokat -, viszont számos olyan pont megjelenik benne, amelyek részletesen a VELM-ben is kifejtésre kerülnek, ezért a VELM értelmezéséhez hasznos útmutató lehet az apostoli levél, valamint a vatikáni CCXCVII. számú törvény rövid bemutatása (a harmadik dokumentum, ami a „Vatikánváros Helynökségének

³⁸³ Vö. RODRÍGUEZ-OCAÑA, R., *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, in *Ius Canonicum* 59 (2019), 850.

³⁸⁴ Vö. Uo. 851.

³⁸⁵ FRANCISCUS PP. *Litt. Ap. Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili* (26 mart. 2019), in AAS 111 (2019), 485-487

³⁸⁶ Vö. GENTILE, C., *La tutela dei minori nell'ordinamento vaticano*, in *Stato e chiese* 2020/13, 5.
<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/13801/12912>

Pasztorális Irányelvei” címet viseli, szempontunkból kevésbé releváns). A motu proprio-ból és a törvényből csak azokat az egységeket emeljük ki, melyek témánk tárgyalása szempontjából később fontosak lehetnek.

Tartalmában tehát számos olyan téma jelenik meg benne, amelyek visszatérnek a VELM rendelkezéseiben:

- a bejelentési kötelezettség: „mindenkinek (...) kötelessége jelenteni a visszaéléseket az illetékes hatóságoknak, és együttműködni velük azok megelőzésében és leküzdésében;”, ami viszont nem járhat a szentségi pecsét sérelmével;

- a feltételezett sértettek fogadása, meghallgatása és kísérése: „azok, akik azt állítják, hogy kizsákmányolás, szexuális visszaélés vagy bántalmazás áldozataivá váltak, valamint családtagjaiknak joguk van arra, hogy fogadják őket, hogy meghallgassák és kísérjék őket;”

- a megelőzés mellett hasonlóan nagy hangsúlyt kap az áldozatok gyógyítása és az értük való felelősségvállalás: „az áldozatok és családjaik részére megfelelő lelkipásztori ellátást, valamint megfelelő lelki, orvosi, pszichológiai és jogi támogatást kell felajánlani;”

- kitér a megvádolt személy jogaira is: „a vádlottaknak garantált a tisztességes és pártatlan eljáráshoz való jog, az ártatlanság vélelmének, valamint a törvényesség és a büntetendő cselekmény és a büntetés arányosságának elveinek tiszteletben tartása mellett;”

- figyelemreméltó azonban egy olyan passzus, ami viszont nem tükröződik a későbbiekben a VELM rendelkezésiben, mégpedig a vádlottat illetően: „a gyermek vagy kiszolgáltatott személy bántalmazásáért elítélt személyeket kerüljön hivatalából való eltávolításra, és ezzel egyidejűleg részére megfelelő támogatást nyújtanak a pszichológiai és lelki rehabilitációhoz, beleértve a társadalmi reintegrációt is.” A rendelkezés háttérében azonban a kánonjogi szemléletmód sejlik fel, amely szerint a büntetőjognak a büntetés kiszabása mellett gyógyító–medicinális szemléletűnek is kell lennie.³⁸⁷

- nem hagyja figyelmen kívül az ártatlanul megvádolt személy jogait sem: „mindent meg kell tenni a jogtalanul megvádolt személy jó hírnévének helyreállítása érdekében;”

- valamint rámutat az egyházi gyermekvédelmi projektek és képzések jelentőségére is: „a kiskorúak és a kiszolgáltatott személyek védelme érdekében biztosítanak megfelelő képzést”

- végül pedig a *promulgatio* módját illetően hasonlít a VELM megjelenéséhez: először a L’Osservatore Romanoban való közzététel útján kerül kihirdetésre a törvény és csak ezt követően az AAS-ben.

³⁸⁷ Vö. IACCARINO, A., *L’orizzonte giuridico dell’incontro con l’altro*, in *Jus-online* 2020/6, 79.

A VELM konkrét rendelkezéseire vonatkozóan a CCXCVII. számú törvény további fontos módosításokat előlegez meg:

- a „kiskorú személy” e téren azonosnak számít a „sebezhető/kiszolgáltatott személlyel”. (1. cikkely 2. pont). Ez utóbbi kifejezés megjelenése mindenképpen újdonságnak tekinthető a vatikáni és későbbiekben a kánoni törvénykezésben;

- indikációkat ad a sebezhető személy fogalmának pontosítása érdekében, miszerint „sebezhető személynek minősül minden olyan személy, aki gyengeség, testi vagy szellemi fogyatékoság vagy a személyes szabadságától való megfosztottság állapotában van, amely ténylegesen vagy csak alkalomszerűen is korlátozza a felfogóképességét, akaratát vagy egyébként a sérelemmel szembeni ellenállást”. (1. cikkely 2. pont) Mindazonáltal célravezető lenne és a jogbiztonságot segítené e téren még egyértelműbb és világosabb kritériumok alkalmazása a „sebezhetőség” egyértelmű meghatározása érdekében;³⁸⁸

- a bűncselekmény fogalmát illetően nem ad új definíciót, hanem utal a 2013. július 11-i VIII. törvény „Kiegészítő normáira”, amelyben ez: a kiskorú szexuális tevékenységben való felhasználása anyagi juttatás vagy bármilyen más, akár a kiskorú, akár harmadik személynek adott vagy ígért juttatás ellenében; a felhasznált médiumtól függetlenül minden olyan ábrázolás, amelyen kiskorú valós vagy szimulált szexuális tevékenységet folytat, valamint a kiskorú nemi szerveinek elsődlegesen szexuális célú ábrázolása. Illetve: aki erőszakkal vagy fenyegetéssel, illetve hatalommal való visszaéléssel kényszerít egy kiskorút szexuális cselekmények végzésére; aki kiskorú felhasználásával pornográf előadásokat készít vagy pedopornográf anyagot állít elő, vagy kiskorúakat toboroz vagy rávesz pornográf előadásokon való részvételre.³⁸⁹ Ennek kapcsán azonban érdemes rámutatni arra, hogy a bűncselekmények megfogalmazása sok esetben szó szerint megegyezik a *Vos estis lux mundi*ban majd felsorolásra kerülő büntetendő cselekményekkel.

- a törvény kimondja, hogy a felsorolt bűncselekmények hivatalból üldözendők: e téren sokkal szigorúbb szabályozást vezet be, mint számos európai ország. Ugyanakkor arra is rá kell mutatnunk, hogy annak oka, hogy a szexuális bűncselekményeket sok európai ország - beleértve Magyarországot is - hivatalból nem üldözi, az áldozatok védelmét szolgálja, akiknek sokszor talán még irtóznak is attól, hogy az őket ért traumatizáló eseményeket kívülállók vizsgálják és nyilvánosságra kerüljenek. Nyilvánvalóan ezzel szemben a vatikánvárosi szabályozás a zéró tolerancia elvét és a közösség jogának elsőbbségét is hangsúlyozni kívánja;³⁹⁰

³⁸⁸ Vö. PAPAŁE, C., *I delitti contro la morale*, in AAVV., *Questioni attuali di diritto penale canonico*, Atti del XLIII Congresso Nazionale di Diritto Canonico, Libreria Editrice Vaticana, CV 2012, 56.

³⁸⁹ Vö. ZAPPULLA, A., *El delito de pornografía infantil en el derecho penal vaticano*, in *Ius Canonicum* 60 (2020), 756-757.

³⁹⁰ Vö. BONI, G., *Sigillo sacramentale e segreto ministeriale*, in *Stato e chiese* 2019/34, 55.

- témánk szempontjából rendkívül fontos a sértett személy életkorára, valamint az elévülésre vonatkozó módosulás: „... az említett büntetendő cselekmények elévülési ideje húsz év, és kiskorú sérelmére elkövetett büntetendő cselekmény esetén az elévülés a 18. életév betöltésétől kezdődik”. (2. cikkely 2. pont);

- tartalmazza a bejelentési kötelezettséget is: „A szentségi pecsét sérelme nélkül, az a köztisztviselő, aki feladatai ellátása során tudomást szerez arról, vagy alapos okkal feltételezi, hogy egy kiskorú az 1. cikkelyben említett büntetendő cselekmény áldozata, köteles haladéktalanul bejelentést tenni, ha a büntetendő cselekményt elkövetik:

a) a Vatikáni Városállam területén;

b) az Állam lakosai vagy állampolgárai ellen;

c) a Vatikánvárosi Állam köztisztviselői vagy a 2013. július 11-i „*Ai nostri tempi*” motu proprio 3. pontjában említett személyek által, feladataik ellátása során.” (3. cikkely 1. pont)

- emellett pontosítja a bejelentési kötelezettség feltételeit is, valamint szankciókat kapcsol a bejelentési kötelezettség elmulasztásához is: „amennyiben a cselekmény nem minősül súlyosabb büntetendő cselekményeknek, az a köztisztviselő, aki az előző bekezdésben említett bejelentést elmulasztja vagy indokolatlanul késlelteti, ezer és ötezer euró közötti pénzbírsággal büntetendő (...). A szentségi pecsét sérelme nélkül bármely más személy - még ha a tényállást illetően teljesen idegen is -, aki tudomást szerzett a kiskorúak sérelmére elkövetett magatartásról, bejelentést tehet.” (3. cikkely 2. - 3. pont)³⁹¹

- emellett pedig rendelkezik a sértett személy jogairól és tájékoztatásáról: őt jogairól majd pedig az eljárás folyamatáról tájékoztatni kell, valamint gondoskodni kell magánéletének védelméről is és arról, hogy jogai, valamint pszichés integritása az eljárás során ne sérüljenek (pl. ne kelljen érintkeznie a feltételezett elkövetővel).³⁹²

Értékelés

Ahogy a bevezetőben is utaltunk rá, a Vatikán Városállamra vonatkozó új törvény meglehetősen specifikus, egyrészt mivel a Vatikánban bár meglehetősen sok egyházi személy dolgozik (értelmetlen lenne pontosan felsorolni, hogy püspök, pap, szerzetes stb.), viszont a kiskorúakkal és „sebezhető személyekkel” való kapcsolatbalépés esélye területileg csekély,³⁹³ bár személyre vonatkozóan előfordulhat, másrészt pedig ez egy nem kánonjogi, hanem egy állami

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/12850/12072>

³⁹¹ Vö. NÚÑEZ, G., *Nueva regulación para la protección de menores y personas vulnerables en el Estado de la Ciudad del Vaticano*, in *Ius Canonicum* 59 (2019), 338 kk.

³⁹² GENTILE, C., *La tutela dei minori nell'ordinamento vaticano*, in *Il Diritto ecclesiastico*, 125 (2014), 315 kk.

³⁹³ E kritérium leginkább a Vatikánban található X. Szent Piusz Kiszeminárium növendékeire igaz, akik a Szent Péter Bazilikában liturgikus szolgálatot látnak el.

büntetőjogi törvény, ami azonban számos kérdésben megelőlegezi a kánonjogi büntetőjogban rövidesen bekövetkező változásokat.

A törvény újdonsága azonban az, hogy ennek értelmében a kiskorúak és a jogban velük egyenlő személyek sérelmére elkövetett büntetendő cselekmény fel- vagy bejelentés hiányában is, hivatalból üldözendővé válik. A kánonjog szempontjából ennél még fontosabb az, hogy változik a büntetendő cselekmény elévülési ideje, ami húsz esztendőre növekszik, emellett pedig az elévülés nem a cselekmény elkövetésének idejétől számítható, hanem a sértett tizennyolcadik életévének betöltésétől kezdődik.

Fontos újdonság a bejelentési kötelezettség hangsúlyozása, amelynek elmulasztását szankcionálja is: a kötelezettség tehát valamennyi, a Vatikáni Városállamban, a Római Kúriánál és – kevésbé feltűnően – a Szentszék diplomáciai szolgálatában álló, közhivatalt betöltő személyre vonatkozik. Érdekes azonban a törvényben az általunk közhivatalnokként „pubblico ufficiale” kifejezést pontosabban is értelmezni: ez az olasz jogi szakszótár szerint³⁹⁴ „olyan személy, aki az állammal munkaviszonyban vagy anélkül, ideiglenesen vagy állandó jelleggel jogalkotási, közigazgatási vagy igazságszolgáltatási feladatokat lát el (pl. közjegyzők, önkormányzati titkárok stb.).” Így értelmezve tehát a bejelentési kötelezettség nem vonatkozik pl. a Vatikáni Városállam számos dolgozójára, pl. a múzeumi teremőrökre, a takarítószemélyzetre, a sekrestyésekre stb.. Végül a törvény elrendeli a Vatikáni Városállamon belül egy új szolgálat létrehozását a visszaélések áldozatainak kísérésére, gyógyítására és pszichológiai segítségnyújtásra.

5.3. A VELM rendelkezései és hatása a kiskorúakkal elkövetett büntetendő cselekmények vizsgálatára³⁹⁵

A VELM egy egyetemes pápai rendelkezés, ami külön hangsúlyozza, hogy mind a latin, mind pedig valamennyi keleti rítusú egyházra vonatkozik. Egy bevezetőből, két címből és ezen belül 19 cikkelyből, valamint két rövid az approvációra és a promulgációra vonatkozó rendelkezésből áll. „Az első részben általános jelleggel az intézkedés szubjektív és objektív elemei kerülnek bemutatásra, a második részben pedig a püspökökre és az egyházban hasonló vezető hatalommal felruházott személyekre vonatkozó jelentések konkrét esetét vizsgáljuk.”³⁹⁶ Az, hogy a dokumentum jelentős része a kormányzati hatalommal rendelkező egyházi személyekkel

³⁹⁴ <https://www.brocardi.it/dizionario/3153.html>

³⁹⁵ FRANCISCUS PP. *Litt. Ap. Vos estis lux mundi* (7 iun. 2019), AAS 111 (2019), 823-832.

³⁹⁶ ARRIETA, J., *Motu proprio* “vos estis lux mundi”, 2., <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/eventi/nota-espliativa--vos-estis-lux-mundi--dal-mons--juan-igancio-ar.html>

kapcsolatos eljárásmodot vizsgálja, egyrészt jelzésértékű a zéró tolerancia jegyében, másrészt pedig az egyházi vezetők felelősségére szeretne rámutatni az egyes esetek kivizsgálását illetően.

A bevezetés két fő dimenziót ragad meg. Egyrészt Ferenc pápa személyes meggyőződését hangsúlyozza: „a szív mély és folyamatos megtérése, amelyet konkrét és hatékony tetteknek kell hitelesíteniük”, rámutatva arra, hogy a szexuális visszaélések nem egyes emberek erkölcsi - jogi bukása, hanem impliciten utalva arra, hogy ezt egyházi közügynek tekinti. A kortárs német kánonjogász, Christoph Ohly amellett, hogy méltatja a dokumentumot, a spirituális dimenzió kapcsán kritikusan jegyzi meg, hogy „ezen a ponton azonban hasznos lett volna olyan megfelelő utalásokat is tenni, amelyek túlmutatnak ezen a kétségtelenül fontos és központi spirituális dimenzión, például a leendő papság képzése körüli releváns kérdésekkel foglalkozni, nevezetesen a szükséges fizikai és pszichológiai érettséggel, az emberi személyiség formálásával és alakításával vagy az átláthatóság és a figyelem légkörével.”³⁹⁷ Ugyanakkor hangsúlyos egy másik gondolat is, ami Ferenc pápa visszatérő témája az Egyház vezetési struktúráját és a vezető társfelelősséget illetően: a *Lumen gentium* szellemében emlékeztet a püspökök vezetői felelősségére, ami a dokumentum későbbi részeiben az egységes eljárási szabályok bemutatásával és a kiskorúak terhére elkövetett szexuális büntetendő cselekmények vizsgálatának hangsúlyozásával folytatódik.

5.4. A VELM alkalmazási köre és a büntetendő cselekmény fogalmának tisztázása

A kánonjogban a büntetendő cselekmény meghatározás szerint „olyan egyházi törvény külső és beszámítható megszegése, amely kánoni büntetéssel jár.”³⁹⁸ „... a büntetendő cselekmény lényeges elemei a következők: 1) Tárgyi elem: a törvény vagy parancs külső, de nem feltétlenül nyilvános vagy mások által ismert áthágása. 2) Alanyi elem: erkölcsileg és jogilag súlyos beszámíthatóság. (...) Az áthágás beszámíthatóságának oka lehet szándékosság (dolus) vagy (vétkes) gondatlanság (culpa), melyet a kötelező gondosság elmulasztásának is nevezhetünk.”³⁹⁹ A VELM 1. cikkelye büntetőjogi szempontból a dokumentum egyik legfontosabb szakasza, mivel ez tisztázza az alkalmazási területet, valamint a büntetendő cselekmény fogalmának pontos tartalmát. Hangsúlyozza, hogy a normák a kiskorúakkal vagy kiszolgáltatott személyekkel szembeni szexuális visszaélések eseteire vonatkoznak, amelyeket klerikusok, a megszentelt élet intézményeihez vagy az apostoli élet társaságaihoz tartozó személyek követnek el.

³⁹⁷ OHLY, Ch., *Das Motu Proprio Vos estis lux mundi-Perspektiven und Anmerkungen*, in GÜTHOFF, E.,-SELGE, K.-H., *De Processibus Matrimonialibus* 27/28 (2020/2021), 235.

³⁹⁸ GENOVESI, S., *Elementi di Diritto Canonico*, Primiceri, Padova 2016, 122.

³⁹⁹ ERDŐ, *Egyházjog*, 83.

Figyelemreméltó fogalmi módosulás az, hogy a *motu proprio* inkább a szexuális aktus/cselekmény (VELM art. 1.), illetve a szexuális visszaélés kifejezést részesíti előnyben az SST-ben szereplő „*peccatum contra sextum Decalogi praeceptum*” (SST. art. 4.) kifejezéssel szemben: míg ez utóbbi tágabb jelentéstartalmú, addig a szexuális aktus kifejezés precízebb, a jogi nyelvhasználatnak inkább megfelel, valamint jobban összhangban van a civil törvénykezés megfelelő kifejezéseivel is.⁴⁰⁰

Büntetendő cselekmények a *contra sextum* vonatkozásában

A VELM többfajta büntetendő cselekményről rendelkezik: ezek közül az első kategória az, ami szoros értelemben kapcsolatba hozható a hatodik parancsolattal (1. cikkely 1. §. a. pont), míg a többi áttételesen kapcsolódik ehhez, vagyis a vétkes gondatlanság büntetendő cselekményét és a vizsgálat akadályoztatásának cselekményét jelenti (1. cikkely 2. §. b. pont).

1. A „szexuális visszaélés” fogalma, amint azt a bevezetőben bemutattuk, tág, illetve szűk jelentéstartalomban is értelmezhető. Tág az, amikor testi kontaktusra nem kerül sor, viszont pl. pedopornográf anyag készítése, kiskorúakat ruhátlanul ábrázoló digitális anyag rögzítése által megvalósulhat, míg a szűk jelentéstartalom alapvetően a „nemi erőszakot”, pontosabban a testi kontaktus számos formáját jelenti.

A VELM egyértelművé teszi, hogy a zéró tolerancia jegyében a hatodik parancs elleni büntetendő cselekményt a tágabb értelemben kell értelmezni, vagyis ebbe beletartozik a kiskorúval (és a kiszolgáltatót személylyel) folytatott tényleges szexuális cselekvés, akár a kiskorú kezdeményezésére, akár akarata ellenére, „valamint gyermekpornográfiát tartalmazó anyag előállítása, felajánlása, forgalmazása vagy birtoklása, akár telekommunikációs és informatikai úton, csakúgy, mint kiskorú vagy kiszolgáltatót személy pornográf bemutatásban való részvételre csábítása vagy rábírása.” Ennek előzményei már szerepeltek az SST-ben, de ott még csak kiskorúakat ábrázoló képek megszerzése, birtoklása és terjesztése szerepelt, amely most a csábításra, a részvételre való felbuztatásra irányuló, alapvetően jogtechnikai jellegű kiegészítéssel is bővült.⁴⁰¹

Emellett pedig hoz egy, a kánoni büntetőjogban már részben szereplő, de most pontosításra kerülő büntetendő cselekményt: „valakit erőszak vagy fenyegetés, illetve tekintéllyel való visszaélés által arra kényszeríteni, hogy szexuális cselekményt hajtson végre vagy szenvedjen el.” Az erőszak olyan külső, ellenállásra képtelen erőszakot jelent, amelyet a cselekmény idején közvetlenül a sértett fizikai integritása ellen irányul, míg a fenyegetés jellegét tekintve inkább

⁴⁰⁰ Vö. DALY, B., *Vos Estis Lux Mundi: New Procedures for Dealing with Complaints*, in *The Canonist* 10 (2019), 144.

⁴⁰¹ Vö. ESCHLBÖCK, L., *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, in *Erbe und Auftrag* 97 (2021), 77.

pszichés ráhatásnak, mentális erőszaknak tekinthető, jelenbeli vagy jövőbeli veszélyt az áldozatra vagy hozzátartozóira nézve, ha bizonyos cselekményt megtesz vagy elmulaszt.

A rendelkezés a kiskorú fogalmát is meghatározza: a civil büntetőjog, legalábbis a magyar büntetőjog ezen a téren nagyobb rugalmasságot tanúsít, hiszen a 14. életévét betöltött, de a 18. életévét még be nem töltött személyt korlátozottan cselekvőképesnek és ebből adódóan cselekedeteiért részlegesen felelősnek tekinti: a VELM ennél szigorúbb és egyértelműbb, vagyis kiskorúnak számít mindenki, aki a 18. életévét még nem töltötte be: e kérdésben csak megismétli az SST meghatározását. Ez egy egyértelmű és jogi értelmű meghatározás, viszont újdonság, hogy a büntetendő cselekmény tartalma nemcsak a kiskorúakra, hanem a „kiszolgáltatott személyek” körére is kiterjed:⁴⁰² a kánonjogi szóhasználatban újdonságnak tekinthető szakszóról van szó, aki a dokumentum meghatározása szerint „az a személy, aki beteg, fizikailag vagy pszichésen korlátozott, vagy személyes szabadságától meg van fosztva, ami által ténylegesen akár alkalmilag, a felfogás és az akarás képességében, de legalábbis a sérelem elleni ellenállás képességében korlátozott.” Egyrészt a rendelkezés előremutató, vagyis az, hogy a dokumentum kitér arra, hogy egyes statisztikák szerint számos esetben fogyatékosokat ápoló otthonok lakói is szexuális visszaélés áldozataivá válhatnak, valamint esetükben, akárcsak a kiskorúak esetében, nem valósul meg a kölcsönös és szabad önatadáson alapuló szexuális kapcsolat. Másrészt viszont a meghatározás veszélyeket is rejt magában mivel az élethelyzetek olyan széles skáláját fedheti le, ahogy erre a következő bekezdésben is utalunk, hogy néha az is komoly kihívást jelenthet, hogy valakit nem minősítsünk kiszolgáltatottnak.⁴⁰³

Mivel a meghatározás, miszerint beteg, pszichésen korlátozott, a felfogás képességében korlátozott vagy a sérelem elleni ellenállás képességében korlátozott megközelítés elég tág területre mutat: ide tartozhat például az olyan nagykorú személy, aki olyan mértékű alkoholos befolyásoltság alatt vagy drog hatása alatt áll, hogy az ellenállás mértékében korlátozott, de tágabb értelemben az is pszichésen korlátozott, aki gyász vagy személyes élettragédia miatt az adott körülmények között nem képes átlátni a szexuális cselekmény súlyát. A VELM tehát nemcsak a kiskorúakat nevesíti a büntetendő cselekedetek lehetséges sértettei között is, hanem mindazon nagykorú személyeket, akik valamilyen oknál fogva - önhibájukból vagy önhibájukon kívül -, nem képesek szabadon átadni önmagukat egy szexuális kapcsolatnak és felmérni ennek következményeit. Megjegyzendő azonban, hogy egyes értelmezések még ennél is tágabban értelmezik a „kiszolgáltatott személy” fogalmát. Philip Gerard Milligan, a római Santa Croce Egyetem kánonjogi fakultásának tanára szerint mindazok ideértendők, akik a klerikustól vagy a

⁴⁰² Vö. ESCHLBÖCK, *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, 78.

⁴⁰³ Vö. RODRÍGUEZ-OCANA, R., *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, in *Ius Canonicum* 59 (2019), 836.

megszentelt élet társaságának tagjától egzisztenciálisan vagy anyagilag függenek, tehát pl. nagykorú diákok, egyházi alkalmazottak, ideiglenesen a plébánia ingatlanjában lakó személyek stb.⁴⁰⁴ Megítélésem szerint azonban ez a megközelítés túl tág: hiszen az egzisztenciális függő helyzetnek ebben az esetben olyan mértékűnek kell lennie, hogy az teljesen megsemmisítse a szexuális cselekménybe való beleegyezés szabadságát, ami bár elképzelhető, de nagyon ritka (pl. egy bevándorlót azonnal visszaküldenének hazájába, ahol életveszélyben van, ha a klerikus a továbbiakban nem biztosítja számára a lakhatását).

A megközelítés illeszkedik a dokumentum szándékába, hogy a lehető legtágabb spektrumát nyújtsa a *contra sextum* büntetendő cselekménynek, ugyanakkor ezen a ponton megfogalmazása számos jogbizonytalanság forrásává is válhat.⁴⁰⁵ Ezek közül egyes értelmezések szerint a legnagyobb kihívás az, hogy a VELM olyan, új büntetendő cselekményeket is bevezet, amelyek eddig nem voltak büntetendők, mint pl. a kiszolgáltatott személy terhére elkövetett szexuális visszaélés, amely esetben például az *analogia legis* sem alkalmazható, hisz ennek alkalmazását a 18. kánon tiltja.⁴⁰⁶ Ugyanakkor ebben a helyzetben is alkalmazhatónak tűnik az 1399. kánon meglehetősen rugalmas rendelkezése, hiszen a nevezett cselekmények tárgyukat tekintve súlyos bűnnek számítanak, hatásukat tekintve pedig súlyos botrányt okoznak. „... a jelen kánon szerint minden isteni vagy kánoni törvényhez meghatározatlan és fakultatív büntető szankció van fűzve, ha: 1. az áthágás külső; 2. különösen súlyos; 3. sürgős szükség van a botrány megelőzésére vagy helyrehozására (s ez büntetés kiszabását kívánja).”⁴⁰⁷

2. A további büntetendő cselekmény azonban a hatalommal való visszaélés, ami a CIC 1326. kánon 1. §-nak 2. pontja szerint is már súlyosbító körülmény: azt, aki a büntetendő cselekmények elkövetése érdekében visszaélt a hatalmával vagy hivatalával bármely személy kárára, annak érdekében, hogy vele szexuális cselekmény kövessen el, súlyosabban kell büntetni.

Ennek a súlyosbító körülménynek két feltétele van: az elkövetőnek hivatali hatalommal kell rendelkeznie és hatalmát vagy hivatalát kell felhasználnia a büntetendő cselekmény elkövetéséhez.⁴⁰⁸ Míg a VELM 1. cikkely 1. §-nak 2. és 3. pontja expliciten a kiskorúra, valamint a kiszolgáltatott személyre vonatkozik, addig ez a rendelkezés csak általánosságban vonatkozik rájuk: a „costringere qualcuno” kifejezésbe nyilvánvalóan ők is beleértendők. Az, hogy a

⁴⁰⁴ Vö. DALY, *Vos Estis Lux Mundi: New Procedures for Dealing with Complaints*, 149.

⁴⁰⁵ A továbbiakban a dolgozatban a kiskorúval a VELM-re vonatkozóan egyenértékű fogalomnak tekintjük a kiszolgáltatott személyt, kivéve akkor, ha ez a szöveg szellemével ellentétes.

⁴⁰⁶ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, J., *El «motu proprio» «Vos estis lux mundi»: contenidos y relación con otras normas del derecho canónico vigente*, in *Estudios eclesíasticos* 94 (2019), 683.

⁴⁰⁷ ERDŐ, *Az Egyházi Törvénykönyv*, 715.

⁴⁰⁸ Vö. RÍOS, A., *El abuso sexual en la iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, in *Anuario de derecho canónico* 10 (2021), 73-74.

törvényhozó erre a területre külön kitér, azt mutatja, hogy a *munussal*, az egyházi hivattal való visszaélés valamennyi formáját – legalábbis a hatodik parancsot illetően – súlyosabban szankcionálni szándékozik.

Hangsúlyozandó, hogy a hierarchikus hatalommal való visszaélés (és a klerikalizmus) kritikája Ferenc pápa tanításában visszatérő téma,⁴⁰⁹ melyet például a *Christus vivit* kezdetű apostoli buzdítás így nevesít: „A visszaélésnek különböző típusai vannak: hatalmi, gazdasági, lelkiismereti és szexuális visszaélések. Nyilvánvaló, hogy gyökerében kell kiirtani a hatalomgyakorlásnak olyan formáit, melyekbe ezek beférkőzhetnek ... A klerikalizmus a papok állandó kísértése, akik „a kapott szolgálatot inkább hatalomgyakorlásnak értik, mint ingyenesen és nagylelkűen följánlandó szolgálatnak.”⁴¹⁰ Aligha véletlen, hogy a 2019. márciusában megjelent *Christus vivit* hatalomgyakorlási kritikája a néhány hónappal később megjelent VELM-ben is visszatér: Ferenc pápa szemléletmódjában a klerikalizmus összekapcsolódik a hatalommal és a hivattal való visszaéléssel, illetve a klerikus által a kiskorúak terhére elkövetett szexuális visszaélés is elsődlegesen úgy lehetséges, ha az adott személy hivatali, társadalmi tekintélyét a visszaélés elkövetésére használja fel. „A visszaélés mindig egy felnőtt és egy kiskorú vagy egy olyan személy közötti aszimmetrikus kapcsolatban játszódik le, aki pszichológiai okok vagy életének egy adott pillanatához kapcsolódó gyengesége és törekénysége miatt kiszolgáltatott. A legitim tekintély a korrupciós folyamatban a hatalom, a felsőbbrendűség, az uralkodás, a birtoklás perverz dinamikájává alakul át egy vagy több olyan személlyel szemben, akik vele szemben egzisztenciálisan kiszolgáltatott és függő helyzetben vannak.”⁴¹¹

Ezzel a cselekménnyel a CIC egyébiránt több helyen is foglalkozik: az 1326. kán. 1 §-a szerint az súlyosabban büntetendő, aki valamilyen méltóságot visel, vagy aki hatáskörével vagy hivatalával visszaélt a büntetendő cselekmény elkövetése érdekében.⁴¹² „Méltóságnak, a személynek azt a tulajdonságát nevezzük, mely által sajátos tiszteletre válik jogosulttá a társadalom többi tagja részéről. A CIC méltóságnak (dignitas) nevezi a püspökséget (339. k. 2. §) és a bíborosságot ...”⁴¹³ Noha a VELM legjelentősebb része a püspökök és a jogban velük egyenrangú személyek által elkövetett büntetendő cselekményt tárgyalja, az egyházi személyek többsége ezen a téren inkább a hivattal - hatáskörrel, és nem annyira a méltósággal élt vissza.

Az 1389. kánon pedig azt vizsgálja, hogy ki él vissza a hatalommal. Damian G. Astigueta rámutat arra, hogy bár a két kánon szövege hasonló és könnyű őket összetéveszteni, valójában

⁴⁰⁹ Vö. PÉREZ, R., B., *La protección de los menores en la Iglesia*, in *Ius Canonicum* 60 (2020), 25.

⁴¹⁰ FRANCISCUS PP. *Exhort. ap. postsin. Christus vivit* 98, (8 apr. 2019), AAS 111 (2019), 391-476.

⁴¹¹ CENCI, A., - DEODATO, A., UGOLINI, G., *Abusi nella Chiesa, un problema di tutti*, in *La Rivista del Clero Italiano* 100 (2019), 254-255.

⁴¹² Vö. GUILLAUME, M., *La négligence dans l'exercice des charges*, PUG, Roma 2014, 218 kk.

⁴¹³ ERDŐ, *Egyházjog*, 621.

azonban az 1326. kánon szerint az a súlyosbító tényező, ha valaki hatalmát vagy megbízását arra használja, hogy büntetendő cselekményt kövessen el, addig az 1389. kánonnak az az értelme, hogy a hivatalhoz vagy a megbízatáshoz tartozó hatáskört helytelenül, értelmét, célját eltorzítva használja.⁴¹⁴ Ugyanakkor Astigueta véleménye szerint a VELM ezzel egy új büntetendő cselekményt határoz meg, amely eddig a nevezett két kánonból aligha volt levezethető: az 1389. kánon 1.§-a az egyházi hivatal képességeire utal, amelyek között értelemszerűen nem szerepel a szexuális aktusra való rábírás, ahogy nem alkalmazható a 2. §. sem, mivel nem beszélhetünk vétkes gondatlanságról. Megfelelőbbnek tűnik a súlyosbító körülményként való értelmezés, de nem az 1326. kánonban foglaltak szerint, mivel súlyosbító körülménynek a büntetendő cselekmény részét kell képeznie, pl. mint az 13970. kánonban foglaltak szerint, ha a pápa elleni erőszakot egy klerikus követi el. Így meglátása szerint egy belsőleg súlyosbított, de új büntetendő cselekményről beszélhetünk, ami hasonlatos az 1389. kánon 1.§-ban leírthoz, de nem azonosítható azzal.⁴¹⁵

Ki kell emelni azonban azt a „tekintéllyel való visszaélés” fogalma kapcsán, tekintve, hogy egy új büntetendő cselekményről beszélünk, hogy könnyen ingoványos talajra tévedhetünk, hogy ezt miként is kell értelmezni. Vagyis a tekintély objektív vagy inkább szubjektív kritériumokhoz kötődik, hiszen ha a visszaélést elkövető személy tisztségviselő vagy *munussal*, hivatali hatalommal is bír (pl. Theodore McCarrick washingtoni érsek), akkor a bizonyíthatóság egyszerű, viszont ha az elkövető segédlelkész vagy semmiféle hivatalt nem tölt be az Egyházban, mindössze a felszenteltségből adódóan övezi némi társadalmi tisztelet, akkor a bizonyíthatóság nehezebb.⁴¹⁶ „... a tekintéllyel való visszaélés jogi fogalma olyan fogalom, amely viszonylag kevés kánoni joggyakorlattal rendelkezik, és sok szubjektív véleménykülönbségnek ad teret - egyszóval olyasmi, amit nehéz lehet bizonyítani vagy cáfolni.”⁴¹⁷ Továbbá részben a jelenleg folyó szinodális folyamat kapcsán, mind egyházi vezetők, mind pedig laikusok részéről gyakran megfogalmazódik a kritika, hogy a jelenlegi egyházi berendezkedés túlzottan is a felszentelt személyekre koncentrálódik: „A klerikalizmust a lelki elszegényedés egyik formájának tekintik, amely megfosztja a felszentelt szolgálatot a valódi javaitól, elszigeteli a klérust és árt a laikusoknak. Ennek a kultúrája akadályoz bennünket Isten élő megtapasztalásában és károsítja a testvéri kapcsolatokat; merevséget, a hatalomhoz való legalista felfogású ragaszkodást és olyan

⁴¹⁴ „Mientras en el primer caso se utiliza la autoridad y el encargo para delinquir, para hacer un “algo” que no se encuentra comprendido en las tareas propias del oficio, en el segundo se usa en modo incorrecto las facultades que pertenecen al oficio o encargo, de modo tal de desnaturalizar el sentido del mismo.” Vö. ASTIGUETA, D., *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, in *Revista Scinetia Canonica* 2 (2019), 25.

⁴¹⁵ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 26.

⁴¹⁶ Vö. COSTIGANE, H., *Vos estis lux mundi: Too Far or Not Far Enough?*, in *Ecclesiastical Law Journal* 22 (2020), 310.

⁴¹⁷ HAHN, J., *Sex Offenses-Offensive Sex: Some Observations on the Recent Reform of Ecclesiastical Penal Law*, in *Religions* 13 (2022), 5.

hatalomgyakorlást eredményez, amely inkább uralkodás, mint szolgálat.”⁴¹⁸ Megítélésem szerint azonban az Egyházon belül történt szexuális visszaélésekre az a válasz, hogy a felszentelt személyek és a laikusok szolgálatát és a kormányzati hatalomban való részvételét, illetve az egyházi struktúrákat teljes mértékben újra kell értelmezni, leegyszerűsített és egyoldalú szemléletet tükröz.

Az elkövető személyét illetően is szélesebb az alkalmazási kör, mint korábban: klerikusok, tehát azon egyházi személyek, akik már legalább diakónussá vannak szentelve, valamint a megszentelt élet intézményeihez vagy az apostoli élet társaságaihoz tartozó személyek, tehát tágabb értelemben mindazok - nemtől függetlenül, tehát szerzetesnők, a megszentelt élet és az apostoli élet társaságához tartozó nők is! - akiket a közfelfogás egyházi személynek tekint.⁴¹⁹ Ami azonban problematikus, hogy nem terjed ki azokra, akik még nincsenek diakónussá szentelve (pap- és szerzetesnövendékek), valamint egy olyan rétegre, akik kétségtelenül számosabbak az előbbieknél, és az általuk elkövetett szexuális visszaélések hasonló botrányt okozhatnak: hitoktatók, katekéták, a világi intézmények tagjai, valamint az egyházi szolgálatban dolgozó egyéb alkalmazottak. Mindazonáltal a VELM rendelkezései e téren nagy előrelépést jelentenek a 2010-es SST-hez képest, mivel megfelelőbb választ ad azokra a kihívásokra, amelyek a kiskorúak terhére elkövetett, általánosságban „egyházi személyek” által elkövetett szexuális visszaéléseket taglalják.

Miért számít ez mégis jelentős előrelépésnek? Illusztrációszerűen mindössze az Ausztrál Királyi Bizottság 2017-es jelentésében⁴²⁰ szereplő statisztikára szeretnénk utalni, amely szerint a kiskorúak terhére a büntetendő cselekmények 30 %-t felszentelt személyek, 29 %-t laikusok, 37 %-t pedig ordinációban nem részesült, a megszentelt élet társaságaihoz tartozó személyek követték el.⁴²¹ Értelemszerűen ez nem jelenti azt, hogy a VELM kiadásáig az egyházi hatóságok utóbbiakkal szemben teljesen eszköztelenek lettek volna a szankciókat illetően, mindössze azt, hogy a VELM egyértelműbb és világosabb jogi helyzetet teremtett.

A vizsgálatok befolyásolásának és hátráltatásának büntetendő cselekménye

Az 1. cikkely 1. §. b) pontja pedig szankcionál egy olyan cselekményt, amely áttételesen áll kapcsolatban a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményével: „condotte poste in essere dai soggetti di cui all’articolo 6, consistenti in azioni od omissioni dirette ad interferire o ad eludere le indagini civili o le indagini canoniche, amministrative o penali, nei confronti di un chierico o di un religioso in merito ai delitti di cui alla lettera a) del presente paragrafo.” Vagyis a

⁴¹⁸ PÜSPÖKI SZINÓDUS ÁLTALÁNOS TITKÁRSÁGA, *Munkadokumentum a kontinentális szakaszhoz*, CV 2022, 58.

⁴¹⁹ Vö. ESCHLBÖCK, *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, 77.

⁴²⁰ <https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/final-report>

⁴²¹ Vö. DALY, *Vos Estis Lux Mundi: New Procedures for Dealing with Complaints*, 156.

büntetendő cselekmény lényege az egyházi előjáró részéről olyan vétkes mulasztás vagy cselekvés, amelynek eredménye a klerikus vagy szerzetes (religioso) ellen folyó bármiféle hivatalos vizsgálat megindításának vagy lefolytatásának akadályozása.

A VELM 6. cikkelye a lehetséges elkövetők körét is meghatározza:

a) bíborosok, pátriárkák, püspökök és pápai küldöttek: míg a b) pontban szereplő személyek meghatározásánál a „durante munere” kiegészítés is szerepel, addig ez itt elmarad, mivel a jogalkotó szándéka az lehetett, hogy a cselekmény a lehető legtöbb esetre terjedjen ki. Ez egyébiránt összhangban van a már hivatkozott 1326. kánon 1.§-ával, ahol a CIC hivatali hatalomról - még akkor is, ha általában fennáll - nem beszél, hanem pusztán a méltóságot és a hivatalt az alany minőségéhez kapcsolt és ezáltal a büntetendő cselekményt súlyosbító körülménynek tekinti;

b) klerikusok, akik egy részegyház vagy azzal egyenrangú egyházi struktúra vezetői voltak; és

c) klerikusok, akik egy személyi prelatúra vezetői voltak, de csak a hivatali idejük által elkövetett cselekmények tekintetében: a meghatározás inkább a felsorolás teljességére törekvés jele a dokumentumban, hiszen jelenleg csak egy személyi prelatúra létezik, az Opus Dei és a Szent Kereszt Papi Társaság, amelynek prelátusa *ad vitam* viseli a hivatalt. Emellett a jelenlegi prelátust, Fernando Ocariz Brañat leszámítva ezeddig valamennyi prelátus püspökké is volt szentelve;⁴²²

d) a megszentelt élet intézményeinek és az apostoli élet pápai jogú társaságainak legfőbb előjárói, valamint a *sui iuris* kolostorok vezetői: a megszentelt élet intézete pápai jogú, ha azt az Apostoli Szentszék alapította, vagy ha az Apostoli Szentszék hivatalos rendelettel jóváhagyta (CIC 589. kánon), valamint a *sui iuris* szerzetházak a jog szerint saját előjáró kormányzása és gondja alá tartozó önálló házak (CIC 613. kánon). Astigueta rámutat arra, hogy a VELM nem differenciál aközött, hogy klerikusi vagy laikusi, női vagy férfi az intézmény/társaság, valamint észrevétele szerint nevezett intézmények provinciálisai, miként az egyházmegyei jogú közösségek előjárói sem tartoznak a VELM ezen rendelkezései alá.⁴²³

A VELM-ben nevesített büntetendő cselekmény az igazságszolgáltatás elleni vétségnek tekinthető, amely lényegében azt jelenti, hogy az elkövető VELM 1. cikkely 1. §. a pontjában leírt büntetendő cselekményt elkövető személy elleni hivatalos vizsgálatot befolyásolja vagy hátráltatja. A büntetendő cselekmény nem a hatodik parancsolat megsértésével áll közvetlen összefüggésben, hanem csak az elkövetett cselekményekért való felelősség megállapítására irányuló eljárásra irányul. A jogalkotó igyekezett kimerítően leírni ennek valamennyi lehetséges változatát, tulajdonképpen mindent, ami akadályozhatja a vizsgálatot vagy az eljárást. Részben

⁴²² Vö. RODRÍGUEZ-OCAÑA, *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, 846.

⁴²³ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 32.

cselekvésekről beszél, azaz az akadályozás vagy elrejtés pozitív cselekedeteiről, valamint mulasztásokról, illetve a tétlenség negatív cselekedeteiről, amelynek az a célja, hogy megakadályozza a feltételezett elkövető elleni polgári vagy egyházi büntetőeljárást megindítását, amit magyar nyelvre a legcélszerűbb a büntetendő cselekmény eltussolásával lefordítani.

Az eltussolás (Damian Astigueta eredeti nyelvű szóhasználatában: encubrimiento) büntetendő cselekménye más büntetendő cselekmény előzetes elkövetését feltételezi. Annak, aki eltussolja a büntetendő cselekményt, nem kell együttműködni a büntetendő cselekmény elkövetésében, különben bűnrészes és nem bűnsegéd lenne. Damian Astigueta ennek kapcsán is rámutat arra, hogy a jogalkotó a VELM-ben itt is egy új büntetendő cselekményt határozott meg, amelynek minősége és alkalmazási területe különbözik az 1389. kánon 2. §-ától, vagyis a hivatali feladatok ellátása során elkövetett, vétkes gondatlanságból másoknak kárt okozó hanyagság büntetendő cselekményétől, mivel itt nem gondatlanságból elkövetett büntetendő cselekményről van szó, hiszen az eltitkoló ebben az esetben rosszhiszeműen cselekszik: ami nemcsak bűn, hanem büntetendő cselekmény is.⁴²⁴ Meglátásunk szerint rosszhiszeműségről szoros értelemben csak a VELM megjelenését követően beszélhetünk, hiszen a vizsgálat befolyásolása akár a feltételezett elkövető áthelyezésével vagy azzal, hogy a bejelentőre hallgatási kötelezettséget rónak, vagy a vizsgálat megakadályozása azáltal, hogy az illetékes a bejelentést nem vizsgálja ki, mondván, hogy a bejelentés rossz szándékú, nem biztos, hogy büntetendő, így a hivatali előjáró magatartása akár jóhiszeműnek is tekinthető, viszont a VELM-et (valamint a VELM Vademecumában pontosabban megfogalmazott előzetes vizsgálati kötelezettség fényében, amitől csak akkor lehet eltekinteni, ha a bejelentés nyilvánvalóan megalapozatlan) követően már jogosan vádolható rosszhiszeműséggel.

5.5. Bejelentési fórum létrehozásának kötelezettsége és a bejelentési kötelezettség

A motu proprio által bevezetett újítások között szerepel az a kötelezettség, hogy minden egyházmegyének és eparchiának (valamint a 368. kánon szerint ezekhez hasonló elbírálás alá eső szervezeti egységek), akár egyedi, egyházmegyei szinten, akár közös fórumként (ez utóbbinak a pontos mivoltát a VELM nem vázolja fel, viszont pl. adatvédelmi - személyiségi jogi szempontból bizonytalanabb helyzetet teremt - Magyarországon a bejelentési felületet az egyházmegyék saját hatáskörben hozták létre) legkésőbb 2020. június 1-ig, vagyis a motu proprio hatálybalépésétől számított egy éven belül egy nyilvánosan hozzáférhető felületet kell létrehozni a kiskorúak terhére klerikusok által elkövetett *contra sextum* cselekmények bejelentésére, amelynek meglétét a Szentszék képviselője ellenőrzi.

⁴²⁴ Vö. Uo. 34 kk.

A bejelentő felületre vonatkozóan a dokumentum nem ad pontos útmutatást, hanem a helyi ordináriusokra bízva, hogy a részleteket a saját körülményeiknek és az adott kultúrának megfelelően dolgozzák ki. A bejelentéseket a hivatali titokra,⁴²⁵ a jóhírnévre és a bizalmas jellegű információra vonatkozó rendelkezések kritériumainak kellő figyelembevételével továbbítani kell a feltételezett cselekmények elkövetésének helye szerinti illetékes ordináriusnak, valamint a megvádolt személy ordináriusának.

Hangsúlyozandó, hogy a VELM bejelentésről (*segnalazione*) és nem feljelentésről (*denuncia*) beszél – noha a bejelentés tartalmát tekintve megfelelhet egy feljelentésnek is –,⁴²⁶ annak érdekében, hogy elkerülhetőek legyenek az igazságszolgáltatást késleltető formalitások hiánya miatti késlekedés. Astigueta rámutat arra is, hogy az információnak hitelesnek kell lennie, különben hamis feljelentésnek minősülhet (1390. kán. 2. §, a kánon a *denuntiatio* kifejezést használja).⁴²⁷

A VELM ugyanakkor arra is rámutat, hogy a bejelentésnek nem kell szükségszerűen formálisnak lenni, azaz nem követelmény sem a hivatalos fórum, sem pedig az írásbeliség. Megszerezhető az információ szóbeli közlés útján, internetes fórumon, a sajtóból stb. vagy *ex officio*. Az sem követelmény, hogy a bejelentést tevő katolikus vagy keresztény legyen. A rendelkezésnek csupán az a célja, hogy megfelelő kiindulási pontot biztosítson egy előzetes vizsgálat megindításához.⁴²⁸ A bejelentés kivizsgálására a területileg és a személyileg illetékes ordinárius is illetékes, viszont nem illetékes az, akinél a bejelentést tették, ha e kettőtől eltérő személyről van szó.

A dokumentum ugyanakkor felismeri azt is, hogy a megalapozatlan bejelentések súlyos veszélyt jelenthetnek, ezért elrendeli, hogy a bejelentésnek a lehető legtöbb részletet, a feltételezett elkövetés helyét, idejét, a résztvevőket, valamint a szükséges részinformációkat is tudtul kell adnia. A rendelkezés célja az Egyházon belüli felelősségvállalás előmozdítása és nem az ellenőrizetlen pletykák bátorítása, amelyek súlyos károkat okozhatnak.⁴²⁹ A 4. cikkely a bejelentést tevő személyt védi, ami viszont felvet egy újabb kérdést, mégpedig azt, ha bejelentés névtelenül történt, akkor miért van szükség védelemre? A VELM ugyanis nem írja elő, hogy a

⁴²⁵ „Mindazok, akiket ebben a hivatalban állandó szolgálatra felvesznek, kötelesek: 1. ígéretet tenni feladatuk hűséges ellátására a jog vagy a püspök által meghatározott mód szerint; 2. a titoktartásra azok között a határok között és azon a módon, ahogyan a jog vagy a püspök meghatározta.” CIC 471. kán.

⁴²⁶ „A bejelentés minden olyan, a hatóság tudomására hozott, formához nem kötött közlés, amely meghatározott vagy ismeretlen személy által elkövetett bűncselekmény, szabálysértés gyanújára utaló tényállást, illetve adatot tartalmaz. A bejelentés bárkit megillető jogosultság, amelyet megtehet jogi és természetes, ismert és „ismeretlen, névtelen” személy is.” <https://www.police.hu/hu/ugyintezes/beadvanytetel>

⁴²⁷ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 35.

⁴²⁸ Vö. RÍOS, *El abuso sexual en la Iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, 78.

⁴²⁹ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 176.

bejelentést névvel vállalva vagy bármely módon azonosíthatóan kell tenni, azaz ha névtelenül történik a bejelentés, akkor a 4. cikkely rendelkezései szükségtelennek tűnnek. A *notitia criminis*-t illetően Astigueta még egy 2009-ben megjelent cikkében azt hangsúlyozza, hogy annak érdekében, hogy a bejelentés hiteles legyen, azt névvel kell tenni, mivel a bejelentő személy saját nevének megadásával lényegében a bejelentés tartalmának igazságáért vállal garanciát, még ha ez a garancia inkább csak pszichológiai és nem büntetőjogi természetű, vagyis valótlán bejelentés esetében, különösen azt is tekintetbe véve, hogy még nem büntetőeljárásról beszélünk, következményekkel aligha számolhat.⁴³⁰ Mindazonáltal a VELM nem írja elő kötelezően azt, a bejelentést tevő megadja a nevét.

Rá kell mutatni arra is, hogy a VELM a bejelentési fórum részletes szabályozásának kidolgozását a püspöki konferenciákra bízta. Ennek megfelelően a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2019. évi, őszi rendes ülésén határozatot hozott a megfelelő bejelentési struktúra létesítéséről a részegyházakban,⁴³¹ amely a VELM-ben elvárt adatok mellett szükségesnek tartja a bejelentő személy nevét és elérhetőségének megadását is, éppen azért, hogy az bejelentés mögött az állításért való felelősségvállalás is tapasztalható legyen, valamint ezáltal egyszerűbbé válhat az előzetes vizsgálat során a megfelelő információk összegyűjtése is. Bár a VELM expliciten nem rendeli, valamint nem is minősülnek részegyházaknak, de célszerűnek látszik az, ha szerzetesközösségek (és a jogban hozzájuk hasonlóak) szintén létesítsenek ilyen felületet.⁴³²

A másik újítás pedig a bejelentési kötelezettséget érinti.⁴³³ Ez a klerikusok vagy a megszentelt életet élő személyek azon kötelezettségére vonatkozik, hogy a feltételezett büntetendő cselekményt az illetékes egyházi hatóság felé bejelenteni kell: „kivéve a CIC 1548. kánonjának 2. §.-ban és a CCEO 1229. kánonjának 2. §.-ban meghatározott eseteket, a klerikusnak, a megszentelt élet intézményéhez vagy az apostoli élet társaságához tartozó személynek minden alkalommal, ha ilyen cselekmény a tudomására jut vagy nyomós oka van feltételezni, hogy az 1. cikkelyben meghatározott cselekedetre sor került, kötelessége jelenteni a tényállást idejében a helyi ordináriusnak, ahol a cselekedet történt, vagy azon ordináriusok egyikének ...” (VELM 3. cikkely 1. §) Értelmszerűen ez a kötelezettség nem áll fenn abban az esetben, ha a klerikus az információt a szent szolgálat ellátása kapcsán szerezte meg: ez a rendelkezés a gyónási titokra sem vonatkozik – annak nevesítését a dokumentum nem is tartja szükségesnek, annak normái természetesen érintetlenek maradnak –, hanem pl. a megígért titokra stb.. Amennyiben a visszaélés püspököt

⁴³⁰ Vö. ASTIGUETA, D., *Investigazione previa*, in *Periodica* 98 (2009), 199.

⁴³¹ Lásd például:

<https://www.gyermekvedelembp.hu/bejelentofom/> <https://gyor.egyhazmegye.hu/gyermekvedelem/#/>

⁴³² Magyarországon ez központilag került létrehozásra: <https://gyermekvedelem.szerzetesek.hu/>.

⁴³³ Vö. ESCHLBÖCK, *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, 76.

érint, akkor a bejelentést a metropolitának, vagy ha metropolitai szék üresedésben van vagy maga a metropolita érintett, akkor a legidősebb hivatalban lévő szuffragáneus püspöknek kell megtennie a Szentszék illetékes dikasztériuma felé.⁴³⁴

A klerikusnak és a megszentelt életet élő személynek tehát bejelentési kötelezettsége van, ez alól mentesül azonban a gyónási titok. A hivatali titoktartásról az 1548. kánon 2. §-a rendelkezik, két szinten: egyrészt klerikusokra vonatkozóan, olyan információt illetően, amelyről szent szolgálatukkal kapcsolatban szereztek tudomást, másrészt orvosok, köztisztviselők, ügyvédek, jegyzők azokkal a dolgokkal kapcsolatban, melyekre ez a titoktartás vonatkozik. Mivel ez utóbbiakra nem vonatkozik a bejelentési kötelezettség: azzal, ha klerikus lát el ügyvédi, jegyzői stb. feladatokat pl. házassági perekben, később foglalkozunk, így bejelentést tehetnek, de erre nincs erkölcsi - jogi kötelezettségük.

A probléma a titoktartás második szintjével, az 1548. c. 2. §-ával kapcsolatban merül fel, amely a „szent szolgálatról” beszél, ami például magában foglalja a lelki vezetést is, amelynek tartalma általában szintén titoknak számít. Ulrich Rhode kiemeli, hogy ez természete szerint nem kifejezetten kánonjogi, hanem erkölcsi-természetjogi kérdés, amely megalapozottságát a lelki beszélgetés belső, sajátos, bizalmas jellege biztosítja: a részt vevők között egy *pacta sunt servanda* áll fenn.⁴³⁵

Felmerülhet tehát a kérdés, hogy az ezen a területen megismert dolgokra is vonatkozik-e a bejelentési kötelezettség alóli mentesség. Astigueta rámutat arra, hogy a VELM-ben itt némi ellentmondás tapasztalható, mivel egyrészt a gyóntató mentesül a bejelentés kötelezettsége alól, sőt, még a gyónó sem hatalmazhatja fel arra, hogy bejelentést tegyen, mivel az információ *in persona Christi* jutott tudomására, másrészt pedig a bejelentés ugyanezen személy viszonylatában egy lényegileg más, de pszichológiáját illetően hasonló kontextusban viszont kötelezővé válik. A lelki vezetés során az elkövető, ha akarja, felmentheti a papot a titoktartás alól, de mi történik, ha ez nem történik meg, és észszerűen előrelátható, hogy az okozott kár megismétlődik?⁴³⁶ E téren tehát egy súlyos értékkonfliktussal szembesülünk: egyrészt a titoktartás értéke, amelynek alapja a bizalom, másrészt a közösség és különösen a lehetséges jövőbeli áldozatok java. Astigueta hangsúlyozza azt is, hogy az Apostoli Penitenciária 2019. július 1-én kiadott dokumentuma, a *Nota della penitenzieria apostolica sull'importanza del foro interno e l'inviolabilità del sigillo sacramentale* egyértelműen különbséget tesz a gyónási titok, a lelki vezetés titka és a „hivatali

⁴³⁴ Vö. IANONE, F., *Nota Esplicativa. motu proprio «Vos estis lux mundi»* 3, 2019. május 9. <http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/eventi/nota-esplicativa--vos-estis-lux-mundi--dal-mons--filippo-iannone.html>

⁴³⁵ Vö. RHODE, U., *La riservatezza delle informazioni ricevute nell'accompagnamento spirituale*, in *Periodica* 110 (2021), 156.

⁴³⁶ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 37.

titok” között, a sérthetlenség különböző szintjein helyezve őket. A lelki vezetés kapcsán a dokumentum hangsúlyozza, hogy ezt is titoktartás védelmezi, bár korántsem annyira erős, mint a gyónási titok esetében: ennek alapja nem a szentségi pecsét, hanem a lelki vezetett személy méltósága és magánéletének tisztelete (CIC 220. kánon), egyúttal rámutat arra, hogy „a lelkivezetésnek biztosított különleges bizalom bizonyítékaként kell figyelembe venni azt a törvény által szentesített tilalmat, hogy szentté avatás alkalmával, illetve épp ellenkezőleg, a papjelöltek szemináriumból való elbocsátásakor ne csak a gyóntató, hanem a lelkivezető véleményét is kikérjék (vö. CIC 240. kán., 2. §; CCEO 339. kán., 2. §). Hasonló módon, a szentek ügyében folytatott egyházmegyei vagy eparchiás vizsgálatok lefolytatásáról szóló 2007-es *Instructio Sanctorum Mater* tiltja, hogy tanúvallomást tegyenek nemcsak a gyóntatók, a szentségi pecsét megőrzése érdekében, hanem az Isten Szolgája lelki vezetői is mindarra vonatkozóan, amit a lelkiismereti fórumon, a szentségi gyónáson kívül megtudtak.”⁴³⁷

Astigueta e dokumentum fényében hangsúlyozza, hogy egy olyan fontos kérdésben különösen nagy teher lehet az, hogy a lelkivezető lelkiismeretére és felelősségére van bízva, hogy bejelentést tegyen-e vagy sem.⁴³⁸ Rhode véleménye szerint, mivel a lelki beszélgetés tartalmát a legmagasabb fokú titoktartás nem védi, annak tartalma súlyosabb, nagyobb veszély elkerülése érdekében (pl. a büntetendő cselekmény megisméltése) feltárható.⁴³⁹

Továbbá az információszerzés és a bejelentési kötelezettség néhány, akár a civil jog horizontján szemlélve különösen érdekes szempontra is érdemes kitérni. Egyrészt arra, ha valaki az információt nem legális vagy kifejezetten illegális úton szerzi meg pl. egy számítógép feltörése által, valamint arra, ha az illető személyek között vérrokonság vagy családi kapcsolat áll fenn. Az előbbivel kapcsolatban a VELM utalást nem ad, viszont például a magyar jog szerint ilyen információ nem használható fel, viszont rokonság esetében a dokumentum nem szab ki bejelentési kötelezettséget.

Míg a szöveg a bejelentési kötelezettséget illetően egyházi jogállású személyekre vonatkozóan az „ha l’obbligo” kifejezést használja, vagyis valódi, jogi és nem csupán erkölcsi kötelezettséget ró rájuk, melyek elmaradása fegyelemi következményekkel jár,⁴⁴⁰ bár ezek természetét, módját stb. a motu proprio nem nevesíti; viszont a VELM 3. cikkely 2. §-a szerint minden ember tehet bejelentést: a szöveg nem tér ki külön a megkereszteltre, hanem a *chiunque* (bárki, akárki) kifejezéssel él, viszont sem erkölcsi, sem pedig jogi kötelezettséget nem ró rájuk e tekintetben: míg egyházi jogállású személy esetében ez kötelezettség, addig számukra csak lehetőség: *può presentare una segnalazione*. Megítélésem szerint, kiindulva abból, hogy a

⁴³⁷ *Nota della Penitenzieria Apostolica sull’importanza del foro interno e l’inviolabilità del sigillo sacramentale 1.*

⁴³⁸ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 38.

⁴³⁹ Vö. RHODE, *La riservatezza delle informazioni ricevute nell’accompagnamento spirituale*, 162.

⁴⁴⁰ Vö. ARRIETA, *Motu proprio “vos estis lux mundi”*, 2.

jelenlegi egyházkép szerint a laikusok számára éppúgy feladat és küldetés az életszentség keresése, valamint az Egyház közjavanak megvalósítása, továbbá a VELM 13. cikkelye nemcsak lehetővé teszi, hanem ajánlja is laikusok részvételét a *contra sextum* büntetendő cselekmények kivizsgálásában, kevésbé célszerű ennyire egyértelmű elválasztást tenni a klerikusok (valamint a VELM szerint velük egyenlő személyek) és a laikusok között. Továbbá a tapasztalat azt mutatja, hogy ilyen ügyek statisztikailag nézve nagyobb eséllyel jutnak laikus hívek tudomására – egyszerűen csak a klerikusoknál nagyobb létszámuk miatt is –, mint klerikusoknak.

Míg a bejelentés eddig legfeljebb csak erkölcsi kötelezettségnek számított, a VELM óta ez nemcsak lelkiismeretben kötelez, hanem egy általános jogi paranccsá válik valamennyi klerikus, a megszentelt élet és az apostoli élet társaságához tartozó személy számára. Ugyanakkor a „fondati motivi”, vagyis a megalapozott ok kifejezés tartalmát a szöveg közelebbről nem határozza meg: itt nyilvánvalóan nem hallomásról, híresztelésről van szó, hanem arról, hogy a bejelentés konkrét, fogható információt kell, hogy tartalmazzon. A VELM nem határozza meg azt sem, hogy ezen bejelentési kötelezettség milyen időkeretben áll fenn: értelemszerűen a bejelentést tevő klerikus részletes információval nem kell, hogy rendelkezzen az elkövetés időpontjáról vagy részleteiről, vagyis lehetséges, hogy az már elévült. Ebben az esetben egy több évtizedes büntetendő cselekmény feltárása, különösen akkor, ha az elkövető időközben elhunyt – e kérdésre egyébként a VELM *Vademecuma* külön is ki fog majd térni – és aligha adott számára a védekezés lehetősége, nem feltétlenül szolgálja az igazságosság megvalósulását.⁴⁴¹

A bejelentés idejét illetően a VELM olasz szövege a „tempestivamente” kifejezés használja, ami magyarra a „megfelelő, alkalmas időben” terminussal adható vissza:⁴⁴² a német szövegben ugyanitt a „beizeiten”, egy hasonló értelmű szó áll. A VELM Vatikán honlapján megtalálható angol nyelvű szöveg a „promptly” kifejezést használja, ami viszont „azonnal, haladéktalanul” jelentéssel bír, ami szintén megegyezik a „sin demora” spanyol nyelvű és a „sans délai” francia nyelvű szövegben szereplő kifejezések jelentésével, vagyis egyértelműen látszik, hogy a fordítások között elég jelentős divergencia áll fenn. Ugyanakkor az olasz kifejezés *immediato, pronto, rapido*, vagyis azonnali, sürgős, gyors jelentéssel is bír:⁴⁴³ megítélésünk szerint talán célszerűbb lett volna az itt hozott kifejezések egyikét használni, mivel feltételezhetően ez áll közelebb a törvényhozó szándékához és nem egy szubjektíven kiválasztott időpont-meghatározás.

A CIC 9. kánonja szerint „a törvények a jövőre vonatkoznak, nem a múltra, hacsak nem rendelkeznek bennük határozottan múltbéli dolgokról”, vagyis értelmezhetjük-e úgy a VELM rendelkezését, hogy a bejelentési kötelezettség csak a 2019. június 1. után elkövetett visszaélésekre

⁴⁴¹ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 39.

⁴⁴² Vö. *Tempestivo*, in HERCZEG, Gy., *Olasz-Magyar Nagyszótár II.*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1992, 1475.

⁴⁴³ https://www.treccani.it/vocabolario/tempestivo_%28Sinonimi-e-Contrari%29/

vonatkozik. Aligha ez a törvényhozó szándéka, sokkal inkább az, hogy a „haladéktalanul” kifejezéssel az a célja, hogy a bejelentéstevést ösztönözze, hiszen az a *motu proprio* célja, hogy az egyházi hatóság számára lehetővé tegye azt, hogy az esetleges elkövetőkkel szemben a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban lépjen fel.⁴⁴⁴ Ugyanakkor ez felveti annak a kérdését is, hogy fennáll-e kötelezettség akkor is, ha a cselekmény elévült vagy a büntető eljárás már megindult: ennél egyszerűbb a helyzet akkor, ha a feltételezett elkövető időközben már elhunyt.

Emellett szükséges rámutatni arra is, hogy a VELM többször is hangsúlyozza a világi törvények betartásának fontosságát is, viszont a demokratikus állami törvények általában nem írnak elő feljelentési kötelezettséget: a feljelentés, mint a gyanú kinyilvánítása ugyanis alapvetően fakultatív cselekményként merül fel és csak kivételesen súlyos büntetendő cselekményekre vonatkozik (pl. terrorista cselekmények, emberrablás). A jogalkotó ugyanis általában fél az ilyen szabályok bevezetésétől, mert ez egy autoriter, totalitárius állam létrehozásához vezetne, ahol mindenki ellenséget lát mindenkiben, emellett pedig a büntetendő cselekmény feljelentésének szabályozása, mint az eljárási sorrend első láncszeme, a büntetőeljárás egész rendszerét inspiráló logika kifejeződése, amely viszont az igazságszolgáltatás kultúráját tükrözi, vagyis nem a büntetéstől való félelem, hanem a természetes igazságérzet és a közösség miatt érzett felelősségből adódóan kell a be- vagy feljelentést megtenni.⁴⁴⁵ Az, hogy a VELM lényegében átveszi a Vatikánváros CCXCVII. törvényének rendelkezéseit, nem tesz mást, mint egy formailag állami törvényt emel kánoni törvénné. Geraldina Boni érdekes, talán kissé távolra is merészkedő megállapítása szerint a VELM ha inspirációját valóban a nevezett törvényből meríti, akkor egy sajátos ekkleziológiai szemléletet tehet magáévá, miszerint a klerikus és a fogadalmas személyt nem életállapota szerint értékeli, hanem vatikáni hivatalnokként tekinti egyenlő elbírálásúnak.⁴⁴⁶ nézete szerint a bejelentéseket, épp az Egyház hitelességének megőrzése miatt ösztönözni kell, de Isten népe társfelelősségének formájában, és nem kötelezettségként előírva.

A felvetett problémákra tendenciaszerűen azt felelhetjük, hogy a jelenlegi irány az, hogy múltbeli, már elévült esetek is feltárássra kerülnek, bár jellemzően nem bejelentés alapján, hanem az illetékes egyházi hatóságok vizsgálatai következtében: csak remélni lehet, hogy a múlttal való ilyen mélységű szembenézés javítja az Egyház hitelességét a társadalom szemében.

A VELM azt is hangsúlyozza, hogy az illetékes egyházi hatósághoz történő bejelentési kötelezettség semmilyen módon nem befolyásolja az állami jogban előírt egyéb be- és feljelentési kötelezettségeket. Emellett pedig külön kitér a bejelentést tevő személyek védelmére, pontosabban a VELM 3. cikkely 3. §-a szerint „a bejelentést tevő személynek a bejelentés tartalmára

⁴⁴⁴ Vö. COMOTTI, G., *I delitti contra sextum e l'obbligo di segnalazione nel Motu proprio "vos estis lux mundi"*, in *Ius ecclesiae* 32 (2020), 264-265.

⁴⁴⁵ Vö. BONI, *Sigillo sacramentale e segreto ministeriale*, 52.

⁴⁴⁶ Vö. BONI, *Sigillo sacramentale e segreto ministeriale*, 53.

vonatkozóan semmiféle hallgatási kötelezettséget nem szabad elrendelni.” A rendelkezés mögött nemcsak a nagyobb és társadalmilag elvárt transzparenciának való megfelelés húzódik meg – még azon az áron is, hogy ezáltal az esetlegesen ártatlanul bejelentett személy jó hírneve helyrehozhatatlanul sérül –, hanem a *Crimen sollicitationis* 13. pontjában szereplő titoktartási kötelezettség hatályon kívül helyezését jelenti. Amennyiben valaki a bejelentőre hallgatási kötelezettség kirovásával vagy más módon arra törekszik, hogy a vizsgálatot befolyásolja vagy az ügyet eltussolja, szintén büntetendő cselekményt követ el (VELM 1. cikkely, 1. §-nak b. pontja). A hallgatási kötelezettség elrendelésének tilalma nem vonatkozik a be- vagy feljelentett személyre, akit már az előzetes vizsgálat megindításakor tilalmaknak és megszorító intézkedéseknek lehet alávetni.⁴⁴⁷

5.6. Az előzetes vizsgálat

A vizsgálat megindítása előtt az ordináriusnak személyesen vagy megbízottja útján mindenekelőtt meg kell győződnie arról, hogy a bejelentés a kánonjog, különösen is a büntetőjogi normák megsértését jelenti-e, arról, hogy az valóban *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekménye-e, illetve arról, hogy nem évült-e még el a cselekmény. Az előzetes vizsgálat a büntető eljárás egyik kulcspontja, mivel ennek keretében kerül eldöntésre az, hogy szükséges-e a büntetőeljárás megindítása. A VELM csak röviden foglalkozik a kérdéssel, mivel arra már az SST kitért, viszont a *Vademecum* kiadása mégis azt illusztrálja, hogy részletesen útmutatások kibocsátása mégis szükséges az előzetes vizsgálat lefolytatására vonatkozóan.

A VELM az elkövető *munus*át illetően illetékesség szempontjából kétfajta eljárásrendet tart szem előtt.

A. Amennyiben a feltételezett elkövető klerikus, apostoli élet intézményeihez vagy a megszentelt élet társaságához tartozó személy, vagy ugyan a 6. cikkely c) és d) pontjában szereplő személy, de a büntetendő cselekményt nem *durante munere* követte el, akkor a bejelentést a feltételezett elkövetés területét illetően illetékes ordináriushoz kell benyújtani. Astigueta rámutat arra, hogy ezt a rendelkezést célszerű lenne pontosítani, mivel a VELM 1. cikkelye az apostoli élet társaságához tartozó személyt említi, viszont a 134. kán. 1. §-a szerint az előjáró csak klerikusi társaság esetében számít ordináriusnak. Javaslatára szerint ebben az esetben eltekintve az ordinárius fogalmának kérdésétől, az elkövetés helye szerint illetékes megyéspüspököt, a pápai jogú társaság esetében pedig a legfőbb előjárót kellene értesíteni, aki tájékoztatja a megfelelő dikasztériumot; ha pedig egyházmegyei jogú társaságról van szó, akkor pedig a jog szerinti ordinárius az illetékes

⁴⁴⁷ Vö. ARRIETA, *Sulla riservatezza delle cause di pedofilia*, 20.

az előzetes vizsgálat megindítására. A vizsgálat időtartalmát illetően a VELM csak a püspökökre vonatkozó vizsgálat esetén ad útmutatást: ez legfeljebb kilencven napig tartson (VELM 14. cikkely 1. §), klerikusokra és a megszentelt élet intézményeihez tartozó személyeket illetően nem: azonban esetükben is célszerű alkalmazni ezt az időintervallumot.⁴⁴⁸ Mindazonáltal az, hogy a VELM konkrét időintervallumot is tartalmaz, nemcsak erkölcsi, hanem jogi felelősséget is róva a vizsgálatot végző személyre, ami várhatóan nagymértékben felgyorsítja az ügyek kivizsgálását.

Röviden ki lehet térni arra a kérdésre is, hogy mi a teendő akkor, ha egy előzetes vizsgálat már folyamatban van? A VELM nem rendel el ideiglenes rendelkezéseket a folyamatban lévő vizsgálatokat illetően, így azokat a hatályos törvény szerint kell folytatni; ezzel szemben a 2019. június 1-jén indult korábbi vizsgálatokat a VELM szabályai szerint kell lefolytatni, függetlenül attól, hogy a vizsgált cselekményre korábban került sor.⁴⁴⁹

B. Amennyiben a feltételezett elkövető püspök vagy a VELM szerint a püspökkel egyenrangú személy, az eljárás módja változik, mivel a pápai küldött és a metropolita – amennyiben nem ők az érintettek – részvételével kezdődik meg a folyamat. Amennyiben a metropolita érintett, úgy a legrégebben hivatalban lévő szuffragáneos püspöknek kell elvégeznie a 8. cikkelyben említett feladatokat, ha pedig maga a pápai küldött, akkor a bejelentést az Államtitkárságnak kell továbbítani.

Miután a metropolita meggyőződött arról, hogy a bejelentés tartalma nem megalapozatlan – fontos, hogy a VELM itt is negatív megközelítést használ, azaz a metropolitának nem szükséges erkölcsi vagy jogi bizonyosságra jutnia a bejelentés megalapozottságát illetően –, úgy a pápai küldött révén felhatalmazást kér: általános szabály szerint előzetes vizsgálat megindítására kap felhatalmazást, ugyanakkor a VELM nem határozza meg a 10. cikkely 2. §-ban meghatározott teendők természetét, hanem arról az illetékes dikasztérium az adott esetnek megfelelően dönt. A metropolita a vizsgálat során adatokat, információkat gyűjt (VELM 12. cikkely 1. §), meghallgathatja a feltételezett sértettet: erre vonatkozóan a VELM a vatikánvárosi CCXCVII. törvény rendelkezéseit tekinti irányadónak, valamint fenntartva az ártatlanság vélelmét, a vizsgálat alá vont személyt is „informálja a vizsgálatról és a felhozott vádokról, meghallgatja a tényállásról és felkéri arra, hogy írásos nyilatkozatot tegyen a saját védelmében. Ebben az esetben az a személy, aki ellen a bejelentést tették, az ügyészhez fordulhat.” (VELM 12. cikkely 8. §) Érdekes viszont a szakasz bevezetése: „amennyiben a dikasztérium előírja”, azaz úgy tűnik, hogy a bejelentett személy informálását a dikasztérium döntésétől teszi függővé, ami elvileg elősegítheti a vizsgálat sikeres befejezését, hiszen így nem lehetséges, hogy bárki nyomást gyakoroljon a tanúkra vagy megsemmisítse a bizonyítékokat. Az elővigyázatossági intézkedésekről az illetékes dikasztérium

⁴⁴⁸ Vö. DALY, *Vos Estis Lux Mundi: New Procedures for Dealing with Complaints*, 159.

⁴⁴⁹ Vö. RODRÍGUEZ-OCANA, *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, 849.

dönt: a szöveg arról nem rendelkezik, hogy ezeket ki fogatosítja, teheti megbízás alapján a metropolita vagy a pápai küldött is. A vizsgálat költségeire a püspöki konferencia, a hierarchák tanácsa, az egyháztartományok pénzalapot hozhatnak létre, amely a CIC 1303. kánonja szerint kegyes alapítványnak minősül.

A vizsgálat eredményét a metropolita *votumával* együtt az illetékes dikasztériumhoz továbbítja, és ha további rendelkezés nem érkezik, ezzel a metropolita megbízatása megszűnik és ha igénybe vette a nevezett alapítvány támogatását, akkor a rendelkezésére bocsátott összeggel köteles elszámolni. A VELM 18. cikkelye szerint az illetékes dikasztérium az előzetes vizsgálat lezárását követően vonatkozó jog szabályai szerint jár el.⁴⁵⁰ Eszerint a VELM szövege arra utal, hogy ahogy az ordinárius eljár a CDF megbízása szerint a klerikus ellen *contra sextum* büntetőügyekben, úgy folytatja le és koordinálja az illetékes dikasztérium az eljárást a püspök és vele egyenrangú személyek ellen.

5.7. A sértett személyek védelme

A VELM 5. cikkelyének rendelkezései szintén megfelelnek a korszellem által elvárt igényeknek, valamint a nagyobb transzparencia igényeinek, ugyanis beszámolók szerint az áldozatok épp a visszautasítás veszélye valamint a nyilvánosságra lépéstől való félelem miatt nem számolnak be az abúzusról. Ennek elkerülése érdekében a VELM 1. §-a kifejezetten hangsúlyozza, hogy az egyházi hatóságok „tisztelettel és méltósággal bánjanak azokkal és családjukkal, akik azt állítják, hogy sérelmet szenvedtek el”, tanúsítsanak nyitottságot, nyújtsanak lelki, szükség esetén pedig pszichológiai segítséget is. Tapasztalat szerint a VELM 16. cikkelye által elrendelt pénzalap az ilyen jellegű kiadásokra is fordítható. A VELM a sértetteket illetően külön hangsúlyozza a bizalmas adatok és a magánszféra védelmének fontosságát is.⁴⁵¹

5.8. Püspökökre és a velük egyenrangú személyekre vonatkozó rendelkezések

A VELM második címe a bíborosokkal, a pátriárkákkal, a püspökökkel, a pápai küldöttekkel, a személyi ordináriusokkal, valamint a megszentelt élet intézményeinek vagy az apostoli élet pápai jogú társaságainak legfőbb elöljáróival szemben folytatott eljárást szabályozza. A részletes leírás azokra vonatkozik akik különböző funkciókban vezetői felelősséget viselnek vagy viseltek, még ha csak ideiglenesen is, ezért emeli ki a dokumentum, hogy *durante munere*,

⁴⁵⁰ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 46-50.

⁴⁵¹ Vö. OHLY, *Das Motu Proprio Vos estis lux mundi*, 242.

vagyis a norma a hivatali idő alatt elkövetett büntetendő cselekményekre vonatkozik, tehát visszamenőlegesen is alkalmazható. A vizsgálatok irányulhatnak mind az elkövetett szexuális visszaélések, mind pedig a büntetendő cselekmény eltitkolására vagy eltussolására vezető magatartás ellen.⁴⁵²

Egyértelműen látszik az a törekvés, hogy a VELM a megnevezett vezetők esetében is hasonló, sőt, nagyobb következetességet kíván követni és ezen a téren erősíti metropolita helyzetét, mind a római dikasztériumok, különösen a Hittani Kongregáció hatáskörét. Különösen kitűnik ez a jelentési kötelezettségből, vagyis ha a VELM 6. cikkében megnevezett személyre vonatkozik a bejelentés, akkor azt az illetékes egyháztartomány metropolitájának, valamint az illetékes dikasztérium részére kell továbbítani. Amennyiben maga a metropolita a bejelentett személy vagy a metropolitai szék üresedésben van, az értesítést a VELM 8. cikkely 2. §-ának megfelelően a legrégebben kinevezett szuffragáneus püspöknek (*suffraganeo più anziano*), a pápai küldöttek esetében pedig a 3. §-nak megfelelően közvetlenül az Államtitkárságnak kell megtenni. Értelemszerűen a pápai küldöttek, jellemzően a nunciások esetében az Államtitkárság Államközi Kapcsolatokban illetékes Szekciója felettes szerv, a szuffragáneus püspököt illetően pedig a rendelkezés a CIC 421. kánon 2. §-t, illetve a 425. kánon 3. §-át alkalmazhatja analógiaként. A VELM 9. cikke keleti rítusú katolikus egyházak püspöke esetében analóg eljárást ír elő, fenntartva a Szentszéknek közvetlenül való tájékoztatásának kötelezettségét.

Egyértelműen jelentős újítás tehát a metropolita szerepének és feladatkörének megerősítése: míg a keleti rítusú egyházakban a metropolita, a nagyérsek és a pátriárka pedig különösen jelentős végrehajtó hatalmat gyakorol a latin rítusú egyház metropolitáihoz képest, addig ez utóbbiak hatalma egyháztartományuk megyéspüspökei felett erősen korlátozott. A 436. kánon 3. §-a kifejezetten hangsúlyozza, hogy a szuffragáneus egyházmegyékben a metropolitának semmilyen kormányzati hatalma nincs, ugyanakkor a 2. kánon lehetővé teszi, hogy az Apostoli Szentszék a metropolitát különleges feladatokkal és hatalommal ruházzon fel, valamint egyházfegyelmi ügyekben különösen releváns a 436. kánon 1. §-a mely szerint a metropolita egyháztartományában felügyeli, „hogy a hitet és az egyházi fegyelmet gondosan megtartsák, és értesíti a római pápát az esetleges visszaélésekről”. A VELM ezen rendelkezése tehát a 436. kánon egyházfegyelmi normáinak konkretizálásának tekinthető.⁴⁵³

Fontos, hogy nem egy általános vizsgálati felhatalmazásról van szó, hanem a metropolita befogadja a bejelentést és a VELM 10. cikkely 1. §-ának megfelelően közvetlenül az illetékes

⁴⁵² Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, *El «motu proprio» «Vos estis lux mundi»: contenidos y relación con otras normas del derecho canónico vigente*, 672.

⁴⁵³ ARRIETA, *Motu proprio “vos estis lux mundi”*, 3.

dikasztériumot kéri fel a vizsgálat megindítására, vagyis a vizsgálatot elvégző személy kijelölésének jogát a Szentszék magának tartja fenn.⁴⁵⁴

Ha a VELM 12. cikkely 6. §-ának megfelelően bizonyítást nyer, hogy összeférhetlenség vagy érdekkonfliktus miatt a szükséges pártatlanság nem biztosított, a metropolita köteles a körülményt az illetékes dikasztériumnak jelezni, amely szükség esetén felmentheti a vizsgálat elvégzése alól, emellett pedig a dikasztériumnak érintetlen marad azon joga is, hogy a metropolitától eltérő, más, alkalmas személyt bízjon meg a vizsgálattal. A VELM 11. cikkelye nem határozza meg, hogy ebben az esetben a vizsgálatot végző személynek milyen kvalitásokkal kell bírnia, tehát nem szükséges – bár az eset súlyosságát tekintve célszerű és megfelelő –, hogy az illető püspökké legyen szentelve, tehát lehet klerikus vagy akár laikus személy is, viszont nekik is a dokumentumban megfogalmazott eljárási normákat kell követniük.

Az eljárásjogi pontosítással, valamint azzal, hogy a bejelentés alapvetően digitális módon történik, valamint a bejelentést követően harminc nappal az illetékes dikasztérium megadja az illetékes személynek a vizsgálati felhatalmazást (VELM 10. cikkely 2. §.), valamint azzal, hogy a vizsgálatot végző személynek harminc naponta beszámolási kötelezettsége van a dikasztérium felé a vizsgálat előrehaladásáról (VELM 12. cikkely 9. §), illetve a vizsgálatra biztosított kilencven napos határidő megadásával – eltekintve attól, hogy indokolt esetben ezt a határidőt meg lehet hosszabbítani, de a hosszabbítás megadására csak a megfelelő dikasztérium illetékes –, a dokumentum azt célozza, hogy jogilag megakadályozza a vizsgálat és a jelentés elkészültének elhúzódsát és gyors cselekvésre kötelezi az érintett személyeket és intézményeket. Figyelembe véve azt a bevezetőben bemutatott tényt, hogy a szexuális visszaélések elkövetői jellemzően visszaesők, valamint a botrány súlya miatt célszerűbb lett volna egy szélesebb időintervallum biztosítása: természetesen nem valószínű, hogy az illetékes dikasztérium megtagadná a megfelelő okkal alátámasztott hosszabbítás kérését.

Szükséges rámutatni arra is, hogy a *motu proprio* ezen részterülete is kisebb kiegészítéseket kíván. Noha a lehető legpontosabban kívánta szabályozni a püspökökre és a metropolitákra vonatkozó eljárásokat, viszont a teljesség kedvéért célszerű lenne olyan részegyházakra esetére is kitérni, amelyek helyzete egészen sajátos, mint pl. a Gyulafehérvári főegyházmegye, amelynek főpásztora nem metropolita, viszont nem tartozik a Bukaresti érseki tartományhoz, vagy a svájci egyházmegyék, amelyek történelmi okok miatt szintén nem tartoznak egy metropolita alá, illetve hasonló kérdés merül fel a generális apátok esetében is,⁴⁵⁵ ez azonban csak részletkérdés, mivel a Szentszék belátása szerint szabadon megbízhat bárkit a vizsgálat

⁴⁵⁴ Vö. ESCHLBÖCK, *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, 81.

⁴⁵⁵ Vö. Uo. 82.

lefolytatásával, legfeljebb az a kérdés merülhet fel, hogy ki az illetékes abban, hogy a nevezett személyekre vonatkozó bejelentést a Szentszék fele továbbítsa.

Emellett a VELM rendelkezik arról, hogy az egyháztartományok, valamint az ennél nagyobb szervezeti egységek pénzalapot hozzanak létre a vizsgálati kiadások fedezésének céljára (VELM 16.): értelemszerűen ebből kell a 13. pontban említett szakértők munkáját, valamint a más, esetlegesen felmerülő költségeket finanszírozni (pl. az a sértettek részére pszichológiai segítségnyújtást), viszont kérdésként merülhet fel az, hogy bíborosok, pápai követek esetében ez kinek lesz a terhe? Legvalószínűbb válasz az, hogy ebben az esetben a Szentszéknek kell viselnie a költségeket.

Előzetes értékelés

A dolgozat harmadik egységében nagyrészt a VELM rendelkezéseivel foglalkozunk, ezért itt csak egy rövid értékelésre szorítkozunk. Ahogy arra már többször utaltunk, a dokumentum nem old meg minden felmerülő kérdést: Ferenc pápa több egyházfegyelmi intézkedéséhez hasonlóan *ad experimentum* jellegű. A rendelkezés viszont tökéletesen betöltötte azt a célt, hogy tisztázza, pontosítsa a *crimen contra sextum cum minoribus* jelentéstartalmát, biztosítsa a bejelentések hatékony kezelését és a bejelentésekre vonatkozó ügymenetet, valamint az eltussolás megakadályozását és a transzparencia elősegítését. Astigueta megállapítása szerint a dokumentum nem könnyen olvasható vagy értelmezhető, mivel jogalkotási technikája és számos kifejezése, különösen a világi jog területéről átemelt „vulnerabilis” kifejezésekkel kapcsolatosak is újszerűek, ezért a VELM végrehajtása várhatóan nem lesz nehézségektől mentes.⁴⁵⁶ Ennek ellenére azt kell mondanunk, hogy a VELM hiányosságai ellenére is jele annak az elkötelezettségnek, amellyel az Egyház e sebe ellen küzd. „A Hittani Kongregáció hatáskörébe tartozó, a *Sacramentorum sanctitatis tutela* motu proprioan előírt, a *delicta graviora*-ra vonatkozó rendelkezések és a vonatkozó jogszabályok sérelme nélkül hirdette ki Ferenc pápa az új normákat, „hogy egyetemes jelleggel olyan eljárásmodokat dolgozzunk ki, hogy azon büntetendő cselekményeket, amelyek a hívek bizalmát elárulják, megelőzzük és legyőzzük.”⁴⁵⁷

⁴⁵⁶ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 51.

⁴⁵⁷ IANONE, *Nota Esplicativa. motu proprio «Vos estis lux mundi»*, 1.

5.9. A VELM-et kiegészítő joganyag

5.9.1. A Hittani Kongregáció Vademecuma⁴⁵⁸

A kiskorúak terhére elkövetett szexuális büntetendő cselekményekre vonatkozóan világosan kiviláglik, hogy a 2000 és 2018 között közzétett rendelkezések, irányelvek és eljárásrendek között jelentős különbségek vannak, számos alkalommal felmerültek olyan kérdések és esetek is, amelyekre az egyes részegyházak és az egyházmegyei bíróságok nem voltak kellőképpen felkészülve, valamint a CDF gyakorlata sem volt széles körben ismert. Mivel az egyes ordináriusok a tapasztalat szerint gyakran fordultak a CDF-hez útmutatásért, különösen is a *Mint egy szerető anya* apostoli levél megjelenését követően, szükségessé vált egy gyakorlati útmutató kiadása az egységes eljárás módra vonatkozóan, melyet 2019. februári, Rómában tartott, a kiskorúak védelmével foglalkozó tanácskozáson részt vevő püspökök kifejezetten kértek.⁴⁵⁹

A CDF Vademecuma a VELM-mel együtt olvasandó: 2020. július 16-án tették közzé a klerikusok által kiskorúakkal szemben elkövetett szexuális visszaélésekkel kapcsolatos ügyek kezelésének egyes eljárási módjáról. A Luis Ladaria bíboros prefektus által jegyzett dokumentum csak a már ismert információkat és eljárásrendet foglalja össze: ez lehet az oka annak is, hogy latinul nem, csak világnyelveken jelent meg.

A VELM szövegének jelentős része azzal foglalkozott, hogy mi a teendő abban az esetben, ha püspök és vele egyenrangú személy követ el visszaélést, de szükségessé vált, hogy a VELM-ben lefektetett elveket, egyszerűen a statisztikai adatok alapján, tekintve, hogy klerikusok és a VELM szerint velük azonos elbírálás alá eső személyek esetében nagyobb számban fordulhat elő visszaélés, minden lehetséges elkövetőre alkalmazzák, ezért szükségessé vált egy összefoglaló dokumentum elkészítése, ami részletesen bemutatja az ordinárius vagy a nagyobb előjáró teendőit szexuális visszaélés esetén. A szöveg fajtája szerint vademecum, kézikönyv, tehát gyakorlati tudnivalókat tartalmaz a *notitia de delictotól* egészen az ügy lezárásáig. Maga a szöveg is kiemeli, hogy nem normatív jellegű és a VELM, valamint a CIC rendelkezéseit figyelembe véve született, ahogy maga a szöveg is fogalmaz: „nem újítja meg a vonatkozó jogszabályokat, hanem az eljárást szeretné magyarázni ... hogy az egységes gyakorlat hozzájáruljon az igazágszolgáltatás világosabbá tételéhez.” Hangsúlyozza azt is, hogy a szöveg a gyakorlat eredménye és gyümölcse,

⁴⁵⁸ CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Libellus vademecum de quibusdam articulis proceduræ tractationis casuum abusuum sexualium super minores a clericis commissorum, (16 iul. 2020), AAS 112 (2020) 681-713 jelenleg hatályos változat: 2022. június 5.

⁴⁵⁹ Vö. NÚÑEZ, G., *Vademecum sobre abusos de menores de la Congregación para la Doctrina de la Fe: reflexiones jurídicas y pastorales*, in *Ius Canonicum* 61 (2021), 140.

azaz amennyiben a vonatkozó jogszabályok vagy a Kongregáció gyakorlata megváltoznak – ami nyilvánvalóan nem független a vonatkozó jogszabályoktól –, úgy a szöveg is aktualizálásra kerül.

A Vademecum kiadása alapvető jelentőségű volt, elsősorban azért is, mert a CDF tapasztalata szerint részegyházban és a megszentelt élet társaságaiban a *contra sextum* ügyeket még mindig a *Crimen sollicitationis*ban lefektetett normák szerint kezelték.

Előremutató, hogy a szöveg egzakt és világos megfogalmazását nyújtja a szexuális visszaélésnek, ami „a Dekalógus hatodik parancsának bármilyen külső megsértését jelenti, amelyet egy klerikus egy kiskorúval szemben elkövet.” (Vademecum I. 1.) Értelemszerűen nem részletezi a klerikus fogalmát, viszont meghatározza, hogy

a) kiskorú az a személy, aki 18 életévét még nem töltötte be,

b) a büntetendő cselekmény pedig lehet szexuális kapcsolat (CIC 1395. kán. 2. §), vagy pedig pedopornográf anyag készítése, valamint birtoklása, illetve terjesztése, (VELM 1. cikkely 1. §), továbbá pontosítja a VELM-ben már szereplő csábítás fogalmát is (*conversazioni e/o proposte di carattere sessuale*). Ez utóbbi azért jelentős, mert főszabály szerint a kánonjogban a büntetendő cselekedet szándéka vagy az erre való előkészület, épp azért, mert a személy attól még elállhat, nem, vagy csak korlátozottan büntetendő. Az, hogy a CDF dokumentuma a kiskorúval folytatott szexuális tartalmú konverzációt is büntetendő cselekménynek minősíti, megoldja pl. a grooming kérdését is, amelyre a VELM értelmezése kapcsán utaltunk.⁴⁶⁰

Fontos, hogy tisztázza a különbséget a pedofília és az efebofília között, valamint azt, hogy a büntetőjog számára cselekedet külső formája a releváns és nem az elkövető személy szexuális motivációja. Vagyis annak ellenére, hogy a statisztikák szerint az elkövető klerikus pszichológiailag inkább efebofilnak minősül, jogi relevanciája csak annak van, hogy a kiskorú személy a 18. életévét még nem töltötte be. A Vademecum kétségtelen előnye, hogy tisztázza a VELM-ben felmerülő részletkérdéseket is, úgy mint az új kategóriaként megjelenő büntetendő cselekmények büntetését (Vademecum 6), valamint a Kongregációk kompetenciáit is.

A Vademecum meghatározza a *notitia criminis* fogalmát is: ez egy lehetséges büntetendő cselekményre vonatkozó információ, amelyről az ordinárius vagy a hierarcha bármilyen módon értesül és amelynek nem feltétlenül kell hivatalos–formális feljelentésnek lennie. Amennyiben a *notitia criminis*ről klerikus szentgyónás keretében szerez tudomást, úgy a gyónási titkot természetesen meg kell tartania, de „meg kell próbálnia meggyőzni a bűnbánót arról, hogy az információit más módon adja tovább annak érdekében, hogy az illetékes személy intézkedni tudjon.” (Vademecum 14) A bejelentés megtételére minden ember természetes képességgel

⁴⁶⁰ Vö. DALY, B., *An Analysis of the Vademecum of the Congregation for the Doctrine of Faith*, in *The Canonist* 11 (2020), 198.

rendelkezik, a bejelentés egyházi jogállású személyek esetén – eltekintve a bűnbocsánat szentségének kiszolgáltatása során megszerzett információktól – jogi, míg mások esetében erkölcsi kötelesség, az egyházi közérdeket, az sértettek és a lehetséges jövőbeli áldozatok javát (lehetséges büntetendő cselekmények megelőzését) szem előtt tartva. A *Crimen sollicitationis* 22-26. pontja még formális feljelentést rendelt el, jegyző előtt vagy pap közvetítése útján, viszont a *Vademecum* a VELM 3. cikkelyére utalva hangsúlyozza, hogy a bejelentésnek nem kell szükségszerűen formálisnak lenni, azonban célszerű, ha a bejelentés bizonyos jogi formákat betart (bejelentő neve, elérhetősége, a már rendelkezésre álló bizonyítékok elérhetőségének megjelölésének megadása), illetve ne csak a névre és a tényre korlátozódjék, hiszen ez nagymértékben megkönnyítheti az eset kivizsgálását.⁴⁶¹

A bejelentés történhet névtelenül, valamint ráutaló magatartással vagy bármely más módon, amellyel a feltételezett elkövető azonosítható (*Vademecum* 9-13).⁴⁶² Mivel annak megítélése, hogy a bejelentés valóban megalapozatlan, a VELM egyik legnehezebben értelmezhető rendelkezése, ezért a *Vademecum* nem taxatíván felsorol néhány kritériumot, vagyis nem szükséges előzetes vizsgálat megindítása, ha a megvádolt személy még nem volt klerikus (nem részletezi viszont azt a kérdést, ha az illető a büntetendő cselekmény elkövetéskor nem volt még klerikus, viszont azóta már felszentelték), a sértett nem volt már kiskorú, de még ebben az esetben is tanácsos, hogy az ordinárius értesítse döntéséről a CDF-t (*Vademecum* 19). A *Vademecum* tehát egyértelműsíti a VELM rendelkezését: a bejelentést követően nem akkor szükséges megindítani az előzetes vizsgálatot, ha a bejelentés megalapozottnak tűnik, hanem arra kell bizonyíték, hogy a bejelentés nyilvánvalóan alaptalan,⁴⁶³ valamint akkor sem szükséges az előzetes vizsgálat megindítása, ha a büntetendő cselekmény ténye kétségtelen és közismert (*Vademecum* 37).

Amennyiben az illetékes személy értesült a feltételezett büntetendő cselekményről és a bejelentést nem itéli teljesen megalapozatlannak, haladéktalanul meg kell indítania az előzetes vizsgálatot. Ez szintén eltérést jelent a *Crimen sollicitationis* 27. és 28. cikkelyéhez képest, mivel eszerint a bejelentést az ordinárius és az egyházmegyei ügyész közösen bírálta el. Az ügyész feladata volt annak eldöntése, hogy a bejelentés tartalmaz-e büntetendő cselekményt, majd az értékelését továbbította az ordináriusnak, és ha mindketten azon a véleményen voltak, hogy nem történt büntetendő cselekmény, akkor nem kellett megindítani az előzetes vizsgálatot. Ez összhangban volt az *in dubio pro reo* elvével, a VELM értelmében jelenleg viszont szinte minden

⁴⁶¹ Vö. NÚÑEZ, *Vademecum sobre abusos de menores de la Congregación para la Doctrina de la Fe*, 150.

⁴⁶² Ilyen eset például, ha pl. a feltételezett áldozat személyesen nem ismeri az illetőt, de kép alapján azonosítani tudja.

⁴⁶³ Vö. DALY, *An Analysis of the Vademecum of the Congregation for the Doctrine of Faith*, 206.

bejelentés esetén meg kell indítani az előzetes vizsgálatot. Egyértelműen érzékelhető és érthető az Egyház óvatossága a kiskorúak terhére elkövetett, hatodik parancs elleni büntetendő cselekmények kapcsán, részben a botrány súlya, részben pedig az ilyen cselekmények esetén a bizonyíthatóság nehézsége miatt, ugyanakkor többen arra is felhívják a figyelmet, hogy minimális információk birtokában, de személyes ellentétek vagy motivációk miatt könnyen lehet úgy előzetes eljárást megindítani, hogy az a klerikus számára nagy terhet jelentsen és a részegyház részéről sok erőforrást kössön le.⁴⁶⁴

Hangsúlyozandó, hogy az előzetes vizsgálat csupán adminisztratív eljárás, amelynek célja a bizonyítékok összegyűjtése és a tanúk meghallgatás, viszont nem az elkövető megbüntetése, ami ugyanakkor nem zárja ki elővigyázatossági intézkedések fogantatását sem. „Az 1722. kánonban szereplő intézkedés nem a bűnösség megállapítása, nem is felfüggesztés, de még csak nem is más fajta büntetés, hanem csak egy adminisztratív intézkedés, amit ennek megfelelően határozatban kell kiadni. Mégis különbözik a különféle jóvátévő büntetések adminisztratív úton való alkalmazásától, mert ez csak egy elővigyázatossági intézkedés, amelyet az illetékes előljáró alkalmazhat azokban az esetekben, amikor az illetőt már valamilyen törvénytelenséggel megvádolták, és az előljáró a további negatív következményeket meg akarja előzni.”⁴⁶⁵ Hangsúlyozza azonban azt is, hogy az elővigyázatossági intézkedés forma szerint még nem büntetés, valamint ha az ordinárius az egyik legsúlyosabb elővigyázatossági intézkedéshez folyamodik és a klerikust eltiltja a szolgálattól, későbbi, egyházi perek elkerülése végett az ordinárius ezt *suspensio ad cautelam* jogcímen (Vademecum 62) rendelje el, mivel nem a hivataltól való megfosztásról, hanem a hivatal gyakorlásának ideiglenes felfüggesztéséről van szó, amelyet a VELM szerint az előzetes vizsgálat végeztével meg kell szüntetni. Az is hangsúlyos, hogy az elővigyázatossági intézkedéseknek sokszor nem az előzetes vizsgálat megkönnyítése a feladata, hanem sokkal inkább a bejelentés által esetlegesen kirobbant botrány kezelése: ebben az esetben az ordináriusnak nagy körültekintéssel és az egyedi helyzetre való figyelemmel kell eljárnia, figyelembe véve a büntetendő cselekmény jellegét, a bejelentés hitelreméltóságát vagy a visszaesés veszélyét.

Az illetékes személy az az ordinárius, aki „felügyeletet gyakorol” (Vademecum 15) vagyis a Vademecum megfogalmazása szerint a személyileg vagy területileg illetékes

⁴⁶⁴ „Conviene recordar que estamos en la valoración inicial de las noticias del delito y que el Ordinario aprecia que en estos hechos hay una imposibilidad manifiesta de proceder. Además de los señalados en el n. 18 del Vademécum, se podrían enumerar otros supuestos en que puede existir mala fe del denunciante, calumnia evidente y pública en la noticia, imposibilidad física de los hechos que se narran, odio manifiesto por parte del denunciante, y que no haya otros adminículos que corroboren su versión.” NÚÑEZ, *Vademécum sobre abusos de menores de la Congregación para la Doctrina de la Fe*, 154.

⁴⁶⁵ ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 56.

ordinárius.⁴⁶⁶ Ennek kapcsán kitér arra, hogy milyen jogi természetű és formájú elővigyázatossági intézkedések foganatosíthatók, hangsúlyozva, hogy „elkerülendő az is, hogy az érintett papot egyszerűen elhelyezzék hivatalából, régiójából vagy szerzetesházából, úgy vélve, hogy az eset megfelelő megoldása az, ha távol tartják az állítólagos büntetendő cselekmény helyszínétől vagy a feltételezett áldozatoktól.” (Vademecum 63)

Az előzetes vizsgálat tehát az eljárás fontos, gyakran alábecsült vagy elhanyagolt mozzanatát jelenti, mivel – bár nem tartozik a tárgyalási szakaszhoz –, gondosan, a megfelelő jogi formák betartásával kell lefolytatni, a CIC 1717. kánonjában felsorolt kritériumok szerint, amelyekre a Vademecum emlékeztetett (Vademecum 32-76), részletes információkat gyűjtve a tényekről, a körülményekről és a beszámíthatóságról. Emellett rámutat az előjárók és az ordináriusok kánoni büntetőjogi felelősségére az előzetes vizsgálat megindításának kérdésében: „A CIC 1717. kánonja és a CCEO 1468. kánonja szerint az előzetes vizsgálat felelőse az ordinárius vagy a hierarcha, aki megkapta a *notitia de delicto*-t, vagy az általa kiválasztott megfelelő személy. Ennek a kötelezettségnek esetleges elmulasztása üldözendő büntetendő cselekményt képezhet, összhangban a CIC, a CCEO és a *Come una madre amorevole* motu proprio, valamint a VELM 1. cikkely 1 §. b pontjával.” (Vademecum 21) Abban az esetben, ha az állami hatóság már megindította a hivatalos vizsgálatot, nem szükséges előzetes vizsgálat megindítása.

A vizsgálatot az ordinárius végezheti személyesen vagy megbízhat vele más, alkalmas személyt (Vademecum 38), figyelembe véve azonban az előzetes vizsgálatra és a büntető perre vonatkozó személyi összeférhetlenségi szabályokat (CIC 1717. kánon 3. §). Emellett nem szükséges, hogy a vizsgálat egy konkrét esetre fókuszáljon – hiszen nem egy perről, illetve percím megadásáról van szó –, ezért vizsgálhatók más, esetlegesen a megvádolt személynek tulajdonítható büntetendő cselekmények is.

Annak érdekében, hogy az előzetes vizsgálatot végzők számára megkönnyítsék a szükséges információk felkutatását, a Vademecum függeléke tartalmaz egy táblázatot, amelyben többek között a megvádolt személy személyes adatait, a lelkipásztori helyeit, a feltételezett büntetendő cselekmények leírását és a sértettek személyes adatait, a klerikus ellen hozott állami és egyházi intézkedéseket stb. tartalmazza. Ennek a célja egyértelműen az, hogy egyrészt igazolja az ordinárius gondosságát, másrészt pedig a CDF számára a lehető legtöbb információ álljon rendelkezésre annak érdekében, hogy a további teendőket illetően megfelelő rendelkezést tudjon hozni.⁴⁶⁷ Látható, hogy az előzetes vizsgálat nem egyszerűen az adott eset feltárására korlátozódik, hanem sokkal inkább a megvádolt klerikus profiljának felvázolásáról és a lehetséges más

⁴⁶⁶ Vö. DALY, *An Analysis of the Vademecum of the Congregation for the Doctrine of Faith*, 206.

⁴⁶⁷ Vö. NÚÑEZ, *Vademecum sobre abusos de menores de la Congregación para la Doctrina de la Fe*, 156.

elkövetett büntetendő cselekmények feltárására is irányul: „Fontos, hogy amennyire lehetséges, rekonstruálják a vád alapjául szolgáló tényeket, a büntetendő viselkedésminták számát és idejét, a körülményeket, valamint a feltételezett áldozatokkal kapcsolatos részleteket, csatolva az esetleges fizikai, pszichológiai és erkölcsi károk előzetes értékelését. Ügyelni kell a szentségi belső fórummal való esetleges kapcsolatra is (e tekintetben azonban figyelembe kell venni az SST 24. cikkelyének előírásait). Más, a vádlottnak tulajdonított büntetendő cselekmények is felsorolhatók (vö. SST 8. cikkely 2. §.), akár csak a megvádolt személy életrajzi profiljából kirajzolódó problémákra történő utalások is. Hasznos lehet bármely természetű és eredetű tanúvallomások és dokumentumok összegyűjtése (beleértve a polgári hatóságok által végzett nyomozások vagy tárgyalások eredményeit is), amely valójában hasznosnak bizonyulhat a vád megalapozottságának és valószínűségének bizonyításához. Lehetséges felsorolni a törvényben meghatározott mentesítő, enyhítő vagy súlyosbító körülményeket is. Hasznosnak bizonyulhat továbbá a bejelentő és a felételezett áldozatok szavahihetőségére vonatkozó beszámolók összegyűjtése is.” (Vademecum 34).

Annak ismerete, hogy hány sértett személy volt, a büntetendő cselekmény milyen gyakran történt meg, illetve milyen súlyosbító (pl. makacsság) vagy enyhítő körülmények (értelmének csak tökéletlen használatával rendelkezett) merültek fel, elősegíti a CDF részéről az eset megfelelő elbírálását.⁴⁶⁸ Az előzetes vizsgálat időtartalmát illetően a Vademecum nem ad útmutatást, mindazonáltal két szempontra lehet hagyatkozni: egyrészt arra, hogy a VELM 14. cikkelye – igaz, hogy püspök esetében –, ezt 90 napban határozza meg. Másrészt, noha az előzetes vizsgálat még nem büntetőügy, de annak kimenetele eldöntheti azt, hogy az esetet a továbbiakban a CDF büntetőügyként kezeli-e, vagyis bár az esetleges későbbi büntetőeljárás során még lesz idő és lehetőség tanúk kihallgatására és bizonyítékok összegyűjtésére, mégis megfelelő, ha az ordinárius a lehető legnagyobb gondossággal járjon el, ami különösen egy hosszabb szolgálati idővel rendelkező vagy több szolgálati helyen megforduló klerikus esetében lehetséges, hogy hosszabb időt vesz igénybe. Fontos az is, hogy az előzetes vizsgálat és a CDF döntése között túl hosszú idő, lehetőleg egy évnél több, ne teljen el.⁴⁶⁹

A Vademecum többször is hangsúlyozza az állami törvények betartásának fontosságát (26, 44, 47, 48), amely a VELM-ben is jelen volt, viszont a Vademecum tovább is megy, mivel a 17. pont úgy rendelkezik, hogy „még abban az esetben is, ha erre nincs kifejezett jogi kötelezettség,

⁴⁶⁸ Vö. Uo. 156.

⁴⁶⁹ „Teniendo en cuenta esta situación y que posteriormente es cuando se desarrolla el verdadero proceso con todas sus garantías, pensamos que no sería oportuno que entre ambos periodos (fase local y fase romana) pasaran más de un año, situación que puede suceder.” NÚÑEZ, *Vademecum sobre abusos de menores de la Congregación para la Doctrina de la Fe*, 167.

az egyházi hatóságoknak feljelentést kell tenniük az illetékes polgári hatóságok felé, ha ezt szükségesnek ítélik meg a sértett személy vagy más kiskorú érdekében ...” A *denuncia* kifejezés azonban, amelyet a *Vademecum* itt használ, az olasz jogi szaknyelvben formális feljelentést takar, vagyis államilag szankcionált büntetendő cselekmény elkövetésének gyanúját.

A be- vagy feljelentés azonban könnyen kétélű lehet: amennyiben az állami szervek is vizsgálatot folytatnak, a rendelkezésükre álló eszközök segítségével könnyebben bizonyítható a bűnösség, valamint az ordinárius sem vonható felelősségre, különösen olyan országokban, ahol állami feljelentési kötelezettség áll fenn. A 17. pont szándéka szerint nem is annyira a felelősség elhárítását célozza, hanem a sértettek védelmét és a bűnisméltés veszélyét elhárítani, melyre az Egyháznak, abban az esetben, ha a gyanúsított nem engedelmeskedik, nincs kényszerítő eszköze, az államnak viszont lehetséges, hogy van.⁴⁷⁰ Viszont pl. Magyarországon a feljelentés a közvélemény szemében sokszor már *praesumptio criminis*nek számít, noha a klerikus még csak a vizsgálat kezdeti fázisában van, vagyis ha ártatlannak bizonyul, azzal, hogy az ordinárius külső fórumra vitte az ügyet, a jövőbeli lelkipásztori munka nagymértékben megnehezül, valamint a klerikusnak a jó hírnévhez fűződő joga is sérülhet. A jelenlegi gyakorlat szerint, elsősorban azért, mert az állami hatóságok számára jellemzően több vizsgálati eszköz áll rendelkezésre, mint az egyházi hatóság számára, ha indul állami vizsgálat is az ügyben, akkor az egyházi vizsgálat az állami vizsgálat lezártaig felfüggesztődik.⁴⁷¹

Az állami jog kapcsán a szöveg többször hangsúlyozza az állami szervekkel való együttműködés kötelezettségét, a nyomozás elősegítését. „A Hittani Kongregáció intézkedései nem befolyásolják a világi hatóságok által alkalmazott büntetéseket. Amennyiben az adott országban a törvény előírja a kiskorúak sérelmére elkövetett büntetendő cselekményekkel kapcsolatban a kötelező feljelentést, ezt az ordináriusnak meg kell tennie, hacsak az információ nem szentgyónásból származik ...”⁴⁷²

Az előzetes vizsgálat lezárta követően az ordinárius vagy az előjáró a vizsgálat eredményét saját votumával együtt eljuttatja a Hittani Kongregáció részére, amely figyelembe véve az eset súlyosságát rendelhet el további intézkedéseket, amelyek lehetnek intés, fegyelmi intézkedések foganatosítása vagy pedig a büntető eljárás megindítása. Ez utóbbi végezhető bírói úton, megtartva a büntetőperes eljárás valamennyi elemét, vagy pedig közigazgatási úton. Érdekes, hogy a *Vademecum* a továbbiakban csak a közigazgatási eljárás leírására szorítkozik: ennek nem feltétlenül az az oka, hogy ezt preferálná, hanem inkább az, hogy a bírósági eljárást a CIC

⁴⁷⁰ Vö. DALY, *An Analysis of the Vademecum of the Congregation for the Doctrine of Faith*, 204.

⁴⁷¹ Vö. DALY, Uo. 200.

⁴⁷² ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 200.

részletesen leírja. Az SST 21. cikkelye 2. §-nak 1. pontja ugyanis lehetővé teszi a CDF egyedi engedélye alapján, hogy az ordinárius peren kívüli határozattal örökre szóló jóváteví büntetést szabjon ki: a CDF az engedélyt akár hivatalból, akár az illetékes ordinárius kérésére is megadhatja, amelynek oka a részegyház szüksége, a kvalifikált személyzet hiánya vagy a botrány veszélye is lehet.⁴⁷³

Bár a Hittani Kongregáció az ügyet bármely szakaszában magához vonhatja, általános szabály szerint a személyileg vagy területileg illetékes ordináriust hatalmazza fel az eljárás lefolytatására. Az ítélet vagy a parancs ellen lehetséges fellebbezni, illetve felfolyamodni, de csak a Hittani Kongregáció Legfelsőbb Bíróságához, amely a *delicta reservata* ügyekkel foglalkozik.

Fontos pontja a dokumentumnak az elévülés kérdésének tisztázása is. A dokumentum egyrészt kitér arra, hogy az elévülési idő 10-ről 20 évre emelkedett, de ennél fontosabb az a kérdés, hogy mi a teendő abban az esetben, ha a büntetendő cselekmény már elévült, de pl. mégis egyértelműen bizonyítható. Ebben az esetben az alábbiakat írja: „az SST 7. cikkely 1. §-a megengedi a CDF-nek, hogy egyedi esetekben eltérjen az előírásoktól; az ordináriusnak vagy a hierarchának, aki megállapította, hogy az elévülési idő eltelt, továbbra is reagálnia kell a *notitia de delicto*-ra, és el kell végeznie az esetleges előzetes vizsgálatot, ennek eredményéről értesítve a CDF-t, amely egyedül rendelkezik hatáskörrel annak eldöntésére, hogy követni kell-e az előírásokat, illetve engedélyezni az ettől való eltérést.” Ennek alapján feltételezhető, hogy az egyházi közjó előmozdítása, valamint a botrány elkerülése érdekében a CDF már jogilag elévült büntetendő cselekmények esetében eltekint az elévüléstől.

A leírtak alapján megállapítható, hogy a *Vademecum* nagyon hasznos jogegységi és eljárási útmutatást tartalmaz a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekmények kérdésében, gyakorlati útmutatásokat adva és megválaszolva azokat a kérdéseket, amelyek a VELM megjelenését követően előkerültek. Irányelvei összefoglalóan az alábbiak:

- a) a feltételezett áldozatok fogadása és meghallgatása;
- b) a megvádolt klerikus ártatlanságának védelme, a büntetőeljárás során jogainak megismertetése;
- c) a *contra sextum* elleni büntetendő cselekmény objektív elemeinek pontosítása és értelmezése;
- d) a *notitia de delicto* fogadásának módja;
- e) az egyházi és az állami hatóságok között együttműködés és az állami törvények betartásának hangsúlyozása már az előzetes vizsgálat megindulásakor;

⁴⁷³ Vö. Uo. 212.

g) az ordinárius vagy az előjáró által az eljárás és a vizsgált különböző fázisai során meghozható közigazgatási és büntetőintézkedéseket illetően.⁴⁷⁴

Értékelés

A VELM, amint arra utaltunk, egy *ad experimentum* dokumentum, amelyet a közeljövőben várhatóan levált egy új szentszéki rendelkezés, amely a világegyház VELM-mel kapcsolatos tapasztalatait és a joggyakorlat eredményeit is tartalmazza. A VELM egyrészt pontosítja azokat a büntetendő cselekményeket, amelyeket a 2010-es SST is már tartalmazott, másrészt pedig úgy tűnik, hogy néhány újat is bevezet, mint pl. a vizsgálat akadályozása. Annak fényében, hogy a szexuális önrendelkezést és fejlődést védelmezi vagy a botrány elkerülését kívánja inkább hangsúlyozni, úgy ez utóbbira való tekintettel célszerű lett volna az is, ha a dokumentum más szexuális jellegű büntetendő cselekményre is nagyobb figyelmet fordít, mivel ezek számos keresztény közösségben szintén botrány forrásai lehetnek, valamint ahogy arra a történeti részben is utaltunk, az Egyház törvénykezése sokszor egy egységben is kezelte ezeket.

Több tekintetben célszerű lenne a későbbiekben szöveg kisebb pontosítása is, például a „szent szolgálattal kapcsolatos információk” továbbadását illetően: akkor is, ha a szentségi pecsét nem védi a lelki beszélgetést, annak bizalmas jellege közelíti ezt, ezért megfelelő lenne az esetleges új szövegben az ebből származó információ közölhetőségének pontosítása is. Többször utaltunk arra is, hogy nemcsak a keresztény közösségben, hanem a társadalom egészében felmerülő botrányok miatt az Egyház Legfőbb Hatósága a nevezett cselekedetek elévülését az idevágó dokumentumokban folyamatosan szigorította: egyrészt a VELM-ben kérdés az, hogy a szigorítás vonatkozik-e az új büntetendő cselekményekre is, valamint az, hogy egyedi esetekben ettől el lehet tekinteni, könnyen jogbizonytalansághoz vezethet. Továbbá a Nyugat-Európában tapasztalható egyházi tendenciába („Synodaler Weg”) illeszkedhet az, hogy a laikusoknak nagyobb szerep jut a klerikusok által elkövetett büntetendő cselekmények vizsgálatában: ugyanakkor a törekvések elég egyértelműen abba az irányba is mutatnak, hogy a laikusok a büntetőügyekben ne csak segédfunkciót, hanem vizsgálati és bírói feladatot is elláthassanak, ami viszont a 129. kánon előírásaival ütközhet. Tekintve, hogy a Szentszék már megtette a szükséges előkészületeket a dokumentum revíziójára, remélhető, hogy a felvetett kérdések megnyugtatóan rendeződnek.

A VELM egyértelműsíti a CIC-ben szereplő eljárási normákat a kiskorúak és a kiszolgáltatott személyek terhére elkövetett szexuális visszaéléseket, a pedopornográf anyagok készítését, birtoklását stb., valamint a bejelentési és a vizsgálati kötelezettséget illetően, külön

⁴⁷⁴ Vö. NÚÑEZ, *Vademécum sobre abusos de menores de la Congregación para la Doctrina de la Fe*, 144.

kihangsúlyozva az állami hatóságokkal való együttműködés fontosságát. Mindez azt célozza, hogy megerősítse az Egyház társadalmi hitelességét és a szexuális visszaélések területén tanúsítandó zéró toleranciát, kiemelve az egyházi vezetők felelősségét és felelősségre vonhatóságát is. A milánói kánonjogász Daniela Milani szerint „... Bergoglio számára valóban szükséges, hogy kiszélesítsük horizontunkat és megkeressük azokat az okokat, amelyek e bűntettek hátterében állnak és magyarázatot is adhatnak arra, hogy ezek a bűntettek miért nem szűnnek meg. Ferenc számára a szexuális visszaélések nem önmagukban jelentenek problémát, hanem egy olyan betegség következményei, amely az Egyház egész testét megfertőzte. Ezért nem korlátozódik arra, hogy a szexuális visszaélést úgy tekintse, mintha az egy körülhatárolt patológia lenne, hanem egy általánosabb diagnózis kidolgozására törekszik. Reflexiójának horizontja a felelősség, amely nem elégszik meg a bűnbakok keresésével, hanem azt a személyes hibákon túlmenően közösségi szinten kell vállalni és megosztani ... arra hív, hogy elszántan harcoljunk „a korrupció minden fajtája, különösen a lelki korrupció ellen.” Ugyanakkor azt is elvárja, hogy Isten népe igényesebb legyen és felelősségteljesen lépjen kapcsolatba a hierarchiával.”⁴⁷⁵

5.9.2. Az ügyek titkosságáról (Sulla riservatezza delle cause) elnevezésű instrukció és a *Sacramentorum sanctitatis tutela* revíziója⁴⁷⁶

***A Sulla riservatezza delle cause* kiadása**

2019. december 6-án egy leirat formájában, Pietro Parolin bíboros államtitkár aláírásával jelent meg Ferenc pápa rendelkezése az ún. pápai titok (vö. *Secreta continere* instrukció) eltörléséről. Ahogy azt már korábban bemutattuk, alapvetően egy sajátos, a Kúrián és az egyházi hierarchián belüli kommunikációt szabályzó dokumentum módosításáról van szó: a titok „pápai”, azért, mert tárgyát, valamint a vele kapcsolatba kerülő személyek felelősségét a Római Főpap különleges módon szabályozza, tehát olyan ügyekre vonatkozik, amelyek a pápát vagy a Szentszéket érintik, vagy közvetlenül a pápa kérésére vagy javára végzett feladatokhoz kapcsolódnak.⁴⁷⁷ A dokumentum a L'Osservatore Romanóban, olasz nyelven jelent meg és azonnal hatályba lépett.

⁴⁷⁵ MILANI, D., *Chiesa cattolica e abusi nella riforma del diritto penale canonico: il fascino ancora incerto del diritto secolare*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, 2022/22, 111-112.

https://air.unimi.it/retrieve/80a7227a-872f-40a2-8f83-91213cfa94c9/Milani_abusi_LibroVI_statoechiese.pdf

⁴⁷⁶ FRANCISCUS PP., *Rescriptum ex Audientia SS.mi. Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si promulga l'Istruzione Sulla riservatezza delle cause*, CV 2019. december 17.

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/12/17/1011/02062.html>

⁴⁷⁷ Vö. MAJER, *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, 113.

1. Az alábbi cikkelyekben felsorolt büntetendő cselekményre vonatkozó vádak, perek és határozatok nem tartoznak a pápai titoktartás hatálya alá:

a) A 2019. május 7-i „Vos estis lux mundi” mp. 1. cikkelye;

b) a *Normae de gravioribus delictis* 6. cikkelye, amelyet a Hittani Kongregáció ítéletének van fenntartva, és amellyel Szent János Pál 2001. április 30-i „Sacramentorum Sanctiatis Tutela” motu proprioja és ennek későbbi módosításai foglalkoznak.

2. A pápai titoktartás kizárása akkor is fennáll, ha ezeket a büntetendő cselekményeket más büntetendő cselekményekkel együtt követték el.

3. Az 1. pontban felsorolt esetekben az információk a biztonság, a teljesség és a titoktartás garanciájával kezelendők a CIC 471. kánonjának 2. §-a és a CCEO 244. kánonjának 2. §-ának 2. pontja szerint, az érintett személyek jó hírnevének, megjelenésének és magánéletének védelme érdekében.

4. A hivatali titok nem gátolhatja az állami törvények által előírt kötelezettségek teljesítését, beleértve az esetleges feljelentést, valamint a polgári igazságügyi hatóságok utasításainak végrehajtását.

5. A bejelentést tevő személyt, azt a személyt, aki állítása szerint sértett, valamint a tanúkat nem lehet az ügygel kapcsolatban titoktartási kötelezettséggel terhelni.

A szöveg hátterét az adja, hogy az ezredforduló után a felerősödő botrányok, valamint a társadalmi transzparencia igény miatt számos, az egyházi büntetendő cselekményekre vonatkozó megkeresés érkezett állami szervek és a sajtó részéről, valamint a sértettek is nehezményezték - erkölcsileg szemlélve jogosan - azt, hogy nem kaptak további tájékoztatást arról, hogy be- vagy feljelentésük következtében esetlegesen meginduló eljárás milyen eredménnyel végződött. A pápai dokumentum szándéka szerint az állami szervekkel való hatékonyabb együttműködésre, valamint az SST-ben és a VELM-ben felsorolt büntetendő cselekményekkel kapcsolatos jogcselekményekre vonatkozóan kívánt nagyobb átláthatóságot megvalósítani, ami a sajtó hatásvadászan fogadott, anélkül, hogy a rendelkezés részleteit értelmezni tudta volna. A *Sulla riservatezza delle cause* ugyanis nem szünteti meg a pápai titkot, mint fogalmat, hanem csak csökkenti a hatálya alá vonatkozó területeket.⁴⁷⁸

A dokumentum ugyanis kevés újdonságot tartalmaz: leginkább - és valóban előremutató újdonsága az, hogy a sértettek - már amennyiben név szerint ismertek és kívánják -, megismerhetik a büntető per/eljárás eredményét, a vonatkozó dokumentációt, amelyet azonban továbbra is az egyházmegye titkos levéltárában kell őrizni, illetve amelyet az ordinárius szükség esetén az állami hatóságok rendelkezésére is bocsáthat: ez az intézkedés nagymértékben megkönnyítette az állami hatóságokkal való együttműködést. A rendelkezés értelmében a Vatikánváros vagy az egyházmegyéik levéltáraiban őrzött dokumentumokban szereplő

⁴⁷⁸ Vö. ARRIETA, J., *Sulla riservatezza delle cause di pedofilia*, in *Il Regno*, 2020/1, 19.

tanúvallomások az állami hatóságok számára is hozzáférhetővé tehetők. Ha a nevezett dokumentumok a Szentszék birtokában vannak, e célból nemzetközi jogsegélykérelmet kell benyújtani; egyházmegyei levéltárban található dokumentumok esetében a hatóságok e célból közvetlenül az illetékes püspökhöz fordulhatnak. A konkordátumokban foglalt különleges rendelkezések nem változnak. Emellett a társadalmi üzenet is fontos, hiszen a szexuális visszaélések sértettjei számára legalábbis erkölcsi elégtételt jelent annak tudata, hogy a büntetendő cselekményt elkövető személyt felelősségre vonták.

A *rescriptum* lehetővé tette azt is, hogy a CDF hivatalos dokumentációt hozzon nyilvánosságra arról, hogy hány *contra sextum* esetet vizsgáltak ki.⁴⁷⁹ Jelentős újításnak az 1. pont tekinthető, ami mind a helyi szintű eljárásokra, mind pedig a CDF előtt zajló eljárásokra is vonatkozik.

Az instrukció 2. pontja csak eljárásjogi pontosításokat tartalmaz, melynek akkor van relevanciája, ha a *contra sextum* büntetendő cselekményt pápai titok alá eső cselekménnyel együtt követik el, és ebben az esetben a titoktartás nem kötelező; míg a 4. és 5. pontja lényegében megismétli a VELM rendelkezéseit. Pontosabban van egy jelentéktelennek nem is minősíthető módosulás: a VELM 4. cikkelyének 3. §-a a hallgatási kötelezettség tilalmát a bejelentést tevő személyre és „a bejelentés tartalmára” vonatkoztatja, míg az instrukció már sokkal szélesebb körrel beszél, mind alanyi, mind pedig tárgyi értelemben, hiszen a titoktartási kötelezettség tilalma érinti „a bejelentést tevő személyt, azt a személyt, aki állítása szerint sértett, valamint a tanúkat”, és nemcsak a bejelentés tartalmára vonatkozóan, hanem az ügyre vonatkozóan sem. A VELM hivatkozott rendelkezése értelmezhető volt úgy, hogy tilos volt a bejelentő személytől - aki könnyen azonos lehet a sérelmet elszenvedő személlyel, hiszen ilyen tartalmú sérelem a magánszféra legszemélyesebb részét képezi - titoktartást követelni az átélt eseményekkel kapcsolatosan, viszont nem jelentette azt, hogy a bejelentést tevőre titoktartási kötelezettséget ne lehessen kiróni azokat az információkat illetően, amelyekre ő direkt módon a vizsgálat vagy a per során szert tesz, hiszen ezek nyilvánosságra hozatala akadályozhatja az eset megfelelő kivizsgálását vagy igazságos döntés meghozatalát. Az 1455. kánon 1. §-a titoktartást ír elő a bírósági segédszemélyzet részére, ugyanakkor ugyanezen kánon 3. §-a lehetővé teszi a bírónak azt is, hogy az érintettek jó hírnevének veszélyeztetése, a botrány elkerülése stb. miatt esküvel kötelezze titoktartásra a tanúkat, a szakértőket, a feleket, ügyvédeiket és képviselőiket. Noha a dokumentum műfaja szerint instrukció, melynek „rendelkezései nem módosítják a törvényeket”

⁴⁷⁹ A nevezett statisztika a CDF általános tevékenységén belül ad éves bontásban beszámolókat a diszciplináris szekció munkájáról http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_index-attivita-cfaith_it.html

(CIC 34. kánon 2. §), tartalmazza a szükséges záradékot,⁴⁸⁰ amely alapján mégis az 1455. kánon 3. §-nak derogációjára következtethetünk:⁴⁸¹ ha valóban ez volt a törvényhozó szándéka, akkor célszerűbb lett volna a nevezett dokumentumot pl. általános határozat formájában kibocsátani. A VELM által felsorolt egyházi büntetőügyekben – történjék az kiskorúval, kiszolgáltatott személlyel, erőszakkal stb. –, az egyházi bíróság tagjainak a titoktartásai kötelezettsége természetesen továbbra is fennáll, amelynek a célja az, ahogy az Instrukció 3. pontja is hangsúlyozza, az érintett személyek jó hírnevének és magánszférájának védelme, mely elvek nem biztos, hogy érvényre jutnak akkor, ha az ügyben érintett valamennyi személy – legalább az ítélethirdetésig – nem tanúsít hasonló diszkréciót.

Felmerül továbbá néhány más kérdés is, mindenekelőtt az, hogy a pápai titok megszüntetése minden ügyre, tehát a folyamatban lévő vagy a már lezárt ügyekre is vonatkozik-e. Az egyértelmű, hogy 2019. december 8. után már nem lehet e tekintetben a pápai titoktartásra hivatkozni, viszont a CIC 9. kánonja szerint nincs visszamenőleges hatályú törvénykezés, „hacsak nem rendelkeznek bennük határozottan múltbéli dolgokról”, ilyen kitétel viszont az instrukcióban nem szerepel, ellenben a CDF röviden vázolt statisztikája, valamint a törvényhozó szándéka az átfogóbb transzparencia felé irányul.⁴⁸²

Az instrukciónál sokszor szigorúbb perrendtartási elveket alkalmaz számos ország világi büntetőjog, amely fenntartja pl. a zárt tárgyalás lehetőségét, vagyis a bíróság teljesen vagy részben lezárhatja a tárgyalást a nyilvánosság elől, ha a tárgyalás nyilvánosság sértené pl. a közérdeket vagy a felek magánszféráját, valamint jellemzően csak az ítéletet hozzák nyilvánosságra, a per iratait nem mindig, és az ítélet megismerése kapcsán a nyilvánosságnak is tiszteletben kell tartani az elkövető személyes adatait.

Értelemszerűen a dokumentum nem arra vonatkozik, hogy a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményének egyházi dokumentációját különösebb fenntartás nélkül a sajtó rendelkezésére kell bocsátani vagy közérdekű adatigénylés keretében nyilvánosságra kell hozni: ezeket az ügyeket a továbbiakban is bizalmasan, a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályozás legmesszemenőbb figyelembevételével kell kezelni, viszont egyes statisztikai adatok, de ami még fontosabb, a CDF joggyakorlatának egyes elemei is megismerhetővé válhatnak.⁴⁸³

Emellett az állami szervekkel való együttműködést kívánja megkönnyíteni, vagyis az ordinárius vagy a rendi elöljáró nem hivatkozhat a pápai titoktartási kötelezettségre, ha hivatalos

⁴⁸⁰ „Nonostante qualsiasi cosa contraria anche se degna di speciale menzione” / „contrariis quibuslibet, etiam speciali mentione dignis, minime obstantibus.”

⁴⁸¹ Vö. MAJER, *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, 116.

⁴⁸² Vö. GENTILE, *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019*, 107.

⁴⁸³ Vö. DALY, B., *Canon Law in 2021 on Sexual Abuse*, in *Australasian Catholic Record* 98 (2021), 465.

megkeresés érkezik. Viszont a pápai titok feloldása nem jelenti azt, hogy az eseteket, kivéve akkor, ha erre állami előírás van, az állami szervek tudomására kell hozni. Magyarországon például a szexuális jellegű büntetendő cselekmény magánvádasak, vagyis az ordináriusra nézve nem áll fenn államilag előírt feljelentési kötelezettség: e horizonton nézve az instrukció egyrészt általános iránymutatást ad, ami nem zárja ki az adott állami törvény adott helyzetre való alkalmazását, másrészt nem annyira kötelezettséget ró ki, mint inkább az állami igazságszolgáltatás és a bűnüldöző szervekkel való együttműködés útjából hárit el egy esetleges akadályt.⁴⁸⁴

Továbbá az is nehézség, hogy az egyházi büntetőeljárásban részt vevő tanú jogai és kötelezettségei, valamint a valótlan állítást illető szankciók nagymértékben elér(het)nek az állami jogrend szabályaitól, vagyis kétséges az, hogy az egyházi büntetőper anyagát az állami szerv egy az egyben fel tudná használni. Másrészt, elsősorban az angolszász jogrendet érintő kérdés az, hogy az egyházi szervnek saját nyomozati anyagát az állami hatóság kérésére - mivel erre egyházi szabály kötelezi - rendelkezésre kell-e bocsátania, különösen akkor, ha annak tartalma rá nézve kedvezőtlen, pl. egy államilag el nem évült büntetőügyben bizonyítja azt, hogy egy korábbi ordinárius egy bejelentést illetően nem kellő gondossággal járt el. Ebben az esetben ugyanis felmerül a részegyház kártérítési kötelezettsége, viszont sérül a *nemo tenetur se ipsum accusare* elv, vagyis senki sem kötelezhető arra, hogy saját maga ellen szolgáltatson bizonyítékot.⁴⁸⁵

Ignacio Arrieta hangsúlyozza, hogy „... az a tény, hogy e büntetendő cselekmények ismerete már nem kötődik a „pápai titokhoz”, nem jelenti azt, hogy szabadon nyilvánosságra kerülhetnek azok részéről, akik az információ birtokában vannak, amely nemcsak erkölcstelen lenne, hanem a személyek jó hírnévhez fűződő jogát is sértené, amelyet a CIC 220. kánonja is védelmez. Ebben a tekintetben az instrukció 3. pontja emlékezteti azokat, akik bármilyen módon hivatalosan hivatottak ilyen helyzetek kezelésére, a CIC 471. kánonja 2. §.-ban és a CCEO 244. kánonja 2. §. 2. pontjában jelzett szokásos hivatali titoktartásra, ahogyan arra már a Vos estis lux mundi motu proprio 2. cikkelyének 2. §-a is utalt. Ez azt jelenti, hogy az ügyről értesített vagy az ügy kivizsgálásában bármilyen módon részt vevő személyek kötelesek garantálni „a biztonságot, a sértetlenséget és a diszkréciót”, és „nem oszthatnak meg semmilyen információt az ügyön kívül álló harmadik felekkel.”⁴⁸⁶ Összefoglalóan megállapítható, hogy e kérdésben, különösen is az európai általános adatvédelmi rendelet (GDPR) szabályait és figyelembe véve, némi pontosítás kívánatos lenne, ugyanakkor az instrukció társadalmi és kommunikációs hatásait, valamint az

⁴⁸⁴ Vö. MAJER, *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, 113.

⁴⁸⁵ Vö. MAJER, *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, 121.

⁴⁸⁶ ARRIETA, *Sulla riservatezza delle cause di pedofilia*, 20.

esetleges jogfejlődést segítő hatását tekintve jelentős előrelépésnek számít⁴⁸⁷ és bízhatunk abban, hogy a felvetett kérdéseket a joggyakorlat és a törvényt magyarázat meg fogja oldani.

***A Sacramentorum sanctitatis tutela* módosítása**

2019. december 3-án ugyancsak *rescriptum* formájában a *Sacramentorum sanctitatis tutela* néhány cikkelye is módosításra, illetve kiegészítésre került, amely rendelkezések 2020. január 1-én léptek hatályba.⁴⁸⁸

6. cikkely 1. §. 2. pont: „A tizennyolcadik életévét még be nem töltött kiskorúakról készült pornográf képek klerikus általi megszerzése, birtoklása vagy terjesztése szexuális kielégülés céljából, bármilyen eszközzel vagy bármilyen technológiával.”

13. cikkely 1. §. „Az ügyvéd vagy a képviselő feladatát egyházi jogi doktorátussal rendelkező hívő tölti be, akit a kollégium elnöke hagy jóvá.”

14. cikkely 2. §: „Más törvényszékeken az e normák szerinti ügyekben csak papok láthatják el érvényesen a bírói, az ügyészi és a jegyzői feladatokat.”⁴⁸⁹

Ez fontos változást jelent a hit és az erkölcsi ellen elkövetett büntetendő cselekmények büntetőpere során, mivel az ügyvéd és a képviselő feladatát már nem szükségszerű, hogy klerikus lássa el, annak fő kritériuma a kánonjogi doktorátus (valamint az általános feltételek: jó hírű stb.), illetve a vezető bíró engedélye lesz. Egyszerűbben fogalmazva laikus hívő is betöltheti ezeket a feladatokat, ami adott esetben segítheti a transzparenciát, valamint nagyobb függetlensége által akár jobban is képviselheti a megvádolt klerikust.⁴⁹⁰ A szöveg szándéka azonban az, ahogy arra a 14. cikkely alapján következtetni lehet, hogy ez az egyházi bírászkodáson belül sajátos, egyedi eset maradjon.

A másik módosítás inkább a szigorítás - egyértelműsítés irányába hat. A 2010-es SST szövege a *delicta graviora contra mores, Congregationi pro Doctrina Fidei iudicio reservata* között két altípust különböztetett meg:

⁴⁸⁷ „Even though, according to the literature, pontifical secrecy does not limit the state’s authority or release anyone from their obligation to reliably collaborate with secular bodies – since both the Church and the state are communities that stand in service of the good of entities and societies – in practice, it is difficult to reconcile the postulated “spirit of cooperation” with the formal observance of secrecy, especially when the law enforcement authorities ask the Church to disclose their documents of canonical proceedings that are subject to *secretum pontificium*; in the case of such discrepancies between the obligations resulting from the provisions of canon law and the orders of state law, commentators have recommended compliance with Church law.” MAJER, *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, 114.

⁴⁸⁸ https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/2019/documents/rc-seg-st-20191203_rescriptum_en.html

⁴⁸⁹ Vö. FARNÓS, J. B., *La praxis de la Congregación para la Doctrina de la Fe, expresión de un “cambio de mentalidad”*, in *Ius Canonicum* 60 (2020), 56.

⁴⁹⁰ Vö. TORFS, R., *Sexual Abuse in the Roman Catholic Church-Structural Solutions*, in VON DER DECKEN, K. - GÜNZEL, A., *Staat – Religion – Recht: Festschrift für Gerhard Robbers zum 70. Geburtstag*, Nomos, Baden-Baden 2020, 703.

1. klerikus által 18. életévét be nem töltött kiskorú terhére elkövetett *delictum*;

2. klerikus által 14. életévét be nem töltött kiskorút ábrázoló pornográf anyag birtoklása, megszerzése, terjesztése.

Az SST szövege a 2. pontban szereplő életkort 18. életévre emeli, vagyis koherensebbé teszi a gyakorlatot: „*comparatio, detentio, exhibitio vel divulgatio, libidinis vel lucri causa, imaginum pornographicarum minorum infra aetatem duodeviginti annorum quovis modo et quolibet instrumento a clerico patrata.*”

A joggyakorlat világos különbséget tesz véletlenül megpillantott pedopornográf ábrázolás, valamint pedopornográf anyag letöltése, birtoklása, terjesztése vagy másolása között. Az első cselekmény még csak nem is bűn, míg a második, épp a tudatosság és a beszámíthatóság miatt, büntetendő cselekménynek minősül.

A Hittani Kongregáció a *Vademecumot* ennek megfelelően bocsátotta ki. A *contra sextum cum minoribus* természetű büntetendő cselekmények vizsgálatakor gondosan meg kell állapítani, hogy mikor történt a cselekmény, hogy megállapítható legyen, hogy milyen jellegű büntetendő cselekményt követett el a klerikus.⁴⁹¹

- kiskorúakkal, vagyis 18. életévüket be nem töltött személlyel folyó pornográf anyag készítése már 2010. május 21. előtt *delicta graviorának* számít;

- 14. illetve 18. életévét be nem töltött személy pornográf ábrázolása, terjesztése és birtoklása viszont csak a 2010. május 21-től számít *delicta graviorának* és tartozik a CDF kompetenciájához. (*Vademecum* 7.)

⁴⁹¹ Vö. DALY, *Canon Law in 2021 on Sexual Abuse*, in *Australasian Catholic Record*, 453.

6. A *Pascite gregem Dei* kiadása

6.1. Új kánoni büntetőjogi rendelkezések a *contra sextumra* vonatkozóan

Bevezetés

Témánk szempontjából az egyik legfontosabb a *Pascite gregem Dei*⁴⁹² apostoli konstitúció által kihirdetett új büntetőjogi törvény, ami 2021. december 8-án lépett hatályba, csak a latin egyházra vonatkozóan, visszamenőleges hatály nélkül. A *Pascite gregem Dei*ben Ferenc pápa hangsúlyozza, hogy az új büntetőjogi reformnak az a célja, hogy az egyházi hatóságokat a büntetőjog eszközeinek fokozottabb alkalmazására ösztönözze, figyelembe véve, hogy a testvéri intés vagy a figyelmeztetés a múltban sok esetben nem hozott gyümölcsöző változást. A szöveg sok tekintetben egyértelműbb és következetesebb, mint az 1983-as CIC megfelelő szakasza: új büntetendő cselekményeket vezet be, számos, korábban fakultatívan alkalmazandó büntetést tesz kötelezővé, hangsúlyozza a pásztori felelősséget és *vigilantia* fontosságát, és célja az is, hogy szűkítse, egyúttal világosabbá tegye az alacsonyabb fokú hatóságok kompetenciáit az eljárások lefolytatása és a büntetések kiszabása terén.⁴⁹³

Az, hogy a büntetőjog reformja szoros összefüggésben áll az egyházi személyek által a kiskorúak terhére elkövetett visszaélésekkel, egyértelműen illusztrálja az e témában Ferenc pápa által korábban e témában kiadott dokumentumokra történő hivatkozás, valamint az áldozatokra fordítandó figyelem fontosságának, illetve az Egyház pásztorai felelősségének és felelősségre vonhatóságának különös hangsúlyozása: „Az elmúlt időkben sok rossz következménye volt annak, hogy nem érzékelték a bensőséges kapcsolatot, amely az Egyházban fennáll a szeretet gyakorlása és a büntetőjogi fegyelem alkalmazása között, valahányszor a körülmények megkívánják. Ez a gondolkodásmód – mint a tapasztalat mutatja – azzal a veszéllyel jár, hogy a fegyellemmel ellentétes szokások szerinti életmód alakul ki, amelynek orvoslására nem elegendők a pusztá buzdítások és ajánlások. Az ilyen állapotok gyakran azt a veszélyt hordozzák magukban, hogy az idő haladtával az ilyen viselkedésmód úgy megszilárdul, hogy helyreigazítása igen nehezzé válik, és sok botrányt okoz a hívők körében. Ezért a főpásztorok és elöljárók részéről szükségessé válik a büntetés kiszabása. Ha egy főpásztor elhanyagolja, hogy a büntetőjogi szisztémához folyamodjon, ebből nyilvánvaló, hogy nem látja el hűségesen feladatát, ahogyan kifejezetten felhívtuk erre a figyelmet újabb dokumentumokban, köztük „*Motu Proprio*” kiadott apostoli

⁴⁹² FRANCISCUS PP., *Const. Ap. Pascite gregem Dei*, CV 23 mai 2021.

https://www.vatican.va/content/francesco/la/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20210523_pascite-gregem-dei.html

⁴⁹³ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, J., *El nuevo derecho penal de la Iglesia*, in *Estudios Eclesiásticos* 96 (2021), 649.

levelekben is (*Come una Madre amorevole*, 2016. június 4.; *Vos estis lux mundi*, 2019. május 7.).⁴⁹⁴

A Pascite gregem Dei jogi újdonságai

Hangsúlyos újdonság a *Pascite gregem Deiben*, hogy az 1321. kánon 1. §-a kimondja, hogy „quilibet innocens censetur donec contrarium probetur”: az ártatlanság vélelmének alapja az emberi méltóság és a jó hírnévhez való jog (CIC 220. kánon), vagyis a bűnösség az, amit bizonyítani kell: ez a megállapítása ebben a formában a kánonjogban eddig nem szerepelt.

Változás, hogy az V. címben említett, „Büntetendő cselekmények különleges kötelezettségek ellen”, klerikusokra vonatkozóan az 1395. kánon 2. §-a már nem tartalmazza expliciten a hatodik paranccsal kiskorúval, erőszakkal vagy fenyegetéssel elkövetett büntetendő cselekményt, csak a „nyilvánosan” elkövetett kifejezés marad a kánon szövegében: ez arra utal, hogy a kiskorú terhére a hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekményt a CIC új szövege már nem a klerikus szemszögéből közelíti meg, hiszen ez eddig a cölibátus különleges kötelezettsége elleni *delictum*ként szerepelt és mint ilyent, értelemszerűen csak klerikus tudta elkövetni, hanem ez a büntetendő cselekmény átkerül az élet, az emberi méltóság és szabadság ellen elkövetett büntetendő cselekmények közé, vagyis az áthelyezés a CIC szemléletváltását tükrözi, azaz a szöveg a büntetendő cselekményt a sértett személy jogainak sérelmének tükrében tárgyalja.⁴⁹⁵ Az apostoli konstitúció szövege a *communio* Egyházképet tükrözi, vagyis a jogrend alanya nem kizárólag a klerikus, hanem valamennyi krisztushívő.⁴⁹⁶

Érdekes azonban, hogy ennek a büntetendő cselekménynek a természete az állami büntetőjogban pontosan körül van írva szexuális önrendelkezés sérelmeként. „Pozitív értelemben a szexuális önrendelkezés azt jelenti, hogy az egyén valamennyi tartalmi elemet illetően olyan döntést hoz, amelyet akar, és úgy él nemi életet, úgy folytat nemi cselekményeket, ahogyan akar. Negatív értelemben pedig a kényszermentességet jelenti, azaz bármelyik összetevőt illetően joga van az egyénnek arra, hogy külső, más személytől eredő kényszertől mentesen döntsön. Az

⁴⁹⁴ FERENC PÁPA, *Pascite gregem Dei kezdetű apostoli rendelkezés*, SZIT, Bp. 2021, 9.

⁴⁹⁵ „Merece ser destacado el cambio que se produce con el abuso sexual a menores de edad, por ser una recalificación que se venía demandando. En el CIC83, donde la autoría se asigna sólo a los clérigos (sacerdotes y diáconos), está entre los delitos contra las obligaciones especiales (Título V); lo cual hace claramente referencia a que atenta contra lo que se espera de un clérigo, y más en concreto el celibato sacerdotal. Se ha repetido que esta calificación incidía negativamente en el adecuado tratamiento de estos casos, enfocándolos bajo la perspectiva de que el bien jurídico protegido es la dignidad del sacerdocio (del estado clerical en general) y no las víctimas que ya lo han sido y las potenciales (los menores en su conjunto). En clara respuesta a esto, el delito pasa a estar integrado entre los que son contrarios a la vida, la dignidad y la libertad, en el Título VI.” SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, *El nuevo derecho penal de la Iglesia*, 672.

⁴⁹⁶ Vö. MÜLLER, L., - OHLY, CH., *Katholisches Kirchenrecht*, Schöningh, Paderborn 2022, 40.

irodalomban egyöntetű az álláspont arról, hogy büntetőjogi értelemben a szexuális szabadság negatív aspektusának, azaz a kényszermentességnek van jelentősége.”⁴⁹⁷

A szexuális önrendelkezés a most leírt értelemben nem jelenik, nem jelenhet meg a kánonjogban és a fogalmat sem használják a megfelelő dokumentumok, hiszen ilyen fokú autonómiát a keresztény világ- és emberszemlélet nem ismer el, mindazonáltal a világi jog és a kortárs antropológia e tekintetben mégis bizonyos értelmű inspirációt jelenthetett a *Pascite gregem Dei*-t szerkesztő kánonjogászok számára. Azonban érdekes szerkesztési szempont, hogy lényegében ugyanazon szexuális büntetendő cselekményt két külön egységben tárgyalja a jogalkotó: a most elemzett „büntetendő cselekmények különleges kötelezettségek ellen”, ha a sértett fél nagykorú és állapot szerűen rendelkezik értelmének használatával; és a VI. cím alatt, vagyis „büntetendő cselekmények az emberi élet, szabadság és méltóság ellen”, amellyel részletesebben is foglalkozunk, amennyiben a sértett félre a fent említett kritériumok nem érvényesek. Azt, hogy e kettő nem azonos címben szerepel, leginkább a beszámíthatóság mértéke, a testtel való önrendelkezés lehetősége magyarázza: a jogalkotás valószínűleg szándékosan tartja a nagykorú személyekkel folytatott nemi kapcsolatot pusztán az egyházi fegyelem kérdésének.⁴⁹⁸

Tágabb értelemben a 3. § mégsem zárja ki a kiskorú személyét, mivel e kánon szerint büntetendő az a klerikus, aki „aki erőszakkal, fenyegetéssel vagy hatalmával visszaélve követ el büntetendő cselekményt a hatodik parancsolat ellen, vagy arra kényszerít valakit, hogy szexuális cselekményeket végezzen vagy viseljen el.” Itt tehát a hatalommal való visszaélést illetően egy általánosnak tekinthető büntetendő cselekmény leírása található, ami a szexuális visszaélések szinte bármely formájára alkalmazható: ez az, amit a spanyol nyelvű szakirodalom „tipo residual penal”-ként „maradék/egyéb büntetendő cselekményként” határoz meg.⁴⁹⁹

A munkában tárgyalt büntetendő cselekmények a VI. címben, vagyis „Büntetendő cselekmények az emberi élet, méltóság és szabadság ellen” cím alatt szerepelnek. A cím alatt szereplő 1397. kánon 1. §-a tartalmilag nézve változatlan marad, vagyis átveszi a régi 1397. kánonnak az emberölésre, emberrablásra, fogva tartására, megcsönkítésére vagy súlyos

⁴⁹⁷ SZOMORA, Zs., *A szexuális önrendelkezés büntetőjogi védelme*, in *Fundamentum* 21 (2017), 61-62.

⁴⁹⁸ HAHN, *Sex Offenses-Offensive Sex: Some Observations on the Recent Reform of Ecclesiastical Penal Law*, 5. „It is incomprehensible that this was an editorial mishap. Rather, one must assume that legislation intentionally kept sexual violence against adults a mere issue of clerical discipline. The revised law accordingly does not view adults who fall prey to clerical sex offenders and who are capable of a sound use of reason as deserving of special protection or attention in church. Unlike minor victims of sexual abuse, the legislator does not take into account the sexual integrity of adult victims or their right of self-determination.” A bonni kánonjogász nő, Judith Hahn érvelésével nem tudunk egyetérteni, pontosabban elemzése meglátásunk szerint annak a prekoncepciónak az igazolására irányul, miszerint a klerikusok által a 6. parancs ellen elkövetett valamennyi büntetendő cselekmény erőszakos vagy manipulatív (írása szerint a jogalkotó nem veszi figyelembe a nagykorú sértettek szexuális integritását vagy önrendelkezési jogát) és a szerző a priori eltekint attól a lehetőségtől, hogy a nemi kapcsolat két felnőtt személy között leginkább konszenzuson alapuló.

⁴⁹⁹ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDEO, *El nuevo derecho penal de la Iglesia*, 649.

megsebesítésére vonatkozó rendelkezéseit, a 2. §. a régi 1398. kánon szövegét veszi át a sikeres magzatelhajtásra és annak büntetésére vonatkozóan. 3. §. viszont új: amennyiben az 1397. kánon által felsorolt büntetendő cselekményeket klerikus követi el, „akkor súlyosabb esetekben bocsássák el a klerikusi állapotból.” Mivel a kánon által felsorolt büntetendő cselekmények, bár természetesen előfordulhatnak, de mégis kevésbé jellemzőek a klerikusi állapotban lévő személyre, a 3. §-t megfelelő úgy szemlélni, hogy az már átvezet az 1398. kánonhoz.

Az 1389. kánon tartalmában a CIC-ben új, hiszen a VELM-ben szereplő rendelkezéseket applikálja. A kiskorú illetően a CIC nem határoz meg életkort, vagyis irányadónak a 97. kánon 1. §-a tekintendő, viszont a kiskorú mellett megjelenik két másik kategória is: az olyan személy, aki állapotszerűen nem rendelkezik értelmének teljes használatával vagy aki számára a jog ugyanilyen gyámságot ismer el⁵⁰⁰ - ez utóbbi megközelítés újnak számít és annak tükrözi, hogy az egyházi büntetőjog nagyobb távlatban közelíti meg az ember önrendelkezéshez fűződő jogát. Fogalmi tisztulásként értékelhető az, hogy a VELM-ben szereplő fogalom, a *vulnerabile* minősítés nem került be az új megfogalmazásba, helyette az szerepel „aki állapotszerűen nem rendelkezik értelmének teljes használatával vagy aki számára a jog ugyanilyen gyámságot ismer el”: ez egyrészt egzaktabb, másrészt pedig a *vulnerabile* megközelítés utat nyithatott volna egy túlságosan szubjektívan felfogott sértett koncepció irányába is.

A kánonban hozott büntetendő cselekmény egyrészt olyan 18. életévét betöltött személyekre vonatkozik, akik például szellemi fogyatékoságban szenvednek (pl. Down-szindróma) vagy gyógyszeres kezelés, illetve kábítószer- vagy alkoholfogyasztás következtében értelemhasználatuk tökéletlen és ebből fakadóan helyzetfelismerésük és - értékelésük, akarati beleegyezésük olyan mértékben korlátozott, hogy szabad és felelős döntésről esetükben nem lehet beszélni. A szexuális visszaélés azáltal valósul meg, hogy a személy kiskorú vagy állapotszerűen nem rendelkezik értelmének teljes használatával függetlenül attól, hogy a hatodik parancsolat megsértése milyen formában történik.⁵⁰¹

A kánon 2. §-a számos olyan kérdést megválaszol, melyet a munkában korábban felvetettünk: bár már a VELM is *delicta graviora* minősítette, ha a *contra sextum* cselekedetet a megszentelt élet intézményének vagy az apostoli élet társaságának tagja követi el, viszont az, hogy jóvátévő büntetéssel sújtható bármely hívő (a Katolikus Egyházban megkeresztelt vagy oda felvett, azt formális aktussal el nem hagyta, hetedik életévét betöltött személy), aki kiskorúval vagy állapotszerűen értelmének használatával nem rendelkező személlyel (1398. kán 1. §) vagy erőszakkal, vagy fenyegetéssel vagy hatalmával visszaélve követ el büntetendő cselekményt a

⁵⁰⁰ Vö. RENKEN, J., A., *The Delicts of Sexual Abuse in the Revised Book VI*, 6. http://www.consociatio.org/webinar-2021/Renken_Consociatio-Webinar.pdf

⁵⁰¹ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDEO, *El nuevo derecho penal de la Iglesia*, 659.

hatodik parancsolat ellen, újdonságnak számít. A kánon értelmében tehát egyházi büntetéssel sújtható és pl. hivatalától, címétől, kitüntetésétől, egyházi díjazásától megfosztható vagy pénzbüntetés fizetésére kötelezhető (a felsorolás a büntetések vonatkozásában nem taxatív, de laikus hívő esetében életszerűtlen, hogy az ordinárius pl. egy bizonyos területen való tartózkodásra kötelezze) az, aki *contra sextum* ellen vétkezik és az Egyházban tisztséget visel vagy szolgálatot végez (pl. vagyongazdálkodó, gazdasági tanács tagja). Ez azért is jelentős, mivel az egyházi büntetőjog korlátozott, de mégis érdemi büntetéseket csak egyházi jogviszonyban álló személyekre tudott kiszabni, pl. hivatalától, méltóságtól való megfosztást (CIC 196. kánon), az intézményből való elbocsátást (CIC 694. kánon): jellemzően az állami jogrend is tiszteletben tartotta e téren az Egyház autonómiáját; viszont laikus hívőre nézve olyan büntetést, ami nemcsak a lelki javakat érintette, hanem adott esetben „egzisztenciálisan” is érintette, eddig a kánonjog e területen csak általánosságban tudott kiszabni: a továbbiakban az, hogy az Egyház a büntetésnek állami - munkajogi érvényt hogyan tud szerezni, az adott állami törvénykezéstől is függ.⁵⁰² Nyitott kérdés marad azonban, hogy ez utóbbi esetek is a CDF illetékességbe tartoznak-e: figyelembe véve a kánon egészét, valamint a megelőző dokumentumokat a válasz valószínűleg nemleges, azonban mint sok más kérdést a kánonjog területén, a jövőben ezt is a joggyakorlat és a jogfejlődés fogja megválaszolni.⁵⁰³

A 3. §, vagyis „aki erkölcstelen módon szerez, magánál tart, bemutat vagy terjeszt, bármilyen módon és bármilyen eszközzel, pornográf képeket kiskorúakról” (vagy a 2. § által velük egyenértékűnek tekintett személyekről) szövege már a 2010-es SST-ben is megjelent 14. életévét be nem töltött kiskorút illetően, viszont az SST 2019-es szövege az életkort 18 évre emelte. A pornográf fogalmát illetően pedig a VELM 1. cikkely 2.§-a az irányadó. A CIC új szövege olyan büntetendő cselekményt, amelyet a megelőző szentszéki rendelkezések valamilyen módon ne kriminalizáltak volna, nem tartalmaz.⁵⁰⁴

Az 1362. kánon módosítja a bűnvádi kereset elévülési idejét is: ez általános szabály szerint megmarad három évnek, kivéve néhány sajátos esetet (pl. egyházi javak engedély nélküli elidegenítése - a témánkhoz szorosan nem tartozik, de az egyházi büntetőjog reformja sokkal súlyosabban bünteti a kommunikációs és vagyongazdálkodási visszaéléseket is), amikor ez hét év. Az 1398. kánon 1. §-ában említett büntetendő cselekmények miatti kereset viszont húsz év múltán évül el - ugyanakkor a szöveg sajnos nem tartalmazza azt, hogy az elévülési idő akkor kezdődik, amikor a kiskorú eléri a nagykorúságot, ahogy erről az SST rendelkezett. Ez ugyanakkor felveti azt a kérdést is, hogy az elévülés nagykorú, értelmét állapotszerűen használni nem tudó személyre

⁵⁰² Vö. ALTHAUS, R., *Das neue kirchliche Strafrecht – Streiflichter*, in *Theologie und Glaube* 111 (2021), 206.

⁵⁰³ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDEO, *El nuevo derecho penal de la Iglesia*, 666.

⁵⁰⁴ Vö. Uo. 661.

miként vonatkozik: a kánon rendelkezése szerint esetükben az elévülés ugyancsak húsz év, de mivel a nagykorúság elérése már nem tekinthető szempontnak, ezért értelemszerűen az elévülés a büntetendő cselekmény elkövetésének napján kezdődik, akárcsak az 1398. kánon 3. §-ban leírt büntetendő cselekmények esetében, kivéve, ha a büntetendő cselekmény tartós vagy szokásszerű, mivel ekkor annak megszűnésének napjától (CIC 1362. kánon 2. §). Amennyiben a feltételezett elkövetőt megidéztek vagy a megfelelő módon értesítették a vádiratról, úgy az elévülés három évre felfüggesztődik: ez az elévülést illetően jelentős pontosítás.⁵⁰⁵ Végül pedig témánk szempontjából megemlíthető a jóvátévő büntetések praescriptio-jában említett „solvendi mulctam pecuniariam”, amely a gazdasági büntetendő cselekmények mellett az egyházi közösség vagy az sértettek részére fizetendő kártérítésre, illetve az Egyházra kirótt állami büntetés megtérítési kötelezettségére is utalhat. Természetesen előremutató a szigor, hiszen tapasztalat szerint a múltban a hivatal elvesztése vagy az áthelyezés jellemzően nem bírt elégséges fegyelmi hatással, ahogy a dorgálás vagy a vezeklés különböző formái sem, ugyanakkor arról sem szabad megfeledkezni, hogy az Egyház az 1336. kánonban lefektetett büntetések végrehajtására csak akkor bír kényszerítő eszközzel, ha a vétkes az egyházi köteléken belül kíván maradni.

Értékelés

A *Pascite gregem Dei* kimondatlan célja az, hogy a II. Vatikáni Zsinatot követő nagy kánonjogi reform hiányosságait pótolja, mivel úgy tűnik, hogy az 1983-as CIC-ben szereplő büntetőjogi rendelkezéseket és eljárási szabályokat egészen egyszerűen nem ilyen súlyos esetekre tervezték. A Zsinat utáni időszak szemlélete, amely sokszor még az Egyház büntető hatalmát is megkérdőjelezte és sokkal inkább egy olyan közösséget tartott szem előtt, ahol minden tag tisztában van felelősségével és a maga módján keresi az üdvösséget, valamint egy olyan Egyház képét, amely nem büntet, hanem minden ember számára el akarja vinni az üdvösséget: ezért, bár az 1983-as CIC-ben bár helyet kapott a büntetőjog, de korántsem olyan hangsúllyal, mint az indokolt lett volna.⁵⁰⁶

A *Pascite gregem Dei*, mint a CIC VI. könyvének reformja a büntetendő cselekmények részletesebb és differenciáltabb szemléletét tartalmazza, egyúttal remélhetőleg orvosolva az

⁵⁰⁵ „La norma añade que la suspensión del cómputo se da por tres años, de modo que al cabo de los mismos, o antes en caso de quedar «interrumpida la suspensión» a causa de la cesación del proceso», se vuelve a contar el tiempo para la prescripción «que se añade al ya transcurrido». Para el proceso administrativo se dispone lo mismo, siendo el momento en que se suspende el cómputo el de dar a conocer al acusado la acusación y las pruebas (c. 1720.1). Una señalación clara y precisa como la que se hace ahora de una acción que, al llevarse a cabo, produce la suspensión del cómputo, es algo que se echa de menos en el CIC83. A falta de algo así, había diversas acciones que se proponían como generadoras de ese efecto. Sin duda la aportación del nuevo LVI en este punto es muy valiosa.” Uo. 677.

⁵⁰⁶ Vö. BONI, G., *Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia: novità e qualche spigolatura critica*, in *Stato e chiese* 2022/11, 3.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/18051/15798>

egyházi büntetőjog eddigi „relatív tehetetlenségét” az elkövetőkkel szemben. Az új szöveg deklarált célja a pasztorális szeretet és a büntetések kirovása közötti feszültség feloldása. Ennek érdekében a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekménye a *Pascite gregem Dei* után sokkal nagyobb hangsúllyal szerepel, mint korábban, a lehetséges elkövetők köre is szélesebb, mint az 1983-as CIC-ben vagy akár a VELM-ben, a büntetendő cselekmény leírás pontosabb, emellett pedig egy szemléletbeli változásnak is tanújelét adja azzal, hogy külön kánonban és a sértett fél horizontján is megközelíti a büntetendő cselekményt: „Egyrészt a szexuális visszaélések egésze a CIC-ben a cölibátus kötelezettségének megsértése szempontjából volt büntetendő. Még ha egy bizonyos belső, egyházi logika nem is vethető el, az áldozatok szemszögéből ez legalábbis idegennek kellett tűnnie.”⁵⁰⁷

Végül szükséges rámutatni azonban arra is, hogy a *Pascite gregem Dei*-ben általunk tárgyalt büntetendő cselekmények szankcionálását, csakúgy, mint szinten valamennyi kánonjogi büntetendő cselekmény szankcionálását tekintve igaz az, hogy csak azok ellen lehet hatékony, akik az Egyházzal valamiféle elköteleződési, kissé sarkosan fogalmazva „függőségi”, viszonyban állnak, illetve ha ezt a viszonyrendszert fenn is kívánják tartani: klerikusok, szerzetesek, esetleg egyházi alkalmazottak. A kánoni büntetőjog általános elégtelensége, kellő kényszerítő eszközök hiányában, nyilvánvalóan továbbra megmarad.

6.2. A *Sacramentorum sanctitatis tutela* megújítása

Összefüggésben a kánoni büntetőjog megújításával, lényegében a *Pascite gregem Dei* kiadásával egyidőben Ferenc pápa 2021. december 8-án egy rescriptum formájában pontosította a Hittani Kongregáció kompetenciáit a neki fenntartott *delicta graviora* büntetendő cselekményeket illetően. A jelenleg hatályos dokumentum két részre bontható: a *normae substantiales* (1-8. cikkely), valamint *normae processuales*, vagyis az eljárásjogi szabályok (9-29. cikkely), négy cím alatt: *de tribunalis competentia*, *de processu iudiciali*, *de processu extraiudicialie*, *dispositiones finales*.⁵⁰⁸

A dokumentum a büntetendő cselekményeket illetően érdemi újdonságot nem tartalmaz, hanem szó szerint átemeli a VELM, valamint a CIC idevágó rendelkezéseit. Ennek megfelelően a büntetendő cselekmény természetét illetően a 2010-es SST kiegészül az „exhibitio”-val, valamint az elkövető szándéka „libidinis causa”-ról „libidinis vel lucri causa”-ra (kéjvágy vagy haszonszerzés céljából) módosul, ami alapvetően csak technikai pontosítás.

⁵⁰⁷ KOWATSCH, A., *Auf dem Weg zu einem zeitgemäßen kirchlichen Strafrecht*, 3, <https://phaidra.univie.ac.at/open/o:1206460>

⁵⁰⁸ Vö. VIAYNA, M., T., *L'assetto procedurale della recente modifica delle "Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis": esegesi e suggestioni*, in *Stato e chiese* 2022/5, 2.

Részletesen leírja viszont a fenntartott büntetendő cselekmények esetén követendő eljárásjogi normákat, a VELM Vademecuma nyomán világos különbséget tesz a bírósági és a közigazgatási eljárások között. Míg a 2010-es SST általános szabályként a bírósági eljárást részesítette előnyben, de nem kizárva a közigazgatási eljárást sem, addig a 2021-es szöveg ennek egyenértékű alternatívájaként („vel”) a közigazgatási eljárást is lehetővé teszi.⁵⁰⁹ Emellett az új rendelkezések pontosabban és egységesebben írják elő, hogy a vádlottnak a tárgyaláson milyen módon kell jogi képviselőt biztosítani: a VELM ügyvédről még nem beszélt, a Vademecum az „abbia ... opportuno” kifejezést használja, ami „megfelelőként” adható vissza, hangsúlyozva, hogy közigazgatási eljárás esetén megbízása nem kötelező, viszont a 2021-es SST 20. cikkely 7. §-a „semper adhibendo est Advocatus vel Procuratoris” kifejezéssel mind az ügyész, mind pedig az ügyvéd mindig részvételét kötelezővé teszi közigazgatási büntetőeljárás során is. Az ügyvéd személyét a bírói kollégium elnökének vagy az eljáró ordináriusnak jóvá kell hagynia.

A bírósági eljárásban (éppúgy, mint az előzetes vizsgálatot illetően) a már meglévő eljárás mód változatlan marad: a vizsgálatot helyben kell lefolytatni, az ordinárius a *votumot* a CDF részére továbbítja, a CDF döntés hoz arról, hogy a helyi bíróságot bízta meg a per lefolytatásával vagy pedig fenntartja magának az ítélezést. Amennyiben az ítéletet a helyi bíróság hozza meg, arról a Kongregációt tájékoztatni kell. Emellett egységesíti a fellebbezésre és felfolyamodásra vonatkozó határidőket is: az elsőfokú ítéletet követő fellebbezés benyújtására vonatkozó határidő hatvan hasznos napra módosul, a fellebbezést nem az Apostoli Signaturához, hanem másodfokon is a Hittani Kongregációhoz kell benyújtani.⁵¹⁰ Látható tehát, hogy a rendelkezés célja az eljárás jogi kereteinek, valamint a vádlott védekezéshez való jogának jobb biztosítása. A hatvan nap az ítélet kihirdetésétől kezdődik mind a vádlott, mind pedig az ügyész esetében számára: eddig ugyanis az ügyészre vonatkozó határidő az ítéletről való tényleges tudomásszerzéstől kezdődött. Végül a 16. cikkely arról rendelkezik, hogy a fellebbezést közvetlenül a Kongregációhoz kell benyújtani, nem pedig ahhoz a bíróhoz, aki az ítéletet hozta. A közigazgatási eljárást illetően is tartalmaz néhány kisebb módosítást, különösen az eljárásban részt vevő személyekre vonatkozóan (jó hírnevű, legalább kánonjogi licenciátussal rendelkező papok legyenek), ezen követelmények alól azonban a Kongregáció felmentést adhat.⁵¹¹

⁵⁰⁹ „Art. 21 § 1. Delicta graviora Congregationi pro Doctrina Fidei reservata, in processu iudiciali persequenda sunt.” (SST 2010)

§ 3. Delicta huic Supremo Tribunali reservata in processu iudiciali vel ex decreto extraiudiciali sunt persequenda.” (SST 2021).

⁵¹⁰ „...accusatus ius habent intra terminum peremptorium sexaginta dierum utilium recursum ad eandem Congregationem proponendi.” SST art 24. 3. §.

⁵¹¹ Vö. GENTILE, C., *Le nuove Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Stato e chiese* 2022/5, 55 kk.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/17591/15457>

A kisebb változás a 25. cikkely eltűnése, amely előírta, hogy a mellékes ügyekben hozott határozatokat a lehető leggyorsabban kell megoldani oly módon, hogy ellenük nem volt a fellebbezés lehetősége (vö. 1629. kánon).⁵¹² A 26. cikkely szabályozza azt a lehetőséget, hogy a CDF „az eljárás bármely szakaszában és szintjén” a különösen súlyos eseteket, miután a vádlott bűnössége nyilvánvaló és lehetősége volt a védekezésre, közvetlenül a Pápa elé utalja a klerikusi státuszából való elbocsátás büntetése esetén, a cölibátus törvénye alóli felmentéssel együtt. Ez akkor lehetséges, ha a büntetendő cselekmény elkövetése egyértelmű és bizonyítást nyert. Azt, hogy mi számít különösen súlyos esetnek, a dokumentum nem definiálja, de tapasztalat szerint akkor, ha például a sértett személyek száma nagy, vagy ha nincs jele a megbánásnak, illetve ha az okozott botrány jelentős. Ebben az esetben az előzetes vizsgálat során összegyűjtött adatok és információk tényleges bizonyítékok rangjára emelkednek, kivételt képezve az alól a szabály alól az, ha a bizonyítékok az eljárás során keletkeznek.⁵¹³

Különösen a CIC új büntetőjogi rendelkezéseinek fényében célszerű felhívni néhány sajátosságra is a figyelmet. Az SST nem említi az enyhítő vagy a büntethetőséget megszüntető sajátos körülményeket, nevesül a CIC 1323. kánonjában szereplő körülményeket. Ezek közül is különösen is a tudatlanságra gondolunk: abban az esetben, ha a vétkes önhibáján kívül nem tudta, hogy a másik fél a 18. életévét még nem töltötte be - például azért, mert kifejezetten azt állította, hogy nagykorú -, akkor büntethető-e vagy sem? Az SST legutolsó változata viszont kifejezetten hatályon kívül helyezi e téren az 1323. kánonban hozott mentesítő körülményeket: „ignorantia vel error ex parte clerici circa aetatem minoris non constituit circumstantia gravitatem delicti deminuens vel eximens” (SST 6. cikkely 1. §).

Ennél még nagyobb horderejű a 2021-es SST-nek az elévülésről szóló rendelkezése. Egyrészt megerősíti a 2010-es rendelkezést arra vonatkozóan, hogy a CDF-nek fenntartott *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekmények elévülési ideje húsz év, amely a nagykorúság elérésétől számítandó (SST 8. cikkely 2. §),⁵¹⁴ viszont újdonság a 3. §, mely szerint „A Hittani Kongregációnak joga van eltérni az elévüléstől a fenntartott büntetendő cselekményeket illetően az egyedi esetekre és az esetek összességére vonatkozóan, még akkor is, ha azok e normák hatálybalépése előtt elkövetett büntetendő cselekményekre vonatkoznak.” (SST 8. cikkely 3. §).⁵¹⁵ Egyrészt tapasztalható a törvényhozó részéről az a szándék, hogy az Egyházon valóban zéró toleranciát tanúsítson az elkövetőkkel szemben, ugyanakkor annak lehetősége, hogy az elévüléstől

⁵¹² Vö. Vö. VIAYNA, *L'assetto procedurale della recente modifica delle "Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis": esegesi e suggestioni*, 76.

⁵¹³ Vö. GENTILE, *Le nuove Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, 59.

⁵¹⁴ Vö. GENOVESI, *Elementi di Diritto Canonico*, 127.

⁵¹⁵ „Congregatio pro Doctrina Fidei ius habet praescriptioni derogandi pro omnibus et singulis casibus delictorum reservatorum, etiam si ad delicta pertineant antequam hae Normae vim obtinuerunt patrata.”

mind egyedi esetekben, mind pedig az esetek összességét tekintve el lehessen tekinteni, nem feltétlenül szolgálja a jogbiztonságot: ez ugyanis nemcsak a CIC 1313. kánonjával ellentétes, hanem értelmezhető úgy is, hogy azon büntetendő cselekmények is üldözhetővé válnak, amelyek az SST, illetve a VELM kiadása előtt még nem számítottak büntetendőnek. Emellett az sem egyértelmű, hogy a Kongregáció milyen kritériumok alapján tekint el az elévüléstől: Claudio Gentile véleménye szerint a bizonytalanság helyett megfelelőbb és egyértelműbb lenne az, ha a *delicta graviora* esetében a Szentszék kijelentené, hogy ezen büntetendő cselekmények esetében nincs elévülés.⁵¹⁶

Gentile emellett kritikával illeti azt a gyakorlatot is, hogy az ügyvéd személyét az eljárás megindításakor jóvá kell hagyni, mivel ez véleménye szerint csorbítja a vádlott védekezéshez fűződő jogát és a jogi képviselő megválasztásának szabadságát: megoldásként büntető ügyekkel foglalkozó ügyvédek listájának összeállítását és előzetes jóváhagyását javasolja (értelemszerűen ez mind a CDF-t illetően, mind pedig pl. püspöki konferenciák szintjén lenne kivitelezhető). Emellett kritikusan szemléli azt is, hogy a büntető ügyekben a bíró, az ügyvéd és a jegyző feladatkörét alkalmas papnak kell ellátnia: ez meglátása szerint ellentmond annak, hogy az Egyházban a laikusoknak nagyobb szerepet kell biztosítani, másrészt pedig korlátozhatja az igazság megismerését akkor, ha a sértett félnek papok előtt kell életének legintimebb részleteit feltárnia.⁵¹⁷

6.3. A *Fidem servare motu proprio* és a *Praedicate evangelium* kiadása

Ferenc pápa 2022. február 14-i hatállyal bocsátotta ki a *Fidem Servare*⁵¹⁸ motu propriot, amelynek témája a Hittani Kongregáció szervezeti átszervezése. Bár témánkhöz a CDF átszervezése csak áttételesen kapcsolódik, mégis üzenetértékű a változás. A CDF a *Fidem Servare* szerint a jövőben két részlegből fog állni: az első feladata a katolikus hit- és erkölcs őrzése és előmozdítása, míg a második részleg a fegyelmi ügyekért, különösen a CDF-nek fenntartott, a *delicta graviora* ügyekre vonatkozó eljárásokért felel. A hatóság élén egy prefektus és szekciónként egy-egy titkár áll. Az átszervezés bizonyosan hatékonyabbá teheti a CDF munkáját: egyrészt kétségtelenül megerősödik a CDF már meglévő speciális bírói illetékessége másrészt pedig a közvélemény szemében az átszervezés bizonyítéka a *contra sextum* ügyek kivizsgálására és az elkövetők megbüntetésére irányuló szentszéki eltökéltségnek.

⁵¹⁶ Vö. GENTILE, *Le nuove Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, 61.

⁵¹⁷ Vö. Uo. 62-63.

⁵¹⁸ FRANCISCUS PP. *Litt. Ap. Fidem servare*, CV 11 febr. 2022.

https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/20220211-motu-proprio-fidem-servare.html

Illetve 2022. március 19-én jelent meg a Római Kúria reformját jelentő *Praedicate evangelium*⁵¹⁹ apostoli konstitúció, amely megismétli a *Fidem servare* rendelkezéseit, vagyis „A Fegyelmi Szekció a Fegyelmi Hivatalon keresztül foglalkozik a Dikasztériumnak fenntartott és általa a benne felállított Legfelsőbb Apostoli Törvényszék joghatóságán keresztül elbírált büntetendő cselekményekkel, kánoni büntetéseket megállapítva vagy kiszabva az egyetemes jog vagy a részleges jog normái szerint, az Apostoli Penitenciária hatáskörének sérelme nélkül eljár.” Az 1. §-ban említett büntetendő cselekmények esetében a szekció a római pápa megbízásából a bíboros atyák, pátriárkák, az Apostoli Szék legátusai, a püspökök és más természetes személyek felett az egyházi rendelkezéseknek megfelelően ítélezik.” (*Praedicate evangelium* art. 76, 1. - 2. §). Vagyis a CDF bírói kompetenciája, valamint az, hogy a *delicta graviora* ügyekben egyedüli fórumként illetékes, érintetlen marad.

6.4. A *Vos estis lux mundi* revíziója a *Pascite gregem Dei* tükrében

Ferenc pápa 2023. március 25-én adta ki apostoli levél formájában a *Vos estis lux mundi* motu proprio revidiált szövegét, amely egyrészt tartalmazza a püspöki konferenciák által beküldött észrevételeket az *ad experimentum* szöveget illetően, másrészt pedig összegzi az elmúlt négy évben, különösen is a *Pascite gregem Dei*ben megvalósult büntetőjogi fejlődés eredményeit is. A *Vos estis lux mundi* előző szövegváltozatához hasonlóan ez is a L'Osservatore Romanóban jelent meg és 2023. április 30-án lépett hatályba.⁵²⁰

A revidiált szöveg már nem *ad experimentum*, hanem véglegesnek tekintett, egyetemes rendelkezés, ami az alábbi újdonságokat tartalmazza:

- a sebezhető személy kategóriáját a sebezhető felnőtt fogalmával helyettesíti, ami egyrészt reflexiónak értékelhető a közelmúltban napvilágot látott, klerikusok által elkövetett, a lelki hatalom útján történt visszaélésekre és jele annak, hogy az Egyház különös figyelmet fordít a leggyengébb és legvédtelenebb személyek felé, védve szabadságukat és méltóságukat; másrészt pedig a szöveg várhatóan megelőlegezi a büntetőjog további szigorodásának az irányát is.

- értelemszerűen állandó bejelentési fórum/felület létrehozásának kötelezettsége a jelen szövegben már nem szerepel. A VELM előző szövegváltozatában szereplő *sistemi stabili* helyett a végleges szöveg az *organismi o uffici facilmente accessibili al pubblico* (a nyilvánosság számára könnyen hozzáférhető hivatalok vagy szervezetek) kifejezést használja, ami szintén csak technikai változásnak tekinthető és nem új szervezet létrehozását rendeli el.

⁵¹⁹ FRANCISCUS PP. *Const. Ap. Praedicate Evangelium*, CV 13 mar. 2022.

https://www.vatican.va/content/francesco/it/apost_constitutions/documents/20220319-costituzione-ap-praedicate-evangelium.html

⁵²⁰ Valószínűleg tudatosan napra pontosan 22 évvel az SST első kiadása után.

- szintén csak kisebb jelentőségű módosulásnak tekinthető az, hogy a VELM 2019-es szövegváltozatában az szerepelt, hogy „a bejelentést tevő személynek a bejelentés tartalmára vonatkozóan semmiféle hallgatási kötelezettséget nem szabad elrendelni” (VELM 4. cikkely 3. §), ami 2023-ban kiegészül a feltételezett sértett és a tanúk személyével. Erdő Péter az egyházi peres eljárás kapcsán ez utóbbiakat illetően azt írja, hogy „nem hivatali általános titoktartás alapján, hanem a bíró által az adott esetben megkívánt titoktartási eskü folytán kötelesek a titoktartásra a tanú, a szakértők, a felek, az ügyvédek és a képviselők. A bíró ezeket a személyeket titoktartásra akkor kötelezheti, ha az ügy vagy a bizonyítékok jellege miatt az iratok vagy bizonyítékok nyilvánosságra kerülése mások jó hírét veszélyezteti, ellenségeskedést, botrányt vagy más hasonló kellemetlenséget idéz elő.”⁵²¹ Vagyis a titoktartás elrendelésének lehetősége a bíró részéről egyfajta elővigyázatossági intézkedésnek is tekinthető, amit a *prudentia* követel meg, annak érdekében, hogy a büntető perben a megvádolt személy jó hírneve ne sérüljön egészen addig, amíg bűnössége be nem bizonyosodott: e bíró intézkedés lehetőségét, valószínűleg a társadalmi transzparenciára való tekintettel törli el a VELM hatálya alá eső ügyekben a *motu proprio*. A rendelkezés mögött továbbá a joggyakorlatnak az az eredménye húzódik meg, hogy sok esetben a feltételezett sértett és a bejelentést tevő személy nem azonos, így elvi lehetősége mégiscsak megvolt annak, hogy ebben az esetben a feltételezett sértettre hallgatási kötelezettséget rójanak ki.

- ugyancsak inkább technikai kiegészítés a megszentelt élet intézményeinek és az apostoli élet társaságainak, valamint a Róma városában és a hét szuburbikáris egyházmegyében található *sui iuris* monostorok nagyobb előljáróira vonatkozó cikkely, vagyis az ő esetükben a vonatkozó bejelentést az illetékes dikasztériumhoz kell továbbítani.

- a rendelkezés alanyai a klerikusokat illetően kiegészül egy további kategóriával, vagyis „azok a klerikusok, akik klerikusok olyan hivatalos társulásának vezetői, amely inkardinációs joggal rendelkezik, *durante munere*”. A kiegészítés inkább szakmainak tekinthető, és arra reflektál, hogy a VELM előző szövegváltozata nem sorolta fel valamennyi, inkardinációs joggal rendelkező egyházi entitást. A szöveg a 302. kánonban szereplő krisztushívők olyan klerikusi társulásairól rendelkezik, „amelyek klerikusok vezetése alatt állnak, a szent rend gyakorlását vállalják, és az illetékes hatóság ilyennek ismeri el őket.” Ezeknek az alábbi kritériumoknak kell megfelelniük:

1. létszámbeli állandóság,
2. megfelelő képzés és a tagok számára a szociális egzisztencia biztosítása,
3. belső értékstabilitás és kiérlelt, egyházhű lelkület,
4. az alapító(k) lelki - erkölcsi alkalmassága a vezetésre és a tagok inkardinálására,

⁵²¹ Vö. ERDŐ, *Egyházjog*, 727.

5. megfelelő státútum, ami garantálja a vezetés és a szent szolgálat gyakorlásának törvényes autonómiáját.⁵²²

A nevezett kritériumoknak 2017-ben az alábbi társulások feleltek meg: a Communauté Saint Martin, a Société Jean-Marie Vianney, az Opera di Gesù Sommo Sacerdote és a Fraternità dei Sacerdoti Operai Diocesani del Cuore di Gesù,⁵²³ valamint a Magyarországon is jelen lévő Emmanuel közösség.

- nagyon fontos újdonság továbbá a laikusok felelősségének hangsúlyozása, amely két területen is megvalósul:

a) egyrészt az, amire a dolgozatban utalunk, hogy a szexuális büntetendő cselekmények bejelentések esetén nemcsak a klerikusok, a megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társasága tagjainak bejelentési kötelezettségére kellene utalni, hanem megfelelő lenne a laikusok ezirányú felelősségét is hangsúlyozni. A VELM jelen szövegváltozatában a 3. cikkely 1. §-a érintetlenül hagyja a fent említett csoportba tartozó személyek bejelentési kötelezettségét, viszont a 2. §-ban szereplő „chiunque” (bárki) szót egy mellékmondatral egészíti ki, miszerint „különösen a világi hívek, akik tisztségeket viselnek vagy szolgálatot gyakorolnak az Egyházban,” noha olyan jellegű bejelentési kötelezettségről, mint a fent említett személyek estében nincs szó, inkább csak a szolgálattal és a tisztséggel összefüggő (inkább erkölcsi jellegű) bejelentési felelősségről.

b) ennél azonban fontosabb, hogy a VELM alanyai között már laikusokat is megtalálhatunk, ami részben összefügg azzal, hogy a *Pascite gregem Dei* szellemében kánoni büntetéssel sújtható bármely hívő, különös hangsúllyal, ha az Egyházban hivatalt visel: ennek megfelelően a VELM eddigi 6. cikkelyének c) pontjában szereplő személyek kiegészülnek „a híveknek az Apostoli Szentszék által elismert vagy létrehozott nemzetközi társulásainak nagyobb előjáróival” is. Esetükben szexuális abúzus kivizsgálását illetően a Laikusok, a Család és az Élet Dikasztériuma az illetékes.⁵²⁴ A Szentszék honlapján elérhető 2005-ös névjegyzék szerint több, mint 120 társulás tartozik ide, többek között a Magyarországon is aktív Nemzetközi Kolping Szövetség, a Hit és Fény Közösség, a Mária Légió, a Nyolc Boldogság Katolikus Közösség, a Házas Hétvége Mozgalom, a Szent Egyed Közösség, a Katolikus Shalom Közösség.⁵²⁵

⁵²² Vö. GALINDO, M., D., *Movimenti ecclesiali e incardinazione dei chierici*, in *Ius ecclesiae* 30 (2018), 656.

⁵²³ Vö. CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Nota a proposito dell'incardinazione dei membri chierici in associazioni*, <http://www.clerus.va/content/dam/clerus/Plenaria%202017/01p%20-%20Incardinazione.pdf>

⁵²⁴ Vö. GHIRLANDA, G., *Il governo nelle associazioni di fedeli di diritto pontificio*, in *La civiltà cattolica* 4115 (2021), 478.

⁵²⁵

https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/laity/documents/rc_pc_laity_doc_20051114_associazioni_i.html

- a szöveg a *Pascite gregem Dei* rendelkezéseivel egybehangzóan hangsúlyozza az ártatlanság védelmét és a megvádolt személy jó hírnevének védelmét is, ez utóbbi vonatkozik valamennyi, az ügyben érintett személyre (VELM 5. cikkely 2. §).

7. A jelenlegi kánonjogi szabályozás kulcskérdései a *contra sextum cum minoribussal* kapcsolatos büntetendő cselekmények kapcsán

7.1. Témafelvetés: bűn - büntetendő cselekmény - büntetés

A bűn egy teológiai fogalom, amelyet számos módon határozhatunk meg: a legáltalósbb talán Szent Ágoston meghatározása,⁵²⁶ amelyet Szent Tamás is átvett,⁵²⁷ miszerint *peccatum est dictum vel factum vel concupium contra legem dei* (vagy *legem aeternam*): olyan cselekedetet, szót, gondolatot vagy vágyakozás, ami Istennel, önmagunkkal és a többi emberrel való kapcsolatokat megrontja, zavart jelent, hiányosságot okoz. A meghatározásban hangsúlyos a vágyakozás, a belső világ megromlása, amely megelőzi a cselekedetet, ami külső fórumon nem, vagy nem mindig igazolható.

Ezért a kánonjogban szükséges egy másik fogalom bevezetése is, mégpedig a büntetendő cselekmény vagy a büntetendő cselekmény, vagyis a *delictum*. „A *delictum* szót a büntetőjogban büntetendő cselekménynek fordítjuk, mivel ez a kánonjogban általános kategória, és a régebbi vagy mai hazai jogi nyelvben esetleg az ilyen cselekmények egy részére lefoglalt más kifejezéssel (büntetendő cselekmény, büntett, vétség, sőt szabálysértés) nem esik egybe feltétlenül, bár a mai büntetendő cselekmény fogalom a kánoni *delictum*nak elég pontosan megfelel.”⁵²⁸ A CIC a *delictum* fordításában a büntetendő cselekmény kifejezést részesíti előnyben, de eltekintve e terminológiai pontosítástól, a *delictum*nak mindig rendelkeznie kell egy objektív elemmel, ami egy törvény vagy előírás külső megszegését jelenti, és egy szubjektív elemmel, ami az elkövető személyét, körét határozza meg (pl. a szent színek egymástól elválasztott konsekrálásának büntetendő cselekményét felszentelt papnak vagy püspöknek kell elkövetnie). A büntetéshez szükséges, hogy létezzen a tiltó törvény, továbbá előírás megsértéséhez kapcsolódó szankció, amelyhez kapcsolódik egy objektív elem, vagyis az előírás külső, érzékelhető (bizonyítható) megsértése. A hatodik parancs előírásának áthágása, különösen, ha kiskorúval történik, bűn, ahhoz azonban, hogy büntetendő cselekménnyé vagy büntetendő cselekménnyé váljon, szükséges más, külső feltételek megléte, teljesülése.

E megkülönböztetés fényében tehát egyértelmű, hogy minden büntetendő cselekmény, tekintettel a szándékosságára és a külső jogsértésére, mindig bűn; viszont nem minden bűn számít büntetendő cselekménynek. A bűn az erkölcs, míg a büntetendő cselekmény a közrend és az

⁵²⁶ Vö. AURELIUS AUGUSTINUS, *Contra Faustum* 22.

⁵²⁷ Vö. THOMAS AQUINAS, STh I-II. q. 75. a 1.

⁵²⁸ ERDŐ, *Az Egyházi Törvénykönyv*, 669.

egyházi közérdek szférájához tartozik, ami nemcsak lelki értelemben károsítja az egyházi közösséget, hanem külső, társadalmi és jogi értelemben is: ez utóbbi kritériumnak sajnos a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekmény, különösen ha az Egyházhhoz tartozó személy követi azt el, nemcsak a sértettre nézve, hanem az Egyház közösségére nézve is súlyos kárt, botrányt okoz.⁵²⁹

A *nullum crimen nulla poena sine lege praevia* ősi elve a kánonjogban is megjelenik: a *delictum contra sextum cum minoribus* illetően a jelenlegi egyházi szabályozás nagyon komoly fejlődésen ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Ezen büntetendő cselekmény tartalma, büntetése, de különösképpen kivizsgálása az SST különböző rendelkezéseinek, valamint a VELM-nek köszönhetően sokkal szigorúbb, mint korábban, sőt, a kánonjog ezt számos állami törvénytől is súlyosabban szankcionálja és határozottabban üldözi. A dolgozat befejező részében azokat az elemeket szeretnénk áttekinteni, amelyek a legújabb szentszéki dokumentumok tükrében amelyek a *delictum contra sextum cum minoribus* illetően a jelenlegi büntetőjogi szabályozásban kulcsfontosságúak.

„Az egyház született és saját joga, hogy a büntetendő cselekményeket elkövető krisztushívőket büntető rendelkezésekkel fenytse,” (1311. kán) ami halmozottan igaz azokra a személyekre, akik az Egyházban hivatalt viselnek vagy bármiféle funkciót ellátnak, hisz felelősségük, épp a rájuk bízott feladatnál fogva, sokkal nagyobb. Minden büntetés esetében az előzetes célnak mindig az igazság helyreállításának kell lennie, azaz a büntetendő cselekmény által okozott lelki és anyagi sebek gyógyításának, az okok felszámolásának és a kár helyreállításnak. Ugyanakkor, amennyire csak lehetséges, el kell érni az elkövető megváltozását és üdvösségét, emellett pedig elő kell segíteni a botrány jóvátételét is: továbbá pedig – és ez a mai büntetőjog esetében szintén egyértelmű irányultság – a büntetendő cselekmény elleplezését megakadályozni.

7.2. A büntetendő cselekményt elkövető személy

Míg a korábbi dokumentumok csak klerikusokról, mint lehetséges elkövetőkről rendelkeztek, a VELM rendelkezéseiben mellettük a megszentelt élet közösségeinek tagjai és az apostoli élet társaságainak a tagjai is nevesítve vannak: az egyszerűség kedvéért őket a továbbiakban a magyar polgári jogból kölcsönzött kifejezéssel egyházi szolgálati jogviszonyban álló személynek nevezzük. Ez egy olyan újdonság, amely orvosolja az SST, valamint az 1983-as CIC büntetőjogi hiányosságait: míg korábban azok a személyek, akik egyházi jogviszonyban álltak és az 1395. kánon 2. §-ában előírt büntetendő cselekményeket elkövették, ha nem voltak

⁵²⁹ Vö. LABANCA, L., *Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa*, in IUS 11 (2021), 3.

klerikusok, e kánon alapján nem voltak büntetőjogi szankció alá vonhatók.⁵³⁰ A *Pascite gregem Dei*-t követően pedig laikus elkövető is sújtható egyházi büntetéssel, ha kiskorúval vagy a jog által vele azonosnak tekintett személlyel követ el büntetendő cselekményt a hatodik parancs ellen. Azokat a személyekkel szemben azonban, akiket bírósági ítélettel, közigazgatási intézkedéssel vagy törvényesen kiszabott büntetéssel a klerikusi állapotból elbocsátottak, még a *Pascite gregem Dei*-t követően is csak nagyon nehezen lehet a kánoni büntetőjognak érvényt szerezni,⁵³¹ noha a tapasztalat azt mutatja, hogy számos olyan visszaélési eset kerül elő, amelyet a klerikusi állapotból már elbocsátott személy követett el.

Ki lehet az elkövető?

1. Értelemszerűen klerikus (CIC 1398. kán.): amivé az ember a diakonátus felvételével válik, (CIC 266. kán. 1. §), a „kisebb rendeket” felvettek és a jelöltségben részesült személyek nem.⁵³²

2. A VELM 1. cikkelyének 1. §-a nem kifejezetten szerzetesi fogadalommal elköteleződött személyekről beszél, hanem „membro”-ról, vagyis tagról, amellyé viszont a személy a 654. kánon értelmében a fogadalomtétel által válik, ugyanakkor a VELM szövege alapján nem zárhatók ki az *incorporatio* más módjai sem. Általános szabály szerint a rendelkezés mindazokra vonatkozik, akik az adott közösségben legalább ideiglenes fogadalmat tettek, viszont pl. a jelöltidőt töltő személyek megmarad nyitott kérdésnek: amennyiben ők követnek el büntetendő cselekményt, az eljárás általános és hasonlatos lehet ahhoz, amit a papnövendékek esetében alkalmazni lehet.

3. Részben megoldott kérdés a *Pascite gregem Dei*-nek köszönhetően az egyházi szolgálati jogviszonyban nem álló, ugyanakkor egyházi alkalmazásban álló személyek (hitoktató, katekéta, vagyongazdálkodó stb.) kérdése: számukra szankcióként a klerikusi állapotból való elbocsátás értelemszerűen nem jöhet szóba, míg más büntetések, pl. pénzbüntetés vagy tartózkodási hely kijelölése viszont polgári jogi konfliktust is felvethet, reális lehetőségként a munkaviszony egyoldalú megszüntetése marad, ami viszont nem minősül egyházi szankciónak. Ennek kérdését az egyes püspöki konferenciák az adott állam törvényeire való tekintettel szabályozzák és jellemzően már a munkaszerződésben is - ha munkaviszonyról van szó - rögzítik.

Végül érdemes és érdekes kitérni egy egészen sajátos, ám a joggyakorlattal egyáltalán nem távolálló élethelyzetre: mi a teendő akkor, ha a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményét (még diakónussá nem szentelt) papnövendék követi el vagy követte el, mielőtt a papnevelő intézetbe lépett volna. Ha ugyanis a bejelentési kötelezettséget nézzük, akkor jogilag

⁵³⁰ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 24.

⁵³¹ Vö. DERYŁO, M., *Le cause per la dimissione dallo stato clericale secondo le competenze della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Rocznik Teologii Katolickiej* 17 (2018), 199.

⁵³² Vö. ERDŐ, *Egyházjog*, 498.

nem áll fenn bejelentési kötelezettség, mivel a felételezett elkövető jogilag nézve még csak laikus státuszú. Ugyanakkor diakónusszentelést követően már beszélhetünk ilyen kötelezettségről, hiszen a VELM 1. cikkely 1. §-a szerint már a rendelkezés hatálya alá esnek, a büntetendő cselekményről pedig nem írja azt, hogy ezt szükségszerűen a szentelés után kell elkövetni. Ugyanakkor az is látszik, hogy a felvázolt élethelyzet teljesen életszerűtlen: diakónusszentelésre vonatkozó jog nem létezik, ahogy papnevelésben való tartózkodáshoz fűződő jog sincs: ilyen esetekben legcélszerűbb az, ha az ordinárius vagy a fegyelmi előljáró, ha az illető személy bűnössége bármely módon bizonyítást nyert, egyszerű fegyelemi intézkedéssel eltávolítja a papnövendékek közül. A CIC 1052. kánonja⁵³³ mellett pedig irányadónak tekinthető a Klérus Kongregáció által 2016. december 8-án kibocsátott *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* megnevezésű szabályzata, mely szerint „maximális figyelmet kell fordítani a kiskorúak és a kiszolgáltatott felnőttek védelmének kérdésére, ügyelve arra, hogy a szemináriumba vagy noviciátusi házba felvételre jelentkezők, illetve a már rendbe jelentkezők semmilyen módon ne legyenek érintettek büntetendő cselekményben vagy problémás helyzetekben ezen a területen.”⁵³⁴

Konklúzióként tehát le kell vonnunk azt, hogy az Egyház továbbra is csak azokat a személyeket tudja hatékonyan büntetni, akik szenteléssel, fogadalommal vagy az elköteleződés más formáival klerikussá váltak vagy inkorporálódtak.

7.3. A „kiskorúak” fogalmának meghatározása

Dolgozatunk során többször utaltunk arra, hogy a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekménynek a parancsszegés eleme viszonylag objektív, ugyanakkor a *minor* fogalma egy történelmi fejlődésnek van alávetve. A jelenlegi szabályozás egyértelmű: a személy a betöltött 18. életévig számít kiskorúnak, pontosabban: a 97. kánon 1. §-a szerint „Nagykorú az a személy, aki betöltötte tizennyolcadik életévét; ha ezt a kort még nem érte el, kiskorú”, vagyis a kánonjog lényegében negatív fogalmakkal adja vissza a kiskorúságot.

Ennél érdekesebb, hogy a kánonjog a polgári jogtól eltérően az életkorhoz kötött cselekvőképességen belül nem differenciál, vagyis nem ismeri a „korlátozottan cselekvőképes” fogalmát, bár implicit utalást találhatunk erre, mégpedig akkor, amikor bizonyos esetekben elismeri az életkorát tekintve kiskorú személy önálló cselekvőképességét. Ilyen esetek lehetnek például bizonyos lelkiismereti és szentségfelvételi kérdések: a 852. kánon felnőttel egyenlőnek tekinti keresztség esetén a hetedik életévét betöltött személyt, mint értelme használatára jutottat,

⁵³³ „1052. kán. - 1. §. Hogy a szentelést saját jogon végző püspök a felszenteléshez foghasson, biztosnak kell lennie abban, hogy az 1050. kán.-ban említett okmányok megvannak, és a jog szerint lefolytatott vizsgálat végeztével a jelölt alkalmassága pozitív érvekkel bizonyítást nyert.”

⁵³⁴ CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Il Dono della vocazione presbiterale*, Osservatore Romano, CV 2016, 84.

de még fontosabb az 1083. kánon 1. §-a, ami a férfi esetében a betöltött tizenhatodik, a nő esetében pedig a betöltött tizennegyedik életévet írja elő az érvényes házasságkötés feltételeként. A büntetendő cselekmény sértettjének személyét illetően a 2010-es SST rendelkezését a VELM is érvényben hagyja: a személy betöltött tizennyolcadik életéve előtt kiskorúnak számít.

A VELM újdonsága továbbá az SST-hez képest a „*persone vulnerabili*”, magyarra „kiszolgáltatott, sebezhetőnek” fordítható személyek, mint kategória bevezetése, amely már szerepelt a *Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili* motu proprioiban, meghatározás szerint az a személy, aki „beteg, fizikailag vagy pszichésen korlátozott, vagy személyes szabadságától meg van fosztva, ami által ténylegesen akár alkalmilag, a felfogás és az akarás képességében, de legalábbis a sérelem elleni ellenállás képességében korlátozott.”⁵³⁵ A fogalom megjelenése illeszkedik a kortárs európai jogi fogalomhasználat és nyelvezet változásába is: különösen is megemlíthető az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.) a büntetendő cselekmény sértettjének jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról,⁵³⁶ amelynek nyomán például Marco Bouchard olasz jogfilozófus így közelíti meg a „sebezhetőség” fogalmát: „A liberális rendszerek abból indulnak ki, hogy az egyén teljes mértékben képes gondoskodni szükségleteiről, és csak akkor avatkoznak be a kiszolgáltatottak javára, ha az önbirtoklás még nem valósult meg (kiskorúak) vagy nem teljes (fogyatékosok), ha történelmi vagy kulturális okokból korlátozott (kisebbségek), vagy pedig nem utolsósorban, az előítéletek megkülönböztetést vagy hátrányokat okoznak (nők, külföldiek).”⁵³⁷ Látható, hogy a civil jog a sebezhetőséget egy objektív adottság, biológiai nem, származás, vallási-etnikai hovatartozás stb. alapján határozza meg, míg a kánonjog számára az aktuális élethelyzet is jelentőséggel bír.

A sebezhetőség, mint kategória a VELM megfogalmazásában olyan személyeket jelent, akik bizonyos fizikai, erkölcsi vagy pszichés jellegű körülmények miatt nemcsak habituálisan, hanem esetileg is kiszolgáltatott, sebezhető állapotban vannak: ez a tényállás tehát szélesebb, mint az SST megfogalmazása, mivel ott csak értelmét habituálisan nem használó személyről volt szó: a VELM viszont szó szerint átveszi a Vatikánváros már említett 2019. március 26-i CCXCVII. számú törvényének kifejezését: „minden olyan személy, aki gyengeség, testi vagy szellemi fogyatékoság vagy a személyes szabadságától való megfosztottság állapotában van, ténylegesen vagy csak alkalmiszerűen ...”⁵³⁸ Hangsúlyos továbbá az alkalmi és a tényleges megfosztottság és

⁵³⁵ Vö. GENTILE, *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019*, 93. <https://riviste.unimi.it/index.php/statoecliesia/article/download/14652/13563>

⁵³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012L0029&from=NL>

⁵³⁷ BOUCHARD, M., *Sulla vulnerabilità nel processo penale*, in *Diritto Penale e Uomo*, 2019/12, https://dirittopenaleuomo.org/contributi_dpu/sulla-vulnerabilita-nel-processo-penale/

⁵³⁸ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 177.

korlátozottság fogalma: ez utóbbi jellemzően objektív kritériumokhoz köthető, viszont az alkalmi megfosztottság tényének megállapítása több jogi problémát is felvet, ami különösen a bizonyíthatóságot teheti körülményessé és bizonytalanná.⁵³⁹

Végül pedig a harmadik kategória, akik a kiskorúval kiskorúval egyenértékűnek számít az a személy, aki habituálisan értelme használatában korlátozott (SST 6. cikkely 1. §.).⁵⁴⁰ Tágabb horizonton szemlélve bizonytalan helyzetet teremt, hogy miként lehet felismerni azokat a személyeket „akik állapotszerűen nem rendelkezik értelme teljes használatával”, mert eltekintve azoktól az esetektől, amikor ez szomatikusan és fiziológiailag egyértelmű (pl. Down szindróma esetében), a nevezett személy „aki erkölcstelen módon szerez, magánál tart, bemutat vagy terjeszt” pornográf anyagot ilyen személyekről, e téren nem biztos hogy explicit ismerettel rendelkezik arról, hogy az illető vajon értelme teljes használatával rendelkezik-e⁵⁴¹ (még akkor is, ha az SST szerint a klerikus - és csak a klerikus - tudatlansága vagy tévedése nem tekinthető mentő körülménynek).

A kiskorúság és a „kiszolgáltatottság” lényege szerint a passzivitás, képtelenség arra, hogy a cselekmény egészét vagy személyére nézve káros következményeit legalább részben felmérje és felismerje, ennél fogva képtelen arra, hogy ez ellen hatékonyan védekezzen. A norma a társadalmi kiszolgáltatottságot veszi figyelembe, amely azon a fizikai vagy pszichológiai különbségen alapszik, amellyel elkövető rendelkezik a bántalmazott személyhez képest, a sértett szociokulturális helyzetéből fakadóan, akinek szabadsága vagy képessége, hogy ellenálljon a bántalmazásnak, súlyosan korlátozott. A VELM és a CIC két esetet tart szem előtt. Az első alapvetően fizikai vagy pszichológiai korlátozottság, ami alatt a betegeket, az időseket és értelemük tökéletlen használatával rendelkező személyeket értjük. A második eset pedig olyan átmeneti élethelyzetekre vonatkozik, amikor a személynek valamilyen külső vagy belső ok miatt csökken az ellenállási képessége.⁵⁴² Fontos szempont tehát, hogy a VELM nem a CIC 99. kánonját tartja szem előtt,⁵⁴³ vagyis alanya nem, illetve nemcsak az a személy, aki nem rendelkezik a habituális értelemhasználat képességével, hanem olyan helyzetben van, hogy az adott körülmények között nem képes értelmi képességeit használni.

Az, hogy az SST, a VELM és a *Pascite gregem Dei* egyértelmű helyzetet teremt a hatodik parancs elleni cselekedetek terén azzal, hogy a sértett személy életkorát tizennyolc évben rögzíti, egyértelmű jogi helyzetet teremt. Ugyanakkor ez az egyértelműség, amelynek kimondott célja a

⁵³⁹ Vö. LABANCA, *Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa*, 5.

⁵⁴⁰ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDEO, J., *Nuevos delitos en labor VI del CIC*, in MEDINA, A., L., *Dimensión jurídica de la actuación de la Iglesia hoy*, DYKINSON, Madrid 2022, 142.

⁵⁴¹ Vö. BONI, *Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia*, 92.

⁵⁴² Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 28.

⁵⁴³ „Aki általában nem rendelkezik esze használatával, azt úgy tekintjük, mint aki nem felel magáért, és a gyermekekhez hasonló elbírálás alá esik.”

zéró tolerancia, rászorulna a joggyakorlat „finomhangolására” is: a VELM-ben ugyanis olyan büntetendő cselekmények állnak egymás mellett, amelyek súlyossága alapvetően különböző, bár az 1398. kánon 2. §-a hangsúlyozza azt, hogy a büntetés a „büntetendő cselekmény súlyosságának megfelelően” történjen. Az olasz jogászprofesszor, Geraldina Boni ennek kapcsán rámutat arra, hogy a jogalkotó „így nem tesz különbséget az érintett kiskorúak között, megkülönböztetve a tizennegyedik életévüket be nem töltött és a tizenhatodik életévüket be nem töltött személyeket: ahogyan azt az olasz jog és szinte valamennyi kortárs állami törvény is teszi a büntetendő cselekmények visszaszorítása során, tekintettel a büntetendő cselekmény nagyon is eltérő súlyára, valamint a szexualitás gyakorlása terén a tizennegyedik életévüket betöltött személyeknél általában elismert önrendelkezési képességre ... Másrészt a kánonjog nem veszi figyelembe a kiskorú beleegyezését, aki többek között akár kezdeményezhette is a büntetendő cselekmény elkövetését, vagy kérhette azt, anélkül, hogy ez önmagában megváltoztatná a büntetendő cselekmény tényállását: a kiskorú beleegyezése a nagykorúság küszöbén, amelynek megléte megakadályozná a büntetendő cselekmény elkövetését.”⁵⁴⁴ Ezzel együtt a kánonjog érintetlenül hagyta azt, hogy érvényes házasságot nő betöltött tizennegyedik, férfi pedig csak betöltött tizenhatodik életéve után köthet (1083. kán 1. §), feltételezve róluk, hogy ebben az életkorban már eljutottak arra a szellemi – biológiai érettségre, amely a házasság terheinek vállalására képessé teszi őket. Azt, hogy a kánoni büntetőjog más életkori kritériumokat használ, nem lehet mással magyarázni, mint azzal, hogy a törvényhozó az Egyház teljes elkötelezettségét akarja demonstrálni a tárgyalt büntetendő cselekmények visszaszorítása területén és nem kívánt parttalan vitát nyitni a szexuális szabadságról és önrendelkezésről.

7.4. A büntetendő cselekmény sajátos természete

E témát célszerű egy jogfilozófiai, valamint egy gyakorlati szempontból megközelíteni.

Jogfilozófiailag minden büntető törvény olyan cselekményt szankcionál, ami a közösség rendjét megzavarja vagy olyasvalami ellen irányul, amit a közösség értéknek tekint. A szexuális jellegű büntetendő cselekmények esetében ez az egyházi közjó, a sértett személy biológiai-fizikai - pszichikai integritása, valamint a jog által védett intézményes értékek. Ennek megfelelően a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményét illetően a kánonjog történetében három modell különíthető el:

⁵⁴⁴ BONI, *Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia*, 85-86.

- a természetes erkölcsi inklinációnak nem megfelelő szexuális magatartás, amit a skolasztikus teológia a *luxuria* bűneként nevesített. Ez öncélú szexuális örömszerzést vagy természeténél fogva terméketlen szexuális kapcsolatot jelentett.

- nagyjából a 18. századtól kezdve - nem függetlenül a felvilágosodás emberképétől - a hangsúly arra esett, hogy a cselekedet során sérül-e valamelyik fél szabadsága és szabad beleegyezése, valamint a cselekmény társadalmi és családi értékek ellen irányul-e.

- illetve ebből adódóan a társadalmi (egyházi) közérdek fontossága, valamint az emberi személy integritásának a védelme.

A *delciturum contra sextum cum minoribus* illetően a jelenlegi kánonjogi szabályozás és a kapcsolódó szentszéki rendelkezések a cselekményt elsősorban nem a klerikus tisztaság elleni vétéségeként értelmezik, hanem arra a jellemzően pszichés kárra fókuszálnak,⁵⁴⁵ amit ez a kiskorúnak okoz, elismerve és méltatva annak személyi értékét és méltóságát:⁵⁴⁶ ez a szempont a világi törvénykezésben is különös hangsúllyal jelenik meg. Nem véletlen az sem, hogy e három fogalom: kiskorúság, sebezhetőség és hatalommal való visszaélés Ferenc pápa megnyilatkozásaiban egy sajátos hármast alkot: a hatalom felelősséget ró a birtokosára, mivel ennek az a célja, hogy általa a birtokosa értéket valósítson meg, míg a szexuális visszaélés megvalósítása nem más, mint a hatalom uzurpációja. Minél nagyobb az aszimmetria – és ezáltal a sebezhetőség, a kiszolgáltatottság is, úgy, mint az életkor, a belátási képesség korlátozottsága stb. – a kapcsolatban, elvileg annál nagyobb az esélye annak, hogy azt egy hatalmi aktus megzavarja. Fontos, hogy a hatalom nem kormányzati hatalmat jelent, hanem a személyi függés bármely formáját: e tekintetben visszaélés szavakkal, gesztusokkal, érintésekkel stb. érzelmi, lelki-spirituális szinten megvalósuló manipulációt és szexuális cselekményt is jelenthet.⁵⁴⁷

Ugyanakkor nem szabad elhanyagolni azt a tényt sem, hogy az elkövető cselekménye nagymértékben megnehezíti az Egyház küldetésének teljesítését. Az egyházi környezetben elkövetett szexuális visszaélések esetében szoros korreláció áll fenn a klerikushoz forduló személy transzcendentális irányultsága és az Egyház, mint az üdvösség kieszközlésére alapított intézményrendszer között. Az a felszentelt pap, aki a liturgiában *in persona Christi* jelenik meg, valamint az a klerikus, megszentelt élet közösségének egy tagja vagy világi hívő, aki a társadalmi életben az evangéliumot hirdeti vagy erről tesz tanúságot, visszaél az egyházi hivatalhoz (vagy megbízatáshoz, funkcióhoz) kötődő tisztelettel és aszimmetrikus viszonyal.⁵⁴⁸

⁵⁴⁵ Vö. DEMEL, S., *Handbuch Kirchenrecht*, Herder, Freiburg 2022, 673.

⁵⁴⁶ Vö. GIDI, M., *Lo statuto penale del minore nel can. 1395. §2*, in *Periodica* 108 (2019), 7.

⁵⁴⁷ Vö. SCHNEIDER, P., *Grundrechte im Ordensrecht am Beispiel der Gleichheit der Personen*, LiT, Zürich 2021, 106.

⁵⁴⁸ Vö. MURILLO, J., *Abuso sexual, de conciencia y de poder: hacia una nueva definición*, in *Estudios Eclesiásticos* 95 (2020), 428.

A 276. kánon 1. §-a klerikusokat illetően előírja, hogy életszentségre kell törekedniük - nagyobb mértékben, mint a világi hívőknek - annak érdekében, hogy épp a világi híveket el tudják vezetni az életszentségre. A 387. kánon megfogalmazása szerint ez a püspöknek különösen is feladata. Klerikus esetében az életszentségre való törekvés a 387. kánon konkrét előírásainak teljesítése mellett azt is jelenti, hogy szolgálatát hűségesen teljesíti és az evangéliumi tanácsokat megéli. Eme kötelességek megszegése botrányhoz vezethet a hívek szemében és akadályozza azt, hogy az életszentségre eljussanak: az, hogy az Egyház a klerikusok által elkövetett szexuális vétségeket különféle módokon szankcionálja – egészen a klerikusi állapotból való elbocsátásig – annak a mértéket is tükrözi, hogy a klerikus cselekedete mennyire volt botrányos és mennyire rendítette meg az Egyház küldetését.⁵⁴⁹

A sértett személy oldaláról pedig szükséges megemlíteni azt a civiljogi és kánonjogi szempontot, hogy egy cselekmény végrehajtásához értelmi belátás és akaratilag beleegyezés, minősíthető szabadság megléte szükséges: ennek megfelelően a legtöbb állam jogrendjében ha a beleegyezés nem önkéntes és szabad, akkor a cselekmény büntetendő. Arra pedig a történeti részben részletesen utaltunk, hogy a szabad beleegyezésnek az egyik legvilágosabb és legegységesebb kritériuma a felek életkora. Emellett, bár nem szükségszerűen, a cselekmény a másik fél egészségének veszélyeztetésével, zaklatásával, testi és szellemi integritásának sérelmével járhat. A tényleges szexuális kapcsolat mellett megjelenhet a kiskorú szexuális cselekmények vagy szexuális anyagok tanújává tétele, a szexuális kizsákmányolás, ami a kiskorú manipulációját jelenti annak érdekében, hogy szexuális tevékenységet folytasson valamilyen ellentételezésért, végül pedig a kiskorú szexuális kizsákmányolását bemutató anyagok előállítás, birtoklása, terjesztése és cseréje.

A gyermekkori szexuális zaklatás traumájának túlmutat a szexualitás tisztán biológiai valóságán, hanem az az ember esetében egzisztenciális kategória: a test és annak határai, a szexualitás megélése, az ember *per excellence* döntése a világról, a többi emberhez és önmagához fűződő viszonyáról: ennél fogva a szexuális zaklatásnak és kizsákmányolásnak hosszú távú következményei vannak az áldozattá váló kiskorú vagy sebezhető személy pszichikai integritására is.⁵⁵⁰

Összefoglalóan tehát a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekmény lehetséges következményeit így jelölhetjük meg:

- a sértett személy szexuális önrendelkezéséhez és szabadságához fűződő jogának megsértése;

⁵⁴⁹ Vö. GHIRLANDA, G., *Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici*, in *Periodica* 91 (2002), 30-34.

⁵⁵⁰ Vö. MURILLO, *Abuso sexual, de conciencia y de poder: hacia una nueva definición*, 431-435.

- a sértett személy szexuális, testi és lelki integritásának megsértése, károsítása vagy ezek veszélyeztetése;
- az egyházi közérdek, közjó megsértése és botrány keltése;
- az állami közrend megsértése és az állami törvények megszegése.

A *contra sextum* büntetendő cselekedet jellege szerint jelenthet konkrét szexuális aktust, ahogy arra már utaltunk, valamint pedopornográf anyag megszerzését, magánál tart/birtokol (a CIC szóhasználatában *detinet*), előállítását, bemutatását vagy az ebben való részvételre való rávételt: a pedopornográf anyagra vonatkozóan a birtoklás és szerzés (vásárlás, letöltést stb.) már az SST-ben is szerepelt, az előállítás és bemutatás, rábírás pedig a VELM újdonsága.⁵⁵¹ A kiskorú, amint azt a VELM 1. cikkely 2. §-a 18. életévét be nem töltött személy, vagyis az audiovizuális anyagon szereplő személy 18. életévét be nem töltött személy kell, hogy legyen, vagyis az életkor az, ami alapvető és ez kisebb nehézségeket jelenthet, hiszen ábrázolás alapján sokszor nem lehet egyértelműen eldönteni az illető személy életkorát. Renedo felhívja a figyelmet arra, hogy az 1398. kánon 2. § egyértelműen a sértett személy szexuális önrendelkezésének és kibontakozásának a sérelmét jelenti, ami sok esetben nem független a hatalommal való visszaélésétől sem, míg a 3. kánonban felsorolt büntetendő cselekmények inkább magát az elkövetőt és az egyházi közérdeket tartják szem előtt (magánál tart, bemutat, terjeszt).⁵⁵²

A cselekmény jellemzője az SST szerint „libidinis vel lucri causa”, a VELM „a scopi prevalentemente sessuali” kifejezést használja, míg a CIC „contra bonos mores”-ként minősíti. Tehát visszautalva az 1917-es CIC pontosabb tipológiájára, nem minősül büntetendő cselekménynek, ha a klerikus kiskorúakról audiovizuális anyagot készít, amennyiben annak célja nem szexuális, tehát pl. egy kirándulás dokumentálása, hittan csoport fotózása stb. Ugyanakkor ha a klerikusnál mégis olyan anyagokat találnak, amelyek bár nem expliciten, de mégis ebbe az irányba mutatnak, akkor a büntetendő cselekmény megvalósulásának erkölcsi bizonyosságát az ügyben jelen lévő összes elem összességéből kell megállapítani, vagyis a nevezett anyag mellett még milyen jellegű anyag található meg.⁵⁵³

Lényegében ugyanarról a cselekvésmintáról van szó, amelyben a cselekvő személy szándéka a döntő, ami *contra mores* kell, hogy legyen. Míg az erkölcsstanban bizonyos relevanciával bír a másik fél beleegyezése, addig kiskorú és vele azonos elbírálás alá eső személyek esetében a kánonjog e téren adottnak veszi azt, hogy szabad beleegyezésre nem képes,

⁵⁵¹ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, *Nuevos delitos en libor VI del CIC*, 147.

⁵⁵² Vö. Uo. 148.

⁵⁵³ Vö. BERNAL, *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, 177.

azaz az, hogy a kiskorú személy milyen módon vett részt a cselekményben vagy netán az, a nehezen feltételezhető tényállás áll fenn, hogy kiprovokálta a cselekményt, nem releváns.⁵⁵⁴

Az internetről történő pornográf anyagok letöltése esetén bizonyos körülmények fennállhatnak. Előfordulhatnak olyan esetek, amikor a felhasználó nem azt akarja letölteni, amit valójában letöltött (pl. az internetre feltett hamisított fájlok esetében). Az önkéntelen letöltés esetén, ha a klerikus tudomást szerez az anyag pedopornográf jellegéről, amelyet nem akart megszerezni, de úgy dönt, hogy mégis megtartja, akkor bűnössé válik a büntetendő cselekmény elkövetésében. A cselekmény megítélésében tehát fontos tényező a szándék, vagyis a törvényt sértő cselekmény elkövetésére irányuló akarat. Fontos ugyanakkor, hogy az akaratlagosan letöltött pedopornográf anyagok törlése nem szünteti meg a büntetendő cselekményt, bár a bizonyítást megnehezítheti, illetve az ilyen anyagok törlése adott esetben a megbánás bizonyítékaként is figyelembe vehető.⁵⁵⁵

A kiskorúakról készült pedopornográf anyagok terjesztése és a forgalmazása cselekményének alkotóeleme az, hogy az elkövető birtokolja a jogsértő anyagot, és azt mások számára hozzáférhetővé teszi, akár anyagi ellenszolgáltatásért, akár ingyenesen. Nem szükséges, hogy ez alapvetően üzleti, kereskedelmi, haszonszerzésre irányuló tevékenység legyen (ha mégis erről van szó, akkor súlyosbító tényező), elégséges az anyag megosztásának ténye más személyekkel. Ebben az esetben nem szükséges a cselekmény szubjektív szempontjának megléte, vagyis a szexuális szándék fennállás, elegendő a terjesztés - forgalmazás objektív mivoltának megléte és bizonyíthatósága. Nem valósul meg azonban a büntetendő cselekmény akkor, ha a pedopornográf anyag a cselekvő személy akaratától függetlenül kerül mentésre vagy rögzítésre (pl. a számítógép esetleges beállításai miatt).⁵⁵⁶

Illetve a VELM 1. cikkely 1. §-a b) pontja szerint ugyancsak a hatodik parancs elleni büntetendő cselekménynek minősül az, ha valaki az 1. cikkely 1. §-ának a) pontja szerinti cselekedetekkel kapcsolatos vizsgálatot befolyásolja, kijátssza, akadályozza. Célszerű röviden a VELM-ben használt fogalmak jelentésére kitérni:

- az *interferire* jelentése egyértelmű: beavatkozni, befolyásolni,
- az *eludere* jelentése azonban tágabb: hátráltatni, megghiúsítani, megcsalni, eltussolni, kisebbiteni.

Ez a rendelkezés, amellet, hogy maga a büntetendő cselekmény csak áttételesen kapcsolódik a hatodik parancshoz, elsősorban azt a vezetői magatartást szankcionálja, amely a 20.

⁵⁵⁴ Vö. DERYŁO, *Le cause per la dimissione dallo stato clericale secondo le competenze della Congregazione per la Dottrina della Fede*, 199.

⁵⁵⁵ Vö. BERNAL, *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, 177.

⁵⁵⁶ Vö., Uo. 178.

század második felében, bár az akkor érvényben lévő előírásoknak megfelelően, de nem vizsgálta ki kellő határozottsággal a nevezett büntetendő cselekményekkel gyanúsított klerikusok büntetendő cselekményeit.

Hangsúlyos, hogy a VELM tételesen felsorol számos büntetendő cselekményt, amelyek lényegében a CIC 1395. kánon 2. §-ban hozott büntetendő cselekmények részletes kifejtésének is tekinthetők. Mielőtt a VELM-ben felsorolt büntetendő cselekményekre kitérnénk, érdemes nagyon röviden arra utalni, hogy ez a kánon milyen szempontok alapján tárgyalja a hatodik parancs elleni büntetendő cselekedeteket. Az 1. § az ágyasságra utal a *clericus concubinarius* kifejezéssel, vagyis arra, hogy a klerikus cselekedete tartós, valamint külső fórumon ismert, vagyis botrányt okoz. A 2. §. ezzel szemben általánosabb, valamint alkalmi elkövetést tart szem előtt, „aliter contra sextum Decalogi praeceptum deliquerit”, vagyis egyes számban, valamint ez utóbbit specifikálja aszerint, hogy azt erőszakkal, fenyegetéssel, nyilvánosan vagy kiskorúval követte-e el. Ha így, szorosan értelmezzük, a VELM nem határoz meg új büntetendő cselekményt, hanem csak a kánonban meghatározott *crimen contra sextum* jelentéstartalmát specifikálja.⁵⁵⁷

A VELM rendelkezése szerint büntetendő cselekmény a kiskorúval (vagy a vele azonos megítélés alá eső személlyel) folytatott tényleges szexuális testi aktus, valamint a gyermekpornográfiát tartalmazó anyag birtoklása: ezek a büntetendő cselekmények már a 2010-es SST-ben is szerepeltek. Vannak ugyanakkor új büntetendő cselekmények is:

- valakit erőszakkal vagy fenyegetéssel szexuális cselekmény elvégzésére vagy elviselésére kényszeríteni. Az 1395. kánon 3. §-a már tartalmazza ezt a büntetendő cselekményt (vi vel minis), de csak klerikusok vonatkozásában: újnak tekinthető tehát az elkövetők köre;
- szexuális cselekedet végrehajtása kiszolgáltatott személlyel (1398. kánon 1. §. 1.);
- pedopornográf anyag előállítás, megszerzése, birtoklása, bemutatása vagy terjesztése, valamint kiskorúak ilyen előállításban való részvételre való rábírása (1398. kánon 1. §. 2. - 3.);
- végül pedig az egyházi vagy állami eljárás, illetve vizsgálat akadályoztatása.⁵⁵⁸

Ugyanakkor feltehető az a kérdés, hogy a motu proprioiban szereplő büntetendő cselekmények felsorolása taxatívnak tekinthető-e? Valószínűleg nem. A VELM nem említi például az úgynevezett groomingot.⁵⁵⁹ Claudio Gentile ennek kapcsán szükségesnek tartana egy alkalmazási pontosítást: egyrészt a nevezett cselekménynek a nehézsége a bizonyíthatóság, másrészt pedig, különösen a grooming esetében ugyanaz lehet a kánonjog nehézsége, mint az

⁵⁵⁷ Vö. RÍOS, *El abuso sexual en la Iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, 72.

⁵⁵⁸ Vö. ASTIGUETA, *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, 51-52.

⁵⁵⁹ A szó a kiskorúakkal szembeni szexuális visszaélés előkészítése, bizalmi kapcsolat kialakítását jelenti, melynek során az elkövető jellemzően hamis identitás segítségével, sok esetben kiskorúnak kiadva magát, az interneten létesít ismeretséget.

állami büntetőjogé, azaz a büntetendő cselekmény még nem történt meg, noha ez is büntethető az 1399. kánon alapján.⁵⁶⁰

7.5. A büntetendő cselekmény elévülése

A büntetéstől elévülés útján mentesülni lehet a bűnvádi kereset és a még végrehajtásra nem került büntetés elévülésével: számunkra ez előbbi szempont a releváns (1362. kán.). Az elévülés nem más, mint annak a ténynek a törvény általi elismerése, hogy az időnek a jogalkotó által meghatározott hatása van, ami a jogérvényesítés ellehetetlenülését jelentheti. Damián Astigueta megállapítása szerint az elévülés jogintézménye számos okra vezethető vissza: általában azt állítható, hogy az idő múlásával a büntetendő cselekmény és a társadalmi sérelem lenyomata elhalványul, és a büntetendő cselekmény újbóli felelevenítése úgymond egy már begyógyult seb újbóli feltépését jelentené, ami lehet, hogy nem szolgálja a társadalmi békét, hanem még nagyobb botrányt okozna. Ennél fontosabb, hogy egy bizonyos idő elteltével a büntetendő cselekmény bizonyításának lehetősége csökken, kitéve ezzel a hatóságot egy ártatlan személy elítélésének vagy jó hírneve megsértésének a kockázatnak. További szempont pedig hogy elképzelhető, hogy a büntetendő cselekmény egyszeri megingás volt az elkövető életében, amelyet bűnismétlés nem követett, vagyis olyannak tekinthető, mint aki megjavult, ami pedig az egyik legfontosabb célja az egyházi büntetőjognak.⁵⁶¹

Az 2010-es SST rendelkezései e sajátos területen érvényben maradnak. Az általános szabály szerint „a büntetés elévülését a büntető ítélet vagy határozat jogerőre emelkedésének napjától kell számítani. Kivételt képeznek a kiskorúakkal szemben elkövetett szexuális visszaélések, amelyek elévülési idejét az áldozat tizennyolcadik életévének betöltésétől kell számítani.”⁵⁶² Emellett ezen büntetendő cselekmény húsz év után évül el: az elévüléssel kapcsolatos jogi bizonytalanságokra már utaltunk az SST kapcsán, ezek várhatóan orvosolódnak. És bár a 2010-es SST is fenntartotta azt hogy a CDF adott esetben eltekinthet az elévüléstől: a 2021-es szöveg ezt már visszamenőleges hatállyal rendeli el, ami szigorítás irányába tett lépésnek tekinthető.

Mindazonáltal több kánonjogász, így Charles Scicluna érsek, a Hittani Kongregáció helyettes titkára vagy Valere Nkouaya Mbandji,⁵⁶³ az ottawai Saint Paul University tanára a *contra*

⁵⁶⁰ Vö. GENTILE, *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019*, 100.

⁵⁶¹ Vö. ASTIGUETA, D., *Delitti imperscrutabili nella Chiesa?* in *Periodica* 101 (2012), 121.

⁵⁶² ERDŐ, *Egyházjog*, 644.

⁵⁶³ Ehhez lásd: NKOUAYA, N., V., *La Prescription en Droit Canonique et dans la Tradition du Code de Napoléon avec Applications Particulières aux Délits les Plus Graves Touchant aux Moeurs*. Ottawa, Université Saint-Paul, 2018.

sextum cum minoribus esetében kívánatosnak tartaná az elévülés lehetőségének teljes eltörlését,⁵⁶⁴ rámutatva arra, hogy ha nincs egységes rendszer ugyanazon büntetendő cselekmények elévülésének tekintetében, hanem a CDF-re van bízva az, hogy döntést hozzon e tekintetben, hogy kinek a büntetendő cselekménye évült el és kié nem, az súlyosan veszélyeztetheti a jogbiztonságot.

Astigueta viszont ellentétes véleményt képvisel, rámutatva arra, hogy a civil jog az elévülés lehetőségét csak egyes, különösen súlyos bűncselekmények esetében zárja ki: az egyetemes jogalkotásban jellemzően ilyenek például az emberiség elleni bűncselekmények, a népirtás, az apartheid, a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazás stb. Ezek súlyosságával nem lehet párhuzamba állítani a kiskorúak terhére elkövetett bűncselekményt.⁵⁶⁵ Természetesen ezzel ellentétes példa is hozható: a magyar büntetőjog például kizárja az elévülés lehetőségét a kiskorúak sérelmére elkövetett szexuális kényszerítés minősített esetében.⁵⁶⁶ Astigueta emellett a büntetőjog eltolódásának a veszélyét is hangsúlyozza: egyrészt kiemeli azt, hogy az az irány, ami *a contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményének el nem évülhetőségét hangsúlyozza, szoros összefüggésben van a büntetőjog visszaható hatályáról szóló doktrína megerősödésével, amelyre az SST revidiált szövegeiben is példát találunk. A másik, nagyobb veszély pedig a büntetőjog súlypontjának az eltolódása, ami nem annyira az elkövető megjavítására helyezi a hangsúlyt, sokkal inkább a cselekményt kísérő társadalmi felháborodás lecsillapítására: „Ha az áldozatokra tekintünk, mint az ítéletalkotás egyetlen kritériumára, annak szörnyű következményei lehetnek. Először is, az elévülési idő eltörlése bosszorkányüldözést szítana, ösztönözné a menekülést és eltussoláshoz vezetne, valamint a bizalom és az átláthatóság hiányát táplálná, amelyek e téren alapvető fontosságúak a felettes és az alárendeltek közötti pásztori kapcsolat szempontjából. Ebben a problémában az áldozatokra való odafigyelés alapvető szempont, de fájdalom abszolutizálása nem lehet a helyzet orvoslásának egyetlen kritériuma, mert ez a bosszúvágyat táplálná, ahogy már mondtuk és nem az igazságérzetet.”⁵⁶⁷

Értelemszerűen mind a két álláspont mellett hozhatók pro és kontra érvek, viszont alapvető lenne az, hogy a gyakorlat egységes legyen, ami valóban elősegítené a jogbiztonságot az egyházi büntető ügyekben is.

⁵⁶⁴ Vö. SCICLUNA, Ch., J., *The Procedure and Praxis of the Congregation for the Doctrine of the Faith regarding Graviora Delicta*, 239. https://www.vatican.va/resources/resources_mons-sciicluna-graviora-delicta_en.html

⁵⁶⁵ Vö. ASTIGUETA, *Delitti imperscrutabili nella Chiesa?*, 148.

⁵⁶⁶ 196. § (1) Aki mást szexuális cselekményre vagy annak eltérésére kényszerít, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) „Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a szexuális kényszerítést

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

b) a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el.” Büntető Törvénykönyv 196. §.

⁵⁶⁷ Vö. ASTIGUETA, *Delitti imperscrutabili nella Chiesa?*, 153.

A másik kritérium bevezetése, tehát az, hogy az elévülés a betöltött tizennyolcadik életévvel kezdődik, ugyanakkor bizonyítja az Egyház elköteleződését a visszaélések leküzdése érdekében: ebben az életkorban a sértettről már feltételezhető, hogy értelme kellő használata mellett, adott esetben a szükséges és rendelkezésére bocsátott pszichológusi segítséget igénybe véve tud nyilatkozni az őt ért sérelemről.

Astigueta azonban azt is hangsúlyozza, hogy az elévülésből fakadó jog nem abszolút, mivel ahogy arra már utaltunk, e területen viszonylag nagy a büntetendő cselekmény megisméltésének veszélye, másrészt pedig a *notitia criminis*, még akkor is, ha a szóban forgó konkrét cselekmény elévült, más büntetendő cselekmények előzetes vizsgálatának megindításának alkalmaként szolgálhat.⁵⁶⁸ Emellett a *Vademecum* rámutat arra is, hogy „ha az előzetes vizsgálat során más *notitiae de delicto* is ismertté válik, akkor ezeket ugyanazon vizsgálat részeként kell megvizsgálni” (*Vademecum* 36), vagyis ha a cselekmény már elévült, ettől függetlenül előzetes vizsgálat indítható, aminek az az egyik feladata, hogy eldöntse, hogy bejelentett személy az adott büntetendő cselekményért büntethető-e, de egyúttal az sem kizárható, hogy az előzetes vizsgálat során más büntetendő cselekményekre is fény derülhet.

7.6. A titoktartás kérdése

A titoktartás, ahogy már arra az előző fejezetekben is utaltunk, nem az Egyház sajátja abban az értelemben, hogy eltitkolandó tevékenységet folytat, hanem egy, a személy értékét, magánéletét védő valóság. A CIC 220. kánonja a hívek jogai között említi a jó hírnévhez fűződő jogot és annak tilalmát, hogy ezt törvénytelenül megsértésék: „A magánszféra védelméhez való jog a személyiségi jogok területének egy része. A modern jogrendszerek ezt a védelmet külön is biztosítják” - állapítja meg Erdő Péter a kánonhoz fűzött kommentárjában,⁵⁶⁹ vagyis a CIC időrendileg megelőzve számos kortárs jogalkotást hangsúlyozza a magánélet védelmét, figyelembe véve ugyanakkor azt is, ahogy Ulrich Rhode megállapítása szerint a kánon a magánszféra védelméről eredendően a papi és szerzetesi szolgálatra készülő személyek pszichológiai integritásának háttérében rendelkezik.⁵⁷⁰ Az előzetes vizsgálatot is ezért úgy kell lefolytatni, hogy amiatt a vizsgálat alá vont személy jó hírneve ne sérüljön (1717. kánon 2. §).⁵⁷¹

A jó hírnév védelme mellett a törvényhozó fontosnak tartja az egyházi közjó védelmét, valamint az eljárások során a bírák és a döntéshozók szabadságát is. A titok, mint ilyen tehát nem öncélú, hanem egy kiegyensúlyozó minőség a különböző értékek között: melyek a bejelentést

⁵⁶⁸ Vö. ASTIGUETA, D., G., *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, in *Periodica* 93 (2004), 682.

⁵⁶⁹ ERDŐ, *Egyházjog*, 165.

⁵⁷⁰ Vö. RHODE, *Trasparenza e segreto nel diritto canonico*, 474.

⁵⁷¹ Vö. REES, *Sexueller Missbrauch von Minderjährigen durch Kleriker*, 405.

követően a feltételezett áldozat igénye befogadásra és az átláthatóságra, a megvádolt személy jó hírnévhez és a védekezéshez fűződő joga, az Egyház java és az igazságosság megvalósulása között, egyéni és közösségi javak között.⁵⁷²

Ahogy arra már kitértünk a *Secreta continere* felsorolja azokat az ügyeket, amelyeket az Egyházban a legszigorúbb titoktartás alá esnek, vagyis

- 1) mindent, ami a fontosabb pápai dokumentumok megszővegezésével kapcsolatos,
- 2) a hit és erkölcs elleni büntetendő cselekmények ügyei, a tárgyalás menete, dokumentumai és az ítélet,
- 3) a betöltött hivatal folytán a Szentszéktől bizonyos ügyekben kapott információk, a püspökök kinevezése stb.

Leszámítva tehát a 2. pontot, az Egyház érdemben semmiféle olyan titoktartást nem valósít meg, amelyet a legtöbb állam részben vagy egészében ne gyakorolna saját működése vagy egyes főhivatalnokai kiválasztása tekintetében.

A *contra sextumra* vonatkozó titoktartással kapcsolatban több rendelkezést is találunk a szentszéki dokumentumokban: azt már a történeti részben tárgyaltuk, hogy a *Crimen sollicitationis* kifejezett módon előírta a titoktartást az eljárásban részt vevő személyek számára, beleértve a bejelentést tevő személyt is, a VELM pedig ezzel kifejezetten ellentétes rendelkezést hozott a 4. cikkely 3. §-ban a bejelentést tevő személyre vonatkozóan. Értelemszerűen a titoktartás továbbra is köti azokat, akik a vizsgálatban stb. részt vesznek. A *Sulla riservatezza delle cause* erre a változásra reflektál, vagyis a *Secreta continere* témái közül a *contra mores* büntető ügyek anyagai, azaz a vatikáni dikasztériumok archívumaiban őrzött, valamint az egyházmegyék archívumaiban található, eddig pápai titoktartás alá eső visszaélési ügyekkel kapcsolatos panaszok, tanúvallomások és periratok átadhatók az adott ország nyomozó bírának, amennyiben ezt kéri. Vagyis

1. a dokumentumai nem válnak közkinccsé, de a hivatalos, állami szervek hozzáférést kaphatnak a dokumentációhoz,

2. illetve az ítéletet a sértettek számára is megismerhető lesz. Ez utóbbi különösen is jelentős fejlemény, mivel a korábbi gyakorlat az elkövető megbüntetésére (vagy javítására) fókuszált, feltételezve azt, hogy a büntetés kiszabását követően a botrány automatikusan megszűnik és figyelmen kívül hagyta a büntetőeljárás jelentőségét a sértett és a közvélemény számára. A 221. kán. 1. §. értelmében, miszerint „a krisztushívők jogosultak arra, hogy az egyházban őket megillető jogokat illetékes egyházi fórumon a jog szerint törvényesen igényeljék

⁵⁷² Vö. VISOLI, M., *Confidenzialità e segreto pontificio*, in *Periodica* 109 (2020), 451.

és védelmezzék” a sértett személy itt említett joga azzal, hogy megtette a fel- vagy bejelentést, megvalósulni látszott, ezt követően az eljárásban legfeljebb tanúként lehetett jelen. Az egyházi hatóság azzal, hogy a jelenlegi szabályozás szerint tájékoztathatja a sértett a büntetőeljárás eredményéről (VELM 17. cikkely 3.§), annak jelzése, hogy az elszenvedett büntetendő cselekmény nyilvános igazolását megkapja.⁵⁷³

Fontos, hogy a gyónási titok érintetlen marad, amelynek sérthetlenségére a VELM többször is utal (VELM 3. cikkely 1.§). Ezt erősíti meg 2019. szeptember 3-án kelt értelmezésében Filippo Iannone érsek, a Pápai Törvényszövegek Tanácsának elnöke is, rámutatva a szentségi és a hivatali titok közötti különbségre, valamint arra, hogy a VELM rendelkezései nem a CIC-től függetlenül, hanem annak fényében értelmezendők.⁵⁷⁴ A VELM ezen cikkelyének rendelkezései azonban nemcsak a felszentelt papok kánoni bejelentési kötelezettségében jelentősek, hanem annak fényében is, hogy az Egyesült Államok számos tagállamában a papokra is vonatkozó bejelentési kötelezettség áll fenn a kisorúakat érő szexuális visszaélésre vonatkozóan, illetve ezek közül hat tagállam e területen nem is ismeri el a gyónási titok sérthetetlen természetét.⁵⁷⁵

Ugyanakkor a hivatali titok tartalma módosul. A 4. cikkely egyértelműen kimondja, hogy a *contra sextum cum minoribus*ra vonatkozó jelentéstétel a szolgálati titkot nem sérti. Ezért, ha az illetőnek információ hivatalánál fogva, természetesen a szentségi pecséten kívül jutott birtokába, bejelentést tehet az illetékes személynél vagy hivatalnál. A rendelkezés tehát a lehető legtágabb transzparenciát célozza és szorosan kapcsolódik a 3. cikkely 5. §-hoz, miszerint információk *ex officio* is szerezhetők: ez például akkor lehetséges, ha az egyházi bíróságon ügyhallgatóként dolgozó klerikus vagy szerzetes egy házassági perben szerez tudomást visszaélésről, vagyis azaz ha azt az ordináriusnak jelenti, úgy a hivatali titkot nem sérti meg.⁵⁷⁶

7.7. Laikusok bevonása

Ferenc pápa többször megfogalmazta annak szükségességét, hogy megfelelően képzett, laikus személyek nagyobb szerepet vállaljanak az Egyház életében. Azt, hogy laikusok is aktív feladatot vállalhatnak egyházi személyek által elkövetett büntetendő cselekmények kivizsgálásában, már a 2010-es SST is engedélyezte.⁵⁷⁷ A VELM 13. cikkelye 1. §-a kezdetben csak szakemberek listájára utal, bár arra nem tér ki, hogy milyen típusú szakemberre lenne szükség

⁵⁷³ Vö. BEAL, *Accountability e trasparenza secondo il diritto canonico e il diritto internazionale*, 12-13.

⁵⁷⁴ Vö. IANNONE, F., *Questioni Circa l'art. 3 §1 del mp. Vos estis lux mundi*, 2019. szeptember 3.

<http://www.delegumtextibus.va/content/dam/testilegislativi/risposte-particolari/Questionivariedidiritto/Questioni%20Circa%20l%27arti.%203%20%C2%A71%20del%20mp.%20Vos%20estis%20lux%20mundi.pdf>

⁵⁷⁵ Vö. LOZANO, R., P., *Sigilo de confesión y abuso de menores*, in *Ius Canonicum* 59 (2019), 780-781.

⁵⁷⁶ Vö. LABANCA, *Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa*, 6.

⁵⁷⁷ Vö. ESCHLBÖCK, *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, 81.

a vizsgálati–nyomozati szakaszban, viszont az 1. § második fele már expliciten laikus szakértők közreműködésének lehetőségét említi, alkalmazva a CIC 228. kánonjának⁵⁷⁸ és a CCEO 408. kánonjának előírását.⁵⁷⁹ Az SST 13. cikkelye értelmében az ezekben megnevezett büntetőügyekben a bírónak, az ügyésznek és a jegyzőnek - az egyéb követelmények mellett - felszentelt papnak kell lennie, míg a képviselő és az ügyvéd esetében ezt a feltételt nem írja elő, vagyis a feladatot laikus személy is végezheti.⁵⁸⁰ Kiss Gábor doktori munkájában Francis G. Morrissey-t idézve azt írja, „hogy a jegyző klerikusi állapota maximum csak megengedettségi kritérium lehet, de semmiképpen sem érvényességi. Így tehát ha egy ilyen megbízást laikus kapna, az legfeljebb tilos, de nem érvénytelen lenne véleménye szerint.”⁵⁸¹

Hangsúlyozandó, hogy a VELM a laikusok bevonását lehetőségként ajánlja és nem kötelezettségként írja elő: a laikusok bevonásának egyik oldala egyértelműen az, hogy ezáltal az Egyház hierarchikus rendszere és a pásztori kormányzati hatalom kérdőjeleződhet meg, másik oldala – vagyis az, amelyet laikusok egyházi mozgalmak inkább kihangsúlyoznak és a laikus szerepvállalás hiánya miatt elégtelennek is találja és bírálja is a VELM-et –⁵⁸² pedig az esetleges nagyobb transzparencia és a lehetséges elfogultság mellőzése. Ugyanakkor igazat kell adnunk Norbert Lüdicke-nek is, aki egy, még 2010-ben megjelent cikkében a visszaélések kivizsgálása kapcsán arra mutat rá, hogy „az Egyház számára a klérus létfontosságú jelentősége nyilvánvalóvá teszi annak nagyfokú közösségi jelentőségét. Ha a papok képe sérül, akkor ez az Egyházat annak létfontosságú gócpontjában is érinti. Ezért azt jogilag nagy gondossággal védik. Minden olyan esetben, amikor a pap jó hírneve veszélybe kerülhet, az egyházmegyei kúrián belül a jegyzőnek papnak kell lennie. Veszélyes lenne hogy a kúria titkait laikusokra bízni. Az Egyházi Törvénykönyv szerint a kiskorúak elleni szexuális erőszak nem az élet és a személy szabadsága elleni, hanem a klerikusi kötelezettség, a cölibátus elleni büntetendő cselekmény. Egy büntető eljárásban ebben a tekintetben minden fontos szerepet – ügyész, bíró, jegyző és a vádlott ügyvédje – papoknak kell betölteniük.”⁵⁸³ Eltekintve a szöveg temporális érvényű megállapításoktól, Norbert Lüdecke arra mutat rá, hogy a laikusok korlátozott szerepvállalása az egyházi személyek elleni büntető eljárásokban nem az eltussolást célozza, hanem csak kompetenciáik határait teszi világossá, vagyis azt a diszkréciót, amelyet egy klerikusnak kell tanúsítania a büntető – és minden más kánonjogi – eljárás során, nem biztos, hogy laikusok is tanúsítani fogják, másrészt pedig az

⁵⁷⁸ „A megfelelő tudásban, józanságban és tisztességben kiváló világiak alkalmasak arra, hogy szakértői vagy tanácsadói minőségben a jog előírása szerint a tanácsokban is segítséget nyújtsanak az egyház pásztorainak.” CIC 228. kánon 2. §.

⁵⁷⁹ Vö. ARRIETA, *Motu proprio “vos estis lux mundi”*, 3.

⁵⁸⁰ Vö. ARRIETA, *Sulla riservatezza delle cause di pedofilia*, 20.

⁵⁸¹ KISS, G., *A világi krisztushívők közreműködése a krisztusi hármasküldetésben és a kormányzati hatalom gyakorlásában*, PPKE, Budapest 2019, 220.

⁵⁸² Vö. COSTIGANE, *Vos estis lux mundi: Too Far or Not Far Enough?*, 313.

⁵⁸³ Vö. LÜDECKE, N., *La violenza di preti su minori nel diritto canonico*, in *Il Regno* 55 (2010), 475-476.

Egyháznak a laikusokkal szemben aligha lenne eszköze arra, hogy szankcionálja a peres eljárás szabályainak (pl. titoktartás követelményének) áthágását.

7.8. Az ártatlanság véelme

Érdekes, hogy az ártatlanság véelméről az egyházi jogban eddig nem létezett más kifejezett kijelentés, mint a VELM 12. cikkelyének 7. §-a, mely szerint „a vizsgálat alá vont személyt megilleti az ártatlanság véelme”.⁵⁸⁴ és ez került be a *Pascite gregem Dei* kiadását követően a CIC-be: „mindenki ártatlannak számít, amíg az ellenkezőjét be nem bizonyítják.” A 2. § már szerepelt az 1983-as CIC-ben is, miszerint „senkit sem büntetnek meg, hacsak a törvény vagy a parancs általa elkövetett külső megsértése szándékosság vagy gondatlanság miatt súlyosan nem beszámítható.” (CIC 1321. kánon 2. §), vagyis az ügyész feladata a bűnösség bizonyítása és nem a vádlotté, hogy saját ártatlanságát bizonyítsa.⁵⁸⁵ Ez a kánon, valamint az 1585. kánon a bizonyítási kötelezettségről együttesen alkotják az ártatlanság véelmét az egyházjogban.⁵⁸⁶ Az emberi személy méltóságából fakad az, hogy a bíróság előtt is –az előzetes vizsgálat során pedig még inkább – ártatlannak tekintendő mindaddig, amíg ennek ellenkezője hivatalos fórumon be nem bizonyosodik. A törvényhozó ezzel két értéket védelmez: egyrészt megakadályozza, hogy a megvádolt személyt a tárgyalást megelőzően, valamint a tárgyalás során bűnösnek tekintsék, és így elkerüljék vele szemben az esetleges ártatlanságával összeegyeztethetetlen megszorító intézkedések alkalmazását, másrészt pedig a bizonyítás és az ítékezés szabálya, amely ez esetben arra szolgál, hogy a vádlottat ne kényszerítse a saját ártatlanságának bizonyítására. Tágabb értelemben az épp ártatlanság véelme az, ami minden jogalkotásban, így a kánonjogban is a büntető eljárás megindítását szükségessé teszi, hiszen az eljárás nem egy rituálé, hanem annak célja az igazság kiderítése.⁵⁸⁷

A kánonjog e téren a II. Vatikáni Zsinat tanítását applikálja, amelyben különös hangsúlyt kaptak az emberi méltóság és az emberi személy jogai: ez a gondolat az Egyház teológiai hagyományában korábban nem volt ennyire kidolgozott. „Az Egyház tehát a rábízott evangélium erejével hirdeti az emberi jogokat, s elismeri és nagyra értékeli a mai kor dinamizmusát, mellyel e jogokat mindenütt sürgetik.” (GS 41) Heribert Hallerman azonban kritikusan jegyzi meg, hogy az

⁵⁸⁴ Vö. RODRÍGUEZ-OCAÑA, *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, 867.

⁵⁸⁵ Vö. OHLY, Ch., *Barmherzigkeit und Strafe*, in *Theologische Revue* 118 (2022), 14.

⁵⁸⁶ A civil jogban időrendileg korábbi, megfelelő jogi formula a Sir William Blackstone angol jogász (+1780) nevéhez fűződő híres Blackstone formula (amely tartalmát tekintve sokkal korábbi, mivel Matthew Hale-nak 1678-ból már volt egy hasonló tartalmú elve), miszerint „jobb, ha tíz bűnös megmenekül, mintsem egy ártatlan szenvedjen.” Vö. MOORE, M., S., *Placing Blame: A Theory of the Criminal Law*, Oxford U. Press, Oxford, 2010, 157.

⁵⁸⁷ Vö. MARTÍNEZ, F., J., C., *La presunción de inocencia y el nuevo Derecho penal canónico*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 78 (2021), 1217.

ártatlanság véelmét az 1321. kánon 4. §-a már korlátozza azzal, hogy vélelmezi a beszámíthatóságot szabály külső megszegése esetén.⁵⁸⁸

Az, hogy a *Pascite gregem Dei*-nek köszönhetően a kódexben expliciten megjelent az ártatlanság véelme - az, hogy korábban nem szerepelt, természetesen nem jelenti a bűnösség vélelmét -, szintén a megváltozott egyházi - társadalmi kontextust tükrözi, ugyanis korábban a törvényhozó egyszerűen nem látta szükségességét annak, hogy az ártatlanság véelmére kifejezett utalást tegyen. Viszont mivel az egyházi büntetőeljárások leginkább klerikusok bűnösségének megállapítására irányultak, a joggyakorlat a 2000-es évektől, különösen is az Amerikai Egyesült Államokban azt tükrözte, hogy az ártatlanság véelme meglehetősen korlátozottan valósult meg, mivel ha az ordinárius nem – vagy nem elég gyorsan – járt el a megvádolt klerikussal szemben, akkor az egyházmegyének már világi bíróságok előtt kellett súlyos kártérítési perekkel szembenéznie. Ezért az USA-ban a zéró tolerancia jegyében az egyházi büntetőjogi gyakorlat inkább a bűnösség, mintsem az ártatlanság véelmét mutatta.⁵⁸⁹ Az ártatlanság véelmének kodifikálása tehát mindenképpen üdvözölendő.⁵⁹⁰

Fontos hangsúlyozni azonban azt is, hogy az ártatlanság véelme nem zárja ki a megvádolt személy elleni elővigyázatossági intézkedések meghozatalát sem, viszont az illető részére a védekezéshez fűződő jog gyakorlásának lehetőségét mindenképpen biztosítani kell.⁵⁹¹

A metropolita által lefolytatott vizsgálati eljárásra vonatkozó rendelkezések között a VELM 12. cikkely 7. §-ában megjelenik az, hogy az ártatlanság véelme a vizsgálat alá vont személyre is vonatkozik: ez analóg módon érvényes valamennyi klerikusra is. A vizsgálat alá vont személy ártatlanságát az egész eljárás során feltételezni kell, egészen addig, amíg az ellenkezője be nem bizonyosodik. Ugyanakkor az ártatlanság véelme egy olyan személy esetében, aki bár hivatalosan nem közszereplő, de az adott közösségben jelentős közéleti szerepet tölt be, különösen úgy, hogy a bejelentést tevő személyt nem köti a titoktartás, valamint a bejelentett személlyel szemben az illetékes ordinárius akár elővigyázatossági intézkedést is foganatosíthat, a tapasztalat szerint a gyakorlatban nehezen megvalósítható.

⁵⁸⁸ „Aufgrund der dort normierten widerlegbaren Vermutung der Zurechenbarkeit einer Straftat soll es nämlich nach wie vor der beschuldigten Person zukommen, ihre Unschuld zu belegen, auch wenn Schuld-, Strafausschließungs- und Strafminderungsgründe von Amts wegen zu prüfen sind.” HALLERMANN, H., *Kontinuität und Reform*, in GRAULICH, M.,-HALLERMANN, H., *Das neue kirchliche Strafrecht*, Aschendorff Verlag, Münster 2021.

⁵⁸⁹ „Much has been spoken during the past two years of the presumption of innocence that is due a cleric by right when accused of or charged with the offense of sexual abuse of a minor. The complaint reads that once an allegation is received, the presumption of bishops is not that the cleric is innocent until proven guilty, but that something did, in fact happen. Such a conclusion then leads to swift and exaggerated steps to remove the cleric from public ministry and view.” JENKINS, R., E., *The charter and norms two years later*, in AAVV., *Proceedings of the Sixty-sixth Annual Convention*, Canon Law Society of America, Alexandria 2005, 116.

⁵⁹⁰ Vö. HAHN, *Sex Offenses-Offensive Sex: Some Observations on the Recent Reform of Ecclesiastical Penal Law*, 5.

⁵⁹¹ Vö. PASCUAL, J., B., *El motu proprio vos estis lux mundi*, in RUANO, E., - PEÑA, C., *Iglesia y sociedad civil: la contribución del Derecho canónico*, Dykinson, Madrid 2022, 161 kk.

Claudio Gentile rámutat arra, hogy az előzetes vizsgálat a bejelentett személy tudta nélkül is lefolytatható. Ez adott körülmények között akár elő is segítheti a vizsgálatot, hiszen amennyiben az illető valóban bűnös, akkor a bizonyítékok elrejtésére, a tanúk befolyásolására stb. kisebb az esély. Ugyanakkor azt is hangsúlyozza, hogy a 2010-es SST értelmében az ügy, abban az esetben, ha a bizonyítékok egyértelműek és a vádlott is meghallgatásra került, azonnal a pápa elé is utalható: összességében tehát arra utal, hogy a gyakorlatban az előzetes vizsgálat és a büntetőeljárás összemósódhat. Tehát ha nemcsak elméletben állítjuk az ártatlanság vélelmét, akkor megfelelő lenne legalább az előzetes vizsgálat tényéről tájékoztatni a bejelentett személyt, de még inkább arra, hogy a valóság esetleges teljes megismerése érdekében lehetőséget biztosítani neki arra, hogy a saját érdekében iratokat mutasson be és tanúkat hozhasson. Hangsúlyozza, hogy az előzetes vizsgálat még nem büntetőeljárás, ugyanakkor jelen formájában lényegében az egész eljárás lényegében büntetőjogi jellegű, ami a jó hírnév elvesztése mellett a vádlott jogaira nézve (pl. hivatalvesztés) is sérelmes lehet.⁵⁹²

7.9. A bejelentési kötelezettség, a bejelentést követő teendők és a kötelező gondosság

Bevezetőként célszerű utalni arra, hogy a be-, illetve a feljelentési kötelezettség egyáltalán nem idegen az Egyház jogrendjétől: elég csak arra utalni, hogy az 1917-es CIC kanonizálta a *Sacramentum Poenitentiae* 17. pontját, amely arra kötelezte a gyónót, hogy legkésőbb egy hónapon belül feljelentsen a *sollicitatio* vétségét elkövető gyóntatót. A VELM tehát egy olyan jogcselekményt elevenít fel, amely ugyan a hatályos kánonjogban nem szerepel, de előzményekkel rendelkezik.

A VELM megjelenését követően a nemzeti és/vagy egyházmegyei szinten kialakításra került egyházi bejelentési felületnek köszönhetően a felételezett büntetendő cselekmény bejelentésének lehetősége sokkal egyszerűbbé vált. Valójában ez az egyik legfontosabb - bár a jogi kötelezettség szempontjából kissé megfoghatatlan - pontja a rendelkezésnek, vagyis az, hogy megkönnyítse a sértettek, hozzátartozóik vagy mindazok számára, akik a feltételezett büntetendő cselekményről tudomással bírnak, a bejelentés lehetőségét. Az elektronikus felület vagy az írásbeli bejelentés lehetősége megkönnyíti azt, hogy a feltételezett szexuális visszaélését elszenvedők a külső, akadályozó tényezők (vallási, családi stb.) visszatartó ereje nélkül jelezhetik a feltételezett

⁵⁹² Vö. „Sebbene, infatti, il “processo” vero e proprio è incardinato presso il Dicastero vaticano competente al termine dell’indagine e non ci troviamo all’interno di un procedimento penale, tuttavia si può ben affermare che tutta la procedura è “essenzialmente penale”. GENTILE, *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall’incontro in Vaticano del 2019*, 104.

büntetendő cselekményt:⁵⁹³ tapasztalat szerint a nevezett területen olyan visszaélések és büntetendő cselekmények is bejelentésre kerültek - kerülnek, amelyek nem esnek a VELM hatálya alá.

A VELM nyelvhasználata kapcsán érdemes rámutatni arra, hogy a szöveg a *segnalazione* kifejezést használja: egy olyan terminus, ami a CIC-ben nem szerepel. Tartalma szerint a VELM 1. cikkely 1. §-ának hatálya alá tartozó cselekmények jellemzőinek és körülményeinek szóbeli vagy írásbeli leírását jelenti. A CIC 1717. kánonja inkább a *notitia*, hír, információ, ismeret, tudomás kifejezést használja.⁵⁹⁴ A megfelelő olasz kifejezés, a *denuncia* nem szerepel a VELM-ben, mellyel a jogalkotó azt akarja kifejezni, hogy a bejelentést tevő személynek egyrészt nem kell meghatározott formai követelménynek eleget tennie, másrészt a bejelentés csak bevezető az előzetes vizsgálat megindításához: egy büntetendő cselekmény lehetséges elkövetésének az egyházi hatóság tudomására hozatala elegendő ahhoz, hogy az egyházi hatóság – ha ez nem teljesen felesleges – kivizsgálja a tényeket és körülményeket.⁵⁹⁵ Bejelenthető kiskorú vagy kiszolgáltatott személy által szexuális cselekmény végrehajtására való kényszerítés, szexuális cselekményben való részvétel, pedopornográf anyag készítése, birtoklása stb., valamint tudatosan vagy hanyagságból ilyen esetek eltussolása. A VELM ugyan nem említi, de bejelenthető a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményének kísérlete is, ami a CIC 1328. kánonjának 2. §-a értelmében akkor is büntethető, ha az elkövető önként állt el a cselekmény végrehajtásától (*ad delictum patrandum*).⁵⁹⁶

Noha a VELM tudatosan kerüli a feljelentés kifejezését, mégis utal a CIC azon kánonjára, amely a hamis, rágalmozó fejelentést szankcionálja. A CIC több helyen is beszél a feljelentésről, a *denuntiatio* azonban igei formában egy egészen meghatározott szövegkörnyezetben fordul elő, mégpedig a *sollicitatio* kapcsán, pontosabban ha valaki a gyóntatót hamisan vádolja meg a nevezett büntetendő cselekmény elkövetésével,⁵⁹⁷ vagy ha valaki egyházi elöljáróhoz rágalmozó feljelentést terjeszt be valamilyen büntetendő cselekmény címén, az megfelelő büntetéssel sújtandó. Ez utóbbira, vagy az 1390. kánonra utal a VELM 4. cikkelyének 2. pontja.⁵⁹⁸ Ugyanakkor megítélésem szerint különbséget kellene tenni a *denuntiatio* és a *segnalatio* között. Abban az esetben, ha valóban formális feljelentésről lenne szó, a hamis feljelentést tevő személy egyházi szankciókkal kellene, hogy szembenézzon, mivel valótlanul állította, hogy más személy

⁵⁹³ Vö. CITO, D., *Vos estis lux mundi: Una renovada legislación para la protección de menores y personas vulnerables*, in *La Revista Católica* 119 (2019), 185.

⁵⁹⁴ Vö. COMOTTI, *I delitti contra sextum e l'obbligo di segnalazione nel Motu proprio "vos estis lux mundi"*, 242.

⁵⁹⁵ Vö. RODRÍGUEZ-OCAÑA, *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, 851.

⁵⁹⁶ Vö. COMOTTI, *I delitti contra sextum e l'obbligo di segnalazione nel Motu proprio "vos estis lux mundi"*, 242

⁵⁹⁷ „Qui confitetur se falso confessarium innocentem apud auctoritatem ecclesiasticam denuntiasset de crimine sollicitationis ad peccatum contra sextum Decalogi praeceptum, ne absolvatur nisi prius falsam denuntiationem formaliter retractaverit et paratus sit ad damna, si quae habeantur, reparanda.” CIC 982. kánon.

⁵⁹⁸ Vö. RODRÍGUEZ-OCAÑA, *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, 858.

büntetendő cselekményt követett el: ugyanakkor ilyen szankciók pedig, ha csak bejelentésről van szó, nem biztos, hogy követik a bejelentést. Emellett pedig a névtelen be- illetve feljelentés lehetősége egészen egyszerűen kiüresíti a rágalmazásért járó szankciók lehetőségét.

Egy olyan bejelentésből, ami nyilvánvalóan megalapozatlan – például csak a megvádolt klerikus nevét és egy általános vádat tartalmaz – nem keletkezik vizsgálati kötelezettség. Ezért az ordináriusnak a *notitia criminis* készhez vétele után először értékelnie kell annak valóságtartalmát. Ez az értékelés még nem az előzetes vizsgálat során történik, hanem egy logikus, szükségszerűen rövid, előzetes lépés annak érdekében, hogy megalapozott döntést lehessen hozni a előzetes vizsgálat megindításáról vagy a megindítás elutasításáról. Az ordinárius tehát itt egy értelmi ítéletet hoz arról, hogy egyáltalán ésszerű-e az előzetes vizsgálat megindítása. Egy olyan hír, amely hihető, pl. a klerikussal szemben már merültek fel viselkedésbeli panaszok, nem feltétlenül jelenti azt, hogy a büntetendő cselekmény elkövetése valószínű.

Fontos tehát, hogy a *notitia*nak egy lehetséges büntetendő cselekményre kell utalnia. A bejelentésnek nem kell pontosan meghatároznia, hogy a jogalkotó által az SST-ben vagy a VELM-ben felsorolt büntetendő cselekmények közül melyik valósulhatott meg: ezt már az előzetes vizsgálat megállapíthatja, viszont hivatalos megállapítására legkésőbb a büntetőeljárás megindításakor szükséges. Ha már a *notitia criminis*ből megállapítható, hogy fenntartott büntetendő cselekmény történhetett, akkor a VELM és az SST eljárási szabályait kell alkalmazni.

Amennyiben a *notitia* nyilvánvalóan hamis/valószínűtlen, akkor az ordináriusnak határozatot kell kiadnia és jegyzőkönyveztetnie kell, hogy miért nem indított előzetes vizsgálatot, ezt pedig az egyházmegye titkos levéltárában kell megőrizni (CIC 498. kánon 1. §): ennek megtétele az ordinárius védelmét és eljárásának későbbi igazolhatóságát szolgálja.

A bejelentési kötelezettség és lehetőség mellett viszont arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy már a CIC 1321-es kánonja is utal a kötelező gondosság szükségességére, valamint az annak elmulasztásának szankcionálhatóságára: a 2. § szerint „a törvényben vagy parancsban előírt büntetés arra vonatkozik, aki a törvényt vagy a parancsot készakarva szegte meg; aki pedig a kötelező gondosság elmulasztása folytán tette ezt, nem kap büntetést, hacsak a törvény vagy a parancs másként nem rendelkezik.”

A kánonjog nemcsak a büntetendő cselekményt, vagyis az aktív normaáthágást (*dolus*), hanem a hanyagságot (*culpa*) is szankcionálja. A *dolus* tartalmát illetően a CIC nem ad explicit meghatározást. Velasio de Paolis bíboros megállapítása szerint az 1983-as CIC nem módosította a *dolus* korábbi tartalmát miszerint „*dolus heic est deliberata voluntas violandi legem*”, vagyis az

ismert törvény akaratlagos áthágása, amelyben a hangsúly arra esik, hogy az akarat tudatosan a törvény rendelkezésével ellentétesen cselekszik.⁵⁹⁹

A culpa meghatározás szerint *negligentia seu neglectus, incuria imo danus*, vagyis jogi értelemben a cselekvő személy magatartása a gondatlanságra vezethető vissza. Hangsúlyos, hogy a gondatlanság is felróható: ugyanaz az akaratú aktus, vagyis *voluntaria omissione saltem indirecta*, mint a *dolus* esetében, de azzal a különbséggel, hogy a cselekvő személy elhanyagolta azt, hogy számot vessen a bizonyosan fellépő törvényszegés következményeivel.⁶⁰⁰ A *culpa* tartalmát illetően kapcsolódhat a CIC 1321. kánonjában nevezett vaskos, illetve a hanyag (vétkes) tudatlansághoz.⁶⁰¹

Rá kell mutatni arra, hogy a kötelező gondosság hangsúlyozása a kánonjogban az egyházi közjóhoz kapcsolódik, amelyre az aktivitás és a passzivitás, vagyis a közjó megsértése, valamint az egyedi döntéseknél a közjó figyelembe nem vétele egyaránt veszélyes lehet. Ennek megfelelően, ha a felelős személy a szükséges és elvárható gondossággal viselkedett volna, akkor a törvényszegés nem következett volna be: vagyis egy indirekt akaratú cselekedet által is sérülhet a közérdek, amelyért az egyén felelősségre vonható. Mivel az egyházi közjó azáltal valósul meg, hogy az Egyház valamennyi tagja tudatosan keresi az üdvösség és a megszentelődés útját, ezért a törvényhozó a kötelező gondosság fogalmának bevezetésével épp e kölcsönös felelősséget hangsúlyozta.⁶⁰² Mindezt alkalmazva a VELM egyedi rendelkezésére, vagyis az olyan mulasztás, ami a civil vagy egyházjogi, közigazgatási vagy büntetőjogi vizsgálatok befolyásolására vagy kijátszására irányul, lényegében annak, a hivatalt betöltő személy felelősségének a hangsúlyozása, akiknek szükséges és elvárható gondosságának hiányában nemcsak az egyes elkövetők maradhattak büntetlenek, hanem ezáltal az egyházi közjó is sérült.

A klerikusok és a megszentelt élet intézményeinek vagy az apostoli élet társaságainak tagjai számára kifejezett kötelezettség a bejelentés. Ennek kapcsán megfontolandó lenne az - különösen is figyelembe véve a laikusok társfelelősségét és nagyobb szerepvállalását az Egyházban - hogy ez a bejelentési kötelezettség valamennyi katolikusra vonatkozzon.

⁵⁹⁹ Vö. DE PAOLIS, V.,-CITO, D., *Le sanzioni nella Chiesa*, Urbaniana, Roma 2001, 139.

⁶⁰⁰ Vö. D'AURIA, A., *L'imputabilità nel diritto penale canonico*, PUG, Roma 1997, 99.

⁶⁰¹ „La colpevolezza è un determinato rapporto psicologico tra l'autore e l'atto, cioè tra le azioni dannose ed i danni come conseguenti. La colpevolezza esiste quando il danno è posto con dolo o con colpa (dolo vel culpa). L'espressione con dolo vuole dire: con consapevolezza e volontà (il danneggiatore tratta consapevolmente e deliberatamente – intenzionalmente). L'espressione con colpa vuole dire che il danneggiatore fa omissione della debita diligenza (ex omissione debitae diligentiae).” ŠALKOVIĆ, J., *Il risarcimento del danno in diritto canonico*, in *Bogoslovska smotra* 89 (2019), 1173.

⁶⁰² Vö. DE PAOLIS, -CITO, *Le sanzioni nella Chiesa*, 148.

A bejelentést bár kötelességként fogalmazza meg a VELM 3. cikkely 1. §-a,⁶⁰³ viszont a bejelentés elmaradásához a cikkely szankciót nem fűz, kérdés ugyanakkor, hogy a bejelentés elmaradása vajon eleget tesz-e az 1. cikkely szerint szankcionálandó mulasztásnak? A VELM egészét és nevezett büntetendő cselekményre vonatkozó jelenlegi egyházi szigorot tekintve a válasz igenlő. A VELM 1. cikkely 1 §. b) pontja ugyan nem kifejezetten büntetendő cselekményekről beszél, hanem *condotte* kifejezést használja, ami viselkedésmóddal, magatartásmintával fordítható, melynek célja, amint már értelmeztük, a vizsgálat akadályozása. A VELM ezen pontja analóg értelemben átemeli a *Come una madre amorevole* rendelkezéseit: jelen esetben az ilyen magatartás aktív alanyai azok a személyek, akiket a VELM 6. cikkelye nevesít, vagyis aki különböző módokon egyházi joghatóságot gyakorolnak, viszont hivatali idejük alatt hivataluk ellátása során vétkes gondatlanságot tanúsítottak (vö. CIC 1389. kánon 2. §). Újításnak tekinthető tehát az, hogy a bejelentési kötelezettség nemcsak az aktivitásra, tehát a büntetendő cselekmény elkövetésére vonatkozik, hanem mindazon személyeket is be lehet jelenteni, aki nem tették eleget a büntetendő cselekmény feltárására vonatkozó kötelességüknek⁶⁰⁴ - és ezért megfelelő büntetéssel sújtandók (vö. CIC 1389. kánon). Arrieta megállapítása szerint „az ebben a motu proprióban megjelölt magatartások közül kettő (...) minősül *delicta gravioran*ak, ha azt egyházi személyek követik el; az erőszakkal vagy fenyegetéssel elkövetett szexuális visszaélést szintén megjelenik a Kódex 1395. kán. 2. §-ban, ha azt szintén egyházi személy követte el; és az ezekkel kapcsolatos ügyek eltussolása vagy tévútra vezetése egyházi személyekre vagy szerzetesekre vonatkozó hivatalos vizsgálatokban *ex novo* leírt magatartás, és csak általánosan jelenik meg a törvénykönyv 1389. kán. 1. §-ában.”⁶⁰⁵

A VELM 3. cikkelye kiegészítésének tekinthető azonban a *Pascite gregem Dei* 1371. kánonjának 6. §-a, ami viszont már szankciókat is előíranyoz arra az esetre, ha a büntetendő cselekményről tudomást szerző személy a cselekményt nem jelenti. Ez nem általános kötelezettség, mivel csak azokra vonatkozik, akiket „erre kánoni törvény kötelez”, tehát a klerikusra, a megszentelt élet intézményéhez vagy az apostoli élet társaságához tartozó személyekre, akik akkor, ha elmulasztják a közlést, jóvátevő büntetéssel sújthatók (kivéve a klerikusi állapotból való elbocsátást).⁶⁰⁶

Utaltunk már arra, hogy ez a kötelesség nem vonatkozik a bűnbocsánat szentségének kiszolgáltatása során szerzett információkra. Ugyanakkor a bejelentési kötelezettség súlyos jogi és lelkiismereti terhet is róhat jelent a bejelentés tevőre: ennek kapcsán a VELM 3. cikkely 1. §-nak eredeti szövege az „*abbia notizia o fondati motivi*” kifejezést használja. Az *abbia notizia* jelentése

⁶⁰³ Vö. LABANCA, *Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa*, 6.

⁶⁰⁴ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 178.

⁶⁰⁵ ARRIETA, *Motu proprio "vos estis lux mundi"*, 2.

⁶⁰⁶ Vö. SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDEO, *Nuevos delitos en libro VI del CIC*, 128.

egyértelmű: tudomására jutna, ismeretet szerezne róla (coniunctivus), amely egy, az olasz jogi szaknyelvből átemelt kifejezés a feltételezett büntetendő cselekményekre vonatkozó bejelentést illetően. Ugyanakkor az *abbia fondati motivi*, a nyomós, megalapozott ok, indok egy sokkal tágabb fogalom, ami személyes mérlegelési mozgásteret hagy a szolgálatot teljesítő klerikusnak és a VELM szerint vele azonos megítélésű személynek. Viszont kérdéses az, hogy az információ észszerűen hihető-e, az utalást esetleg nem személyes okokból tették és így elegendő ok van-e a bejelentés megtételére?

7.10. Az előzetes vizsgálat megindítása és az elővigyázatossági intézkedések megtétele

Az előzetes vizsgálat nem a büntető eljárás megindítására irányul, hanem célja a megfelelő információk megszerzése. Vagyis nem szükséges, hogy az előzetes vizsgálatot végző személy a bűnösséget alátámasztó bizonyítékokat tárjon fel – bár nem kizárható, hogy ilyenek is előkerülnek –, hanem egyszerűen csak a *notitia criminis*ben megfogalmazott információ megalapozottságáról való döntés, illetve annak kiegészítése a célja.⁶⁰⁷

Ezért a vizsgálatot lefolytató személynek meg kell védenie a bejelentett személy, az esetleges sértett és a bejelentést tevő személy (amennyiben nem azonos a feltételezett áldozattal) jó hírnévhez fűződő jogát. Az előzetes vizsgálat elrendelése nem a VELM újítása, hiszen már a CIC 1717. kánonjának 1. §-a is úgy rendelkezik, hogy ha „az ordinárius legalább valószínű tudomást szerez egy büntetendő cselekményről, személyesen vagy más alkalmas személy útján óvatosan vizsgálja ki a tényeket és körülményeket.” A VELM 3. cikkelye szerint „bárki tehet bejelentést”, tehát nem kell megkeresztelt embernek lennie, de az illetékes személy információt szerezhet kommunikációs eszközök vagy személyes tapasztalat révén, vagy akár szóbeszéd által is,⁶⁰⁸ valamint az ön be-, illetve feljelentés is szóba kerülhet, amelynek lehetőségét a CIC sehol nem zárja ki.⁶⁰⁹ Ordinárius alatt nemcsak a megyéspüspök és a jogban vele egyenlő személyek értendők, hanem a nagyobb előljáró és az általános helynök is. „Ha előzetes vizsgálatot az általános vagy püspöki helynök akar kezdeményezni, akkor a 480. kánon értelmében a megyéspüspökkel egyetértésben kell eljárnia. A bírósági helynök, mivel nem ordinárius, nem rendelhet el előzetes vizsgálatot.”⁶¹⁰

⁶⁰⁷ Vö. ASTIGUETA, *Investigazione previa*, 199.

⁶⁰⁸ Vö. ERDŐ, *Il processo canonico penale amministrativo*, 790.

⁶⁰⁹ Vö. IHLE, S., *Die Strafverfahren*, in HAERING, S., - REES, W., - SCHMITZ, H., *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Pustet, Regensburg 2015, 1734.

⁶¹⁰ ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 29.

Mivel illetékességi kérdések is felmerülhetnek, a Vademecum fontosnak tartja, hogy kitérjen arra a kérdésre is, hogy ki az illetékes ordinárius, mivel erre az 1717-es kánon nem tér ki, pontosabban arról az ordináriusról ír, aki valószínű tudomást szerzett a büntetendő cselekményről, aki alapvetően az elkövetési hely ordináriusa.⁶¹¹ A Vademecum ezt annyiban módosítja, hogy első helyen illetékes a bejelentett klerikus ordináriusa: a rendelkezés indoka világos, hiszen például az esetleges elővigyázatossági intézkedések vagy büntető óvintézkedések kiszabásában leginkább az ő illetékessége. „... értelemszerűen hasznos az élő kommunikáció és az együttműködés a különböző érintett ordináriusok között a kompetenciakonfliktusok vagy a felesleges munka elkerülése érdekében, különösen akkor, ha a (megvádolt) klerikus szerzetes.” (Vademecum 22)

A VELM az 1717-es kánonhoz képest egy apró, ám egyáltalán nem jelentéktelen terminológiai pontosítást tartalmaz. A CIC a *notitiam saltem verisimilem* kifejezést használja, tehát legalább valószínű a büntetendő cselekmény elkövetése, viszont a VELM szóhasználatában – bár egy speciális esetre, vagyis a püspökre vonatkozó bejelentés kontextusában – a „la notizia di reato non sia manifestamente infondata” kifejezés, vagyis amennyiben a büntetendő cselekmény híre nem bizonyul megalapozatlannak terminus szerepel. Más szóval, mivel ilyen büntetendő cselekmények aligha fordulnak elő tanúk jelenlétében, az előzetes vizsgálatot csak a büntetendő cselekmény nyilvánvaló lehetetlensége esetén lehet mellőzni,⁶¹² vagyis míg az 1717-es kánon szerint az illetékesnek csak akkor kötelessége az előzetes vizsgálat megindítása, ha van büntetendő cselekmény való reális utalás, addig a VELM a lehető legnagyobb biztonságra törekedve azt hangsúlyozza, hogy amennyiben bármiféle információ érkezik a VELM-ben tárgyalt feltételezett *contra sextum* büntetendő cselekményről, meg kell indítani az előzetes vizsgálatot, kivéve akkor, ha nyilvánvaló az, hogy az információ megalapozatlan.⁶¹³ Az ordinárius nem hivatkozhat tehát az 1718. kánon 4. §-ban említett, a szükségtelen perek elkerülésére irányuló eshetőségre, mivel az ügy a CDF-nek van fenntartva: az ordinárius mindössze kiemelhet bizonyos szempontokat megnevezhet, illetve javaslatot tehet a CDF-nek arra nézve, hogy a későbbiekben milyen jellegű eljárást folytasson le.⁶¹⁴

Milyen esetben mellőzheti az ordinárius az előzetes vizsgálat megindítását? Ez több esetben is lehetséges: mindenekelőtt akkor, amikor a bejelentés annyira általános vagy pontatlan, vagyis az alapvető információk hiányoznak belőle és a tartalma egyszerűen nem teszi lehetővé egy

⁶¹¹ Vö. LAUBENTHAL, K., *Regelungen zur Sanktionierung von sexuellen Missbrauch in der katholischen Kirche*, in FAHL, CH., - MÜLLER, E., - SATZGER, H., - SWOBODA, S., *Ein menschengerechtes Strafrecht als Lebensaufgabe*, C.F. Müller, Heidelberg 2015, 489.

⁶¹² Vö. CITO, *Vos estis lux mundi: Una renovada legislación para la protección de menores y personas vulnerables*, 186.

⁶¹³ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 176.

⁶¹⁴ Vö. SCICLUNA, Ch., J., *The Rights of Victims in Canonical Penal Processes*, in *Periodica* 109 (2020), 495.

konkrét előzetes eljárás megindítását. Másik eshetőség, ha a bejelentett cselekmény a kánoni büntetőjog szerint nem büntetendő (11. kán).⁶¹⁵

Érdekes az a kérdése, hogy mi a teendő akkor, ha a bejelentés nem büntetendő cselekményre, hanem csak annak kísérletére vagy előkészületére vonatkozik. A kánonjogban a kísérlet elkövetője ellen csak akkor lehet büntetőeljárást indítani, ha a törvény ezt kifejezetten kimondja, tehát akkor, ha a kísérlet vagy a büntetendő cselekmény előkészítése is büntetendő. Klerikusok esetében a CIC-ben két ilyen cselekményt találunk: az egyik az 1394. kánon 1. §-ban említett házassági kísérlet, a másik pedig a témánkhoz némileg közelebb álló cselekmény, a *sollicitatio ad turpia*. Az 1387. kánon ugyanis nem rendelkezik a gyónó életkoráról, így életszerű, hogy a gyónó akár kiskorú is lehet és ezzel megvalósul a büntetendő cselekmény, ettől eltekintve azonban sem a VELM, sem pedig a *Pascite gregem Dei* nem ír a megkísérelt büntetendő cselekmény büntetéséről. A Hittani Kongregáció *Vademecuma* viszont kitér erre a lehetőségre is: „Megjegyzendő, még akkor is, ha a kiskorú terhére elkövetett cselekmény nem valósult meg, de nem megfelelő és okatlan magatartás esetén a közjó védelme és a botrány elkerülése érdekében szükségesnek bizonyul, akkor az ordináriusnak vagy a hierarchának hatalmában áll más adminisztratív intézkedések meghozatalára a bejelentett személyt illetően (például szolgálati korlátozások), vagy a CIC 1339-ben említett büntetőjogi intézkedések meghozatalára büntetendő cselekmények megakadályozása céljából (vö. CIC 1312. kánon 3. §.), vagy a CCEO 1427-es kánonjában említett nyilvános dorgálásra.” (*Vademecum* 20) A válaszuk azonban igenlő: előzetes vizsgálat mindenképpen indítható, elsősorban a *prudentia* miatt,⁶¹⁶ másodsorban pedig azért, mert az elkövető feltételezhetően elkövette az 1378. kánon 1. §-ban felsorolt büntetendő cselekmények valamelyikét (egyházi hatalommal, hivattal vagy feladattal való visszaélés).⁶¹⁷

Az előzetes vizsgálatot az ordináriusnak vagy egy alkalmas személynek kell végeznie: mindazonáltal célszerűbb, ha az előzetes vizsgálatot nem maga az ordinárius végzi. Mivel egy fenntartott büntetendő cselekmény előzetes vizsgálatáról van szó, lényeges, hogy az alkalmasság sajátos kánonjogi ismeretek meglétét is feltételezi, vagyis a vizsgálatot végző személynek tisztában kell lennie e büntetendő cselekmény sajátosságaival, eljárásjogi és más szempontjaival.⁶¹⁸

A gyakorlati szempontok mellett figyelembe kell venni az 1717-es kánon 3. §-t is, ami megtiltja, hogy a vizsgálatot végző személy és a perben bírói szerepet betöltő személy azonos

⁶¹⁵ Vö. ASTIGUETA, *Investigazione previa*, 204-205.

⁶¹⁶ Statisztika szerint a *contra sextum* büntetendő cselekmények esetében kiugróan magas a visszaeső elkövetők száma, így *per cautelam* is meg lehet indítani egy előzetes vizsgálatot.

⁶¹⁷ Vö. OSTROWSKI, J., *L'indagine previa nel processo penale giudiziario in riferimento alla dimissione dallo stato clericale nel Codice di Diritto Canonico di 1983*, in *Studia Prawnoustrojowe* 24 (2014), 260.

⁶¹⁸ Vö. SÁNCHEZ, R., R., *La investigación previa al proceso penal canónico y la defensa del acusado*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 74 (2017), 221.

legyen: ez azonban nem zárja ki azt, hogy az esetleges későbbi perben az illető ügyész is lehessen: Damián Astigueta szerint ez inkább ellenjavalt,⁶¹⁹ míg Jose María Sanchis ezt kifejezetten ajánlja.⁶²⁰ Az alkalmasság mibenlétét a kánon nem részletezi. Értelmezés szerint szakértelemmel rendelkező személy kell, hogy legyen, aki mind klerikus, mind pedig laikus lehet: mivel az előzetes vizsgálatot végző személy jogai és kötelezettségei az ügyhallgatóéval azonosak, így érvényesek rá az 1428. kánon 2. §-ában leírt követelmények is: olyan, aki erkölcsileg, okosság és tanítás tekintetében kiváló.⁶²¹ A vizsgálat végző személynek különösen nagy a felelőssége, mivel a vizsgálat során „hacsak a bírótól kapott megbízatása másként nem szól, eldöntheti, hogy hogyan és milyen bizonyítékokat gyűjtsön össze ...” (CIC 1428. kánon 3. §).

Megfelelő, ha az előzetes vizsgálatot egy pap-jegyző segíti, „aki biztosítja a jogi aktusok hitelességét az általa elkészített szöveg segítségével” (Vademecum 41), de jelenléte nem szükségyszerű. Az előzetes vizsgálatot végző személynek az 1572. kánon kritériumai szerint kell a tanúkat meghallgatnia, a bizonyítékokat a lehető legrészletesebben fel kell tárnia, miközben kitér a megvádolt személy beszámíthatóságára, figyelmet fordítva a megvádolt személy és a bejelentést tevő(k) jó hírének védelmére is, valamint arra, hogy a cselekmény külső fórumon ismert-e, fenyeget-e botrány stb. Az előzetes vizsgálat nem korlátozódhat csak a bejelentést tevő személyre és az esetlegesen általa megjelölt bizonyítókra: e téren is érvényes azonban az 1573. kánon rendelkezése, hogy „egyetlen tanú vallomása nem lehet teljes bizonyíték, kivéve, ha minősített tanúról van szó”.⁶²² Tehát az ordinárius vagy az, aki a nevében a vizsgálatot lefolytatja, minden olyan törvényes eszközt felhasználhat, amelyet hasznosnak és szükségesnek tart, azaz vallomások vehet fel, helyszíni vizsgálatot végezhet; laikus szakértők véleményét kérheti stb.: ez utóbbiak aktív bevonására a VELM kifejezetten buzdítja is a vizsgálatot végző személyt. Hangsúlyozandó, hogy nem arról van szó, hogy a vizsgálatot végző személy bizonyosságot szerezzen a történekről, hanem arról, hogy összegyűjtse mindazokat az elemeket, amelyek a büntetőeljárás megindításának eldöntése szempontjából relevánsak lehetnek, figyelembe véve az 1718. kánon előírásait és nem kizárva azt sem, hogy az összegyűjtött dokumentumokat a későbbiekben bizonyítékként is fel lehessen használni az esetlegesen megindítandó büntetőeljárás során.

Az előzetes vizsgálatról a megvádolt személyt nem szükséges, de lehetséges értesíteni, ebben az esetben vallomását is lehet kérni. Az előzetes vizsgálatot végző ordináriusnak vagy az általa megbízott személynek különös figyelmet kell arra a tényre fordítania, hogy az adott

⁶¹⁹ Vö. ASTIGUETA, *Investigazione previa*, 209.

⁶²⁰ Vö. SANCHIS, J., *L'indagine previa al processo penale*, in *Ius Ecclesiae* 4 (1992), 526.

⁶²¹ Vö. RÍOS, *El abuso sexual en la iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, 67.

⁶²² Természetesen előfordulhat, hogy a bejelentést tevő személy a bejelentéssel együtt a bejelentett személy bűnösséget alátámasztó bizonyítékokat is benyújt pl. audiovizuális vagy elektronikus anyag formájában: ebben az esetben az előzetes vizsgálat – hacsak megindítása a benyújtott bizonyítékok fényében nem teljesen felesleges -, egyéb szempontok, mint pl. a büntetendő cselekmény gyakoriságának feltárására irányulhat.

országban van-e államilag előírt feljelentési kötelezettség, illetve az állami törvény által bűncselekménynek minősül-e a *delictum contra sextum cum minoribus*. Amennyiben a bejelentett személynek tudomása volt a vizsgálatról, akkor a vizsgálat lezárásáról őt értesíteni szükséges. Hansúlyozandó, hogy az előzetes vizsgálat nem büntető eljárás. Ez utóbbinak az a célja, hogy bizonyítékot szolgáltatson az eljárást vezető személy részére annak érdekében, hogy erkölcsi bizonyossággal adhasson ki egy határozatot vagy mondhasson ki ítéletet, addig az előzetes vizsgálat célja az, hogy a vizsgálatot elrendelő személy az összegyűlt anyag alapján arról dönthessen, hogy azt archiválja vagy büntető eljárás megindítása szükséges.⁶²³ Az erkölcsi bizonyosság alatt a kánonjog azt érti, hogy valamennyi rendelkezésre álló információ alapján a cselekedet más, logikus vagy ésszerű magyarázata kizárható: azaz a morális bizonyosság esetében az ordináriusnak nem arról kell megbizonyosodnia, hogy a cselekményt elkövették, hanem arról, hogy az elkövetés a legésszerűbb magyarázat.⁶²⁴ „Minden esetben, amikor az ordinárius legalább valószínű (*veri similem*) tudomást szerez egy büntetendő cselekmény elkövetéséről, vagyis ha úgy ítéli, hogy a beérkezett információ olyan jellegű, ami alapján komoly valószínűséggel feltételezhető, hogy elkövették a büntetendő cselekményt, az 1717–1719. és 1341. kánonok figyelembevételével az alábbiakat kell megállapítania:

- van-e alapja a bejelentésnek;
- az elkövetett cselekedet kánonjogilag büntetendő cselekmény-e és büntethető-e;
- szükség van-e eljárás alkalmazására;
- ha nincs szükség eljárásra, milyen egyéb lelkipásztori eszköz alkalmazható;
- ha eljárásra van szükség, akkor az bírói vagy közigazgatási legyen.”⁶²⁵ Amennyiben a

bejelentés megalapozatlansága nem zárható ki egyértelműen, az ordináriusnak jogi és erkölcsi kötelezettsége az előzetes vizsgálat megindítása.⁶²⁶

Az előzetes vizsgálat befejeztével a vizsgálatot végző személy átadja a vizsgálat eredményét az ordináriusnak, aki a vizsgálatot formális határozattal lezárja és *votumával* együtt a CDF részére továbbítja.⁶²⁷ Noha a VELM 17. pontja csak a püspökök esetében lefolytatott előzetes eljárás eredményéről írja azt, hogy a vizsgálat kimeneteléről a feltételezett sértett is informálni kell, Sciculuna az *analogia legis* értelmében azt ajánlja, hogy az illetékes ordinárius minden esetben tájékoztassa a feltételezett sértettet a vizsgálat eredményéről.⁶²⁸

⁶²³ Vö. ERDŐ, *Il processo canonico penale amministrativo*, 792.

⁶²⁴ Vö. SOLAINI, L., *Convincimento giudiziale e certezza peritale nei processi canonici*, Key, Milano 2022, 51.

⁶²⁵ ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 27.

⁶²⁶ Vö. ASTIGUETA, *Investigazione previa*, 201.

⁶²⁷ Vö. RÍOS, *El abuso sexual en la iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, 68.

⁶²⁸ Vö. SCICLUNA, *The Rights of Victims in Canonical Penal Processes*, 495.

Ugyanakkor attól kezdve, hogy a kiskorúak terhére elkövetett feltételezett büntetendő cselekmény előzetes vizsgálata megindul, az ordinárius a közösség védelme, a további botrányok elkerülése, a tanúk védelme vagy az igazságszolgáltatás hatékonyabb lefolytatásának lehetővé tétele érdekében a megvádolt személlyel szemben elővigyázatossági intézkedéseket rendelhet el. „Az elővigyázatossági intézkedések alkalmazása kapcsán nagyon óvatosan kell az ordináriusnak eljárnia. Mindenkinek joga van a jó hírnévéhez, amitől nem lehet megfosztani, s egy elhamarkodottan alkalmazott eltiltás nem megfelelő következményekkel járhat. Mivel a gyakorlatban egy ilyen eltiltás sokkal inkább tűnik büntető, mint megelőző intézkedésnek, ha be is bizonyosodik az illető személy ártatlansága, nagyon nehéz lehet számára újra bekapcsolódni a rendes szolgálatba. Ügyelni kell arra, hogy ne sérüljenek a személy jogai, ne csorbuljon fölöslegesen a jó hírneve, és az intézkedés valóban a közösség javát szolgálja.”⁶²⁹

A tárgyalt büntetendő cselekményre vonatkoztatva az enyhébb elővigyázatossági intézkedések közé tartozik például a tanúkkal való kapcsolattartás tilalma, amennyiben pedig a bejelentés és az előzetes vizsgálat ténye külső fórumra került, elrendelhető a meghatározott helyen való tartózkodásra való kötelezés. Ezeket az elővigyázatossági intézkedéseket az ordinárius saját hatáskörben kell meghoznia és nem az 1722. kánonban leírt okok miatt, mivel ezek csak a büntetőeljárás megindítása után („a vádlott megidézése után”) foganatosíthatók. Az intézkedéseket határozatban kell meghozni, mely határozatnak tartalmaznia kell a megvádolt klerikus rendelkezésére álló jogi lehetőségeket, valamint az ordináriusnak gondoskodnia kell a megvádolt személy tisztességes ellátásáról is.⁶³⁰

Az SST 19. cikkelye viszont már lehetővé teszi ezen elővigyázatossági intézkedések kiszabását már az előzetes vizsgálat idején is:⁶³¹ ennek kétségtelen előnye, különösen például a meghatározott helyen való tartózkodás elrendelése, hogy megnehezíti a bizonyítékok elrejtését vagy a tanúk befolyásolását, ugyanakkor könnyen sértheti a bejelentett személy jó hírnévhez fűződő jogát és a későbbiekben, amennyiben a bejelentés megalapozatlannak bizonyul, könnyen ellehetetleníti a hatékony lelkipásztori munkát is.

7.11. A Hittani Kongregáció kompetenciájának megerősítése

Az ordináriusnak az SST normái szerint, ha a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekmények megalapozott gyanúja merül fel, az ügyet továbbítania kell a Hittani Kongregáció részére és ez a dikasztérium dönt a továbbiakról. „A Sacramentorum Sanctitatis Tutela és a De

⁶²⁹ ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 62.

⁶³⁰ Vö. RÍOS, *El abuso sexual en la iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, 70.

⁶³¹ Vö. GENTILE, *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019*, 103.

Delictis Gravioribus normájának megjelenése óta, a (...) klerikusok által, a hatodik parancs ellen, tizenhét év alatti kiskorúak kárára elkövetett büntetendő cselekmények esetén az előjárónak nem áll módjában mérlegelni az elbocsátási eljárás és az egyéb eszközök alkalmazásának lehetősége között, mivel ez a büntetendő cselekmény már a Hittani Kongregáció hatáskörébe tartozik. Ilyen esetben az előzetes vizsgálat eredményét el kell küldeni a Kongregációnak, melynek döntése alapján kell, hogy eljárjon.”⁶³²

A CDF előtt az alábbi lehetőségek állnak:

1. az előzetes vizsgálat eredménye alapján a CDF dönthet úgy, hogy az ügy nem igényel büntetőintézkedést, viszont javasolhat vagy megerősíthet néhány nem büntető elővigyázatossági intézkedést: a döntés ellen a CDF plenáriájától (Feria IV.) lehet jogorvoslatot kérni.

2. a CDF dönthet úgy, hogy az ügyet közvetlenül a Pápa elé terjeszti a megvádolt klerikus klerikusi státuszból való elbocsátása céljából. Ez a lehetőség a különösen súlyos esetekre van fenntartva, amikor a megvádolt klerikus bűnössége kétségtelen és jól dokumentált. A gyakorlat szerint az ordinárius vagy rendi előjáró felkéri a vétkes klerikust, hogy önként kérje a klerikusi státuszból való elbocsátást. Ha a klerikus ezt megtagadja, vagy nem válaszol, úgy az elbocsátást az ordináriusnak vagy a rendi előjárónak kell kérnie. A CDF fegyelemi szekciójának véleménye alapján a Pápa maga dönt az ügyben a CDF prefektusának vagy titkárának biztosított audiencia alkalmával. A Pápa döntése ellen jogorvoslatnak helye nincs.

3. a CDF dönthet úgy, hogy magához vonja az ügyet bírósági vagy közigazgatási eljárás keretében maga dönt a büntetés kiszabásáról: a döntés ellen a CDF plenáriájától (Feria IV.) lehet jogorvoslatot kérni.⁶³³

4. a CDF dönthet úgy, hogy büntető eljárást engedélyez és rendelkezik arról, hogy az eljárást a részegyházban folytassák le, valamint arról, hogy bírósági vagy közigazgatási eljárás keretében kerüljön-e lefolytatásra.

Mivel a tárgyalat büntetendő cselekmény már a Hittani Kongregáció hatáskörébe tartozik, ezzel a büntetendő cselekmény megítélése is súlyosbodott és a világegyház egészére kiható esetleges károk miatt az ordinárius nem oldhatja meg az ügyet „saját hatáskörben”. Építő

⁶³² ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 117.

⁶³³ A CDF 2019. február 6-án az emeritus washingtoni érsek, Theodore McCarrick ügyében a következő sajtóközleményt adta ki, amely jól illusztrálja az eljárásrendet: „2019. január 11-én a Hittani Kongregáció plenáriája a büntetőeljárás lezárásaként határozatban mondta ki Theodore Edgar McCarrick, emeritus washingtoni érsek bűnösségét a következő, klerikusként elkövetett büntetendő cselekményekben: sollicitatio a bűnbocsánat szentsége során, valamint vétség a hatodik parancsolat ellen kiskorúakkal és felnőttekkel, súlyosbító körülményként figyelembe véve a hatalommal való visszaélést. A plenária a klerikusi státuszból való elbocsátás büntetését szabta ki rá. 2019. február 13-án a Hittani Kongregáció rendes ülése (Feria IV) megvizsgálta az általa e határozat ellen benyújtott felfolyamodást. A rendes ülés, miután megvizsgálta a felfolyamodásban hozott érveket és megerősítette a plenária döntését. Ezt a határozatot 2019. február 15-én közzétették Theodore McCarrickkal. A Szentatya elismerte a joggal összhangban hozott határozat végleges jellegét, ezzel azt res iudicata (azaz további jogorvoslatot nem engedő) határozattá teszi.” <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/02/16/0133/00272.html>

észrevételként azonban arra is szükséges rámutatni, hogy a VELM bejelentési kötelezettsége és lehetősége következtében a gyakorlat azt mutatja, hogy a CDF-be érkező ügyek száma nagy, szinte kezelhetetlen mértékben megnőtt, ami az eljárások elhúzódnását és károkat eredményezhet, mind a feltételezett áldozatok, mind pedig a megvádolt személyek esetében, ami megint csak az Egyház hitelességét és elkötelezettségét veszélyeztetheti az ősi latin elv, a *iustitia retardata, iustitia negata* értelmében: csak remélni lehet, hogy a CDF *Praedicate Evangelium* szerinti átszervezése az ügyek intézését felgyorsítja.⁶³⁴

7.12. Büntető eljárás és a büntetések

Az, hogy az ordinárius milyen büntető eljárást folytat le, függhet a CDF határozatától, illetve a megfelelő eljárás lefolytatására a *votummal* együtt maga is javaslatot tehet; a rendelkezésre álló bizonyítékoktól, attól, hogy áll-e rendelkezésre kellően kvalifikált bírósági személyzet stb. Utaltunk már arra, hogy az SST 2001-es változata csak a bírósági büntető eljárás lehetőségét írta elő, ami azonban nem jelentette azt, hogy ez alól ne adódtak volna már akkor is kivételek különös tekintettel a súlyosabb esetekre: „Bár több püspökség kérelmezte a Szentszéknél, hogy közigazgatási eljárást alkalmazzon azokban az esetekben, amikor kiskorúakkal való szexuális visszaélések miatt elengedhetetlen a klerikusi állapotból való elbocsátás, ezt saját hatáskörében a megyéspüspök nem teheti meg. Az ilyen eset azonban nem példa nélküli. 1998-ban a Szentatya négy papot adminisztratív eljárással bocsátott el a klerikusi állapotból.”⁶³⁵ A bírói eljárás bonyolultsága és a hosszú időtartalma azonban arra készítette a Kongregációt, hogy az eljárások nagy száma és az igazságszolgáltatás iránti kérelmek gyors megválaszolása érdekében rövid időn belül kérje, és 2003-ban a pápától meg is kapja a közigazgatási úton történő ítélkezés lehetőségét.

A 2010-es változatban ennek megfelelően, ahogy arra a fejezet b) pontjában utaltunk, a bírósági eljárás jelenik meg a rendes eljárásként, a közigazgatási eljárás pedig a Kongregáció által „in singulis casibus”, tehát kivételként került megjelölésre. Ezen kívül nagyon súlyos esetekben lehetőség volt arra is, hogy az ügyet közvetlenül a Pápa elé terjesszék (21. cikkely 2. § 2. pont), amennyiben a vádlott számára megadatott a védekezés lehetősége, a büntetendő cselekmény elkövetése bizonyosságot nyert és a várható büntetés, épp a cselekmény súlyossága miatt, a klerikusi állapotból való elbocsátás.⁶³⁶ Figyelembe véve azt a tény, hogy nagyobb transzparencia,

⁶³⁴ Vö. BONI, *Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia*, 116.

⁶³⁵ ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 133.

⁶³⁶ „Attamen Congregationi pro Doctrina Fidei licet: (...) casus gravissimos, ubi, data reo facultate sese defendendi, de delicto patrato manifeste constat, directe ad decisionem Summi Pontificis quoad dimissionem e statu clericali vel depositionem una cum dispensatione a lege caelibatus deferre.”

a társadalmi figyelem, a bejelentő felületek megnyitása és nem utolsósorban amiatt, hogy a büntetendő cselekmény fogalomköre a VELM-et követően még inkább kitágult, a nevezett büntetőügyek száma megemelkedett, amely a szakképzett, a büntetőjogban jártas személyzet hiánya miatt óriási terhet rótt a Kongregáció apparátusára és az érintett egyházmegyékre is. Így az SST 2021-es verziója, lényegében elismerve a realitásokat, gyakorlatilag tudomásul veszi az utóbbi években kialakult helyzetet, amely a közigazgatási eljárás fokozatos és egyre tömegesebb alkalmazását eredményezte, ezért a Ferenc pápa által kihirdetett szöveg úgy rendelkezik, hogy a *crimen reservata* esetében bírósági eljárásban vagy bíróságon kívüli eljárásban egyaránt lehet döntést hozni (SST 9. cikkely, 3. §).⁶³⁷ Kánonjogászok ennek kapcsán felhívják a figyelmet annak a veszélyére, hogy ez várhatóan a bírósági eljárás teljes és káros eltűnését fogja jelenteni a joggyakorlatban: „a közigazgatási eljárás, bármennyire is „peres jellegű” olyan belső korlátokat – a bíró függetlenségének és pártatlanságának hiányán túl – mutat, amelyek lényegében alkalmatlanná teszik arra, hogy a *potestas puniendi* gyakorlását teljesen megfelelő módon szabályozza.”⁶³⁸

A büntetőjogban a büntetés kiszabását a botrány elhárítása, az elkövető makacsságának megtörése, a javulás, a megbánás elősegítése, valamint az igazságosság helyreállítása motiválhatja: ezek hatásait tekintve nem válnak el egymástól, ugyanakkor jelen büntetendő cselekmény esetében, különösen akkor, ha a cselekmény elkövetése nyilvánvaló és már az egyházmegyei, nyomozati fázisban is kellő bizonyosságot nyert, akkor az ordinárius, különösen is a lehetséges botrányra való tekintettel is szabhat ki büntetést. „A büntető óvintézkedések olyan mérsékelt büntető jellegű kánoni intézkedések, melyek megelőző és elhárító hatásúak. Mivel a büntető óvintézkedésekkel korlátozhatók a személyek cselekedetei, valódi fegyelmi intézkedésnek tekintendők. Nem büntetésként kerülnek alkalmazásra a szó szoros értelmében, hanem sokkal inkább egy potenciálisan fenyegető büntetendő cselekmény alkalmával, annak veszélye vagy gyanúja esetén, 296 leginkább megelőző intézkedésként.”⁶³⁹

A VELM kifejezetten büntetésekről nem beszél, valószínűleg azért, mert nem akarja a büntetést kiszabó hatóságot korlátozni, valamint a klerikusok által elkövetett *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekménye elég széles spektrumot ölelhetnek fel, hiszen pornográf képek birtoklása értelemszerűen kevésbé súlyosan büntetendő, mint a kiskorúakkal való testi kapcsolat, különösen akkor, ha ez utóbbi folytatólagos is. Mindazonáltal hangsúlyos, hogy annak ellenére, hogy a büntetés jellege nincs konkrétan nevesítve, a bűnös klerikus mindenképpen valamiféle

⁶³⁷ Vö. GENTILE, *Le nuove Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, 53.

⁶³⁸ BONI, *Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia*, 104 -105.

⁶³⁹ ARTNER, *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, 63.

büntetéssel sújtandó, amelyek közül a klerikusi állapotból való elbocsátás tekinthető a legsúlyosabbnak, ugyanakkor nem felétlenül minden esetben alkalmazandónak.⁶⁴⁰

Azaz, ha a klerikus az 1395. kánonban, valamint az 1398. kánonban felsorolt büntetendő cselekmények egyikét elkövette, akkor annak „automatikusan” a klerikusi állapotból való elbocsátás vagy megszentelt életet élő személy esetében pedig az intézményből való elbocsátás a következménye. Hangsúlyozni kell, hogy nem minden büntetendő cselekmény jár ilyen súlyos szankcióval: figyelembe lehet venni az elkövető esetleges megjavulását, az igazság helyreállítását és a botrány jóvátételét, csakúgy mint a sértett személy életkorát, valamint azt, hogy a cselekmény egyszeri vagy folyamatos volt, továbbá hogy nyilvános-e.⁶⁴¹ Emellett pedig azt is megfelelő, hangsúlyozni, hogy a klerikusi állapotból való elbocsátás, valamint az intézményből való elbocsátás nem szükségszerűen függ egymással össze, továbbá eltérő jellegű eljárásokról is van szó.⁶⁴² Viszont mindenképpen az egyházi büntetőjog szigorodásának irányára utal a megfelelő kánonban a lehetséges büntetések megemlítése, valamint az, hogy míg a CIC 1983-as büntetőjogi rendelkezései a büntetést sokszor mint lehetőséget hozták, addig a jelenlegi szöveg inkább kijelentő módot használ, vagyis az illetékes személy kötelességét hangsúlyozza a büntetés kiszabását illetően. Míg például a régi 1395-ös kánon „megfelelő büntetést ... nem kivéve a klerikusi állapotból való elbocsátást” hoz, amely a gyakorlat szerint jellemzően áthelyezés vagy kötelezés volt, addig az új szövegben az 1398. kánonban fő szabályként „a hivatalból való megfosztást és más megfelelő büntetést ... nem kivéve a klerikusi állapotból való elbocsátást” hoz, vagyis kiindulásként valamiféle jóvátévő büntetést, annak is egy súlyosabb válfaját, a megfosztást (1336. kán. 4. §.) irányozza elő.⁶⁴³

7.13. Az állami törvények tiszteletben tartása

A VELM 19. cikkelye kifejezetten hangsúlyozza az állami törvényeknek való megfelelést, „különös tekintettel azon előírásokra, amelyek a civil hatóságok felé történő esetleges feljelentési kötelezettségekre vonatkoznak.” Értelemszerűen a hatályos kánonjog nem buzdít az állami törvények megszegésére, mindenesetre a VELM rendelkezése illeszkedik abba a szemléletmódba, amely az Egyház és az állam kölcsönös autonómiájának tisztelete jellemez. A konstantini fordulatra vezethetők vissza azok a rendelkezések, amelyek szerint a klerikusok és a szerzetesek feletti joghatóság nem a világi, hanem az egyházi hatóságokat illeti meg és a

⁶⁴⁰ Vö. REES, W., *Sexuelle Übergriffe durch Kleriker*, 92.

⁶⁴¹ Vö. GREEN, TH., J., *Sanctions in the Church*, in BEAL, J., P., - CORIDEN, J., A., - GREEN, TH., J., *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, NY. 2000, 1600.

⁶⁴² Vö. GHIRLANDA, G., *Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici*, 341.

⁶⁴³ Vö. DEMEL, *Handbuch Kirchenrecht*, 678.

privilegium fori igényére még az 1917-es CIC⁶⁴⁴ is tett egy egyértelmű kísérletet az Egyháznak, mint *societas perfecta* gondolatnak a háttérében,⁶⁴⁵ illetve egyes 20. századi konkordátumok (például Spanyol Köztársasággal 1953-ban vagy a Kolumbiai Köztársasággal 1973-ban aláírt) tartalmazznak bizonyos büntetőjogi privilegiumokat egyházi személyek számára. Miután a II. Vatikáni Zsinat elismerte és hangsúlyozta, hogy „a politikai közösség és az Egyház a maguk területén függetlenek egymástól és autonómiájuk van. Mind a kettő ugyanazoknak az embereknek a személyes és társadalmi hivatását szolgálja, bár más-más címen. Annál gyümölcsözőbb lesz szolgálatuk mindenki javára, minél egészségesebben együttműködnek a helyek és korok körülményei szerint.” (Gaudium et spes 76), az új egyházi törvénykönyv előkészítése során az Egyház fő elvként lemondott arról az igényről, hogy a klerikusokat és a megszentelt életet élőket mentesítse az állami joghatóság alól. Ugyanakkor azok a szentszéki jogszabályok, amelyeket a Szentszék témánkban kiadott, nem igazán foglalkoznak az állami és az egyházi joghatóság viszonyának kérdésével, hanem kizárólag az egyházi büntetőeljárás elemeire koncentrálnak.⁶⁴⁶ A CIC 384. kánonja viszont a püspök felelősségévé teszi, hogy „különös gondoskodásával kísérelje a papokat (...) védelmezze jogaikat.” Damián Astigueta egy, még a VELM kiadása előtti cikkében úgy oldja fel e feszültséget, hogy az ordinárius és a klerikus viszonya olyan, mint az atya és a fiú viszonya: azaz a püspöknek nem feladata az, hogy a klerikust az állami szerveknél feljelentse, viszont ha már feljelentették, semmilyen módon ne avatkozzon a külső, állami fórumon folyó eljárásba. Más a helyzet akkor, ha az adott országban államilag előírt feljelentési kötelezettség áll fenn: ebben az esetben az ordinárius kánonjogilag nem kötelezett arra, hogy feljelentést tegyen, viszont erre, mint állampolgárnak törvényi kötelezettsége van.⁶⁴⁷

Az állami szervekkel való együttműködés fontosságát és ezzel együtt azt, hogy az egyházi intézményrendszer nem áll ellen annak, hogy a vétkes klerikust ne csak egyházi szankciókkal, hanem állami büntetéssel is sújthassák az Egyház hitelessége és működésének átláthatósága érdekében, a VELM különösen fontosnak tartja.

A VELM-hez fűzött magyarázatában Charles Scicluna az állami törvények egyszerű betartásának kötelezettségénél továbbrámutatva arra, hogy bár a VELM erről kifejezetten nem rendelkezik, de a joggyakorlat azt ajánlja, hogy az egyházi illetékeseknek, amennyiben szükséges, fel is kell világosítaniuk a feltételezett sértettet a világi törvényekről és az őt megillető

⁶⁴⁴ Vö. CESSARIO, R, *Freedom and satisfaction*, in AGUIAR, P., - AUER, T., (szerk.), *The Human Person and a Culture of Freedom*, AMA, Washington 2009, 215.

⁶⁴⁵ Vö. MÜLLER, L., *Schriften zum Kanonischen Recht*, LiT, Berlin 2021, 455.

⁶⁴⁶ Vö. RHODE, U., *Zweierlei Recht?* in *Stimmen der Zeit* 135 (2010), 505-506.

⁶⁴⁷ Vö. ASTIGUETA, *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, 682-685.

jogokról.⁶⁴⁸ Ennek célja az lehet, hogy kizárja az ügy belső kezelését, elhárítsa az eltussolás veszélyét, valamint azt, hogy különösen az angolszász joggyakorlat szerint, amennyiben a felsőbbség nem vizsgálja ki megnyugtatóan a bejelentést, ezzel mintegy garanciát vállal a megvádolt személy ártatlanságára. Egy jogi automatizmus, vagyis a bejelentések azonnali továbbítása az állami szervek részére mindenképpen kétesnek ítélandó, annál is inkább, mivel az Egyház és az egyes államok viszonya eltérő lehet. Ugyanakkor arra is rá kell mutatni, hogy amennyiben a cselekmény az állami törvények szerint nem büntetendő, egyáltalán nem jelent akadályt a kánoni büntetőeljárás megindítása számára.⁶⁴⁹

Astigueta rámutat arra, hogy vannak államok, amelyek nem ismernek el a sajátjukon kívül más joghatóságot állampolgáraik megbüntetésére, ilyenkor pedig az Egyháznak rendelkezésre kell állnia, hogy a bíróság vagy a vizsgáló hatóság megkaphassa az összes szükséges dokumentumot: amennyiben ez nem történik meg, az igazságszolgáltatás akadályozásának minősülhet. Mivel az állami eljárás prioritást élvez, ezért ezekben az országokban az sem ritka, hogy egy büntetőeljárás lezárta előtt az egyházi hatóság nem kezdi meg sem az előzetes vizsgálatot, sem a tárgyalást. Ennek két oka lehet: amennyiben a klerikust az állami hatóság bűnösnek találja, az ordinárius amúgy is döntéskényszerbe kerül, valamint az, hogy az egyházi hatóság sokszor elve nem rendelkezik olyan dokumentumokkal, amelyekre az állami hatóság igényt tarthat.⁶⁵⁰ Erre is utal a Vademecum 44. pontja, vagyis az hogy az Egyház nem tudja garantálni a kánonjogi vizsgálat dokumentációjának bizalmas jellegét. Hangsúlyos azonban, hogy az együttműködés módját illetően elsősorban az állami szabályozás, vagyis a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekményre vonatkozó büntetőjogi törvények a mérvadók: ennek megfelelően az egyházi hatóság előtt általában nincs állami feljelentési kötelezettség - kivéve, ha ezt az állam törvénye előírja -, „valamint a felételezett áldozatokat ösztönözni kell (...) kötelezettségeik és jogaik gyakorlására az állami hatóságok előtt, ügyelve arra, hogy eme bátorításnak nyoma legyen.” (Vademecum 48).

Rá lehet mutatni arra, hogy a világi hatóságokkal való együttműködést a Szentszék az egyes államokkal aláírt nemzetközi szerződésekben is igyekszik érvényre juttatni oly módon, hogy az adott állam vállalja, hogy amennyiben klerikusok, a megszentelt élet és az apostoli élet társaságainak tagjai ellen világi hatóságnál feljelentést tesznek, úgy azt az illetékes állami szerv azt bizalmasan továbbítja az illetékes ordinárius felé, amennyiben pedig egy ordinárius ellen tesznek feljelentést, úgy az Apostoli Szentszéknek tájékoztatják a várható intézkedésekről. Például az Apostoli Szentszék és a Kongói Köztársaság között kötött megegyezés ugyan értelemszerűen

⁶⁴⁸ Vö. SCICLUNA, *The Rights of Victims in Canonical Penal Processes*, 494.

⁶⁴⁹ Vö. ASTIGUETA, *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, 660.

⁶⁵⁰ Vö. ASTIGUETA, D., *Trasparenza e segreto: aspetti della prassi penalistica*, in *Periodica* 107 (2018), 527.

nem tér ki kifejezetten a *contra sextum*mal kapcsolatos bejelentésekre, hanem helyette „bármiféle feljelentés” (qualsiasi denuncia) kifejezést használja, viszont a szándék egyértelműnek tűnik.⁶⁵¹

Megfelelőnek tűnik azonban, hogy a VELM eme rendelkezésével kapcsolatos kritikus hangokra is utaljunk. A veronai – laikus! – kánonjogász, Giuseppe Comotti aggodalma szerint a rendelkezés, noha nem kanonizálja a polgári törvényeket, lényegében szentesíti azok elsőbbségét az egyházi törvényekkel szemben, ami szöges ellentétben állhat a CIC 22. kánonjában megfogalmazott elvvel,⁶⁵² különösen pedig az, hogy a VELM 19. cikkelye értelmében az állami szervek akár egyoldalúan is beavatkozhatnak az egyházi hivatali titoktartás feltételeinek és az egyházi (titkos) levéltárakhoz való hozzáférés feltételeinek meghatározásába is. Meglátása szerint megfelelőbb lett volna az autonómia és a megfelelő együttműködés, illetve a kompetenciák elhatárolásának hangsúlyozása, ami egyáltalán nem az egyházi szupremáciára vonatkozó igény kifejeződése.⁶⁵³ „Az a törekvés, hogy a világnak egy olyan Egyház képét adják, amely – elismerve a múlt hibáit a visszaélések kezelésében – valóban elkötelezett amellett, hogy „megakadályozza, hogy az ilyen helyzetek ne csak megismétlődjenek, de ne is nyerhessenek teret arra, hogy megismétlődjenek és állandósuljanak”, nem szükséges, hogy a világi joghoz tartozó rendszerek és logikák válogatás nélküli bevezetését jelentse, ami elviselhetetlen ellentmondásokhoz vezethetne a kánoni jogrend természetével és céljával szemben ...”⁶⁵⁴

7.14. A metropolita szerepe és feladatköre

A VELM alapvetően két egységre osztható az elkövető *munusa* szerint. Ha klerikusokat, a megszentelt élet intézményeihez vagy az apostoli élet társaságaihoz tartozó személyeket érint a bejelentés, az eljárást a hatályos szabályok szerint kell lefolytatni.⁶⁵⁵

A VELM 2. címe, a dokumentum mintegy fele foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mi a teendő abban az esetben, ha a megvádolt személy a latin rítusú egyház egyik püspökét érinti. Az, hogy a *motu proprio* külön is foglalkozik az egyházi vezetők felelősségével, azt kívánja hangsúlyozni, hogy a kiskorúak terhére elkövetett büntetendő cselekmények vizsgálata során az

⁶⁵¹ „1. Per qualsiasi denuncia, indagine o azione giudiziaria riguardante un chierico o un religioso (religiosa), le Autorità giudiziarie faranno conoscere previamente e confidenzialmente al Vescovo del luogo del domicilio dell’interessato i motivi di tali misure. Se si tratta di un membro di un Istituto di vita consacrata o di una Società di vita apostolica, ne sarà informato anche il suo diretto Superiore. 2. Se si tratta di un Vescovo o di un sacerdote che esercita una giurisdizione assimilabile a quella di un Vescovo diocesano, la Santa Sede sarà previamente informata sulle misure che si intendono prendere nei suoi confronti.” *Conventio inter Sanctam Sedem et Republicam Congensem de relationibus Ecclesiae Catholicae cum Civitate*, Acta Francisci pp (2 iuli. 2019), in AAS 113 (2021), 27-36.

⁶⁵² „Azokat a világi törvényeket, amelyekre az egyházi jog utal, a kánonjogban eredeti hatásaikkal kell megtartani, amennyiben az isteni joggal nem ellentétesek, és a kánoni jog másként nem rendelkezik.” CIC 22. kánon.

⁶⁵³ Vö. COMOTTI, *I delitti contra sextum e l’obbligo di segnalazione nel Motu proprio “vos estis lux mundi”*, 266-267.

⁶⁵⁴ Uo. 268.

⁶⁵⁵ Vö. CITO, *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, 178.

elszámoltathatóság, az igazságosság és az átláthatóság keresése mindenre és mindenkire kiterjed.⁶⁵⁶

Ennek során a VELM szélesebb, bár csak megbízotti hatalmat rendel a metropolita részére, mint amennyit számára a CIC általában biztosít. Ha egy püspök ellen érkezik bejelentés, akkor azt haladéktalanul továbbítani kell az egyháztartomány metropolitája részére: ha a vádlott maga a metropolita, akkor a felszentelés dátuma szerint legidősebb szuffragáneos püspök részére, akik vizsgálati felhatalmazásért folyamodik az illetékes dikasztériumhoz és a vizsgálat során közvetlenül az illetékes dikasztériumnak tesz jelentést a pápai képviselőkön keresztül. Kivéve abban az esetben, ha ő maga érintett a bejelentésben, a metropolita vezeti az előzetes eljárást, akár személyesen, akár „egy vagy több alkalmas személy útján”. Emellett feladatai közé tartozhat a VELM 15. cikkelye szerint a megfelelő elővigyázatossági intézkedések kezdeményezése is. A vizsgálat befejezése után a metropolita a VELM 17. cikkely 1. §-a szerint a vizsgálati iratokat a *votummal* együtt eljuttatja az illetékes dikasztérium részére: feladata tehát csak vizsgálat lefolytatására terjed ki, bírói vagy végrehajtói hatalommal az ügyben nem rendelkezik. Az eljárás végeztével a Szentszék megfelelő dikasztériumának feladata az elkövetővel szemben a megfelelő intézkedések meghozatala.

A VELM ezen rendelkezést egy kissé tágabb horizonton értelmezendő. Az ógyházban a metropolita jogköre nagyon széles volt: püspöki székek létesítése, tartományi zsinatok összehívása, amelyen az egyháztartomány püspökei a római jogalkotás kifejezésével *ius suffragiivél*,⁶⁵⁷ vagyis szavazati joggal bírtak (innen ered a *suffraganeus* kifejezés), az egyháztartomány területén sajátos egyházfegyelmi jogkörök mind - mind a metropolita kompetenciái közé tartoztak. A nyugati kereszténység területén a középkorban a metropoliták jogköre, részben a csökkenő missziós feladatok,⁶⁵⁸ részben pedig a pápai főhatalom megerősödése miatt jelentősen csökkent, megszűnt az, hogy a pápa és a püspökök között egyfajta „köztes szint” legyenek.⁶⁵⁹ Utaltunk már arra, hogy a hatályos CIC szerint a metropolita jogköre rendkívül korlátozott (CIC 436. kánon), lényegében jelképesnek tekinthető az egyháztartományához tartozó szuffragáneos egyházmegyékben (a CCEO ennél szélesebb jogkört biztosít a metropolitának).

Az, hogy a VELM, legalábbis ezen a sajátos területen meg kívánja erősíteni a metropolita kompetenciáit, egy Ferenc pápa által preferált strukturális változás keretében is értelmezhető:

⁶⁵⁶ Vö. LABANCA, *Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa*, 6.

⁶⁵⁷ Vö. GUARINO, A, *Storia del diritto romano*, Jovenne, Nápoly 1990, 189.

⁶⁵⁸ Míg a Római Birodalom keleti birodalomrészben a metropolia alapvetően leképezte a császári közigazgatást, addig nyugaton később olyan városok is erre a rangra emelkedtek, amelyek jelentős missziós központokká voltak, mint pl. Magdeburg.

⁶⁵⁹ Vö. ESCHLBÖCK, *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, 80.

„Ferenc pápa pontifikátusának kezdete óta jelét adta annak, hogy át akarja értékelni a metropoliták feladatát. 2015 januárjában a pápa úgy döntött, hogy megváltoztatja a „pallium” átadását, amely a metropolita tekintélyének jelképe. Azóta a „pallium” átadását nem a pápa végzi Rómában, hanem a nuncius az adott metropolitai székhelyen, oly módon, hogy a szuffragáneos püspökök és a nép is jelen lehessen.”⁶⁶⁰ Arra a kérdésre, hogy a közeljövőben az adott egyháztartományban a metropolita *vigilantia* feladatának milyen más erősítésére kerül sor, jelenleg nem lehetséges megfelelő választ adni.

7.15. A megvádolt személynek a jó hírnévhez fűződő joga

A *contra sextum cum minoribus* kapcsán fontosnak tűnik foglalkozni a jó hírnévhez fűződő joggal is: a VELM, valamint a kapcsolódó dokumentumok többször is kitérnek erre, hiszen egy klerikus elleni hamis bejelentés, a bejelentett személy jó hírnevének megsértése miatt, valamint az egész egyházi közösségre is súlyos hatással lehet.

A jó hírnév egyet jelent a tisztelettel, a társadalmi megbecsüléssel, olyan értékekkel, amely az személy méltóságával függ össze. A jó hírnév tiszteletben tartásának joga nem a keresetségből, hanem a természetjogból ered, amit a II. Vatikáni Zsinat is az emberi élethez szükséges jogok között említ.⁶⁶¹ „a jó hírnévhez, a mindenki iránti tisztelethez” való jogot (GS 26). A kánonjog már az előzetes vizsgálat fázisában hangsúlyozza a jó hírnévhez fűződő jog fontosságát: „Óvakodni kell attól, hogy ezzel a vizsgálattal valakinek a jó hírnevét veszélyeztessék.” (1717. kán. 2. §.)⁶⁶²

A 220. kánon, épp az ember közösségi természete és az emberi személy pszichológiai integritása miatt tiltja ennek a jognak a törvénytelen megsértését: a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekmények esetében azonban hangsúlyos a törvénytelen megsértés tilalma, mivel lehetnek olyan esetek, amikor egyes tényállások nyilvánosságra hozatala nem jelenti e jog megsértését, sőt, a feltárás nemcsak erkölcsi, hanem jogi kötelesség. Egyértelműen ez a helyzet akkor, amikor a törvény nemcsak megengedi, hanem elő is írja, hogy egy esetleges büntetendő cselekmény elkövetését az egyházi hatóság felé jelezni kell, mégpedig az egyének, a társadalom vagy az Egyház nagyobb javára való tekintettel (VELM, 3. cikkely 1. §). Emellett a kánon tágabb értelmezésben is értelmezhető és értelmezendő: vagyis a büntetendő cselekmény elkövető

⁶⁶⁰ ARRIETA, *Motu proprio “vos estis lux mundi”*, 3.

⁶⁶¹ „Az ember számára tehát hozzáférhetővé kell tenni mindazt, ami a valóban emberi élethez szükséges: ilyenek a táplálék, a ruházat, a lakás; jog az életállapot szabad megválasztáshoz és a családalapításhoz, neveltetéshez, munkához, jó hírnévhez, tisztelethez, megfelelő tájékoztatáshoz, a saját helyes lelkiismeret szerinti cselekvéshez, a magánélete védeleméhez és a jogos szabadsághoz, mely magában foglalja a vallásszabadságot is.” SACROSANCTUM OECUMENICUM CONCILIUM VATICANUM II, Decl. *Gaudium et Spes* (7 dec. 1965), AAS 58 (1966), 1025-1120.

⁶⁶² Vö. GREEN, TH., J., *The penal process*, in BEAL, J., P., - CORIDEN, J., A., - GREEN, TH., J., *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, NY 2000, 1804.

klerikus nem hivatkozhat arra, hogy magánszemélyként cselekedett, hanem épp ontológiai státuszánál fogva cselekményével az Egyház jó hírnevét is rombolja: és bár a jó hírnévhez fűződő jog természetjogi felfüggesztésű, de nem gyakorolható az Egyházzal, mint az üdvösség eszközével szemben.⁶⁶³ Ugyanis a jó hírnévhez fűződő jog a kánonjogban csakúgy, mint minden jog, kötelesség is: a jó hírnév feltétele lehet a szentelésnek (1029. kánon) és az egyházi hivatalok elnyerésének (483. kánon), valamint annak keretfeltétele, hogy a klerikus működése a hívő nép körében gyümölcsöző legyen: a jó hírnév elvesztése pedig oka lehet a plébános törvényes elmozdításának is (1741. kánon). Ilyen értelemben tehát az ordináriusnak fokozott diszkrécióval kell eljárnia, mivel a klerikus elveszítheti jó hírnevét akkor is, ha igazságtalanul vádolják meg egy büntetendő cselekmény elkövetésével, csakúgy mint akkor, ha ténylegesen elköveti a büntetendő cselekményt, de az az illetékes egyházi hatóság tudomására nem jut, viszont a hívő nép körében közismert és ezáltal munkája terméketlenné válik.⁶⁶⁴

Utaltunk már arra, hogy a *contra sextum* estében, mivel a cselekmény bizonyíthatósága csak ritkán egyértelmű, szükséges a formai feltételeket megtartva az előzetes vizsgálat megindítása vagy elővigyázatossági intézkedések megtétele, amelyek nem minősülnek büntetésnek. A VELM 5. cikkely 2. §-a csak a sértett és családja jó hírnevéről beszél, viszont a Vademecum 44-46. pontja hangsúlyozza, hogy az előzetes vizsgálatot végző személynek különösen figyelmesnek kell lennie, és minden óvintézkedést meg kell tennie annak érdekében is, hogy a klerikusnak jó hírnévhez fűződő jog ne sérüljön. Ez különösen fontos akkor, amikor az előzetes vizsgálat részben a nyilvánosság előtt zajlik és nyilatkozatokat kell tenni: ezért tartózkodni kell a bejelentett személy bűnösségére vagy ártatlanságára vonatkozó bármilyen előzetes állítástól. Ennek kapcsán szükséges hangsúlyozni a titoktartás fontosságát, ami e helyzetben nem a büntetendő cselekményt elkövető személy védelmét és a cselekmény elleplezését jelenti, hanem egyrészt megnehezíti az előzetes vizsgálat során előkerülő esetleges bizonyítékok elrejtését, másrészt pedig a személlyel szemben tiszteletet és intimitást (a személyes adatok és információk bizalmas használatát) való jelenti, lényegében az ártatlanság védelmét.⁶⁶⁵ Mind az előzetes vizsgálat, mind pedig a büntető eljárás során az eljárásban részt vevőknek okosságot kell tanúsítaniuk, különösen is a hívek közösségének és a sajtó képviselőinek tájékoztatása során.⁶⁶⁶ A jó hírnévhez fűződő jog elementáris megsértése külső félnek az előzetes vizsgálatról, de még inkább a büntető perről való tájékoztatása, a megvádolt, de el nem ítélt klerikusok internetes „listázása”.

⁶⁶³ Vö. SKONIECZNY, P., *La tutela della buona fama del chierico accusato degli abusi sessuali su minori*, in *Angelicum* 87 (2010), 940.

⁶⁶⁴ Vö. GHIRLANDA, G., *Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici*, in *La Civiltà cattolica* 153 (2002), 343.

⁶⁶⁵ Vö. ASTIGUETA, *Investigazione previa*, 217.

⁶⁶⁶ Vö. ASTIGUETA, *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, 652.

Gianfranco Ghirlanda ugyanakkor rámutat a jó hírnévhez fűződő jog korlátaira is, ami az egyházi közérdekkel is ütközhet, ugyanis a jó hírnév védelme nemcsak joga, hanem kötelessége is a klerikusnak, illetve a klerikus jó hírneve nem választható el az Egyháznak, mint intézménynek a jó hírétől. Ebben az esetben, figyelembe véve a 223. kánont, természetesen akkor, ha a megvádolt klerikus bűnössége bizonyítást nyert és ez külső fórumon is ismertté vált, lehetségesnek tűnik a kiszabott büntetés szélesebb körben történő megismertetése is.⁶⁶⁷

Végül pedig szükségesnek tűnik arra is felhívni a figyelmet, hogy amennyiben az eljárás ténye már nyilvánosságra került és a megvádolt személy ártatlansága bebizonyosodik, az egyházi felsőbbbségre váró egyik feladat a megvádolt személy reintegrációja (például új feladattal vagy hivatallal való megbízás), ami csak akkor válhat gyümölcsözővé, ha ez a jó hírnév helyreállításával jár. Erre megfelelő eszköz lehet az illetékes egyházi felsőbbbség konkrét nyilatkozattétele vagy nyilvános kiállása a hamisan megvádolt személy mellett.⁶⁶⁸

7.16. A védekezéshez való jog és az ügyvéd szerepe az eljárásban

A *ius defensionis* bármely büntetőeljárásban őseredeti jog, ami szorosan kapcsolódik az ártatlanság védelméhez is. Ennek megfelelően a CDF Vademecuma többször felhívja erre a figyelmet: még akkor is, ha bíróságon kívüli büntetőeljárás folyik, biztosítani kell a vádlott számára a védekezés lehetőségét (CIC 1720. kánon 1.§), a vádlottat tájékoztatni kell a vád bizonyítékairól (Vademecum 108), és a vádlott számára is biztosítani kell a szóban vagy írásban történő védekezést (Vademecum 109). Büntetőperekben így a *contra sextum* cselekmények büntető perében is szükséges, hogy a vádlottnak legyen ügyvédje (CIC 1481. kán. 2. §), akinek az illetékes ordinárius jóváhagyásával kell rendelkeznie (CIC 1483. kán.), illetve „a vád és a bizonyítékok közzétételének ülésére a jegyző és az ügyvéd jelenlétében kell sorra kerülnie.” (Vademecum 133).⁶⁶⁹ Vagyis klerikus elleni *contra sextum*ot érintő büntető ügyben is a védekezés joga a *ius ad informationem*ből, vagyis a vádpontok és a bizonyítékok megismeréséből, az ítélet elleni jogorvoslati lehetőségek közléséből (passzív elem) és a *ius ad auditionem*ből, vagyis a védekezés előadásának lehetőségéből, az ártatlanságot alátámasztó bizonyítékok felvonultatásából stb. (aktív elem) áll össze.⁶⁷⁰ Amennyiben erre a vádlott nem kap lehetőséget, az ítélet

⁶⁶⁷ Vö. GHIRLANDA, *Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici*, 33.

⁶⁶⁸ Vö. ASTIGUETA, *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, 661.

⁶⁶⁹ Vö. RÍOS, *El abuso sexual en la iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, 74.

⁶⁷⁰ „A pesar de que el proceso administrativo penal viene descrito en un solo canon, se encuentra en eso una serie de acciones obligatorias por parte del superior, que configuran los elementos necesarios para satisfacer el derecho a ser informado del imputado. Esas acciones, como se ha afirmado antes, si no son ejecutadas correctamente redundan en una violación del derecho a la defensa (fundamento del proceso), así como una violatio legis in procedendo.” RÍOS, *El abuso sexual en la iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, 76.

orvosolhatatlanul semmis, ami nem tévesztendő össze a vádlott azon jogával, hogy megtagadja a perben való megjelenést (Vademecum 100.) vagy lemondjon a védekezéshez fűződő jogáról.

Az előzetes vizsgálat során ügyvéd kinevezése nem kötelező, de ügyvéd vagy más jogi tanácsot nyújtani tudó személy kinevezhető. Heribert Hallermann a VELM rendelkezéseinek méltatása mellett viszont rámutat ennek nehézségre is, mégpedig az ügyvéd szerepének hiányáról az bejelentés kivizsgálása során.⁶⁷¹ A CIC 1717. kánonja szerint az előzetes vizsgálatban nem szükséges az ügyvéd részvétele, tekintve, hogy nem perről vagy büntető eljárásról van szó, csupán csak „tájékozódásról”, az információk összegyűjtéséről: a büntető per során viszont az 1723. kánon szerint ügyvédet kell megbízni. Viszont a tapasztalat azt mutatja, hogy az előzetes vizsgálat során a megvádolt személy akár olyan kihallgatáson is részt vehet, amelynek során nem biztosították számára a megfelelő jogi segítséget, így sokszor jogaival sincs tisztában. „... az eljárás során a döntés szempontjából lényeges lépéseket nem szabad a vádlott jogi képviselője nélkül megtenni, és ügyelni kell arra, hogy a vádlottat ne vegyék rá arra, hogy jogai ismeretének hiányában és ügyvédi segítség nélkül olyan nyilatkozatokat tegyen, amelyeket nem köteles megtenni, és amelynek következményeit egy esetleges büntetőeljárásra nézve az adott pillanatban nem láthatja előre. Ezt a hiányosságot még a *motu proprio* sem szünteti meg, amellyel a vádlott ártatlanságának érvényes vélelmére való kifejezett hivatkozás elveszti jelentőségét. Ebben a tekintetben az egyetemes és a részleges jogban is jelentős javulásra van szükség az egyházon belüli jogvédelem tekintetében.”⁶⁷²

Figyelembe véve azt a tényt, hogy a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekmények esetében az a tendencia, hogy az ordinárius a büntető eljárást peren kívüli határozattal zárja el, fontos hangsúlyozni, hogy az erre vonatkozó, a 1720. kánon ebben az esetben is hangsúlyozza a védekezési lehetőség megadását a vádlottnak, igaz, arra nem tér ki, hogy ezt ügyvéd által kell számára biztosítani. Davide Cito a CDF joggyakorlára utalva ennek kapcsán azt írja, hogy a vádlottat felkérjük arra, hogy gondoskodjon saját maga számára ügyvédéről, akinek hiányában hivatalból kirendelnek neki egyet, tehát a büntető eljárás során, történjék az bármely formában, a jogvédelem biztosítottnak látszik.⁶⁷³ Ugyanő azt is ajánlja, hogy a VADEMECUM mellett, tulajdonképpen a *Mitis Iudex Dominus Iesus* mintájára, bizonyos esetekre célszerű lenne egy egyszerűsített büntetőjogi szabályozás kibocsátása is.⁶⁷⁴

⁶⁷¹ Vö. HALLERMANN, H., *Die Rolle des Anwalts im kirchlichen Strafprozess*, in PULTE, M., *Tendenzen der kirchlichen Strafrechtsentwicklung*, Paderborn 2019, 101.

⁶⁷² OHLY, *Das Motu Proprio Vos estis lux mundi*, 246.

⁶⁷³ Vö. CITO, *El derecho de defensa en los procesos sobre delitos de abuso de menores*, 82.

⁶⁷⁴ Vö. Uo. 85.

7.17. A megelőzés és a károk jóvátétele, statisztikai adalékok

A témához talán kevésbé szorosan kapcsolódó, ám mégis lényeges kérdés. Ebben segítséget nyújthatnak bizonyos statisztikai adatok, még akkor is, ha jelenlegi kánonjogi szabályozás nem tesz különbséget pedofília és efebofília között. A Német Püspöki Konferencia által megrendelt 2018-as, ún. MHG-tanulmány⁶⁷⁵ statisztikája szerint a klerikusok által elkövetett szexuális visszaélésekben érintettek kiskorú személyek 62,8 százaléka férfi volt és csak 34,9 százaléka volt nő. Ha ezt a statisztikát más, világi kontextusba helyezzük, akkor egy 2020-es német bűnügyi statisztika egészen más arányokat mutat: a világi statisztika szerint a feltárt szexuális visszaélések mindössze 9,4 százaléka férfi, 90,6 százaléka pedig nő volt. Az MHG-tanulmány szerzői a férfiak túlsúlyát részben az oltárszolgálatnak vagy katolikus bentlakásos iskoláknak tulajdonítják: ez azonban kevésbé meggyőző, ezért valószínűbb, hogy a történeti egységben bemutatott és a megelőző kánonjogi szabályozásban is összefüggőnek tekintett szexuális deviancia kapcsolatát bizonyítja a statisztika is.⁶⁷⁶

A *Sulla riservatezza delle cause*⁶⁷⁷ instrukciónak köszönhetően a Vatikán honlapján statisztika olvasható arról, hogy a CDF fegyelmi szekciójában hány és milyen természetű *delicta graviora* cselekmény került bejelentésre és kivizsgálásra, illetve ezek közül mennyi volt a *contra sextum cum minoribus* cselekmény. Eszerint 2022-ben 749 szexuális visszaélést és 34 pedopornográf természetű cselekményt, 2021-ben ugyanez 765, illetve 21 volt. 2020-ban 750, 2019-ben 942, 2018-ban pedig 600 bejelentett szexuális visszaélést vizsgáltak ki.

Az esetek száma és a társadalmi igény szükségessé tette konkrét megelőzési magatartási kódex, előírás- és szabályrendszer kidolgozását azon személyek számára, akik kapcsolatba kerülhetnek kiskorúakkal, különös tekintettel a tiltott magatartásokra, gesztusokra és helyszínekre, valamint a kiskorúakkal kapcsolatba kerülő személyek (laikusok, klerikusok és szerzetesek) tájékoztatása és jogi felelősségük hangsúlyozása, valamint a konkrét szabályokkal való rendszeres megismertetése. A szabályzat elkészítése az illetékes egyházmegye vagy a megszentelt élet intézményének feladata.⁶⁷⁸

⁶⁷⁵ AA.VV., *MHG Studie: Sexueller Missbrauch an Minderjährigen durch katholische Priester, Diakone und männliche Ordensangehörige im Bereich der Deutschen Bischofskonferenz*, Mannheim 2018. https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/diverse_downloads/dossiers_2018/MHG-Studie-gesamt.pdf

⁶⁷⁶ Vö. HAHN, *Sex Offenses-Offensive Sex: Some Observations on the Recent Reform of Ecclesiastical Penal Law*, 12.

⁶⁷⁷ FRANCISCUS PP. MP. *Norme sulla trasparenza, il controllo e la concorrenza dei contratti pubblici della Santa Sede e dello Stato della Città del Vaticano*, CV 1 iun. 2020.

https://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-20200519_procedure-aggiudicazione-contrattipubblici.html

⁶⁷⁸ E területen Magyarországon különösen is előremutató az Egri Főegyházmegye 2022-es Gyermekek- és ifjúságvédelmi szabályzata. https://gyermekvedelemef.hu/public/uploads/Gyermek_es>Ifjusagvedelmi_Szabalyzat_Egri_Foegyhazi_megye_2022_10_26.pdf

Tágabb értelemben ide tartozik a nagyobb, nemcsak egyházi közösség tájékoztatása az egyházi szabályokkal és megelőzési intézkedésekkel kapcsolatban, valamint az *aetas discretionis* elérése után, a kiskorú esetében az életkornak megfelelő felvilágosítás és tájékoztatás.

Fontos e területen figyelmet fordítani a klerikusok és szerzetesek folyamatos képzésére, megismertetni őket a bántalmazás jelenségével, annak kockázati tényezőivel és dinamikájával, valamint az Egyháznak a visszaélések ellen vállalt szerepével.⁶⁷⁹ Fontos szempont lehet a megfelelő kísérés is, különös tekintettel a felszentelt személy pszichológiai alkalmasságára és az esetleges veszélyes szexuális inklinációk kellő időben (diakonusszentelést megelőzően) történő feltárására. Amennyiben pedig egyik egyházmegyéből a másikba új klerikus vagy szerzetes érkezik, akkor különösen fontos lenne az is, hogy a fogadó ordinárius az illető személy feddhetetlenségéről e tekintetben is megfelelő információkkal bírjon.⁶⁸⁰

A károk jóvátételét illetően a VELM több általános lehetőséget is kínál, amely közül az illetékes ordinárius az áldozat élethelyzetének és igényeinek legmegfelelőbbet választhatja ki: a folyamat a befogadással kezdődik, ami lényegében a személyes találkozást és a meghallgatást jelenti, ezt pedig orvosi, terápiás és pszichológiai segítségnyújtás követhet. (Emellett az is lehetséges, hogy az elkövető is - amennyiben beleegyezik - pszichológiai kezelésben részesüljön.) Az Egyház felelősségvállalását jelzi az is, hogy igény és lehetőség szerint az egyes egyházmegye, a megszentelt élet intézménye vagy az apostoli élet társasága, illetve az adott Püspöki Konferencia anyagi kártérítést is nyújtson: erre világszerte számos országban van már precedens.⁶⁸¹

⁶⁷⁹ Vö. GIANFREDA, *La salvaguardia dei minori e vulnerabili nella Chiesa: un approccio sistemico "in ascolto della realtà"*, 42.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/19580/17444>

⁶⁸⁰ Vö. ASTIGUETA, *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, 665 kk.

⁶⁸¹ A Német Püspöki Konferencia gyakorlata szerint a visszaélések áldozatai 30.000, illetve 50.000, egyedi elbírálás esetén pedig 100.000 euró kártérítésben részesülhetnek.

8. Összefoglalás

Dolgozatunk első nagy egységben bemutatjuk a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmények történelmi hátterét, melyből kiviláglik, hogy történelmileg és a múltbeli jogalkotásban és igazságszolgáltatásban sokkal fontosabb volt az elkövető társadalmi státusza, mint a cselekménynek a kiskorú személyre gyakorolt hatása. Emellett nehézséget okozott az is, hogy a megelőző évezredekben sokszor még az állami jogalkotók sem használtak a maiak megfelelő, egzakt életkorbeli fogalmakat, így a szexuális visszaélés, mint bűncselekmény és büntetendő cselekmény megítélése tág határok között mozgott. Rámutattunk arra is, hogy az egyházi törvények az ókortól kezdve már büntették a kiskorú személyek terhére elkövetett cselekményeket, ám arra is, hogy a hatodik parancs elleni cselekmények horizontja elsődlegesen az volt, hogy a kapcsolat termékeny-e vagy sem, így ezen büntetendő cselekmények jellemzően a klerikusok által elkövetett más szexuális büntetendő cselekmények kísérőjeként szerepeltek.

Ezt követően kitérünk az 1917-es Kánonjogi Kódex, valamint a *Crimen sollicitationis* rendelkezéseire is, amelyek a korszellem jegyében, a klerikus személyéből kiindulva, a tisztaság, mint klerikusi kötelezettség elleni cselekményként közelítik meg a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekményt.

A dolgozat második egységében a jelenlegi büntetőjogi szabályozás ívét és rendelkezéseit mutatjuk be az 1983-as Kánonjogi Kódex megjelentésétől kezdve. A kiskorúak terhére klerikusok által elkövetett szexuális büntetendő cselekmények kivizsgálásában, büntetésében, a büntetendő cselekmény pontosabb meghatározásában az elmúlt évtizedekben egy világos irány ismerhető fel. Az 1983-as Kánonjogi Kódex 1395-ös kánonjának 2. §-a külön foglalkozik a klerikus által, a hatodik parancs ellen elkövetett büntetendő cselekmény minősített eseteivel, vagyis ha azt erőszakkal, fenyegetéssel vagy pedig 16. életévét még be nem töltött személy terhére követik el. Ezen büntetendő cselekmények esetében a megfelelő büntetés kiszabása az illetékes ordinárius feladata volt, ami a gyakorlat szerint hivatalvesztést vagy (büntető) áthelyezést jelentett.

A sokasodó botrányok, feljelentések és polgári perek miatt kiadásra 2001-ben a *Sacramentorum sanctitatis tutela* motu proprio, ami a hit, az Eucharisztia és bűnbocsánat szentsége ellen elkövetett *delicta graviora* között felsorolja a klerikus által kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekményt is, amelyet, amennyiben az ordináriusnak ez a tudomására jut, a Hittani Kongregációnak kell jelenteni. Emellett jelentős változás, hogy a *delicta graviora*t illetően kiskorúnak az a személy számít, aki a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.

XVI. Benedek pápa a 2010-ben a *Sacramentorum sanctitatis tutela*-t a tapasztalatoknak megfelelően módosította. A pápa egyrészt kiszélesítette a büntetendő cselekmény tartalmát: nemcsak a tényleges szexuális cselekmény, hanem a kiskorúakat ábrázoló, pornográf tartalmú

anyagok terjesztése, birtoklása, készítése stb. is fenntartott cselekménnyé vált, amellelt, hogy a kiskorúakkal e téren jogilag egyenlővé tette azon személyeket, akik értelmi képességeik használatában habituálisan korlátozottak, továbbá az elévülés idejét húsz esztendőre emelte. 2011-ben pedig a Hittani Kongregáció körlevele alapján minden püspöki konferenciának irányelveket kellett kidolgoznia a kiskorúak védelmére vonatkozóan.

Ferenc pápa pontifikátusa során jelentős és látványos lépések történtek a „zéró tolerancia” felé, amelynek legjelentősebb intézményes eseménye a Kiskorúak Védelmének Pápai Bizottságának megalapítása volt 2014-ben. A 2016-os *Come una madre amorevole* motu proprio az ordináriusok felelősségét helyezi a középpontba, különösen hangsúlyozva a súlyos gondatlanság miatti hivatalvesztést. A Vatikánváros alkalmazottaira, valamint a pápai küldöttekre vonatkozó szentszéki dokumentumok tartalma pedig már a *Vos estis lux mundi* kiadását, fogalom- és nyelvhasználatát, eljárási vezérelveit előlegezi meg, amelynek gyakorlati megvalósulását a Hittani Kongregáció kapcsolódó *Vademecuma* segíti.

A *Vos estis lux mundi* nagy jelentőségű eljárási szabályokat vezetett be a hatodik parancs elleni büntetendő cselekmények tekintetében:

- a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményének elkövetői körét kitágítja: már nemcsak klerikusokra vonatkozik, hanem a megszentelt élet intézményeinek és az apostoli élet társaságai tagjaira is,

- pontosítja a büntetendő cselekmény körét: nemcsak a szexuális cselekmény, hanem pedopornográf anyag birtoklása, terjesztése, készítése stb. is büntetendő lesz, a hivatali felsőbbiséget illetően pedig mindazon tevékenység, ami a büntetendő cselekmény eltussolására és a vizsgálat lassítására irányul,

- további újdonság a hatalommal való visszaélés, mint a szexuális visszaélés elkövetésének eszköze, ami független a sértett személy életkorától,

- ugyancsak újdonság az egyházi személyek részére elrendelt, a büntetendő cselekményekre vonatkozó bejelentési kötelezettség, valamint az, hogy minden részegyháznak egy megfelelő bejelentési felületet kell létrehoznia, az ügyet pedig, amennyiben a bejelentés nem nyilvánvalóan alaptalan, a Hittani Kongregációhoz kell továbbítani,

- az egyházi hatóságoknak vállalniuk kell, hogy gondoskodnak a sértett személyek és családtagjaik befogadásáról, kíséréséről, lelki, orvosi, terápiás és pszichológiai segítségnyújtásról, az érintettek magánszférájának védelméről,

- a zéró tolerancia jegyében részletesen foglalkozik azzal, hogy milyen eljárási szabályokat kell követni akkor, ha a bejelentett személy püspök vagy vele egyenrangú.

A jelenleg hatályos büntetőjogi rendelkezések, különösen is a *Pascite gregem Dei* nagy újdonsága az, hogy a *contra sextum cum minoribus* büntetendő cselekményét már nem a klerikusi

tisztaság elleni bűnként - büntetendő cselekményként kezelik, hanem az emberi élet, méltóság és szabadság elleni büntetendő cselekményként: a CIC megújított VI. könyve külön kánont szentel a dolgozatban tárgyalt cselekménynek. Mindez azt mutatja, hogy a VELM és az azt követő szentszéki rendelkezések egyértelművé teszik a Katolikus Egyház elköteleződését az Egyházon belül bármely személy által, a kiskorúak terhére elkövetett szexuális cselekmények feltárásában és az elkövetők megbüntetésében, valamint azt a szándékot, hogy világos és egyértelmű eljárásjogi szabályok szülessenek e büntetendő cselekmény vizsgálatában és szankcionálása terén.

Zusammenfassung

Die Nachrichten über sexuellen Missbrauch von Minderjährigen durch Kleriker werden weltweit von der Gesellschaft und der Presse mit großer Aufmerksamkeit verfolgt. Die angemessenste Reaktion der Kirche darauf kann nur darin bestehen, den Tätern entgegenzutreten, sie zu bestrafen und den Opfern zu helfen.

Ersteres wurde im Laufe des 20. Jahrhunderts mit der Verabschiedung von Bestimmungen erreicht, die Sexualstraftaten gegen Minderjährige zunehmend unter Strafe stellten, ein Zeichen für das Engagement der Kirche setzten und die „relative Trägheit“ des Kodex des kanonischen Rechtes von 1983 damit behoben.

Im ersten Abschnitt der Arbeit wird der historische Hintergrund von Sexualstraftaten gegen Minderjährige dargestellt, wobei gezeigt wird, dass in der Vergangenheit und in der Gesetzgebung und Rechtsprechung der soziale Status des Täters wichtiger war, als die Auswirkungen der Straftat auf den Minderjährigen. Eine weitere Schwierigkeit bestand darin, dass in vielen Fällen in früheren Jahrtausenden auch die staatlichen Gesetzgeber nicht jene genauen Altersbegriffe verwendeten, die heute üblich sind, so dass die Definition des sexuellen Missbrauchs als Verbrechen und strafbare Handlung weit gefasst war.

Es wurde auch darauf hingewiesen, dass die Gesetze der Kirche seit der Antike Handlungen an Minderjährigen unter Strafe stellten, aber auch, dass der Horizont der Handlungen, die gegen das sechste Gebot verstießen, in erster Linie darin bestand, ob die Beziehung fruchtbar war oder nicht, so dass diese strafbaren Handlungen typischerweise als eine Folge anderer strafbarer sexueller Handlungen von Klerikern angesehen wurden.

Schließlich werden auch die Bestimmungen des Kodex des kanonischen Rechtes von 1917 und des *Crimen sollicitationis* erörtert, die im Sinne des Zeitgeistes, das Sexualdelikt an Minderjährigen als einen Akt gegen die Keuschheit, als klerikale Pflicht, ausgehend von der Person des Klerikers, behandeln.

Im zweiten Teil der Arbeit werden der Bogen und die Bestimmungen des geltenden Strafrechts seit der Veröffentlichung des Codex des kanonischen Rechtes von 1983 dargestellt. Bei der Untersuchung und Bestrafung von Sexualdelikten, die von Klerikern an Minderjährigen begangen werden, und bei der genaueren Definition des Straftatbestandes, ist in den letzten Jahrzehnten ein deutlicher Trend zu erkennen.

Der Canon 1395 im CIC befasste sich speziell mit den qualifizierten Fällen einer strafbaren Handlung, die von einem Kleriker gegen das sechste Gebot begangen wurde, d.h. wenn sie durch Gewalt, Drohungen oder gegen eine Person unter 16 Jahren begangen wurde. Für diese Straftaten war es Sache des zuständigen Ordinariats, eine angemessene Strafe zu verhängen, was in der Praxis entweder den Verlust des Amtes oder die (Straf-)Versetzung bedeutete.

Die Zunahme von Skandalen, Denunziationen und Zivilklagen, führte 2001 zur Veröffentlichung des Motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, das unter den *delicta graviora*, die gegen den Glauben, die Eucharistie und die Bußsakramente begangen werden, auch sexuelle Handlungen eines Klerikers an Minderjährigen anführt, die, wenn sie dem Ordinarius zur Kenntnis gebracht werden, der Kongregation für die Glaubenslehre gemeldet werden müssen. Eine weitere wichtige Änderung besteht darin, dass in Bezug auf *delicta graviora* ein Minderjähriger als eine Person unter achtzehn Jahren definiert wird.

Im Jahr 2010 hat Papst Benedikt XVI. das *Sacramentorum sanctitatis tutela* im Lichte der Erfahrungen geändert. Zum einen weitete der Papst den Inhalt des Straftatbestands aus: nicht nur der eigentliche sexuelle Akt, sondern auch die Verbreitung, der Besitz, die Herstellung usw. von pornografischem Material, auf dem Minderjährige dargestellt werden.

Im Jahr 2011 forderte die Glaubenskongregation alle Bischofskonferenzen auf, auf der Grundlage eines Rundschreibens der Glaubenskongregation Leitlinien für den Schutz von Minderjährigen zu erstellen.

Während des Pontifikats von Papst Franziskus wurden bedeutende Schritte in Richtung „Nulltoleranz“ unternommen, wobei das wichtigste institutionelle Ereignis, die Einrichtung der Päpstlichen Kommission für den Schutz von Minderjährigen im Jahr 2014 war. Das Motu proprio „Wie eine liebende Mutter“ im Jahr 2016, konzentriert sich auf die Verantwortung der Diözesanbischöfe, wobei der Schwerpunkt auf dem Verlust des Amtes aufgrund grober Fahrlässigkeit liegt.

Der Inhalt der Dokumente des Heiligen Stuhls, die sich auf die Mitarbeiter der Vatikanstadt und die päpstlichen Delegierten beziehen, nimmt bereits die Veröffentlichung, die Terminologie, die Sprache und die Verfahrensrichtlinien von *Vos estis lux mundi* vorweg, dessen praktische Umsetzung durch das zugehörige Vademecum der Glaubenskongregation erleichtert wird.

Mit *Vos estis lux mundi* wurden wichtige Verfahrensregeln für strafbare Verstöße gegen das Sechste Gebot eingeführt:

- Es erweitert den Anwendungsbereich des Straftatbestands *contra sextum cum minoribus*: Er gilt nun nicht nur für Kleriker, sondern auch für die Mitglieder der Institute des geweihten Lebens und der Gesellschaften des apostolischen Lebens,

- der Anwendungsbereich des Straftatbestands wird präzisiert: nicht nur sexuelle Handlungen, sondern auch der Besitz, die Verbreitung, die Herstellung usw. von pädopornographischem Material wird unter Strafe gestellt, und, was den Dienstvorgesetzten betrifft, jede Handlung, die darauf abzielt, die Straftat zu verbergen und die Ermittlungen zu verzögern,

- eine weitere Neuerung ist der Einsatz von Machtmissbrauch als Mittel zur Begehung von sexuellem Missbrauch, unabhängig vom Alter des Opfers,

- neu sind auch die Verpflichtungen von Kirchenmitgliedern, Straftaten zu melden, und die Verpflichtung jeder Teilkirche, eine Meldeplattform einzurichten und den Fall an die Glaubenskongregation weiterzuleiten, es sei denn, die Meldung ist offensichtlich unbegründet,

- die kirchlichen Behörden müssen sich verpflichten, die Aufnahme, die Begleitung, den geistlichen, medizinischen, therapeutischen und psychologischen Beistand sowie den Schutz der Privatsphäre der betroffenen Personen und ihrer Familien zu gewährleisten,

- im Geiste der Nulltoleranz die Verfahrensregeln, die einzuhalten sind, wenn es sich bei der angezeigten Person um einen Bischof oder eine gleichgestellte Person handelt.

Die große Neuerung der derzeit geltenden strafrechtlichen Bestimmungen, insbesondere des *Pascite gregem Dei*, besteht darin, dass das Vergehen *contra sextum cum minoribus* nicht mehr als strafbares Vergehen gegen die klerikale Keuschheit, sondern als Vergehen gegen das Leben, die Würde und die Freiheit des Menschen behandelt wird. Das revidierte Buch VI des CIC widmet dem zur Debatte stehenden Vergehen einen eigenen Kanon. All dies zeigt, dass das *Vos estis lux mundi* und die nachfolgenden kanonischen Bestimmungen das Engagement der Katholischen Kirche für die Aufdeckung und Bestrafung von sexuellen Handlungen an Minderjährigen, die von einer Person innerhalb der Kirche begangen werden, sowie die Absicht, klare und eindeutige Verfahrensregeln für die Untersuchung und Ahndung dieser Straftat festzulegen, deutlich machen.

9. Függelék

9.1. Szemelvények a *Crimen sollicitationis*-ból

A *Crimen sollicitationis* szövege, amelyet a Szent Officium 1962. március 16-án adott ki, a pátriárkák, érsekek, püspökök és más helyi ordináriusok részére (beleértve a keleti rítusúakat is). Műfaja szerint instrukció, témája szerint pedig a szexuális zaklatás ügyeire illető eljárás módra vonatkozik: már az instrukció bevezetője hangsúlyozza, hogy a dokumentum belső használatra készült, publikálása és kiegészítése, magyarázata tilos (nevezett rendelkezést már hatályon kívül van, a dokumentum hivatalos formában a Vatikán honlapján is megtalálható és több nyelvre is lefordították, noha hivatalos fordítás nem készült). Elhelyezését illetően pedig az egyházmegyei hivatalok titkos levéltárában szigorúan elzárva kell megőrizni. A dolgozat függelékébe mindössze a témánk szempontjából legrelevánsabb szakaszt, tehát a bevezető szakaszt, valamint az ötödik címet kívánjuk beemelni.

Bevezető

1. A szexuális zaklatás büntetendő cselekménye akkor fordul elő, amikor egy pap - akár a szentgyónás kertén belül, vagy közvetlenül a szentgyónás előtt vagy utána, vagy a gyónás alkalmával vagy annak ürügyén, vagy akár a gyónástól függetlenül, de gyóntatószékben vagy más, a szentgyónás meghallgatására kijelölt vagy kiválasztott helyen, a gyóntatás látszatával megpróbálta bűnbánót - bárki is legyen az -, arra ösztönözni vagy provokálni, hogy erkölcstelenül vagy illetlenül viselkedjen, akár szavakkal, akár jelekkel, akár mozdulatokkal, akár fizikai érintkezéssel vagy írásos üzenet által, amelyet az érintett ezzel egyidőben vagy azt követően elolvasott, vagy pedig vele tapintatlan vakmerőséggel illetlen beszélgetéseket vagy cselekedeteket folytatott (Sacramentum Poenitentiae Const., 1. §).

2. Eme szörnyű büntetendő cselekménynek az első fokon történő kivizsgálása a helyi ordináriusokat illeti, akik területén a vádlott lakóhellyel rendelkezik (lásd alább 30. és 31. sz.), és ő nemcsak saját jogán, hanem az Apostoli Szék különleges felhatalmazása által is; *ez számukra teljesen feladatul szabva, őket lelkiismeretükben súlyosan kötelezi, hogy ezentúl az ilyen jellegű ügyekkel a lehető leghamarabb foglalkozzanak, azokat tárgyalják és a saját törvényszékük előtt lezárják*. Mindazonáltal különös és súlyos okokból, a 247. kánon 2. §-a szerint ezek ezen ügyek közvetlenül a Szent Officium Kongregációjához is utalhatók, vagy maga a Szent Officium is magához vonhatja. Sőt, a vádlottnak érintetlen megmarad a joga, hogy az ügy bármely bírósági fokán a Szent Officiumhoz forduljon; de az ilyen recursus - a fellebbezés kivételével - nem függeszti fel a bírói joghatóság gyakorlását, ha az már az ügy megismerését megkezdte. A bíró

tehát az ügyel továbbra is foglalkozhat, egészen a végleges ítéletig, hacsak nem került megállapításra az, hogy az Apostoli Szék az ügyet magához vonta (vö. 1589. kánon).

3. A „helyi ordináriusok” kifejezés itt azt jelenti, hogy mindegyik a saját területén illetékes: a helyi püspök, az apát vagy a prelátus *nullius*, az apostoli adminisztrátor, a vikárius és aprefektus, valamint mindazok, akik az előbbieket hiányában őket a kormányzásban követik, akár a törvény előírása szerint, akár a jóváhagyott dekrétumok szerint (198. kánon 1. §), mindazonáltal az általános püspöki helynökre ez nem vonatkozik, hacsak ő erre nem kapott külön meghatalmazást.

4. A helyi ordinárius ezekben az ügyekben a szerzetesek számára is bíró, még akkor is, ha exempt szerzetesekről van szó. Nagyobb előljáróknak tehát szigorúan tilos beleavatkozniuk azokba az ügyekbe, amelyekben a Szent Officium az illetékes (501. kánon 2. §). Mindazonáltal az ordinárius jogát fenntartva, ez nem akadályozza meg a nagyobb előljárókat abban, ha esetleg tudomásukra jut az, hogy egyik alárendeltjük büntetendő cselekményt követett el a bűnbánat szentségének kiszolgáltatása során, hogy képesek és kötelesek legyen örködni felette, őt inteni és megjavítani üdvös vezeklés kiszabása által; és ha szükséges, őt bárminemű szolgálatból eltávolítani. Más helyre is áthelyezheti az illetőt, kivéve akkor, ha ezt a helyi ordinárius meg nem tiltotta azért, mert a feljelentés már megérkezett és a vizsgálat már megkezdődött.

5. A helyi ordinárius vagy személyesen elnökölhet ezekben az ügyekben vagy rábízhatja a vizsgálatot másra, nevezetesen egy kipróbált, tekintélyes és érett korú egyházi személyre: azonban semmi esetre sem általánosan vagy egyetemlegesen az ügyekre, hanem minden egyes ügyhöz külön írásos megbízásra van szükség, figyelembe véve az 1613. kánon 1. §-ának előírását.

6. Bár rendszerint titoktartási okból ilyen ügyekben egyetlen bíró az előírás, nincs megtiltva az sem, hogy az ordinárius nehezebb esetekben maga mellé vegyen egy vagy két tanácsadó ülnököt, akiket a szinódusi bírák közül kell kiválasztani (1575. kánon), vagy bízza rá az ügyet három bíróra, akiket szintén a szinódusi bírák közül választanak ki, megbízatással a 1577-es kánon szerinti kollégiumi eljárásra.

7. Szükségszerű, hogy A az ügyész, a vádlott védője és a jegyző, hogy papok legyenek, érett korúak és jó hírnevűek, a kánonjog doktorai vagy abban járatosak, egyébiránt bizonyítottan kipróbáltan buzgók az igazságban (1589-es kánon) és ne álljanak az 1613. kánon által bármely meghatározott módon kapcsolatban a vádlottal. A nevezett személyeket az ordinárius írásban nevezi ki. Az ügyész (aki különbözhet a Kúria ügyészétől) azonban minden ilyen jellegű ügyre kinevezhető, de a védőt és a jegyzőt minden egyes esetre külön ki kell jelölni. Végül a vádlott számára nem tilos, hogy belátása szerint ügyvédhez forduljon (1655. kánon), akinek azonban papnak kell lennie és az ordináriusnak jóvá kell hagynia.

8. Azokban az esetekben (amelyek alább meghatározásra kerülnek), amikor az ügyész beavatkozása szükséges, ha őt nem idézik meg, akkor a jogcselekményeket érvénytelennek kell tekinteni, kivéve akkor, ha nem idézték meg és valóban nem is volt jelen. Ha azonban jogszerűen megidéztek, de az eljárás egy részén nem volt jelen, a cselekmények érvényesek lesznek, de később azokat teljes körűen ki kell vizsgálnia, hogy szóban vagy írásban megtehesse észrevételeit és javaslatait, mindazt, amit szükségesnek vagy megfelelőnek ítél (1587. kánon).

9. Másrészt a semmisség terhe alatt meg kell követelni azt, hogy a jegyző az eljárás teljes egésze során jelen legyen, a jogcselekményeket saját kezűleg rögzítse vagy legalábbis aláírja azokat (1585. kánon 1. §). Ezen eljárások sajátos jellege miatt azonban az ordináriusnak a feljelentés befogadásakor ésszerű okból jogában áll felmenteni a jegyző jelenlététől, amint azt a későbbiekben részletezzük; csakúgy mint az úgynevezett „diligenciák” (alapos vizsgálatok) során; illetve a beidézett tanúk kihallgatásakor.

10. Kiskorúak részére semmiféle közreműködő nem alkalmazhatók, kivéve ha ezek feltétlenül szükségesek; ezeket lehetőség szerint a papi rendből kell kiválasztani, ezeknek mindig kipróbált hűségűnek és minden kifogástól menteseknek kell lenniük. Meg kell azonban jegyezni, hogy szükség esetén azokat is meg lehet bízni bizonyos megbízatásokkal, akik az ordináriusnak nem alárendeltjei vagy a területileg illetékes ordináriust meg lehet kérni, hogy közreműködhetne (1570. kánon, 2. §), mindig megfelelően figyelembe véve a fent és az 1613. kánonban említett óvintézkedéseket.

11. Mivel azonban ezen ügyek intézése során a szokásosnál nagyobb gondossággal és figyelemmel kell eljárni, és ezek a lehető legnagyobb titokban kezelendők, így azután, ha az eljárást lezárták és megkezdődött a határozat végrehajtása, örök hallgatás fedje őket (a Szent Officium 1867. február 20.-i, 14. számú instrukciója). Mindazok és (egyes) személyek, akik bármilyen módon kapcsolatban állnak a törvényszékkal, vagy hivatalukból fakadóan ismerik ezeket az ügyeket, kötelesek a legszigorúbb sérthetetlen titoktartást fogadni, amelyet általánosságban a *Szent Officium titoktartásának* nevezünk, a *latae sententiae* kiközösítés terhe alatt, amely ipso facto és egyéb kinyilvánítás nélkül beáll, és ami a Legfőbb Főpap személyének van fenntartva, kivéve még a Szent Penitenciáriát is. Az ordináriusokat e törvény *ipso iure* kötelezi, figyelembe véve hivataluk fontosságát, a többi résztvevőt pedig *ex iuramento* köti, amelyet mindig le kell tennie, mielőtt feladatát elkezdené; és végül azok, akik delegátusok, kikérdezve vagy tájékoztatva vannak (a bíróságon kívül) *ex praecepto* kötelezve vannak a titoktartásra a megbízó, megidéző, tájékoztató levélben rájuk vonatkozó előírás alapján, külön megemlítve a Szent Officium titoktartását.

12. A fent említett esküt, amelynek szövegváltozata megtalálható jelen instrukció függelékében (A forma), le kell tenniük mindazoknak (természetesen egyszer s mindenkorra,

akiket általános megbízással neveznek ki, viszont azoknak, akiket csak egyetlen vagy néhány ügyre vagy megbízással neveznek ki, minden alkalommal) az ordinárius vagy delegátusának jelenlétében, Isten Szent Evangéliumára (beleértve a papokat is), és nem más módon, hozzáfűzve az ígéretet arra vonatkozólag, hogy megbízássukat hűségesen teljesítik, a fent említett kiközösítés azonban a fentiekre nem terjed ki. Azoknak, akik ezen ügyekkel foglalkoznak, ügyelniük kell arra, hogy senki - beleértve a törvényszék személyzetét se -, ismerje meg az ügy természetét, kivéve, ha feladata vagy az általa betöltött hivatal ezt szükségszerűen meg nem követeli.

13. A titoktartási esküt mindig le kell tenniük és be kell tartaniuk a vádlóknak, miként a panaszosoknak és a tanúknak is. Ők azonban nem esnek cenzúra alá, kivéve ha a vádemelés, a vallomástétel vagy kihallgatás során ezt kifejezetten ki nem rótták rájuk. Az vádlottat a legszigorúbban kell figyelmeztetni arra, hogy neki is meg kell tartania a titkot mindenkivel szemben, eltekintve az ügyvédjétől, *sub poena divinis suspensio* büntetés terhe alatt, amely áthágás esetén *ipso facto* életbe lép.

14. Végül, ami a jogcselekmények összeállítását illeti, a nyelvet, és megerősítésüket, megőrzésüket és esetleges semmisségüket illeti, teljes mértékben be kell tartani az 1642 – 43, a 379 – 80 – 81 – 82 és az 1680. kánonok vonatkozó előírásait.

Ötödik cím

71. A „*crimen pessimum*” („legsúlyosabb büntetendő cselekmény”) kifejezés alatt minden olyan külső, súlyosan bűnös obszcén cselekedetet értünk, amelyet egy klerikus bármilyen módon elkövetett vagy megkísérelt a saját nemével megegyező nemű személlyel szemben.

72. Minden, ami ezeddig elrendeltetett a szexuális visszaélés büntetendő cselekményével kapcsolatban, ugyanúgy érvényes azon elemek megváltoztatásával, amelyeket az ügy jellege szükségszerűen megkövetel. A legsúlyosabb büntetendő cselekményt illetően, ha adott esetben klérus egy tagját ezzel vádolják meg (Isten ne adja), úgy éppúgy elrendeltetik a feljelentés kötelezettsége az Egyház kifejezett törvénye szerint, hacsak az ügy nem kapcsolódik a szentgyónás során történt szexuális zaklatás büntetettéhez. Az ilyen fajta elkövetőkkel szembeni szankciók meghatározásakor a fentiekén túlmenően a 2359. kánon 2. §-t is figyelembe kell venni.

73. A büntetőjogi hatások tekintetében a *crimen pessimum*mal egyenértékű minden olyan súlyos külső bűnös obszcén cselekedet, amelyet egy klerikus bármilyen módon elkövetett vagy megkísérelt a bármelyik nemből származó serdületlen (*impuerberibus*) gyermekekkel vagy tudatlan állatokkal (*bestialitas*) szemben.

74. Az ilyen büntetendő cselekményekkel megvádolt klerikusok ellen, ha azok exempt szerzetesrend tagjai - és hacsak a *sollicitatio* büntetendő cselekménye egyidejűleg nem valósul meg-, a szerzetes előjárók is eljárhatnak a szent kánonok és saját konstitúciójuk szerint, akár

közigazgatási, akár bírósági úton. Mindazonáltal mindig közölniük kell a büntetést vagy súlyosabb esetekben a közigazgatási határozatot a Szent Officiummal. Egy nem exempt közösség szerzetesi előjárói azonban csak adminisztratív módon járhatnak el. Abban az esetben, ha a vádlottat kizárják a szerzetesi közösségből, a kizárásnak addig nincs jogkövetkezmény, amíg azt a Szent Officium jóvá nem hagyta.

9.2. II. János Pál pápa *Sacramentorum Sanctitatis Tutela* motu proprio kiadott apostoli levele amellyel a Hittani Kongregáció számára fenntartott, a súlyosabb büntetendő cselekményekre vonatkozó normák kerülnek kihirdetésre

A szentségek szentségének védelme, különösen a legszentebb Eucharisztia és bűnbocsánat, valamint az Úr követésére meghívott hívek megóvása, a Tízparancs hatodik parancsolatának hűséges betartásával megköveteli, hogy az Egyház a lelkek üdvössége érdekében „amelynek az egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie” (CIC 1752. kánon), lelkipásztori gondossággal lépjen közbe a jogsértés veszélyeinek elhárítása érdekében.

Már elődeink is gondoskodtak megfelelő apostoli rendelkezések révén a szentségek, különösképpen a bűnbocsánat szentségéről. Így XIV. Benedek pápa 1741. június 1-jén kiadott Constitution Sacramentum Poenitentiae konstitúciója; és ugyanezt a célt szolgálták az 1917-es Kánonjogi Kódex kánonjai is forrásaikkal egyetemben, amely már kánonjogi szankciókat rendeltek az ilyen jellegű büntetendő cselekményekre.

Azért, hogy ezeknek és az ezekkel összefüggő büntetendő cselekményeknek elejét vegyék, legutóbb a Szent Officium Kongregációja a Crimen sollicitationis instrukció révén, amelyet 1962. március 16-án minden pátriárkának, érseknek, püspököknek és más ordináriusnak - keleti rítusúnak is -, elküldött, megállapítva az ilyen esetekre vonatkozó eljárási módot, vagyis hogy ezekben az ügyekben a bírói illetékességet, akár adminisztratív módon vagy bírói úton kizárólag a Kongregáció gyakorolja. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az instrukció törvényerővel bír, mivel az 1917-es CIC 247. kánon 1. §-a szerint a Szent Officium Kongregációjának vezetője a pápa, és ennek következtében az instrukcióban az ő legfőbb hatalma fejeződik ki, a bíboros ekkor még csak a titkári feladatot látta el.

Boldogemlékezetű VI. Pál pápa A Római Kúriáról szóló, 1967. augusztus 15-én kiadott *Regimini Ecclesiae Universae* apostoli konstitúciójában megerősítette az eljárásban a kongregáció bírói és közigazgatási hatáskörét a „bevált és kipróbált normák szerint.”

Végezetül pedig mi magunk is a nekünk juttatott tekintélyünkkel, az 1988. június 28-án kihirdetett *Pastor bonus* apostoli konstitúcióban kifejezetten elrendeltük, hogy „[A Hittani Kongregáció] ítélkezik azokban a hit elleni vétségekben és az erkölcsi elleni súlyos büntetendő cselekményekben, amelyeket a szentségek ünneplése során követtek el és amelyeket nála feljelentettek, és amikor csak szükséges, kinyilvánítja vagy kiszabja akár az egyetemes, akár a

saját jog normái szerint a kánoni büntetéseket.” Ezzel mi tovább erősítettük és meghatározva ugyanennek a Hittani Kongregációnak, mint apostoli bíróságnak a bírói illetékességét.

Miután jóváhagytuk az *Agendi ratio in doctrinarum examine*-t, szükségessé vált meghatározni részletesebben „az erkölcs ellen, valamint a szentségek ünneplése során elkövetettek súlyosabb vétségeket”, amelyek tekintetében a Hittani Kongregáció illetékessége továbbra is kizárólagos tekinthető a sajátos eljárási normák pontosabb meghatározásában „a kánoni büntetések megállapítását és kinyilvánítását” illetően.

Ezzel a motu propriókkal befejeztük ezt a munkát, és ezennel kihirdettük *Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*-t, amely normák két külön részre oszlanak. Az első az alapelvek, a második pedig az eljárási normák. Elrendeljük, hogy az összes érintett szorgalmasan és hűségesen tartsa meg őket. Ezek a normák azon a napon lépnek hatályba, amikor kihirdetik őket.

Ellentétes rendelkezések, még azok is, amelyek külön említésre méltók, ezzel nem állnak ellentétben.

Kelt Rómában, Szent Péternél, V. Szent Piusz pápa emléknapiján, 2001-ben, pápaságunk huszonharmadik évében.

9.3. A Hittani Kongregáció *Ad exsequendam ecclesiasticam legem* kezdetű körlevele

A Hittani Kongregáció levele a Katolikus Egyház püspökeihez, és más érintett ordináriusaihoz és hierarcháihoz, a Hittani Kongregációnak fenntartott súlyosabb esetek ügyében

Az egyházi törvény végrehajtása érdekében, amit a Római Kúriáról szóló apostoli konstitúció 52. cikkelyében kimond: „[A Hittani Kongregáció] ítélkezik azokban a hit elleni büntetendő cselekményekben és az erkölcs elleni súlyosabb büntetendő cselekményekben, amelyeket a szentségek ünneplése során követték el, ha azokat nála feljelentették, és amikor csak szükséges, kinyilvánítja vagy kiszabja akár az egyetemes, akár a saját jog normái szerint a kánoni büntetéseket.” Ezért először is meg kellett határozni a hit ellen elkövetett büntetendő cselekmények esetén az eljárás módját. Ez az *Agendi Ratio in Doctrinarum Examine* című normák által valósult meg, amelyeket II. János Pál pápa határozott meg és erősített meg, valamint a 28 – 29. cikkelyekkel együtt *in forma specifica* jóváhagyott.

Nagyjából ugyanekkor a Hittani Kongregáció egy, az erre a célra létrehozott eseti bizottság révén figyelmesen foglalkozott a CIC és a CCEO büntetőjogi kánonjaival annak érdekében, hogy meghatározzák „az erkölcs ellen a szentségek megünneplésekor elkövetett súlyosabb büntetendő cselekményeket”, valamint különleges eljárási normák meghatározását „a kánonjogi szankciók kinyilvánítása vagy kiszabása érdekében”, mivel az eddig érvényes, a Szent Officium Szent Kongregáció által 1962. március 16-án kiadott *Crimen sollicitationis* az újonnan kihirdetett kánoni kódexek által felül kellett vizsgálni.

A javaslatok figyelmes mérlegelése és a megfelelő konzultációk elvégzése után a bizottság munkája véget ért. A Hittani Kongregáció atyái a munkát alaposan megvizsgálták és előterjesztették a döntéseket a pápának a súlyosabb büntetendő cselekmények megállapításának, a büntetések megállapításának és kiszabásának módjáról, amelynek során a Kongregáció, mint apostoli bíróság illetékessége kizárólagos marad. Mindezeket a normákat a pápa jóváhagyta, megerősítette és kihirdette a *Sacramentorum sanctitatis tutela* szavakkal kezdődő motu proprioval.

A szentségek ünneplése és az erkölcsökkel szemben elkövetett büntetendő cselekmények, melyek a Hittani Kongregáció számára vannak fenntartva:

- *Büntetendő cselekmények a Legszentebb Eucharisztikus Áldozat szentsége ellen, nevezetesen:*

1. A megszentelt színek szentségtörő céllal történő eltulajdonítása, eldobása vagy megőrzése.

2. Az eucharisztikus áldozat liturgikus ünneplésének megkísérlése vagy ennek színlelése.

3. Az eucharisztikus áldozat tiltott koncebrálása olyan egyházi közösségek szolgálattevőivel, amelyek nem bírnak apostoli utódlással és nem ismerik el a papszentelés szentségi méltóságát.

4. Az egyik szín átváltoztatása a másik nélkül az eucharisztikus ünneplés során szentségtörő cézzal, vagy mindkettő átváltoztatása az eucharisztikus ünneplésen kívül.

- *Büntetendő cselekmények a bűnbocsánat szentsége ellen, nevezetesen:*

1. Bűntárs feloldozása a Tízparancsolat hatodik parancsolata ellen elkövetett bűn esetében.

2. *Sollicitatio*, büntetendő cselekmény a Tízparancsolat hatodik parancsolata ellen a gyónás alkalmával vagy annak ürügyén, ha ez magával a gyóntatóval való bűnre irányul.

3. A szentségi pecsét közvetlen megsértése.

-*Erkölcök elleni büntetendő cselekmény*, nevezetesen: egy klerikus által, 18 év alatti kiskorúval a Tízparancsolat hatodik parancsolata ellen elkövetett büntetendő cselekmény.

Csak ezen büntetendő cselekmények, amelyek felsorolásra kerültek, vannak fenntartva a Hittani Kongregáció apostoli bíróságának. Valahányszor egy ordinárius vagy hierarcha legalább valószínű ismeretekkel rendelkezik a fenntartott büntetendő cselekményről, az előzetes vizsgálat elvégzése után jelentenie kell azt a Hittani Kongregációnak - hacsak az különleges körülmények miatt nem vonja magához az esetet -, amely megfelelő szabályok segítségével elrendeli, hogy az ordinárius vagy a hierarcha saját törvényszéke segítségével folytassa le a további eljárást. Az elsőfokú ítélet elleni fellebbezés, akár a vádlott vagy ügyvédje, akár az ügyész részéről, kizárólag a Kongregáció Legfőbb Bíróságához lehetséges.

Megjegyzendő, hogy a Hittani Kongregáció számára fenntartott büntetendő cselekmények elleni büntető kereset 10 év után elévüléssel megszűnik. Az elévülés az egyetemes jog elvei szerint folyik; a klerikus által kiskorú terhére elkövetett büntetendő cselekmény elkövetése attól a naptól kezdődik, amikor a kiskorú betölti a 18. életévét.

Az ordináriusok vagy a hierarchiák által létrehozott törvényszékeken a bíró, az ügyész, a jegyző és az ügyvéd hivatalait ezekben az esetekben csak papok képesek érvényesen betölteni. Amikor a bírósági tárgyalás bármilyen módon befejeződik, az eset összes cselekményét hivatalból a lehető leghamarabb a Hittani Kongregáció részére el kell juttatni.

A Latin Egyház és a Keleti Katolikus Egyházak minden bírósága köteles betartani mindkét törvénykönyvnek a törvénysértésekre és a büntetésekre, valamint büntetőeljárására vonatkozó kánonjai, valamint a Hittani Kongregáció által kibocsátott egyedi esetekre vonatkozó normákat, és azokat teljes egészében végre kell hajtaniuk.

Az ilyen esetekre pápai titok vonatkozik.

Ez a levél, amelyet a Pápa megbízásával a Katolikus Egyház valamennyi püspökének, a pápai jogú egyházi intézmények és az apostoli élet klerikus társaságainak legfőbb elöljáróinak, valamint más érintett ordináriusoknak és hierarcháknak eljuttatunk, nemcsak a súlyosabb büntetendő cselekmények megelőzésére szolgál, hanem arra is, hogy az ordináriusok és a hierarchák akár még a szükséges szankciók révén is figyelmes lelkigondozással gondoskodjanak a klérus és a hívek életszentségéről.

Kelt Rómában, a Hittani Kongregáció székhelyén, 2001. május 18-án

Joseph Ratzinger bíboros

Tarcisio Bertone, SDB érsek

Prefektus

Titkár

Rövidítések jegyzéke

AAS	Acta Apostolicae Sedis, Romae
AA.VV.	auctores varii
Adh. Ap.	apostoli buzdítás
Adh.ap.postsyn.	Szinódus utáni apostoli buzdítás
art. articulus	cikkely
CCEO	Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (18 oct. 1990), AAS 82 (1990) 1045-1363.
Chir.	cyrogprahum, kirográf
CIC	Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, (25 ian. 1983) in AAS 75 (1983) 1-137.
CIC17	Codex Iuris Canonici Pii X pontificis maximi iussu digetus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, in AAS 9 (1917) 11-456.
Const. Ap.	apostoli konstitúció
Decl.	deklaráció
Decr.	dekrétum - határozat
Enc.	enciklika
Instr.	utasítás
k.	kánon
kk.	kánonok
ld.	lásd
Litt. Ap.	apostoli levél
Litt. Circ.	körlevél
MP	motu proprio
o.	oldal
Rescr.	leirat

SST	IOANNES PAULUS PP. II, MP Sacramentorum Sanctitatis Tutela: Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei Reservatis Promulgantur (30 apr. 2001), AAS 93 (2001) 737-739.
STh.	Summa Theologiae
szerk.	szerkesztette
uo.	ugyanott
Vademecum	CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, Libellus vademecum de quibusdam articulis procedurae tractationis casuum abusuum sexualium super minores a clericis commissorum, (16 iul. 2020), AAS 112 (2020) 681-713.
Vos estis lux mundi	FRANCISCUS PP. Litt. Ap. Vos estis lux mundi (7 iun. 2019), AAS 111 (2019) 823-832.
vö.	vesd össze

Források és irodalom

Források

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (18 oct. 1990), AAS 82 (1990) 1045-1363. magyarul: *A keleti Egyházak kánonjainak törvénykönyve* (fordította RHIMER ZOLTÁN), *Collectana Athanasiana* II/1, Nyíregyháza 2011.

Codex Iuris Canonici Pii X pontificis maximi iussu digetus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, in AAS 9 (1917) 11-456.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, (25 ian. 1983) in AAS 75 (1983) 1-137. (*Az egyházi törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal* (szerkesztette, fordította és a magyarázatokat írta ERDŐ PÉTER), SZIT, Bp. 1985.

CONGREGATIO PRO CLERICIS, *Il Dono della vocazione presbiterale*, Osservatore Romano, CV 2016.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Ep. Ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas quorum interest: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (18 maii 2001), AAS 93 (2001) 785-788, jelenleg hatályos változat: CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae De Gravioribus Delictis*, AAS 102 (2010).

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Libellus vademecum de quibusdam articulis procedurae tractationis casuum abusuum sexualium super minores a clericis commissorum*, (16 iul. 2020), AAS 112 (2020) 681-713 jelenleg hatályos változat: 5 iuni. 2022.

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Litt. Circ. Per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare Linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (3 mai. 2011), AAS 103 (2011) 406-412. (*A Hittani Kongregációnak a Püspöki Konferenciákhoz írott körlevele*, in SCICLUNA, CH., J., - ZOLLNER, H., - AYOTTE, D., J., (szerk.) *A gyűlés és megújulás felé*, L'Harmattan, Bp.)

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Normae de gravioribus delictis* (21 mai. 2010), AAS 102 (2010) 419-434.

CONGREGATIO PRO ECCLESIIIS ORIENTALIBUS, *Istruzione per l'applicazione delle prescrizioni liturgiche del Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, CV 1996 (*Keleti Egyházak Kongregációjának instrukciója a Keleti Egyházak Kánoni Törvénykönyve liturgikus előírásainak alkalmazásához*, ford.: KOCSIS PÉTER FÜLÖP, SZIT, Bp. 2010).

Conventio inter Sanctam Sedem et Republicam Congensem de relationibus Ecclesiae Catholicae cum Civitate, ACTA FRANCISCI PP (2 iuli. 2019), AAS 113 (2021) 27-36.

FRANCISCUS PP. *Chir. Minorum tutela actiosa* (22 mart. 2014), AAS 107 (2014) 562-563.

FRANCISCUS PP., *Const. Ap. Pascite gregem Dei*, CV 23 mai. 2021. (FERENC PÁPA, *Pascite gregem Dei kezdetű apostoli rendelkezés*, SZIT, Bp. 2021.)

FRANCISCUS PP. *Const. Ap. Praedicate Evangelium*, CV 13 mar. 2022.

FRANCISCUS PP. *Exhort. Ap. postsin. Christus vivit* (8 apr. 2019), AAS 111 (2019) 391-476.

FRANCISCUS PP. *Litt. Ap. Come una madre amorevole* (4 iun. 2016), AAS 108 (2016) 715-717.

FRANCISCUS PP. *Litt. Ap. Fidem servare*, CV 11 febr. 2022.

FRANCISCUS PP. *Litt. Ap. Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili* (26 mart. 2019), in AAS 111 (2019) 485-487.

FRANCISCUS PP. *Litt. Ap. Vos estis lux mundi* (7 iun. 2019), AAS 111 (2019) 823-832, jelenleg hatályos változat: 30 apr. 2023.

FRANCISCUS PP. *MP. Norme sulla trasparenza, il controllo e la concorrenza dei contratti pubblici della Santa Sede e dello Stato della Città del Vaticano*, CV 1 iun. 2020.

FRANCISCUS PP., *Rescriptum ex Audientia SS.mi. Rescritto del Santo Padre Francesco con cui si promulga l'Istruzione Sulla riservatezza delle cause*, CV 17. dec. 2019.

FRANCISCUS PP., *Rescriptum ex Audientia SS.mi. Sulla istituzione di un Collegio, all'interno della Congregazione per la Dottrina della Fede* (3 nov. 2014), AAS 107 (2015) 229-230.

FRANCISCUS PP. *Záróbeszéd a kiskorúak védelméről szóló püspöki tanácskozáson*, CV, 2019. február 26.

<https://www.magyarkurir.hu/ferenc-papa/exkluziv-ferenc-papa-zarobeszede-kiskoruak-vedelmerol-szolo-puspoki-tanacskozason>

GRATIANUS, *Decretum*.

IOANNES PAULUS PP. II, *Const. Ap. Pastor Bonus de romana curia*, (28 iun. 1988), AAS 80 (1988) 841-930.

IOANNES PAULUS PP. II, *MP Sacramentorum Sanctitatis Tutela: Litterae Apostolicae Motu Proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei Reservatis Promulgantur* (30 apr. 2001), AAS 93 (2001) 737-739.

IOANNES PAULUS PP. II, *Litt. Ap., Apostolos suos* (1 sept. 1998), AAS 90 (1998) 641-658.

LEO PP IX, *Ad splendidum nitentis*, in FILA, B., - JUG, L., *Az Egyházi Tanítóhivatal megnyilatkozásai*, Örökmécs, Bp. 1997.

PIUS PP. V., *Horrendum illud scelus*, Róma 1568.

SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM CONCILIUM VATICANUM II., *Decl. Communio et progressio* (23 mai. 1971), in AAS 63 (1971) 593-656. (*A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* (szerk.: DIÓS ISTVÁN), Bp. 2007.)

SACROSANCTUM OECUMENICUM CONCILIUM VATICANUM II, *Decl. Gaudium et Spes*, AAS 58 (7 dec. 1966), 1025-1120. (*A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* (szerk.: DIÓS ISTVÁN), Bp. 2007.)

SACRA POENITENTIARIA APOSTOLICA, *Nota della Penitenzieria Apostolica sull'importanza del foro interno e l'inviolabilità del sigillo sacramentale*, CV 1 iuli 2019.

SECRETARIA STATUS, *Rescriptum ex audientia, instructione Secreta continere, de secreto pontificio* (4 febr. 1974), AAS 66 (1974) 89-92.

SECRETARIA STATUS, *Rescritto "ex audientia Sanctissimi" in favore della Conferenza episcopale degli USA sulla deroga "ad tempus" di norme penali e processuali riguardanti i cc. 1395 § 2 e 1362 § 1, 1°, 25 apr. 1994.*

SIXTUS PP. V., *Immensa Aeterni Dei*, Róma 1588.

THEODOSIUS II, *Codex Theodosianus*.

ULPIANUS, *Digesta*.

UK PARLIAMENT, *Elementary Education Act*, London 1880.

<http://www.educationengland.org.uk/documents/acts/1880-elementary-education-act.html>.

UK PARLIAMENT, *Prevention of Cruelty to, and Protection of, Children Act*, London 1889.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1889/44/body/enacted/data.xht?view=snippet&wrap=true>

UK PARLIAMENT, *Punishment of Incest Act*, London 1908.

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/1908/act/45/section/1/enacted/en/html>

UN., *Convention on the Rights of the Child*, NY 1989.

Egyéb források

AQUINAS, Th., *Summa Theologiae*.

AUGUSTINUS, A., *Contra Faustum*.

AUGUSTINUS, A., *Confessiones*.

CASANOVA DE SEINGALT, J., *The Memoirs of Casanova*, CSA Word, London 2006.

CICERO, M., T., *Tusculanae Disputationes*.

CLEMENS, T., F., *Ho Paidagogos*.

DAMIANUS, P., *Liber Gomorrhianus*, magyarul: *Gomorra könyve*, Bp. 2020.

JUSTINOS, *Apologia*.

LIGOURIUS, S., A., *Opera moralia*, CV 1905.

PLUTARCHUS, *Dell'educazione dei figliuoli*, Gio Bracali, Firenze, 1916.

PÜSPÖKI SZINÓDUS ÁLTALÁNOS TITKÁRSÁGA, *Munkadokumentum a kontinentális szakaszhoz*, CV 2022.

THEODORUS, *Poenitentiale Theodori*.

AZ EGYRI FŐEGYHÁZMEGYE GYERMEK- ÉS IFJÚSÁGVÉDELMI SZABÁLYZATA

https://gyermekvedelemef.hu/public/uploads/Gyermek_es>Ifjusagvedelmi_Szabalyzat_Egri_Foegyhazi_megye_2022_10_26.pdf

ATTIVITÀ DEL DICASTERO DELLA FEDE

http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/attivita-cfaith/rc_con_cfaith_index-attivita-cfaith_it.html

Könyvek

AGGRAWAL, A., *Forensic and Medico-legal Aspects of Sexual Crimes and Unusual Sexual Practices*, CRC Press, Boca Raton 2009.

AGUILAR, D., P., *Concilios hispánicos de época visigótica y mozárabe*, Fundación Ignacio Larramendi, Madrid 2011.

ARTNER, P., *A kánoni büntetések alkalmazását megelőző fegyelmi intézkedések*, SZIT, Bp. 2013.

ASHENDEN, S., *Governing Child Sexual Abuse*, Routledge, NY. 2004.

BALOGH, Á., - TÓTH, M., *Magyar büntetőjog (Általános rész)*, Osiris, Bp. 2010.

BANGE, D., *Sexueller Missbrauch an Jungen*, Hogrefe Verlag, Göttingen 2007.

BATTAY, I., *A büntetendő kísérlet és a bevégezés*, Bernovits, Kassa 1892.

BECKER, J., *Annäherungen: Zur urchristlichen Theologiegeschichte und zum Umgang mit ihren Quellen*, De Gruyter, Berlin 1995.

BEDOUELLE, G., *Amore e sessualità nel cristianesimo*, Jaca Book, Milano 2007.

BENIGNO, F., - LAVENIA, V., *Peccato o crimine: La Chiesa di fronte alla pedofilia*, Laterza, Bari 2021.

BETTINI, M., - CALABRESE, O., *BizzarraMente: eccentrici e stravaganti dal mondo antico alla modernità*, Feltrinelli, Milano 2002.

BINGHAM, J., *Origines ecclesiasticæ*, J. H. Parker, Oxford 1840.

BONAFIGLIA, L., *Pedofilia! Perché? L'esigenza di confini*, Firera & Liuzzo, Milano 2003.

BRANDT, Ch., *Das Phänomen Pädophilie*, Tectum, Marburg 2003.

BROKMANN, J., *Pastoralanweisung zur Verwaltung der Bußanstalt in der katholischen Kirche ...*, Outlook Verlag, Frankfurt am Main 2022.

BRUNDAGE, J., A., *Law, Sex, and Christian Society in Medieval Europe*, University of Chicago Press, Chicago 1987.

CALABRESE, A., *Diritto penale canonico*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2006.

- CANTARELLA, E., *Según natura*, Akal, Madrid 1991.
- CHINIQUY, P., *Le prêtre, la femme et le confessionnal*, Grassart, Montreal 1877.
- CIERKOWSKI, S., *L'impedimento di parentela legale*, PUG, Róma 2006.
- CORNER, R., *A lélek betegségei*, Osiris, Bp. 2000.
- COUGHLIN, J., *Canon Law: A Comparative Study with Anglo-American Legal Theory*, Oxford University Press, NY. 2011.
- CRAWFORD, K., *Eunuchs and Castrati*, Routledge, London 2019.
- CRISAFI, M., - TRUNFIO, E., - BELLISSIMO, L., *Pedofilia. Disciplina, tutele e strategie di contrasto*, Giuffrè, Milano 2010.
- D'AURIA, A., *L'imputabilità nel diritto penale canonico*, PUG, Roma 1997.
- DALE, A., W., *The Synod of Elvira and Christian Life in the Fourth Century*, Macmillan, London 1882.
- DANNENBERG, L., - A., *Das Recht der Religiösen in der Kanonistik des 12. und 13. Jahrhunderts*, LiT, Berlin 2008.
- DEMEL, S., *Handbuch Kirchenrecht*, Herder, Freiburg 2022.
- DEODATO, A., - CENCINI, A., - UGOLINI, G., *Le ferite degli abusi*, CEI, Roma 2018.
- DOMEIER, N., - MÜHLING, CH., *Homosexualität am Hof*, Campus, Frankfurt am Main 2020.
- DOSI, A., *Eros: l'amore in Roma antica*, Edizioni Quasar, Róma 2008.
- DUBY, G., *A nő a középkorban*, Corvina, Bp. 2000.
- ENYEDI, A., *Fiatalkoriakkal szemben elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény vizsgálata Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében*, Doktori értekezés, Pécs 2019.
- ERDŐ, P., *A bűn és a bűncselekmény*, PPKE, Bp. 2013.
- ERDŐ, P., *Egyházjog*, SZIT, Bp. 2005.
- ESMYOL, A., *Geliebte oder Ehefrau?: Konkubinen im frühen Mittelalter*, Böhlau, Köln 2002.
- FAYER, C., *La familia romana: aspetti giuridici ed antiquari III*, L'Erma, Róma 2005.
- FERCHHOFF, W., *Jugend und Jugendkulturen im 21. Jahrhundert: Lebensformen und Lebensstile*, Springer VS, Wiesbaden 2007.
- FUCHS, E., *Illustrierte Sittengeschichte Vom Mittelalter Bis Zur Gegenwart in 3 Bänden*, Salzwasser, Paderborn 1912.
- FÜSER, Th., *Mönche im Konflikt*, LiT, Münster 2000.

- GAHLEITNER, S., B., *Sexueller Mißbrauch und seine geschlechtsspezifischen Auswirkungen*, Tectum, Marburg 2000.
- GELLMAN, M., - HARTMAN, TH., *Religionen der Welt für Dummies*, Wiley-VCH, Weinheim 2008.
- GENOVESI, S., *Elementi di Diritto Canonico*, Primiceri, Padova 2016.
- GIAQUINTO, P., *Fondamenti di Diritto Canonico*, Studio Pigi, Roma 2016, 203.
- GIRAUDO, A., *L'impedimento di età nel matrimonio canonico (Can. 1083)*, Gregorian Biblical BookShop, Roma 2007.
- GÖCKE, A., *Der rechtliche Schutz für Inzestopfer und Hilfestellungen durch die Soziale Arbeit*, Waxmann, Münster 2006.
- GOLDBECK, L., - ALLROGGEN, M., - MÜNZER, A., - RASSENHOFER, M., - FEGERT, J., *Sexueller Missbrauch*, Hogrefe, Göttingen 2017.
- GOLLNER, G., *Homosexualität*, Duncker & Humblot, Berlin 1972.
- GRÜNDER., M., - STEMMER-LÜCK, M., *Sexueller Missbrauch in Familie und Institutionen*, Kohlhammer, Stuttgart 2013.
- GUARINO, A., *Storia del diritto romano*, Jovenne, Nápoly 1990.
- GUILLAUME, M., *La négligence dans l'exercice des charges*, PUG, Roma 2014.
- HAERING, S. - REES, W., - SCHMITZ, H., *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Pustet, Regensburg 2015.
- HAHN, J., *The Language of Canon Law*, Oxford University Press, NY 2023.
- HALLETT, J., P., - SKINNER, M., B., *Roman Sexualities*, Princeton University Press, Princeton 1997.
- HEFELE, Ch., *A History of the Councils of the Church*, T. & T. Clark, London 1871.
- HERCZEG, Gy., *Olasz-Magyar Nagyszótár II.*, Akadémiai Kiadó, Bp. 1992
- HEYDEN, S., - JAROSCH, K., *Missbrauchstäter: Phänomenologie - Psychodynamik - Therapie*, Schattauer, Stuttgart 2010.
- IACCARINO, A., *L'orizzonte giuridico dell'incontro con l'altro*, in *Jus-online* 2020/6.
- JOHNSON, M., - RYAN, T., *Sexuality in Greek and Roman Society and Literature*, Psychology Press, NY. 2005.
- JUNG, T., *Sexueller Kindesmissbrauch in der Familie*, Diplomatica Verlag, Koblenz 2000.
- KATZ, E., *Ein Grundriss des kanonischen Strafrechts*, Verlag von J. Guttentag, Berlin 1881.
- KEREZSI, K., *A védtelen gyermek*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1995.

- KILLERMANN, S., *Die Rota Romana*, Peter Lang, Bern 2009.
- KISS, G., *A világi krisztushívők közreműködése a krisztusi hármasküldetésben és a kormányzati hatalom gyakorlásában*, PPKE doktori értekezés, Bp. 2019.
- LEONHARDT, J., - OTT, G., *Apocrypha*, Franz Steiner, Stuttgart 2000.
- LOADER, W., *The New Testament on Sexuality*, Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids 2012.
- LOUGHNAN, A., *Manifest Madness: Mental Incapacity in the Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford 2012.
- MACKENNA, C., J., E., *Corso fondamentale sul diritto nella Chiesa I*, Giuffrè, Róma 2009.
- MCALEESE, M., *Childrens' Rights and Obligations in Canon Law*, Brill, Boston 2019.
- MCGINN, TH., A., J., *Prostitution, Sexuality, and the Law in Ancient Rome*, Oxford University Press, Oxford 2003.
- MEENS, R., *Penance in Medieval Europe*, Cambridge University Press, Cambridge 2014.
- MENUGE, N., *Medieval Women and the Law*, Boydell Press, Woodbridge 2000.
- MONTAN, L., *Dizionario teorico-pratico di casistica morale*, Velence 1842.
- MOORE M., S., *Placing Blame: A Theory of the Criminal Law*, Oxford U. Press, Oxford, 2010.
- MÜLLER, L., - OHLY, CH., *Katholisches Kirchenrecht*, Schöningh, Paderborn 2022.
- MÜLLER, L., *Schriften zum Kanonischen Recht*, LiT, Berlin 2021.
- NÉMETH, G., *Bioetikai vázlatok*, SZIT, Bp. 2018.
- PARKER, J., *Valuable and Vulnerable: Children in the Hebrew Bible*, Kindle, Providence 2013.
- PERRONE, G., *Catechismo intorno al protestantesimo ed alla chiesa cattolica ad uso del popolo*, Milano 1855.
- PHANG, S., E., *The Marriage of Roman Soldiers*, Brill, Leiden 2001.
- PICASSO, G., *Sacri canones et monastica regula*, Vita e pensiero, Milano 2006.
- POSTMAN, N., *The disappearance of childhood*, Vintage, NY 1994.
- REINKE, M., *Das Recht jedes Kindes auf Schutz vor sexuellem Missbrauch*, Tectum, Marburg 2002.
- ROUSSEAU, J. J., *Emil avagy a nevelésről*, Papyrus, Bp. 1997.
- RUGGIERO, G., *The Boundaries of Eros: Sex Crime and Sexuality in Renaissance Venice*, Oxford University Press, Oxford 1985.

- SCHNABEL, J. E., *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, Brockhaus, Witten 2010.
- SCHWARZE, C., - HAHN, G., *Herausforderung Pädophilie: Beratung, Selbsthilfe, Prävention*, Psychiatrie Verlag, Köln 2019.
- SCHEUFELE, B., *Sexueller Missbrauch*, VS, Wiesbaden 2005.
- SCHNEIDER, P., *Grundrechte im Ordensrecht am Beispiel der Gleichheit der Personen*, LiT, Zürich 2021.
- SEARS, E., *The Ages of Man: Medieval Interpretations of the Life Cycle*, Princeton University Press, Princeton 2019.
- SECCIA, M., - PAPARELLA, N., *Per la tutela dell'infanzia e delle persone vulnerabili*, Progedit, Bari 2019.
- SKOTNICKI, A., *The Last Judgment: Christian Ethics in a Legal Culture*, Routledge, Farnham 1988.
- SOLAINI, L., *Convincimento giudiziale e certezza peritale nei processi canonici*, Key, Milano 2022.
- STELLER, Ch., *Das Endgericht bei Paulus*, Mohr Siebeck, Tübingen 2017.
- TAPSELL, K., *Potiphar's Wife*, ATF, Adelaide 2014.
- TAPSELL, K., *The Evolution of the Sexual Abuse Crisis*, in AAVV. *Interface Theology I*, ATF, Adelaide 2015.
- TÓTH, M., - NAGY, Z., *Magyar büntetőjog (Különös rész)*, Osiris, Bp. 2014.
- TRAPIER, L., *Les codes français collationnés sur les éditions officielles*, Paris 1848.
- TUORI, K., *The Emperor of Law*, Oxford University Press, Oxford 2016.
- WAITES, M., *The Age of Consent*, Palgrave Macmillan, NY 2005.
- WAPLER, F., *Kinderrechte*, Nomos, Baden-Baden 2020.
- WASSERSCHLEBEN, H., *Die Bussordnungen der abendländischen Kirche*, C. Graeger Verlag, Halle 1851.
- ZEPPEGNO, G., - LARGHERO, E., (szerk.) *Dalla parte della vita II.*, Effata, Torino 2008.
- ZIEGLER, Th., *Geschichte der Pädagogik*, Beck'sche Verlag, München 1909.

Szakcikkék, tanulmányok

- AGUILAR, D., P., *Concilios hispánicos de época visigótica y mozárabe*, Fundación Ignacio Larramendi, Madrid 2011.

- ALTHAUS, R., *Das neue kirchliche Strafrecht – Streiflichter*, in *Theologie und Glaube* 111 (2021).
- AMBROISE-RENDU, A., *Attentats à la pudeur sur enfants: le crime sans violence est-il un crime?*, in *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 56 (2009).
- ANUTH, B., S., *Die Rottenburger „Kommission sexueller Missbrauch“*, in GÜTHOFF, E., - SELGE, K-H., *De Processibus Matrimonialibus* 23 (2016).
- ANUTH, S., B., *Kirchenschutz vor Kinderschutz?*, in HILPERT, K.,-LEIMGRUBER, ST.,-SAUTERMEISTER, J.,-WERNER, G., *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen im Raum von Kirche*, Herder, Freiburg 2020.
- ARIÈS, Ph., *From Immodesty to Innocence*, in JENKINS, H., *The Children's Culture Reader*, NYU Press, NY 1998.
- ARTNER, P., *A VI. parancs elleni büntetendő cselekmények szankcionálásának változásai jogtörténeti megközelítésben az 1917-es kodifikációig*, in KUMINETZ, G., (szerk.) *Iustitia duce, caritate comite*, SZIT, Bp. 2022.
- ARTNER, P., *A plébánosi hivatalból való elmozdítás*, in *Kánonjog* 16 (2014).
- ARTNER, P., *Büntető- és fegyelmi jogi változások az 1983-as Codex Iuris Canonici kiadás óta*, in *Kánonjog* 22 (2020).
- ASTIGUETA, D., *Investigazione previa*, in *Periodica* 98 (2009).
- ASTIGUETA, D., G., *La persona e i suoi diritti nelle norme sugli abusi sessuali*, in *Periodica* 93 (2004).
- ASTIGUETA, D., *Lectura de Vos Estis Lux Mundi*, in *Revista Scinetia Canonica* 2 (2019).
- ASTIGUETA, D., *Trasparenza e segreto: aspetti della prassi penalistica*, in *Periodica* 107 (2018).
- BARTCHAK, M., L., *Child pornography and the grave delict of an offense against the sixth commandment of the decalogue committed by a cleric with a minor*, in *The Jurist* 72 (2012).
- BEAL, J., P., *Accountability e trasparenza secondo il diritto canonico e il diritto internazionale*, in *Periodica* 109 (2020).
- BEAL, J., P., *The 1962 instruction Crimen Sollicitationis: caught red-handed or handed a red herring?* in *Studia canonica* 41 (2007).
- BERNAL, J., *Cuestiones canónicas sobre los delitos más graves contra el sexto mandamiento del Decálogo*, in *Ius Canonicum* 54 (2014).
- BERNAL, J., *Delito contra el sexto mandamiento cometido con un menor*, in Alcocer, M., (szerk.), *Temas actuales de derecho canónico*, Unam, Mexikóváros 2016.
- BERNAL, J., *Delicta graviora*, in *Ius canonicum* 58 (2018).
- BERNAL, J., *Regulación de los delitos contra el Sexto Mandamiento*, in *Fidelium iura* 13 (2003).

BERTONE, T., *La competenza e la prassi della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Quaderni dello Studio Rotale* 11 (2001).

BEYGA, P., *Selected Doctrinal Arguments against the Admission of Persons of Homosexual Orientation to the Sacrament of Holy Orders*, in *Poznańskie Studia Teologiczne* 38 (2021).

CENCI, A., - DEODATO, A., UGOLINI, G., *Abusi nella Chiesa, un problema di tutti*, in *La Rivista del Clero Italiano* 100 (2019).

CESSARIO, R., *Freedom and satisfaction*, in AGUIAR, A. P., - AUER, T., (szerk.), *The Human Person and a Culture of Freedom*, AMA, Washington 2009.

CITO, D., *El derecho de defensa en los procesos sobre delitos de abuso de menores*, in *Ius Canonicum* 60 (2020).

CITO, D., *La probità morale nel sacerdozio ministeriale*, in *Fidelium et Iura* 13 (2003).

CITO, D., *Le procedure penali nel Diritto Canonico*, in MONETA, P., *Il diritto canonico nella missione della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana, CV 2020.

CITO, D., *Vos estis lux mundi: Una renovada legislación para la protección de menores y personas vulnerables*, in *La Revista Católica* 119 (2019).

COLEMAN, E., *Compulsive Sexual Behavior*, in COLEMAN, E., (szerk.), *John Money: A Tribute*, Psychology Press, NY. 1991.

COMOTTI, G., *I delitti contra sextum e l'obbligo di segnalazione nel Motu proprio "vos estis lux mundi"*, in *Ius ecclesiae* 32 (2020).

CORDANI, A., S., *Venere contro natura. Il crimen sodomiae tra diritto canonico e legislazioni civili*, in *Historia et ius* 19 (2012).

COSTIGANE, H., *Vos estis lux mundi: Too Far or Not Far Enough?*, in *Ecclesiastical Law Journal* 22 (2020).

COX, N., *The Influence of the Common Law and the Decline of the Ecclesiastical Courts of the Church of England*, in *Rutgers Journal of Law and Religion* 3 (2001/2002).

CROFTS, TH., *Prosecuting Child Offenders: Factors Relevant to Rebutting the Presumption of Doli Incapax*, in *Sydney Law Review* 40 (2018).

DALY, B., *An Analysis of the Vademecum of the Congregation for the Doctrine of Faith*, in *The Canonist* 11 (2020).

DALY, B., *Canon Law in 2021 on Sexual Abuse*, in *Australasian Catholic Record* 98 (2021).

DALY, B., *Vos Estis Lux Mundi: New Procedures for Dealing with Complaints*, in *The Canonist* 10 (2019).

DANEELS, F., *Il contenzioso-amministrativo nella prassi*, in BAURA, E., - CANOSA, J., *La giustizia nell'attività amministrativa della Chiesa*, Giuffrè, Róma 2006.

DE DIEGO-LORA, C., *La potestad régimen de las Conferencias Episcopales en el «Codex» de 1983*, in *Ius Ecclesiale* 1 (1989).

DE PAOLIS, V., *Norme De gravioribus delictis riservati alla Congregazione per la dottrina della fede*, in *Periodica* 91 (2002).

DELLAFERRERA, N., C., *El Obispo Juez: algunas consideraciones acerca de la actuación del Ordinario en los casos referidos en el can. 1395 § 2*, in *Anuario Argentino de Derecho Canónico* 10 (2003).

DE PAOLIS, V., *Norme De gravioribus delictis riservati alla Congregazione per la dottrina della fede*, in *Periodica* 91 (2002).

DERYŁO, M., *Le cause per la dimissione dallo stato clericale secondo le competenze della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Rocznik Teologii Katolickiej* 17 (2018).

DOYLE, TH., P., *Roman Catholic Clericalism, Religious Duress and Clergy Sexual Abuse*, in *Pastoral Psychology* 51 (2003).

ERDŐ, P., *Die Wirksamkeit des kanonischen Strafsystems*, in: AYMANS, W., - HAERING, S., - SCHMITZ, H., *Iudicare inter Fideles*, EOS, St. Ottilien 2002.

ERDŐ, P., *Il processo canonico penale amministrativo*, in *Ius Ecclesiae* 12 (2000).

ESCHLBÖCK, L., *Zur Bekämpfung des sexuellen Missbrauchs*, in *Erbe und Auftrag* 97 (2021).

ESCUADERO, F., -V., *La estigmatización de los pecadores contra natura en la Castilla del siglo XIII*, in *Anuario de estudios medievales* 49 (2019).

FAGGIONI, M., *L'atteggiamento e la prassi della Chiesa in epoca medievale e moderna sull'omosessualità*, in *Gregorianum* 91 (2010).

FARNÓS, J. B., *La praxis de la Congregación para la Doctrina de la Fe, expresión de un "cambio de mentalidad"*, in *Ius Canonicum* 60 (2020).

FELIPE, R., *La reforma legislativa de Benedicto XVI en relación con los abusos sexuales y algunas propuestas para la reflexión*, in *Estudios Eclesiásticos* 94 (2019).

FROMBERGER, P., *Pädophilie. Ätiologie, Diagnostik und Therapie*, in *Nervenarzt* 84 (2013).

GALINDO, M., D., *Movimenti ecclesiali e incardinazione dei chierici*, in *Ius ecclesiae* 30 (2018).

GENTILE, C., *La tutela dei minori nell'ordinamento vaticano*, in *Il Diritto ecclesiastico*, 125 (2014).

GIDI, M., *Lo statuto penale del minore nel can. 1395. §2*, in *Periodica* 108 (2019).

GHIRLANDA, G., *Doveri e diritti implicati nei casi di abusi sessuali perpetrati da chierici*, in *Periodica* 91 (2002).

GHIRLANDA, G., *Il governo nelle associazioni di fedeli di diritto pontificio*, in *La civiltà cattolica* 4115 (2021).

GIL, F., R., A., *Delitos más graves reservados a la Congregación para la Doctrina de la Fe*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 61 (2004).

GREEN, TH., J., *Sanctions in the Church*, in BEAL, J., P., - CORIDEN, J., A., - GREEN, TH., J., *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, NY. 2000.

GREEN, TH., J., *The penal process*, in BEAL, J., P., - CORIDEN, J., A., - GREEN, TH., J., *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, NY. 2000.

HAHN, J., *Sex Offenses-Offensive Sex: Some Observations on the Recent Reform of Ecclesiastical Penal Law*, in *Religions* 13 (2022).

HALLERMANN, H., *Die Rolle des Anwalts im kirchlichen Strafprozess*, in PULTE, M., *Tendenzen der kirchlichen Strafrechtsentwicklung*, Paderborn 2019.

HALLERMANN, H., *Kontinuität und Reform*, in GRAULICH, M., - HALLERMANN, H., *Das neue kirchliche Strafrecht*, Aschendorff Verlag, Münster 2021.

HOLLÓSI H., *Gyermekkép, gyermekvilág, gyermekfelfogás változásai pedagógiai megközelítésben*, in *Iskolakultúra* 8 (2008).

IACCARINO, A., *L'orizzonte giuridico dell'incontro con l'altro*, in *Jus-online* 2020/6.

IHLI, S., *Die Strafverfahren*, in HAERING, S., - REES, W., - SCHMITZ, H., *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Pustet, Regensburg 2015.

JARZĄBEK, T., *Sexual offences against minors under canon law*, in *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich* 29 (2014).

JENKINS, R., E., *The charter and norms two years later*, in AAVV., *Proceedings of the Sixty-sixth Annual Convention*, Canon Law Society of America, Alexandria 2005.

KIRCHKNOPF, J., K., *Sexuelle Gewalt gegen Kinder im österreichischen Strafrecht des 19. und 20. Jahrhunderts*, in *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* 28 (2017).

KONCZ J., *Humanista gondolatok Erasmus pedagógiai nézeteiben*, in *Studia Carolinensa* 8 (2007).

KOSIOR, W., J., *Age of a Victim as Crime's Feature in Roman Law*, in *Studia Prawnicze KUL* 80 (2019).

KUEFLER, M., *Male Friendship and the Suspicion of Sodomy in Twelfth-Century France*, in KUEFLER, M., *The Boswell Thesis*, University of Chicago, Chicago 2006.

LABANCA, L., *Protezione dei minori e persone vulnerabili nella Chiesa*, in *IUS* 11 (2021).

LAUBENTHAL, K., *Regelungen zur Sanktionierung von sexuellen Missbrauch in der katholischen Kirche*, in FAHL, CH., - MÜLLER, E., - SATZGER, H., - SWOBODA, S., *Ein menschengerechtes Strafrecht als Lebensaufgabe*, C.F. Müller, Heidelberg 2015.

LEONE, S., *Una prospettiva storica*, in LEONE, S. (szerk.), *L'innocenza tradita*, Città Nuova, Roma 2006.

LOMBARDI, F., *Protection of Minors The pope's steps forward after the February 2019 Meeting*, in *La civiltà Cattolica* 4070 (2020).

LOZANO, R., P., *Sigilo de confesión y abuso de menores*, in *Ius Canonicum* 59 (2019).

LÜDECKE, N., *La violenza di preti su minori nel diritto canonico*, in *Il Regno* 55 (2010).

LÜDECKE, N., *Rechtsschutz gegen kirchliche Sanktionen*, in MÜLLER, L., - HIEROLD, A., - DEMEL, S., - GEROSA, L., - KRÄMER, P., (szerk.) „*Strafrecht*” in einer Kirche der Liebe, LiT, Berlin 2006.

LÜDECKE, N., *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen durch Priester aus kirchenrechtlicher Sicht*, in *Münchener Theologische Zeitschrift*, 62 (2011).

LUTTERBACH, H., *Kinder und ihr Schutz in der Geschichte des Christentums*, in *Herder Korrespondenz* 64 (2010).

MACHADO, A., *Entre el delito y el pecado: el pecado contra naturam*, in MACHADO, A., I., - OBRADÓ, M., *Pecar en la edad media*, Sílex, Madrid 2008.

MADARASSY-MOLNÁR, M., *A nemi erkölcs és büntetőjogi megítélése az ókorban*, in *Iustum Aequum Salutare IV* (2008/1).

MAJER, P., *The lifting of “pontifical secrecy” and the relationship between the state and Church systems of justice in the subject matter of sex offences against minors*, in *Acta Iuris Stetinensis* 29 (2020).

MARKSCHIES, Ch., *Kastration und Magenprobleme?*, in HEIDL, GY.,-SOMOS, R., *Origeniana Nona*, Peeters, Leuven 2009.

MARTÍNEZ, F., J., C., *La presunción de inocencia y el nuevo Derecho penal canónico*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 78 (2021).

MASTRONARDI, V., *Il Profilo Criminologico del Pedofilo*, in *Revista de Estudios de Criminología y Ciencias Penales* 21 (2014).

MÉSZÁROS, L., *Gyermeknevelés az ókori zsidó kultúrában*, in FEHÉR, Á., - MÉSZÁROS, L., (szerk.), „... *in quo sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae absconditi*”, Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Vác 2018.

MICHOWICZ, P., *Facoltà speciali all'indomani della riforma del diritto penale canonico*, in *Roczniki Nauk Prawnych* 24 (2014).

MOLNÁR, I., *Egyes büntetőjogi törvényi tényállások az ókori Rómában és hatályos jogunkban*, in *Acta Juridica et Politica* 61 (2002).

MORIN, A., *Suicidas, apóstatas y asesinos*, in *Hispania* 61 (2001).

MORRISSEY, F., *Penal Law in the Church today: New Roman documents complementing the Code of Canon Law*, in DUGAN, P., *Advocacy Vademecum*, Wilson & LaFleur, Montreal 2006.

MOTTA, G., *Libri penitenziali e 'cura animarum'*, in AAVV., *La pastorale della Chiesa in Occidente dall'età ottoniana al Concilio lateranense IV*, Vita e Pensiero, Milano 2004.

MÜLLER, W., *Opferschicksale: Lebensgeschichtliche Folgen von Missbrauch*, in HILPERT, K., (szerk.) *Sexueller Missbrauch von Kindern und Jugendlichen im Raum von Kirche*, Herder, Freiburg 2020.

MURILLO, J., *Abuso sexual, de conciencia y de poder: hacia una nueva definición*, in *Estudios Eclesiásticos* 95 (2020).

NAPOLI, P., *Discernere e correggere*, in *Etica & Politica* 22 (2020).

NAVARRO, L., *Las „Essential Norms” de la Conferencia episcopal de los Estados Unidos y su repercusión en la condición canónica del clérigo*, in *Fidelium Iura* 13 (2003).

NÓTÁRI, T., *Megjegyzések a iudicium domesticum és a tribunal de famille kapcsolatához*, in *Magyar Jog* 64 (2017).

NÚÑEZ, G., *Escándalo y canon 1399*, in *Ius Canonicum* 54 (2014).

NÚÑEZ, G., *La competencia penal de la congregación para la doctrina de la fe*, in *Ius Canonicum* 43 (2003).

NÚÑEZ, G., *Nueva regulación para la protección de menores y personas vulnerables en el Estado de la Ciudad del Vaticano*, in *Ius Canonicum* 59 (2019).

NÚÑEZ, G., *Vademécum sobre abusos de menores de la Congregación para la Doctrina de la Fe: reflexiones jurídicas y pastorales*, in *Ius Canonicum* 61 (2021).

OHLY, Ch., *Barmherzigkeit und Strafe*, in *Theologische Revue* 118 (2022).

OHLY, Ch., *Das Motu Proprio Vos estis lux mundi-Perspektiven und Anmerkungen*, in GÜTHOFF, E., - SELGE, K.-H., *De Processibus Matrimonialibus* 27/28 (2020/2021).

OSTROWSKI, J., *L'indagine previa nel processo penale giudiziario in riferimento alla dimissione dallo stato clericale nel Codice di Diritto Canonico di 1983*, in *Studia Prawnoustrojowe* 24 (2014).

PALLÓ, J., *A Csemegi-kódex formálódása a korabeli büntetőpolitika változásainak tükrében*, in HORVÁTH, A., *Tanulmányok a Csemegi-kódex megalkotásának 140. évfordulója tiszteletére*, Dialóg, Bp. 2020.

PAPALE, C., *I delitti contro la morale*, in AAVV., *Questioni attuali di diritto penale canonico, Atti del XLIII Congresso Nazionale di Diritto Canonico*, Libreria Editrice Vaticana, CV 2012.

PASCUAL, J., B., *El motu proprio vos estis lux mundi*, in RUANO, E., - PEÑA, C., *Iglesia y sociedad civil: la contribución del Derecho canónico*, Dykinson, Madrid 2022.

PÉREZ, R., B., *La protección de los menores en la Iglesia*, in *Ius Canonicum* 60 (2020).

PINTÉR, Á., - TÓTH, J., *A bántalmazott gyermekek – Gyermekjogok és gyermekbántalmazás*, in *Statisztikai Szemle* 95 (2017).

- PLATEN, P., *Der Diözesanbischof und das Disziplinar- und Strafrecht*, in DEMEL, S., - LÜDICKE, K., *Zwischen Vollmacht und Ohnmacht*, Herder, Freiburg 2015.
- PRZEMYSLAW, M., *Facoltà speciali all'indomani della riforma del diritto penale canonico*, in *Roczniki Nauk Prawnych* 24 (2014).
- PUIG, F., *Lettera Apostolica in forma di Motu Proprio "Come una madre amorevole (4 giugno 2016)*, in *Ius Ecclesiae* 28 (2016).
- PUKÁNSZKY, B., *A gyermek a 19. századi magyar neveléstani kézikönyvekben*, in *Iskolakultúra* 15 (2005).
- PUKÁNSZKY, B., *Rousseau gyermekszemlélete és a „fekete pedagógia”*, in *Iskolakultúra* 15 (2005).
- RAKO, A., *Father of mercies and Gentle Judge*, in DZAMBO, P., - GARMAZ, J., *Religiöse Bildung in Europa*, LiT, Münster 2019.
- REES, W., *Sexueller Missbrauch von Minderjährigen durch Kleriker*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 172 (2003).
- REES, W., *Sexuelle Übergriffe durch Kleriker*, in LORETAN, A., *Religionsfreiheit im Kontext der Grundrechte*, TVZ, Zürich 2011.
- REES, W., *Was ist und was sein soll*, in *Theologische Quartalschrift* 199 (2019).
- REGNARD, C., *La fabrique du crime*, in *Rives méditerranéennes* 40 (2011).
- REINKE, M., *Das Recht jedes Kindes auf Schutz vor sexuellem Missbrauch*, Tectum, Marburg 2002.
- RICHTER, I., *Die Rechte der Kinder und der Jugendlichen in der deutschen Rechtsgeschichte*, in RICHTER, I., - KRAPPMANN, L., - WAPLER, F., *Kinderrechte*, Nomos, Baden-Baden 2020.
- RÍOS, A., *El abuso sexual en la iglesia. Conceptualización y tratamiento canónico*, in *Anuario de derecho canónico* 10 (2021).
- RHODE, U., *La riservatezza delle informazioni ricevute nell'accompagnamento spirituale*, in *Periodica* 110 (2021).
- RHODE, U., *Trasparenza e segreto nel diritto canonico*, in *Periodica* 107 (2018).
- RHODE, U., *Wie Papst Franziskus die Kurie reformiert*, in *Archiv für katholisches Kirchenrecht* 185 (2016).
- RHODE, U., *Zweierlei Recht?* in *Stimmen der Zeit* 135 (2010).
- RODRÍGUEZ-OCAÑA, R., *El motu proprio „Vos estis lux mundi”*, in *Ius Canonicum* 59 (2019).
- SÁEZ, G. J. M., *Aproximación histórica a los abusos sexuales a menores*, in *Eguzkilore* 29 (2015).
- ŠALKOVIĆ, J., *Il risarcimento del danno in diritto canonico*, in *Bogoslovska smotra* 89 (2019).

SALVATORI, D., *La riserva di alcuni delitti alla Congregazione per la dottrina della fede e la nozione di delicta graviora*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 25 (2012).

SÁNCHEZ, R., R., *La investigación previa al proceso penal canónico y la defensa del acusado*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 74 (2017).

SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, J., *El «motu proprio» «Vos estis lux mundi»: contenidos y relación con otras normas del derecho canónico vigente*, in *Estudios eclesiásticos* 94 (2019).

SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, J., *El nuevo derecho penal de la Iglesia*, in *Estudios Eclesiásticos* 96 (2021).

SÁNCHEZ-GIRÓN RENEDO, J., *Nuevos delitos en libro VI del CIC*, in MEDINA, A., L., *Dimensión jurídica de la actuación de la Iglesia hoy*, DYKINSON, Madrid 2022.

SANCHIS, J., *L'indagine previa al processo penale*, in *Ius Ecclesiae* 4 (1992).

SANZ, S., R., *La excomunión como sanción política en el Reino visigodo de Toledo*, in AAVV. *Antigüedad y Cristianismo* 3 (1986).

SCHMITZ, H., *Römische Kurie*, in HAERING, S. - REES, W. - SCHMITZ, H., *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Pustet, Regensburg 2015.

SCHÜLLER, Th., *Das Pontifikat Papst Franziskus' aus kirchenrechtlicher Perspektive*, in *Theologische Revue* 116 (2020).

SCHÜLLER, Th., *Papst Franziskus und sein freimütiger Umgang mit dem Kirchenrecht: Freiheit für das Volk – Strenge für den Klerus*, in *Herder Korrespondenz* 70 (2016).

SCICLUNA, Ch., J., *The Rights of Victims in Canonical Penal Processes*, in *Periodica* 109 (2020).

SKONIECZNY, P., *La tutela della buona fama del chierico accusato degli abusi sessuali su minori*, in *Angelicum* 87 (2010).

SZOMORA, Zs., *A szexuális önrendelkezés büntetőjogi védelme*, in *Fundamentum* 21 (2017).

SZUROMI, Sz., *I delitti più gravi nella prospettiva della storia della Chiesa*, in *Periodica* 105 (2016).

SZUROMI, SZ., *Kánonjogtudomány és kodifikáció*, in *Iustum Aequum Salutare* 4 (2008/2).

THOMAS, L. R., *The Kingdom of Christ in the apocalypse*, in *The Masters Seminary Journal* 3 (1992).

TORFS, R., *Sexual Abuse in the Roman Catholic Church-Structural Solutions*, in VON DER DECKEN, K. - GÜNZEL, A., *Staat – Religion – Recht: Festschrift für Gerhard Robbers zum 70. Geburtstag*, Nomos, Baden-Baden 2020.

UTZ, R., *Total Institutions*, in BALDUS, M., - UTZ, R., *Sexueller Missbrauch in pädagogischen Kontexten*, VS Verlag, Wiesbaden 2011.

VISOLI, M., *Confidenzialità e segreto pontificio*, in *Periodica* 109 (2020).

WALSER, M., *Discordantia concordantium canonum*, in GÜTHOFF, E., - SELGE, K-H., *De Processibus Matrimonialibus* 27/28 (2020/2021).

WATERS, I., *The Law of Secrecy in the Latin Church*, in *The Canonist* 7 (2016).

YANGUAS, A., *De crimine pessimo et competentia s. officii relate ad illud*, in *Revista Española de Derecho Canónico* 1 (1946).

ZAPPULLA, A., *El delito de pornografía infantil en el derecho penal vaticano*, in *Ius Canonicum* 60 (2020).

ZAPPULLA, A., *Il reato di pedopornografia nel diritto penale*, in *Ius Canonicum* 60 (2020).

ZAVATTERO, I., *Il Liber Gomorrhianus di Pier Damiani*, in *Rivista di Sessuologia* 22 (1998).

ZEILLINGER, P., *Ekklesia als Verb*, in KLINGEN, H., - ZEILLINGER, P., *Extra ecclesiam ... zur Institution und Kritik von Kirche*, LiT, Berlin 2013.

Internetes irodalmi hivatkozások

AA.VV., *MHG Studie: Sexueller Missbrauch an Minderjährigen durch katholische Priester, Diakone und männliche Ordensangehörige im Bereich der Deutschen Bischofskonferenz*, Mannheim 2018.
https://www.dbk.de/fileadmin/redaktion/diverse_downloads/dossiers_2018/MHG-Studie-gesamt.pdf (Ellenőrizve: 2021. március 23.)

ARRIETA, J., *Motu proprio "vos estis lux mundi"*
<http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/eventi/nota-esplicativa--vos-estis-lux-mundi--dal-mons--juan-igancio-ar.html> (Ellenőrizve: 2021. március 23.)

BONI, G., *Sigillo sacramentale e segreto ministeriale*, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale* 2019/34.
<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/12850/12072> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

BONI, G., *Il Libro VI, De sanctionibus poenalibus in Ecclesia: novità e qualche spigolatura critica*, in *Stato, Chiesa e pluralismo confessionale* 2022/11.
<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/18051/15798> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

BOUCHARD, M., *Sulla vulnerabilità nel processo penale*, in *Diritto Penale e Uomo*, 2019/12,
https://dirittopenaleuomo.org/contributi_dpu/sulla-vulnerabilita-nel-processo-penale/
 (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

COLOMBO, C., *Violenza sessuale e vittime del reato*, in *Rivista penale* 2005/05,
<https://www.latribuna.it/sites/default/files/focus/allegato/Cristina%20Colombo.pdf>. (Ellenőrizve: 2019. szeptember 3.)

CITO, D., *Atti della Santa Sede*,
<http://www.iuseccliae.it/sites/default/files/11%20Atti%20della%20Santa%20Sede.pdf>
 (Ellenőrizve: 2019. szeptember 3.)

FANTELLI, P., *Il diritto penale canonico: tra potere coercitivo e carità pastorale*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, 2013/3.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/2853/3044> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

FRUCTUOSUS BRACARENSIS, *Regula monachorum* 16.

https://www.documentacatholicaomnia.eu/02m/0665-0665_Fructuosus_Brancarenis_Episcopus_Regula_Monachorum_MLT.pdf (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

FURFARO, S., *Pedofilia. Un fenomeno giuridico e sociologico*, Doktori értekezés, Firenze 2004.

https://www.diritto.it/wp-content/uploads/old2022/archivio/1/20510_1.pdf (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

GENTILE, C., *Le novità normative nella lotta agli abusi sessuali a un anno dall'incontro in Vaticano del 2019*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 2020/21.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/14652/13563> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

GENTILE, C., *Le nuove Norme sui delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 2022/5.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/17591/15457> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

GENTILE, C., *La tutela dei minori nell'ordinamento vaticano*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 2020/13.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/13801/12912> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

GIANFREDA, A., *La salvaguardia dei minori e vulnerabili nella Chiesa: un approccio sistemico "in ascolto della realtà"*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 2022/22.

<https://riviste.unimi.it/index.php/statoechiese/article/download/19580/17444> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

GOISIS, L., *La violenza sessuale: profili storici e criminologici*, in *Diritto penale contemporaneo*, https://www.penalecontemporaneo.it/upload/1351611227Goisis_Violenza%20sessuale.pdf.

(Ellenőrizve: 2023. március 23.)

IANONE, F., *Nota Esplicativa. motu proprio «Vos estis lux mundi»* (Ellenőrizve: 2019. szeptember 3.)

<http://www.delegumtextibus.va/content/testilegislativi/it/eventi/nota-esplicativa--vos-estis-lux-mundi--dal-mons--filippo-iannone.html>

IANNONE, F., *Questioni Circa l'art. 3 §1 del mp. Vos estis lux mundi*, 2019. szeptember 3.

<http://www.delegumtextibus.va/content/dam/testilegislativi/risposte-particolari/Questionivariedidiritto/Questioni%20Circa%20l%27arti.%203%20C2%A71%20del%20mp.%20Vos%20estis%20lux%20mundi.pdf> (Ellenőrizve: 2019. szeptember 3.)

KOWATSCH, A., *Auf dem Weg zu einem zeitgemäßen kirchlichen Strafrecht*.

<https://phaidra.univie.ac.at/open/o:1206460> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

MÉSZÁROS, I., - NÉMETH, A., - PUKÁNSZKY, B., *Neveléstörténet.*

<http://mek.oszk.hu/01800/01893/html/04.htm>. (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

MILANI, D., *Chiesa cattolica e abusi nella riforma del diritto penale canonico: il fascino ancora incerto del diritto secolare*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, 2022/22.

[https://air.unimi.it/retrieve/80a7227a-872f-40a2-8f83-](https://air.unimi.it/retrieve/80a7227a-872f-40a2-8f83-91213cfa94c9/Milani_abusi_LibroVI_statoe_chiese.pdf)

[91213cfa94c9/Milani_abusi_LibroVI_statoe_chiese.pdf](https://air.unimi.it/retrieve/80a7227a-872f-40a2-8f83-91213cfa94c9/Milani_abusi_LibroVI_statoe_chiese.pdf) (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

MILANI, D., *Delicta reservata seu delicta graviora: la disciplina dei crimini rimessi alla competenza della Congregazione per la Dottrina della Fede*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale*, 2013/32.

https://riviste.unimi.it/index.php/statoe_chiese/article/download/3236/3419 (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

POLICARPO DI SMIRNE, *Lettera ai Filippesi*

<https://www.vitanostra-nuovaciteaux.it/policarpo-di-smirne-lettera-ai-filippesi-testo/>

(Ellenőrizve: 2023. március 23.)

RENKEN, J., A., *The Delicts of Sexual Abuse in the Revised Book VI.*

http://www.consociatio.org/webinar-2021/Renken_Consociatio-Webinar.pdf (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

SCICLUNA, Ch. J., *The Procedure and Praxis of the Congregation for the Doctrine of the Faith Regarding Graviora Delicta*, https://www.vatican.va/resources/resources_mons-scicluna-graviora-delicta_en.html.

(Ellenőrizve: 2023. március 23.)

TAPSELL, K., *Canon Law a Systemic Factor in Child Sexual Abuse in the Catholic Church*,

<https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/file-list/Issues%20Paper%2011%20-%20Submission%20-%202033%20Kieran%20Tapsell.pdf>

(Ellenőrizve: 2023. március 23.)

„tempestivo”

https://www.treccani.it/vocabolario/tempestivo_%28Sinonimi-e-Contrari%29/

(Ellenőrizve: 2023. március 23.)

TRACHSEL, M., *Ethics in Psychiatry and Psychotherapy*

<https://pure.rug.nl/ws/portalfiles/portal/203820573/9782889714438.PDF> (Ellenőrizve: 2023. március 23.)

VIAYNA, M., T., *L'assetto procedurale della recente modifica delle “Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis”*: *esegesi e suggestioni*, in *Stato, Chiese e pluralismo confessionale* 2022/5.

https://riviste.unimi.it/index.php/statoe_chiese/article/download/17592/15458 (Ellenőrizve: 2023. március 23.)